

Basarik Ertan
Bajić Esad

Bračni život

Esad Bajić i Ertan Basarık

BRAČNI ŽIVOT

Konjic, 2013.g.

Naziv knjige: Bračni život
Autori: Esad Bajić i Ertan Basarik

Izdavač:
Fondacija "Lijepa riječ" Konjic
Suizdavač: Medžlis IZ-e Konjic

Za izdavača:
Esad Bajić

Urednik:
Redžo Muhibić

Lektor:
Zehra Alijagić

Recenzenti:
Seid Eminović
Almir Hondo

Štampa: Sabah-print, Ilidža
Za štampariju: Anel Elezović

Tiraž: 500 primjeraka

UVOD

Svaki čin ljudskog djelovanja, pa tako i pisanje, treba imati svoju namjeru i cilj koji bi ga opravdao. Ova knjiga nastala je iz želje da iz bogate literature ponudi korisne naputke o braku, bračnom životu te da u okviru ove tematike zadovolji i intelektualnu radoznalost čitatelja. Prvenstveno je namjenjena kao dar mladim ljudima i mladim bračnim parovima, ali se nadam da će svojom tematikom privući i druge. Dok sam za ovakvim tekstovima i informacijama tragao kao mladić mislio sam da će brakom sve što me interesovalo i zanimalo biti jasno samo od sebe. No, stupanjem u brak, postavši roditelj, živeći bračni život sa svim njegovim ljepotama i kušnjama shvatao sam da je potreba za ovakvim informacijama i znanjima samo još veća.

Koliko god je svaki čovjek “zasebno ispaljen hitac prirode“, kako reče naš konjički pjesnik Aziz Nuhić, u isto vrijeme je i u mnogo čemu jednak drugima i može iz iskustava drugih crpiti spoznaju u traganju za svojim životnim rješenjima.

Ova knjiga u sebi sadrži odabrane tekstove vezane za predbračni život muslimana i muslimanke, kao pomoć mladićima i djevojkama koji se tek spremaju za brak, ali i kao obrazovno štivo bračnim drugovima u pogledu odgoja i potrebne pažnje koju iziskuje ili će iziskivati odgoj njihove djece, ako Bog da.

Knjiga većim djelom obrađuje i tematiku intimnog dijela bračnog života u islamu koji, zahvaljujući prilično bogatom fondu literature koja je u zadnjih desetak godina napisana na ovu temu i na našem jeziku, više nije tabu tema.

Islam se ne bavi samo duhovnim uzdizanjem ljudskih bića, nego i njihovim materijalnim i fizičkim dobrobitima, naravno, kao uvod i pripremu za postizanje duhovnog uspinjanja. Islam ima jasne smjernice i pravila koja se tiču i ekonomije, finansija, politike, socijalne zaštite, ekologije, ali i higijene, ishrane,

načina oblačenja, kao i pravila o zasnivanju bračne zajednice, odgoju djece, nasljeđivanju itd. Islamski bračni zakoni se ne zaustavljaju na tome da samo objašnjavaju kako i koga treba oženiti, oni se bave i seksualnim moralom ljudskih bića. Kao što ćemo vidjeti u narednim poglavljima, o tom moralu se govori u Kur'anu, a otvoreno su o njemu govorili Poslanik, a.s., i njegovi bližnji.

Današnji način života u cijelom svijetu teži slobodama seksualnosti. Mladići i djevojke sve ranije ulaze u seksualne odnose, a kako danas stoje stvari ta granica se toliko pomjerila da možemo reći da su to već djeca. Suvremena društva ove pojave sve više prihvataju, ozakonjuju ih i uvode javno u društvo. U mnogim zemljama ekonomski razvijenog svijeta pod snažnim djelovanjem tzv. duha ljudskih prava, zakonima su garantovane slobode ispoljavanja homoseksualnih odnosa, lezbejstva i slično, te se ovakvi nastrani oblici ponašanja javno uvode u društvo na velika vrata. U sve većem broju tih zemalja navedenim kategorijama se dopušta da usvajaju djecu, a kakve će posljedice ovo imati po društveni život u narednom periodu teško je i zamisliti.

Propagatori novog seksualnog nemorala promovišu svoje ideje svim raspoloživim sredstvima komunikacije: knjigama, časopisima, televizijom, filmovima i internetom te smo i mi u BiH, na ovaj ili onaj način, izloženi neislamskim seksualnim normama. Zbog toga je apsolutno nužno da dobro poznamo islamske upute o intimnom životu kako bismo mogli živjeti zdrav i potpun život. Pogotovo je to važno u ovom vremenu gdje i djeca imaju pristup seksualnim sadržajima što je u ranijim generacijama bilo nezamislivo.

Za bračne drugove, roditelje, neophodno je da budu svjesni toga šta je dozvoljeno a šta ne po ovom pitanju. Samo će informisan roditelj musliman biti u stanju da se odgovorno i na pravi način suoči sa ovim problemom.

Ovi razlozi bi trebalo da budu dovoljno opravdanje i razlog za poglavlja knjige koja će se otvoreno baviti samim pitanjima intimnog života i seksualnosti uopće.

Intimni život supružnika jedan je od važnih činilaca sređenog i uspješnog braka, te je, shodno tome, neophodno poznavati određene činjenice i faktore koji utiču na nj, kao i njegove slobode, a samim tim i granice pogotovo u današnjem vremenu kada se islamska tradicija tih odnosa na našem prostoru našla na udaru zapadnog mišljenja, u većini slučajeva oprečnog islamskom pogledu i filozofiji življenja. Sve teže ekonomske prilike, promjene u porodicama u pogledu uloge muž-žena, majka-otac, odgajatelj-dijete od supružnika traži mnogo više znanja, volje i truda da svoj život i svoju porodicu održe u duhu islamskog načina razmišljanja.

Bračni život u suštini predstavlja potpunost življenja i sa sobom nosi darove ali i odgovornost cjelokupnog življenja, te bi bilo skoro nemoguće u jednu knjigu smjestiti sve potrebne smjernice i putokaze koje iziskuje tako široko polje. Pokušao sam, kroz lično iskustvo, promišljanje, zapažanje, te veliki broj knjiga iščitanih na ovu temu, da se osvrnem i na pitanje emocionalnosti koja je nerazdvojiva od bilo kog aspekta života, a o kojoj se opet vrlo malo, razložnim, narodnim jezikom piše i govori. Isijavanje pozitivnih ili negativnih emocija čovjeka i žene, kako ćemo primijetiti, a za to nam ne treba ni ova knjiga, dovoljan je pogled oko sebe, u suštini nam svjedoče o uspješnom i lijepom ili nepotpunom i teškom životu.

Knjiga će, nadam se, između ostalog, pokazati i koliko je važno poznavanje riječi, njihovog ispravnog značenja i korištenja. Koliko u stvari često dolazimo u velike životne teškoće koristeći riječi kojima ne znamo pravo značenje, snagu, mnogostrukost mogućeg shvatanja od strane onih kojima ih kažemo. Između ostalog i sama riječ emocija, toliko se često koristi, a toliko rijetko nalazimo ljude sposobne da tu riječ

iskazu definicijom, objašnjenjem. Pored emocija tu su i ljudski nagoni i porivi koji igraju veoma važnu ulogu. Uzvišeni Allah usadio je u ljudsku prirodu skup nagona i poriva koji čovjeka svojom snagom vode osiguranju kontinuiteta njegove egzistencije i kao individue i kao vrste. Jedan od tih nagona jeste i seksualni nagon, čijim udovoljavanjem čovjek održava svoju vrstu. Ovaj je nagon prirodna stvar i stvoren je kao poticaj. On je veoma jako izražen kod čovjeka i traži oduška za svoje zadovoljenje. U odnosu spram ovog nagona čovjek se nalazi pred tri mogućnosti:

1. da tom nagonu pruži neograničenu slobodu, bez ikakvih granica i smjernica koje će ga kanalisati i usmjeravati;
2. da ga u potpunosti sputa i uguši i tako dovede u pitanje opstanak ljudske vrste na Zemlji;
3. da ovaj nagon usmjeri i uredi na način koji će spriječiti moralnu anarhiju, ali i omogućiti njegovo zadovoljenje i prirodnu reprodukciju i produženje života ljudske vrste.

Islam je ovu treću mogućnost označio kao ispravan, srednji put koji podrazumijeva zadovoljavanje seksualnog nagona putem ustanove braka.

Brak je kontrolni mehanizam i sigurnosni ventil za seksualni moral. On je tvrđava i zaštita od razvrata i bluda. Uzvišeni kaže:

“I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.”¹

¹ Er-Rum, 21.

“I ženite se njima, s dopuštanjem vlasnika njihovih, i dajte im vjenčane darove njihove, kako je uobičajeno, kada su čedne i kada javno ne čine blud i kada tajno ne žive s ljubavnicima.”²

Osim što je zabranio blud u svim njegovim oblicima i formama, islam je zabranio i sve predradnje i djela koja mogu voditi ovome grijehu ili poticati na njega.

Uzvišeni Allah kaže: *“I ne primičite se bludu, jer to je razvrat i ružan put.”³*

Jedna od značajki islama jeste preventivna zabrana svih puteva, sredstava i radnji koje vode zabranjenom. Ovaj princip može se jasno uočiti u navedenom kur'anskom ajetu u kojem se zabranjuje i samo približavanje bludu, tj. sve one radnje i sredstva koja bi mogli voditi ka bludu. Ovdje ćemo spomenuti neke od ovih zabrana.

Zabrana osamljivanja: Zabranjeno je osamljivanje muškaraca i žena. Allahov Poslanik, a.s., kaže: *“Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka se nipošto ne osamljuje sa ženom bez njezina pratioca (mahrema), jer je onda s njima u društvu šejtan.”*

Zabrana gledanja u drugi spol sa strašću: U cilju uspostave efikasnog mehanizma kontrole nad seksualnim nagonom islam je zabranio bespotrebno gledanje, a posebno bezrazložno oduljivanje pogleda muškarca prema ženi i žene prema muškarcu, jer je oko ključ srca, a pogled vijesnik zavođenja i preljube. Stoga je Allah, dž.š., naredio vjernicima i vjericama da obore poglede svoje i vode brigu o stidnim mjestima svojim: *“Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim, to im je bolje, jer Allah uistinu zna ono što oni rade. A reci vjericama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim, i neka ne dozvole*

² En-Nisa', 25.

³ El-Isra', 32.

da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje, i neka vela svoja spuste na grudi svoje, neka ukrase svoje ne pokazuju drugima, to mogu samo muževima svojim, ili očevima svojim, ili očevima muževa svojih, ili sinovima svojim, ili sinovima muževa svojih, ili braći svojoj, ili sinovima braće svoje, ili sinovima sestara svojih, ili prijateljicama svojim, ili robinjama svojim, ili muškarcima kojima nisu potrebne žene, ili djeci koja još ne znaju koja su stidna mjesta žene, i neka ne udaraju nogama svojim da bi se čuo zveket nakita njihova koji pokrivaju.”⁴

Pohotno i zavodničko upućivanje pogleda prema drugom spolu okarakterisano je kao blud: *“Oči mogu činiti blud, ruke i noge mogu zinalučiti, a sve to potvrdit će ili demantirati spolni organ“*, kaže Resulullah, a.s.

Posebno je zabranjeno gledati u avret, tj. stidna mjesta drugih osoba. Poslanik, a.s., kaže: *“Neka muškarac ne gleda u avret drugog muškarca i neka žena ne gleda u avret druge žene. Neka se muškarac ne priljubi uz drugog muškarca pod jednim pokrivačem, a ni žena uz drugu ženu pod jednim pokrivačem.”*

Blud je strogo zabranjen i predstavlja veliki grijeh za koji su propisane stroge ahiretske i dunjalučke kazne: *“I koji ne bludniče - a ko to radi, iskusit će kaznu; patnja će mu na onom svijetu udvostručena biti i vječno će u njoj ponižen ostati; ali onima koji se pokaju i uzvjeruju i dobra djela čine, Allah će njihova hrdava djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.”⁵*

Vjerovjesnik, a.s., je rekao: *“Klonite se bluda, jer on donosi šest posljedica: tri na ovome svijetu, a tri na ahiretu. Na ovome svijetu blud uklanja ozarenost i produhovljenost, donosi siromaštvo i smanjuje životni vijek.*

⁴ En-Nur, 30-31.

⁵ El-Furkan, 68 -69 -70.

Posljedice bluda na ahiretu su: Allahova srdžba, težak obračun i vječna džehennemaska vatra.“⁶

“Lica bludnika će plamtjeti vatrom“, kaže Poslanik, a.s., u hadisu koji je zabilježio Taberani.

*“Iman napušta čovjeka u momentu činjenja bluda i vraća mu se tek kada završi s tim činom“*⁷

Postoji veliki broj ljudi koji ima teoretska znanja o mnogim pitanjima vezanim za brak i druge životno važne stvari, ali je mnogo manji broj onih koji to u praksi primjenjuju. Zato je još važnije od znanja - primjena tog znanja u praksi. Deklarativno znanje zaista ne vrijedi ako se u praksi ne primjenjuje. Štaviše, znanje koje se u praksi ne primjenjuje predstavlja antipropagandu za takvu vrstu znanja.

Koliko god naša literatura obilovala rješenjima, razvoj ljudskog društva donosiće nove situacije i specifične okolnosti koje će iziskivati da se obraćamo učenjacima koji će nam na konkretno pitanje, dati konkretan odgovor. Upućujem vas na rubriku pitanja i odgovori na web-stranici Rijasetu IZ-e u Bosni i Hercegovini⁸ kao najjednostavniji i najbrži način da otklonite dilemu i dođete do odgovora.

Na kraju ovog uvoda zahvaljujem profesoru Ertanu Basariku na sudjelovanju u pisanju ove knjige, te cijenjenim profesorima Seidu Eminoviću i Almiru Hondi koji su nam svojim savjetima i sugestijama pomogli u tom.

Esad Bajić, mart 2013.g.

⁶ *Bejheki.*

⁷ *Ebu Davud, Tirmizi, Bejheki i Hakim.*

⁸ www.rijaset.ba

MLADOST I LJEPOTA

Kod mladića i djevojaka tokom razdoblja adolescencije, u skladu s prirodnim tokom, pojavljuju se dvije poželjne i privlačne osobine: jedna je buđenje seksualnog poriva, a druga procvat mladalačke ljepote i svježine. Unatoč tome što je i sam seksualni poriv sasvim dovoljan kao izrazito aktivan činilac u privlačenju osoba suprotnog spola i očuvanju prirodnog obnavljanja ljudske vrste, Bog je ipak ovaj vatreni poriv i strast ukrasio Ljepotom djevojaka i mladića, te na taj način stalnu želju jednih za drugim učinio još vatrenijom i strastvenijom.

Ljepota doba adolescencije nije svojstvena samo ljudskoj vrsti. Uzvišeni Bog je u svom sistemu stvaranja mnoge životinjske vrste obdario ovim odlikama i njihove požudne porive ukrasio ljepotom njihova tijela te na taj način još snažnije podržao njihovu seksualnu privlačnost, kao garant opstanka njihove vrste. Sklonost čovjeka prema ljepoti jedna je od njegovih prirodnih nagona. Osjećaj užitka i zadovoljstva pri posmatranju lijepih prizora duboko je ukorijenjen u samoj ljudskoj naravi. Prema tome, sve društvene klase, pa čak i primitivni i divlji narodi i plemena, posjeduju ovaj prirodni osjećaj.

Islam posjeduje cjelovite i sveobuhvatne upute za uspjeh i sreću čovječanstva, te tako posvećuje iznimnu pažnju ljepoti. On uporedo s razvojem svih iskonskih osjećaja i naklonosti čovjeka podupire i podstiče i razvoj osjećaja za ljepotu. Islam svoje sljedbenike potiče na korištenje prirodnih i vještačkih ljepota. Podstičući ljubav prema ljepoti, islam zadovoljava prirodnu potrebu i želju čovjeka i, između ostalog, budeći osjećaj za lijepim i ljepotom - što je samo po sebi očevidan pokazatelj savršenstva osjećaja i visokog stepena razvoja suptilnog sentimenta čovjeka - upućuje ljude na ispravne i sigurne puteve.

Islam nam govori o ljepoti neba i zvijezda, o ljepoti bića na zemlji, govori nam o prirodnim i vještačkim ljepotama i u mnogim kur'anskim ajetima i vjerskim predajama ističe se pitanje ljepote i samouljepšavanja.

*Mi smo na nebu sazviežđa stvorili i za one koji ih posmatraju ukrasili.*⁹

Ljepota i mladost predstavljaju veoma važnu temu za mlade ljude. Štaviše, riječ je o zbilji koja nije važna samo za mlade već za cijelo čovječanstvo. Vjera ima obzira prema ovoj činjenici te joj zahvaljujući tome obraća posebnu pažnju. Pri spominjanju ljepote, mislimo na duhovnu i moralnu ljepotu te materijalne i društvene ljepote. Općenito, između ovih ljepota vlada ravnoteža i sklad. Kada bi čovjek živio samačkim životom, ne bi uopće imao potrebe ni za ljepotom ni za ogledalom. Kada bi čovjek živio sam, vjerovatno mu ne bi stalo do estetike i vlastitog izgleda što bi vodilo i do zapuštenog izgleda što je sasvim logično i prirodno, jer ne bi imao potrebe da se nekome uljepšava. Budući da je čovjek stvoren da živi u zajednici njegov život je društvenog karaktera te je ljepota nužan uvjet i značajan činilac u tom života.

U društvu i zajednici postoje ljubav i mržnja, zadovoljstvo i srdžba. Sa jedne strane postoji lijep moral, a s druge surovost i nemilosrdnost. Čovjek izrazom svoga lica nekome stavlja do znanja da li ga voli ili ga možda mrzi. Čovjek jednom vrstom ponašanja biva odbijen, a drugom privučen. Kada u društvu primijetimo kako se neko čudno ponaša, odmah shvatimo da mu nešto nedostaje. Kada odbojnost ili privlačnost među ljudima ne bi postojala, čovjek uopće ne bi ni pomišljao na to kako će izgledati i kako će se ponašati. Prema tome, fizičko uljepšavanje i ljepota, duhovno uljepšavanje i duhovna ljepota nužne su potrebe svakog pojedinca u društvenom životu.

⁹ *El-Hidžr, 16.*

Svako društvo i svaka zajednica, u mjeri u kojoj su civiliziraniji u toj mjeri su i ljepši. Društvo u kojem se ljepoti ne pridaje značaj smatra se nazadnim. Nайдете li na zajednicu u kojoj je sasvim svejedno šta je ljepota, uljepšavanje, lijep odnos, našli ste se u mrtvoj zajednici.

Život zajednice je pravi život tek kada članovi jedni drugima pomažu, kada u određenom broju stvari postignu jedinstvo interesa, kada neke stvari koje to zasluđu imaju vrijednost i u vezi s njima se članovi društva slađu, te kada postoji određen broj stvari koje zasluđu kritiku i bivaju opisane kao nepoželjne. U ovakvom društvu dolazi do izražaja međusobna saradnja i smisao zajedničkog života.

Nema sumnje da su strast za estetikom i davanje prednosti svemu što je lijepo čvrsto povezani s biološkim tjelesnim promjenama, posebno s buđenjem seksualnog poriva. Strast za draguljima, salonima ljepote i svim onim stvarima koje su u stanju privući pažnju drugih ljudi u suštini nije ništa drugo do pokušaj da se upotpuni djelo prirode koje se u svom punom sjaju i ljepoti, tenu kože, pogledu, tjelesnom obliku dječaka i djevojaka, pojavljuje krajem adolescencije, ljepoti koja je neuporediva s prethodnim razdobljem i koja je kratkog vijeka. Kada dijete okončava doba djetinjstva, prolaskom kroz turbulentno doba puberteta ono stiđe do perioda zrelosti - u smislu obaveznosti izvršavanja vjerskih dužnosti - i u njemu se prirodno bude i razvijaju različite želje. Insan tad, potaknut žarom i nemirom puberteta, počinje djelovati na zadovoljavanju prohtjeva duše i unutrašnjih žudnji.

Oni koji svoju sreću trađe u zadovoljavanju samo nekih nagonских žudnji ili koji okosnicu svoje pažnje i nastojanja usmjere na zadovoljavanje samo jedne težnje i zanemare druge unutrašnje sposobnosti, čine nepravdu svojoj čovječnosti i nikada neće postići savršenstvo i sreću koje kao ljudska bića zavrjeđuju.

Težnje koje prirodno postoje u mladima izviru iz različitih izvora. Korijen nekih težnji je u ljubavi prema sebi, seksualnim strastima ili u nekim drugim prirodnim nagonima, od kojih se određeni dio razvija i doživljava procvat upravo u pubertetu. Neke težnje crpe inspiraciju iz iskonske spoznaje i moralne savjesti koji su utkani u prirodu i bit čovjeka. Dio težnji proističe iz suda razuma i preciznih proračuna intelekta. Ove iskonske žudnje i prirodne želje su čovjekova pokretačka snaga u različitim oblastima života. Ovi porivi čovjeka potiču na priskrbliivanje užitaka ili otklanjanje boli, na trud i zalaganje, te svojim ushićenjem i zanosom čine životni ambijent toplim.

Zanimljiva činjenica koju bi mladi trebali zapamtiti i neprestano imati na umu jeste to da moć privlačenja i poticajna snaga svih unutrašnjih težnji čovjeka nije ista - motivi nekih unutrašnjih težnji su izuzetno moćni i snažni, dok je, nasuprot njih, poticajna snaga dijela žudnji osrednja ili slaba. Naprimjer, seksualni nagon ili želja za tjelesnim užitkom, s jedne strane, i težnja predanosti u ispunjavanju obećanja te istinoljubivosti, s druge strane, postoji u prirodi svakog mladog čovjeka, s tom razlikom da je seksualni podražaj putene strasti i poticajna snaga mladih koja ih tjera na pokoravanje nagonu znatno snažnija od snage prirode koja potiče na predanost u ispunjenju obećanja i istinoljubivosti. Seksualni nagon je poput plamteće vatre čiji vatreni plam izvire iz dubine duše mladog čovjeka i ako pređe prag svrsishodnosti, snažno se rasplamsa i podivlja. Ukoliko se ispravno ne suspregne, u stanju je spaliti korijen moralnih vrlina i plemenite ljudske naravi i uništiti ljudsku sreću.

Seksualni nagon, prije ili kasnije, prodrijet će do granice savjesti. Seksualni podražaji, poput sudara valova s obalom, započet će borbu. Djelovanje ovog nagona je toliko snažno da zasjenjuje sve ostale.

Ljubav prema sebi, seksualna požuda, poriv za osvetom, želja za imetkom i bogatstvom, želja za moći i položajem, želja za slobodom, želja za iskazivanjem nezavisnosti i ličnosti, kao i ostale težnje moraju biti uravnotežene. Sve ove želje, porivi i težnje se moraju zadovoljiti s mjerom, daleko od bilo kakva pretjerivanja. Da bi se uklonio sukob težnji, potrebno je svaku želju zadovoljiti u mjeri koja ne uzrokuje suzbijanje ostalih težnji i ne protivi se čovjekovoj sreći i spasenju. Da bi mladi bili svjesni svog unutrašnjeg stanja i upoznali se sa sukobima različitih prohtjeva duše, da bi osjetili nužnost njihovih uravnoteženja i tako praktično slijedili odgoj islama, valja ih upozoriti na određene opasnosti kojima mogu na ovom putu biti izloženi. Naravno, i ostali nagoni će kroz poređenja sa seksualnim nagonom biti rasvijetljeni. Seksualni nagon ili poriv za zadovoljenje tjelesnog užitka jedan je od najsnažnijih poriva koji je mudrom Božijom odredbom stvoren u čovjeku. Ukoliko ovaj gorljivi poriv bude na ispravan način uravnotežen i ispravnoj mjeri zadovoljen, on će biti izvor najslasnijeg užitka i uzrok očuvanja ljudske vrste. U suprotnom, ukoliko se sa svojeglavošću uzjoguni i pređe granice svrsishodnog, uzrokovat će velike i nenadoknadive štete i izopačenosti i biti izvor nesreće i pada čovjeka.

Ukoliko seksualni nagon bude ograničen i upotrijebljen tamo gdje mu je mjesto, on neće doći u sukob s ostalim ljudskim porivima i težnjama. Mladi će zadovoljenjem seksualnog nagona biti u stanju zadovoljiti i ostale prirodne porive i iskonske žudnje. Međutim, tamo gdje seksualni nagon ne bude uravnotežen, tamo gdje mladi budu željeli da slobodno i kako im je volja zadovoljavaju tu svoju potrebu, tu će se pojaviti neusklađenost i sukobi između težnji. Imajući u vidu to da su seksualni nagon i težnja strasti znatno snažniji od drugih težnji, ova borba će se neminovno okončati pobjedom seksualne strasti i porazom ostalih prirodnih ljudskih žudnji.

Ako bi naše duše bile sklone samo zemaljskim, materijalnim vrijednostima, onda ljepota postaje svojevrсни lanac i okov. Ukoliko postoji samo težište prema duhovnom vidu ljepote, onda nas ono diže ka višim svjetovima. Mnogi ljudi žive tako da uopće nemaju osjećaj za uzvišenije vrijednosti i kategorično su opredijeljeni za gledanje materijalnih ljepota. U takvom je slučaju ljepota svedena samo na konzumiranje različitih prehrambenih proizvoda, unošenje tečnosti u organizam, lijepo oblačenje, spavanje, te eventualno i lijepu funkciju i sl. Ovakve, nižerazredne zemaljske vrijednosti vežu nas ne dozvoljavajući nam da se uspinjemo ka višim svjetovima.

Kada bi Božiji Poslanik, a.s., ustajao obavljati noćni namaz, uzimajući abdest upućivao bi pogled u nebesko prostranstvo učeći sljedeće ajete: *“U stvaranju Nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene, za one koji i stojeći, i sjedeći, i ležeći Allaha spominju i o stvaranju Nebesa i Zemlje razmišljaju. “Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u Vatri!”*¹⁰

Poslanik bi gledajući u zvijezde, u te noćne ukrase neba nad našim glavama, poticao svoje sljedbenike da i oni gledaju u zvijezde, drugim riječima, da i oni gledaju Božije stvaranje, pa da i oni dođu do zaključka čemu sve to služi. U dovi koja se uči u trenucima svitanja tokom mjeseca Ramazana između ostalog, Poslanik, a.s., je molio: *“Bože naš, ne liši Tvoje zaljubljenike Svoje ljepote.”*

Pogledamo li ovaj svijet realnim očima, vidjet ćemo da je svako Božije stvorenje emanacija Božije ljepote. Za produhovljene ljude, arife, cijeli Univerzum i sva stvorenja nisu ništa drugo do ogledala u kojima se očituje lice Božije. Postavili su Hegelu pitanje: *“Šta je to ljepota? Za nešto kažemo da je lijepo, za nešto drugo da je ružno. Reci nam šta je lijepo, a šta ružno.”*

¹⁰ Ali Imran, 190-192.

On im je rekao sljedeće: “Svaka stvar i svaki predmet što više bude ukazivao na onostrane zbilje, tj. što nas bude više približavao Bogu, on je zahvaljujući tome i ljepši.”

Sve stvari stvorene na Ovom svijetu svojom ljepotom polahko nas vode ka krajnjoj Ljepoti. Čovjek treba ljepotu. Da nema ljepote čovjek uopće ne bi ni tražio ni stigao do nekog savršenstva, i svi naučni, tehnološki i drugi napreci ne bi ni postojali kada ne bi bilo podsticaja za ljepotom.

Zato je Uzvišeni Bog položio fitret koji teži za ljepotom zahvaljujući čemu čovjek može da ulaže napor i da se trudi u postizanju svoga savršenstva.

Ono što je svojstveno mladalačkom dobu jeste cvjetanje emocija. U mladosti djeluju osjećaji. Ovo je ujedno i odgovor na pitanje zašto mladi vole muziku. Koliko god porastu i koliko god emocionalne potrebe čovjeka budu ispunjene na valjan način, nivo njegovog saznanja i svijesti poraste za jedan stepen. Koliko god se pojačaju emocije na valjan način, čovjekova duša postaje suptilnija. Koliko se god čovjek umije zadiviti prirodnim ljepotama, toliko u njemu raste samilost i emotivni naboj. Suprotno tome – kada su emocije na manjem stepenu opada nivo milosti u društvu. Ljudi postaju grubo i netolerantni, govore glasno, viču i ponašaju se primitivno. Oni nemaju nikakvog osjećaja prema ljepotama izlistale šume, lijepog pejzaža, vodopada. Jedna od važnih funkcija i uloga pjesnika i pisaca jeste da do određene mjere kroz svoje riječi, stihove, povećaju nivo osjećaja, da nam približe prirodne ljepote, pomognu u prevazilaženju problema manjka emocija.

Jedan od razloga zašto vjera podstiče čovjeka u kretanju ka ljepoti jeste da bi se čovjekov um usmjerio prema njoj. Uđemo li malo dublje u ovu temu, vjerovatno će nam se nametnuti pitanje kakve veze ima sa moralom ako sebe uspijemo usmjeriti da počnemo s većim uživanjem gledati prirodne ljepote i na taj način počnemo primjećivati ono što prije nismo.

Cilj gledanja ljepota jeste preodgajanje našega morala, kroz izoštravanje suptilnih osjećaja. Svakodnevno iskustvo života govori nam da ljudi koji ne primjećuju i ne žele da primjećuju ljepote oko sebe, iste nemaju ni u sebi.

Časni Kur'an u vezi s čovjekovim životom općenito gledano navodi tri etape, smatrajući ih neophodnostima u svijetu stvaranja. Nemoguće je da čovjek bude čovjek i da stigne do svoga cilja, a da na tom putu ne prođe kroz ove tri etape. Kada kažemo tri etape, onda se pod tim podrazumijevaju tri obaveze, tri različita toka, tri različita događaja koji se dešavaju u životu. U 54. ajetu sure Rum se kaže:

“Allah je Taj Koji vas iz stanja slabosti stvara.” Ovdje se ukazuje na stanje djetinjstva i nemoći. *“...Onda vam, poslije slabosti, snagu daje, a poslije snage iznemoglost i sijede vlasi. On stvara što hoće; On sve zna i svemoćan je.”*

Tri faze spomenute u ajetu ogledaju se kroz djetinjstvo, mladost i starost. Ukoliko bismo čovjekov životni put htjeli slikovito prikazati, onda ga možemo zamisliti kao stazu koju planinar mora preći. On kreće od podnožja planine, pa sve do njenoga vrha, da bi se na kraju vratio odakle je i pošao. Osobena stvar u vezi sa planinarevim putovanjem jeste to da je kada tek pođe pun snage jer je odmoran, a što se više penje i što ide više, ima bolji pogled. Kada silazi, sve je umorniji i mogućnosti su sve manje. Mladost je vrijeme kada se čovjek penje na vrh planine.

Mladalačko doba predstavlja vrhunac tjelesne i umne snage. Druga tačka nam ukazuje na to da je mladost karika koja spaja djetinjstvo i starost. Znači, budućnost i prošlost. Mlad i razuman čovjek treba gledati na obje strane, i u prošlost – gdje sam bio, šta sam radio, šta sam ostvario u svom životu, kao i u budućnost – gdje trebam ići i šta me čeka. U ovom prikazu iskustva u prošlosti su svjetla budućnosti. U suri Ahkaf od 15. do 20. ajeta na lijep način nam se oslikava ljudski život.

U njima se na tako lijep način prikazuje uloga majke, toliko se štiti njen položaj, da čovjek osjeća prisutnom njenu milost i naklonost i da bi iz zahvalnosti (ako bi ona bila tu pored njega) ljubio njene i ruke i noge.

“Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci. A kad dospije u muževno doba i kad dostigne četrdeset godina, on rekne: “Gospodaru moj, dozvoli mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni i roditeljima mojim, i pomози mi da činim dobra djela kojima ćeš zadovoljan biti, i učini dobrim potomke moje; ja se, zaista, kajem i odan sam Tebi.”

“Eto, od takvih ćemo Mi dobra djela koja su radili primiti, a preko ružnih postupaka njihovih preći; od stanovnika Dženneta će oni biti, istinito obećanje koje im je dano ćemo ispuniti.”

“A onaj koji roditeljima svojim kaže: “Ih, što mi prijetite da ću biti oživljen kad su prije mene toliki narodi bili i nestali!” – a oni, zazivajući Allaha u pomoć, govore: “Teško tebi, vjeruj, Allahova prijetnja će se, doista, obistiniti!” On odgovara: “To su izmišljotine naroda drevnih!”

“A na Dan kad oni koji nisu vjerovali pred vatrom budu zaustavljeni: “Vi ste u svom životu na Zemlji sve svoje naslade iskoristili i u njima uživali, a danas sramnom patnjom bit ćete kažnjeni zato što ste se na Zemlji, bez ikakva osnova, oholo ponašali i što ste raskalašeni bili.”

Vidimo u ovih nekoliko ajeta da se mladi općenito dijele u dvije skupine, u dobre i loše. U ajetima se kaže – Mi smo savjetovali i ukazali mladom čovjeku da prema svojim roditeljima usmjeri posebnu vrstu dobrote. Kada govori o majci, Kur'an prvo spominje dva razdoblja koja su za majku vrlo teška i bolna, tj. period trudnoće i period dojenja i brige o djetetu: ...nosi ga i doji trideset mjeseci. Zašto je to rečeno?

Da bi se istaklo da smo 30 mjeseci bili direktni teret, ili u njenoj utrobi ili na njenim grudima i rukama. Odemo li negdje da popijemo kahvu, sjednemo i igramo se olovkom, pa nam olovka ispadne i neko nam je dohvati, mi ćemo mu se sto puta zahvaljivati kao da je učinio nešto veliko i važno. Međutim, kada Kur'an kaže da smo 30 mjeseci bili u njenom naručju, koliko se u tom slučaju trebamo zahvaliti svojim majkama?! Sam porođaj je za majku veoma bolno i teško iskustvo.

Oni od nas koji su dobri i svjesni, kažu: *“Bože, daj mi moć i priliku da budem zahvalan na blagodatima koje su mi date i na blagodatima koje su date mojim roditeljima.”*

Ovaj kur'anski ajet nas uči da koliko god željeli dobro sebi, trebamo ga željeti i svojim roditeljima, jer mi smo rezultat njihovog truda.

U Kur'anu ne možemo naći nijedan primjer da je neki od poslanika učio dovu, a da u njoj nije spomenuo svoje roditelje. To je najbolji dokaz i pokazatelj ljudske zahvalnosti. Tačno da me stvorio Bog, ali postoji uzročni lanac, postoje roditelji koji su zaslužni što ja jesam ja. Nažalost, nerijetko čujemo mlade koji kažu: “Ko ih je molio da me donesu na svijet?!” A trebalo bi da se sukladno logici tog razmišljanja zapitaju: “Ko je zvao tebe da baš ti dođeš, možda su oni htjeli nekog drugog?”

Mladost je za pametnog mladića karika koja povezuje prošlost sa budućnošću, dok je ista ta mladost za čovjeka koji je ustao na pogrešnu nogu prilika za raskidanje veze između prošlosti i budućnosti. Poželjno je da iščitamo ovih nekoliko ajeta i razmislimo o njihovim porukama, jer ukoliko smo muslimani, to znači da smo prihvatili Kur'an kao knjigu svoje upute, prihvatili smo činjenicu da ćemo na osnovu zakona koji se nalaze u toj Knjizi na Sudnjem danu biti nagrađeni ili kažnjeni.

U hadisu se kaže: *“Ne dostoji da se naziva muslimanom onaj koji dnevno ne prouči barem pedeset ajeta.”*

Immo vremena slušati muziku, gledati filmove, dopisivati se; pa šta bi nam falilo da malo učimo Kur'an? Melodičnost kur'anskih istina ostavlja neizbrisiv, pozitivan i osvježavajući uticaj na čovjekovu dušu.

Iz ovih ajeta vidimo da je mladost trenutak postojanja između dvije nepostojeće tačke: prošlosti, tj. djetinjstva kojeg više nema, i budućnosti, koje također nema, koja tek treba doći. Zapravo, svaki trenutak našeg života predstavlja tačku između "dva ništa", tj. onoga što je prošlo i onoga što dolazi. Jedino što imaš jeste ono u čemu jesi sada.

Mladost predstavlja jedan od važnih životnih kapitala i treba biti vrlo dobro i promišljeno iskorištena.

Poslanik, s.a.v.a., kaže da se na Sudnjem danu čovjek neće moći pomjeriti prije negoli odgovori na dva pitanja. Prvo pitanje tiče se toga u šta je utrošio život, u šta je potrošena mladost.

Sjetimo se primjera Jusufove čednosti. Kazivanje o Poslaniku Jusufu a.s., trebalo bi da nam je svima poznato. Kada ga je Zuljeha počelai zavoditi svi uvjeti su bili ostvareni da počini nemoralno djelo. Štaviše, ne da su bili ostvareni svi uvjeti, već je bio izložen izboru – ukoliko to ne uradi, ići će u zatvor. Međutim, on u ime Boga, u ime morala, nije postupio onako kako je od njega traženo.

Među vrijednosti kojih nismo svjesni sve dok ih ne izgubimo, su mladost i zdravlje.

Dobro bi bilo da barem jednom mjesečno odemo u bolnicu posjetiti bolesnike. Ne mora to biti neko poznat, važno je vidjeti ljude u gipsu, u zavojima, priključene na aparate.

Zašto?

Zato što se takvo stanje vrlo lahko može i nama dogoditi.

Umjesto što gledamo ko vozi najnoviji automobil, pogledajmo ko vozi najstariji bicikl, ko ide ulicom a obuća mu je dotrajala. To je vrlo učinkovito za životnu ravnotežu, za podešavanje i balans. Nije loše kada već govorimo o bolnicama otići do psihijatrije i vidjeti sve te mlade ljude u čijim glavama struji praznina. Cijenimo blagodat mladosti.

Cijeniti blagodat znači cijeniti i koristiti je u granicama onih stvari i okvira zbog kojih je data i zbog kojih postoji. Cijeniti mladost i cijeniti život znači doći do onoga zbog čega smo stvoreni. Cijeniti mladost znači opet se vratiti na poruke ajeta sure Ahkaf, gdje se spominje skupina pozitivnih mladih ljudi, svjesnih vrijednosti djetinjstva, vrijednosti svojih roditelja. Svjesnih sadašnjeg trenutka, svjesnih budućnosti, pokornih i zahvalnih zakonima ovoga vijeta.

Biti svjestan vrijednosti koju mladost nosi ne podrazumijeva samo znanje, nego je pravo značenje ove svijesti raditi u skladu sa tim znanjem. Svaka vrijednost koja postoji u ovom svijetu isprepletena je sa nedostacima. Ukoliko se negativne stvari i nedostaci ne uzmu u obzir i ne sagledaju, u tom slučaju vrijednost se može pretvoriti u svoju suprotnost.

Kada kažemo mladost i vrijednost, moramo uzeti u obzir i nedostatke poput toga da mlad čovjek ne može biti iskusan poput starog čovjeka, što znači da mladić ne može sagledati životne situacije na način kako to mogu njegovi roditelji.

Jedan tinejdžer ne može sagledati sve ružnoće i bedastoće koje su odrasli ljudi spremni učiniti. Ali to mogu učiniti njegovi iskusni roditelji. Razlika između mladog i starog čovjeka u tome je što je star čovjek prošao kroz mladost i okusio starost koja na sebi svojstven način predstavlja akumulator iskustava. Međutim, mlad čovjek od tih iskustava ima tek neznatan dio. Zato je veoma poželjno i korisno da se mlad čovjek, iako je pun snage i ideja, ipak savjetuje sa roditeljima i starijim, sa onima koji su iskusniji.

AŠIKOVANJE – ZABAVLJANJE

*A od Njegovih znakova je i ovaj da je on stvorio za vas partnere od vaše vrste, da se smirite uz njih, i stavio je ljubav i milost između vas. U tome su zaista znakovi za ljude koji razmišljaju.*¹¹

Jedna od prirodnih potreba čovjeka u godinama mladosti i punoljetstva i tokom cijelog života, je interakcija sa suprotnim spolom. Uzrok toga su društvene potrebe. Već smo napomenuli da nijedan zdrav i normalan čovjek ne može živjeti izoliran od društva. Relacija sa suprotnim spolom osim što sa sobom nosi koristi nosi i mogućnost opasnosti i štete. Tako, relacija između djevojke i mladića, podrazumjeva zdravu društvenu relaciju, utemeljenu na zrelosti, u kojoj je *isključena* seksualnost,. To podrazumijeva *kontrolu* nad svojim ponašanjem i *dominaciju* zaštićenosti. To je relacija između dvije razumne i punoljetne osobe koje u svom društvenom životu jednostavno moraju imati kontakte, ali zdrave i moralne prirode, uz uvažavanje vjerskih i moralnih principa. Čovjek za zdrav i sretan život ima potrebu za pozitivnim i konstruktivnim suživotom sa svakom individuom, bez obzira na spol. Zdrava društvena relacija među ljudima, pa najzad i među djevojkama i mladićima ili učenicama i učenicima, studentkinjama i studentima biva povodom kulturnog rasta i napretka te pozitivno djeluje na jačanje temelja vjere i intelekta kod mladih osoba, a kao takva ona pozitivno djeluje i utiče na rast svih aspekata društva. Međutim, ukoliko ove relacije istupe iz kolosjeka preporučenog i pretvore se u nepoželjno sve što je spomenuto u pozitivnom aspektu bit će izloženo destruktiji.

Šta reći o relaciji između djevojke i mladića gdje se učesnici nazivaju – momak i cura? Šta kazati o ašikovanju, tj. zabavljanju?

¹¹ Rum, 21.

Dobro znamo šta se pod ovim terminom podrazumjeva. Relativno prisna i topla veza, koja se često sakriva od starijih, odvija se susretima, razmjenom sms poruka, e-mailova itd. Sama činjenica da se ove veze odvijaju pod velom tajne i daleko od očiju roditelja, ukazuje da ona kao takva nije prihvaćena što je jasno čak i samim učesnicima iste.

Najveći problem i teškoće koje su prisutne u godinama mladosti predstavljaju lažna ljubav (zaljubljenost) i emocije, koje, kada im se da povoda jednostavno unište čovjeka.

Pogledamo li u naše društvo, posebno kada je riječ o mladom naraštaju, ponašanja preko kojih šutke prelazimo, dosta nam puta svjedoče da ćemo se u veoma bliskoj budućnosti susresti s velikim društvenim, socijalnim, moralnim i drugim teškoćama koje su proizvod sadašnjeg nemara. Karakteristika našeg vremena mogla bi biti nedostatak discipline, a disciplina je sredstvo duhovne nadgradnje. Disciplina sagledana u bezbroj stvari kojih se mora pridržavati, od sagledavanja glavnog i sporednih životnih ciljeva, od donošenja odluke za kretanjem, budnosti, samoprovjeri. Najjača sila koja čovjeka motivira da bude discipliniran je – ljubav. Ljubav prema sebi, drugima, Bogu.

Ljubav

Ljubav igra važnu ulogu u životu čovjeka. Ona je osnova života u paru, porodičnog sistema i odgoja djece. To je ujedno pouzdana veza koja vezuje čovjeka i njegovog Gospodara, koja ga potiče na pobožnost Njemu, na slijeđenje Njegovog puta i pridržavanje Njegovih propisa. To je duboka duhovna veza koja povezuje muslimane sa njihovim Poslanikom, a.s., koja ih potiče na pridržavanje Poslanikovog sunneta, slijeđenje uputa i zapovijedi i uzimanje za primjer njegovih postupaka u onom što rade.

Ljubav se u životu čovjeka javlja u različitim oblicima. Čovjek voli sebe, voli druge, voli svog supružnika i svoju djecu, voli imetak, voli Allaha i Poslanika itd. Dijete prvo zavoli sebe, pa majku, potom oca, druge ljude koji ga okružuju, a onda u drugoj fazi počinje pokazivati i ljubav prema drugom spolu. Kad počne racionalno razmišljati i razumijevati suštinu vjere i značenje božanskog, tad počinje voljeti Uzvišenog Allaha i Poslanika, s.a.v.a.

Ljubav se kao što vidimo može definisati i definisana je na veoma mnogo načina, no suština svih po meni ispravnih definicija je da je *ljubav volja da proširimo svoje biće kako bismo potpomogli sopstveni i tuđi duhovni razvoj i sazrijevanje*. Kada je neko uspješno proširio svoje granice, samim tim prelazi u više stanje postojanja. Dakle, akt ljubavi postaje akt samoizgradnje i samosazrijevanja, čak i onda kada za cilj ima tuđi razvoj.

Definicija ljubavi, vidimo, uključuje i ljubav prema samome sebi i ljubav prema drugome. Pošto sam ja ljudsko biće, voljeti ljude znači voljeti i sebe. Posvetiti se ljudskoj duhovnoj nadgradnji znači posvetiti se sopstvenom i tuđem razvoju. Ukoliko ne volimo sebe, nemoguće je da volimo druge. Baš kao što nismo u stanju da svoju djecu naučimo samodisciplini ukoliko joj se i sami ne podvrgavamo. U suštini nemoguće je zanemariti sopstveni duhovni razvoj u korist tuđeg.

Ljubav prema samom sebi je u čvrstoj vezi s motivima samoodržanja. Čovjek voli da živi i razvija svoje mogućnosti, ostvaruje sam sebe, voli sve što mu donosi dobro, sigurnost i sreću. On odbija sve ono što mu narušava život, razvoj i samoostvarivanje, sve ono što mu nanosi bol, brigu i štetu. Kur'an tretira ovu prirodnu ljubav čovjeka prema samom sebi i njegovu težnju da ide za svim onim što mu koristi i što može svrhovito upotrijebiti, da se kloni svega što mu šteti i donosi zlo.

Ljubav čovjeka prema samom sebi ne bi trebalo da pređe određene granice. Neophodno je da ona bude jednaka ljubavi prema drugim ljudima i ljubavi prema dobru za njih.

Ne možemo biti izvor određene snage ukoliko istu ne pothranjujemo – ne možemo dati ono što ne posjedujemo.

Veoma je važno primiti k znanju činjenicu da širenje granica iziskiva napor. Kada nekoga volimo, naša ljubav postaje vidljiva i stvarna samo kroz naš napor – kroz činjenicu da smo spremni za nekoga (ili za sebe) učiniti dodatni korak, prijeći dodatni kilometar. Ljubav nije nenaporna – ona je veoma naporna. Možda bi ovozemaljski primjer o tome kako izgleda ljubav mogao biti sagledan kroz odnos čovjeka koji voli cvijeće i svoju bašću. On “voli” baštovanstvo. Bašta mu mnogo znači. On nalazi da je privlačna, uložio je sebe u nju, privržen joj je do te mjere da čak i nedjeljom zbog nje rano ustaje, ne želi za vikend nigdje otputovati, kako se ne bi udaljio od nje. Da bi uspješnije gajio cvijeće i žbunje, on mnogo uči. Saznaje mnogo o baštovanstvu, đubrenju, o zemljištu, sađenju i okopavanju. On odlično poznaje svoju bašću – njen historijat, vrste biljaka i cvijeća u njoj, njen raspored, probleme pa čak i budućnost. Usprkos tome što je ona vanjska pojava odvojena od njega, ona ipak živi u njemu. Znanje o bašči i njen značaj za njega postali su sastavni dijelovi njegovog bića, historije i mudrosti. Kroz ljubav ona je na sasvim normalan način postala dio njega, povećavajući njegovo biće i pomjerajući granice ega.

Rečeno je da je ljubav volja, a zašto nije želja?

Zato što se želja po pravilu ne pretače u akciju. A volja, e to je želja dovoljnog inteziteta da se pretvori u akciju.

Razlika se može sagledati kroz dvije izjave:

Volio bih večeras ići na plivanje; i
Večeras idem na plivanje.

Svako u našoj kulturi donekle *želi* pružiti ljubav, ali mnogima to ne polazi za rukom.

Želja za pružanjem ljubavi nije isto što i ljubav. Ljubav je ono što ljubav čini. Ljubav je izraz *volje*, istovremeno i namjera i akcija.

Ljubav je sveta stvar.

Od ljubavi zavisi naša vječna sreća.

*A od Njegovih znakova je i ovaj da je on stvorio za vas partnere od vaše vrste, da se smirite uz njih, i stavio je **ljubav** i milost između vas. U tome su zaista znakovi za ljude koji razmišljaju.*

Spolna ljubav

Iako će o ovoj temi biti govora u daljem dijelu knjige ovdje ćemo se dotaći činjenice da je ljubav u našem shvatanju vezana i za spolni motiv. Ona utječe na trajnost sklada, harmonije i međusobne podrške supružnika. To je neophodna stvar za odvijanje porodičnog života. To vidimo i u prije navedenom ajetu: *“Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čim žude: žene...”*

Kur'an ukazuje na spolnu ljubav u govoru Jusufa, a.s., i žene uglednika: *“I žene u gradu počеше govorkati: 'Upravnikova žena navraćala momka svoga na grijeh, u njega se ludo zagledala! Mi mislimo da jako griješe'.”*

“E to vam je onaj zbog koga ste me korile” - reče ona. 'Istina je da sam ga htjela na grijeh navratiti, ali se on odupro. Ako ne učini ono što od njega tražim, bit će, sigurno, u tamnicu bačen i ponižen.' 'Gospodaru moj,' - zavapi on - 'draža mi je tamnica od ovoga na što me one navraćaju. I ako Ti ne odvратиš od mene lukavstva njihova, ja mogu prema njima naklonost osjetiti i lahkomislen postati.'”

Islam, naravno, poziva na kontroliranje ove ljubavi i ovladavanje njom, i to njenim ispunjavanjem u propisanim okvirima, a to je brak. Pored ovih ljubavi tu je, kako sam već naveo roditeljska ljubav, ljubav prema Poslaniku, a.s., ljubav prema Allahu dž.š., o njima ćemo detaljnije u nastavku knjige.

Zaljubljenost

Od svih zabluda u vezi s ljubavlju, najjače je vjerovanje da je zaljubljenost – ljubav. Kada se neko zaljubi, iskreno će osjećati: ja ga (je) volim. Međutim ovdje postoje problemi:

- iskustvo zaljubljenosti je specifično erotsko iskustvo vezano za strast/seks,
- zaljubljenost je bez izuzetka privremena.

Nerealnost osjećanja kada je čovjek zaljubljen veoma je bliska nerealnosti dvogodišnjaka koji se osjeća kao kralj sa neograničenom moći u porodici i svijetu.

Veoma važno je znati da zaljubljenost nema nikakve veze sa svjesnim duhovnim razvojem. Jednostavno rečeno: Zaljubljanje je prevara kojom se šejtan služi da bi nam otupio svijest dovoljno dugo, kako bismo izgubili najdragocjenije vrijeme za duhovnu, intelektualnu i moralnu izgradnju.

Veza zaljubljenosti, zabavljanja ili ašikovanje prije braka

Ukoliko um i razum zauzmu mjesto emocija i osjećaja, oni mogu zauzdati spolni nagon u osobi i postaviti ga na njegova prirodno mjesto i za svoje vrijeme. Umjesto ekstremnih opcija, relacije između muškarca i žene izgrađeni su zidovi hidžaba, dostojanstva i čednosti, kako na taj način ne bi pali u seksulanu anarhiju kao i da budu zaštićeni od potencijalnog poklizavanja u interakciji sa ljudima.

Pogled

U časnom Kur'anu daje nam se do znanja da bismo trebali kontrolirati svoj pogled i kada se dođe u situaciju da je on nepoželjan potrebno ga je oboriti. *Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade.*¹²

U hadisima se objašnjava razlog te kontstruktivne instrukcije: *“Prvi pogled je za tebe jer je sredstvo spoznaje; dok je drugi pogled na tvoju štetu.”*

“Oni koji gledaju u tuđe žene neće biti sigurni od toga da drugi gledaju njihove žene.”

“Koliko puta kratki pogledi i brzi užici koji za sobom donose duga kajanja.”

Odjeća

Odjeća je svojevrsni štit koji čuva zdravu društvenu atmosferu, da ne bude izazivanja, samopokazivanja, koketiranja. Naravno, odjeća nije nešto što se naglašava samo kod žene, već i muškarci trebaju voditi računa o svojoj odjeći. Pitanje odjevanja je u našem današnjem vremenu od izuzetne važnosti i neophodno je da se na svim poljima ulaže napor kako bi se na bolje promijenio trenutni trend (ne)oblačenja koji je prisutan.

Misli i srce

S obzirom da je strast veoma jak nagon, potrebno je voditi brigu o tome da nam, kada se stupa u kontakt s osobama suprotnog spola, misli budu čiste, nakane budu dostojanstvene i profesionalne. Naravno, gornji element, tj. odjeća ima veoma učinkovitu ulogu u ovome, jer kada se sakriju tačke koje iritiraju strasti, mnogo je lakše kontrolirati sebe.

¹² En-Nur, 30.

Razgovor

Običan razgovor, u kojem nema umiljatog glasa, u kojem nema namjere da se u istom uživa, nema nikakvog problema. Djevojkama nije dozvoljeno da svoj glas regulišu na način da bude izazovan. U Kur'anu Uzvišeni čak Poslanikovim ženama zabranjuje da govore umiljatim glasom drugim ljudima, iz bojazni da nemoralni i bolesni umovi ne bi pomišljali na loše stvari.

Ponašanje

Prva korist kod obazrivosti prilikom ponašanja je očuvanje porodične i društvene atmosfere, rast vrijednosti žene/djevojke, procvat talenata i potencijala kod mladih, a najvažniji pokazatelj toga je psihička higijena koja je najbolji teren za razvoj društva u svim aspektima. Kada je Musa, a.s., kako svjedoči Kur'an, zatekao dvije djevojke kraj izvora kako stoje po strani a ne privode životinje da ih napoje upita ih za razlog. One rekoše da im je otac star i onemoćao, pa sad čekaju da završe čobani kako bi neometano prišle i napojile stoku. Musa tada stupi u akciju, odvede stoku, napoji je i vrati se. Nakon toga je legao u hlad i zatražio od Boga pomoć jer mu je potrebna. Iznenada posve stidljivo pride mu jedna od te dvije djevojke i reče kako ga njen otac zove da ga nagradi za učinjeno djelo. On odlazi hazreti Šuajbu, a.s., i objašnjava mu šta se sve dogodilo. On mu reče, nema više mjesta za strah ti si se spasio od nasilnika. Jedna od dvije kćeri reče, uzmi ga da radi za tebe, jer za takvo što je najbolji neko ko je jak i povjerljiv. Nekoliko pouka uzimamo iz ovog kazivanja:

1. Djevojke su kod pojilišta stajale postrani, što ukazuje na **stid**.
2. U odgovoru one kažu da to čine jer **moraju**, zato što im je otac star, što znači u mogućnosti bolje je da takve poslove

obavljaju muškarci, međutim sami princip prisustva žene u društvu i okruženju uz čuvanje šerijatskih granica nema prepreke.

3. Komunikacija Musaa sa djevojkama je sasvim dostojanstvena i u mjeri potrebnog, nakon što im je pomogao, odmah se vraća na mjesto gdje se odmarao.
4. Djevojka dolazi kod Musaa, stidno, dostojanstveno i otmjeno.
5. U predajama se prenosi da je Musa iako nije znao put, išao ispred djevojaka do njihove kuće kako mu pogled ne bi padao na njihova tijela prateći ih. Ovo je idealan primjer dostojanstva i poštenja koje treba dominirati između suprotnih polova.

Islam je iznašao put koji ne ide iz krajnosti u krajnost, (poput gore navedenih) kako bi sačuvao čovjeka, kako individuu tako i društvo od posljedica i jednog i drugog puta. Na kraju porodica je ta koja igra ključnu ulogu u podizanju mladih i postizanju sreće ili nesreće. Faktori poput nepismenosti, nedovoljne obavještenosti o odgojnim metodama, nepostojanje odgovarajućih relacija među roditeljima, sve to i mnogo drugog mogu biti razlozi za javljanje nezdravih odnosa među mladima, na kraju ukoliko se takvo što opetuje i prakticira – to prerasta u običaj – i od takvih se pojedinaca ne može očekivati da nakon stupanja u brak prestanu sa onim na što su navikli, šta dalje slijedi i kako se ovo širi nije potrebno elaborirati.

Porodica je osnovni faktor odgoja ljudi i društva. Škola i društvo su plodovi porodice. Ukoliko porodica bude zdrava bit će zdravi i ispravni i društvo i škola i univerzitet. Ukoliko porodična atmosfera ne bude ispunjena Božanskim i ljudskim vrijednostima zasigurno će i društvo osjetiti negativne posljedice i bit će poligon raznih pošasti, iskvarenosti i razvrata.

Vjerske regulative, s obzirom da su uređene mudrošću Mudrog Stvoritelja koji je kreaciju stvorio bez greške i čije nam posmatranje oduzima dah, su poput materijalnog svijeta nepogrešive i određene su zbog naših koristi. Evidentno je, nažalost, da među narodom postoji određena potreba da neko glasovito ime svjetski poznatog učenjaka, ili neki poznati medij kaže nešto što bi potvrdilo neko vjersko pravilo da bi se isto prihvatilo bez rezerve. Čemu ove riječi? U modernom dobu čiji smo mi sudionici postoji uvriježeni pojam prijatelj i prijateljica. S obzirom da je ovo nekako teško prihvatiti zdravom razumu čak su i sociolozi i psiholozi vršili ispitivanja da li je zbilja moguće da muškarci i žene budu samo prijatelji. Ovim se pozabavio američki psiholog Adrian F. Ward u svojoj kolumni za časopis *Scientific American* koji, između ostalog, kaže da naša svakodnevna iskustva sugeriraju kako su neromantična prijateljstva između muškaraca i žena čak i prilično učestala. Muškarci i žene žive, rade i druže se i, jasno, velika većina njih nikada ne završi u romantičnoj vezi ili barem u istom krevetu. Ipak, usprkos ovoj očiglednosti, Ward smatra kako postoji realna mogućnost da je ovo izvanjsko platonsko supostojanje muškaraca i žena bez ikakvih seksualnih nagona jednih prema drugima zapravo samo fasada. U praksi, u dubini svakog muško-ženskog odnosa postoji seksualna tenzija koja samo čeka da ispliva na površinu. Najnovija istraživanja na područjima sociologije i psihologije idu u prilog ovoj ideji. Iako možemo živjeti u uvjerenju kako smo s određenom osobom suprotnog spola "samo prijatelji", prilika za romansom zapravo uvijek stoji negdje u blizini i čeka da se ukaže u najnezgodnijem mogućem trenutku.

Kako bi ispitali jesu li potpuno platonske muško-ženske veze uopće moguće, znanstvenici su su osmislili istraživanje u kojem je sudjelovalo 88 parova koji su svoj odnos etiketirali kao strogo prijateljski. Ward posebno pozdravlja pokušaj

znanstvenika da konačno razriješe ovu vječnu dilemu i duhovito primjećuje kako su se ovim pitanjem u mnogo više navrata bavili holivudski režiseri nego humanistički znanstvenici. Naravno, među najvažnijim postavkama ovog istraživanja bila je privatnost. Zamislite samo situacije u kojima bi jedan od “prijatelja” priznao da ima romantične osjećaje prema drugom, dok taj drugi vezu uistinu doživljava potpuno platonskom. Ovakve neugodne situacije znanstvenici su pod svaku cijenu htjeli izbjeći. Također, kako bi osigurali da će ispitanici ponuditi iskrene odgovore na njihove upite, znanstvenici su (osim standardnih protokola vezanih za anonimnost i tajnost podataka) od ispitanika tražili i da se obvežu kako međusobno neće raspravljati ni o jednom dijelu eksperimenta u kojem su sudjelovali. Nakon što su verbalnim putem “potpisali” ugovor o tajnosti, parovi prijatelja su razdvojeni i svakom od njih su postavljana pitanja vezana za osjećaje prema osobi s kojom su sudjelovali u eksperimentu.

Na temelju provedenog eksperimenta znanstvenici su zaključili kako postoje izražene razlike u tome kako muškarci i žene doživljavaju prijateljstvo osoba suprotnog spola. Sasvim očekivano, muškarci su bili mnogo spremniji na romantične akcije sa svojom “prijateljicom” nego obrnuto. Procjena muških sudionika u eksperimentu koliko su privlačni osobi suprotnog spola nije imala apsolutno nikakve veze s tim kakve su osjećaje njihove ženske prijateljice prema njima imale.

Dapače, procjena privlačnosti ovisila je gotovo isključivo o tome kakve su osjećaji ti muškarci imali prema svojim prijateljicama i to na način da su, ukoliko su imali određene romantične osjećaje, pretpostavljali da su oni obostrani. Znanstvenici naglašavaju kako su muškarci u ovom slučaju bili gotovo “slijepi” i nisu mogli ni približno objektivno procijeniti stvarno stanje stvari. S druge strane, ni žene nisu pretjerano uspješno procjenjivale stupanj privlačnosti sa svojim

prijateljem, i to ponajviše zbog toga što općenito nisu imale nikakve osjećaje prema njima i smatrale su da je takav osjećaj obostran. U konačnici, dakle, muškarci su imali tendenciju da preuveličaju stvarnu privlačnost koju prema njima osjeća njihova partnerica u eksperimentu, a žene su, sasvim suprotno, snažno umanjivale stvarni stupanj privlačnosti koju prema njima osjeća njihov muški partner. Muškarci su bili mnogo spremniji na konkretna djelovanja temeljena na njihovoj procjeni. Znanstvenici napominju kako su i muškarci i žene iskazivali približno jednake stupnjeve privlačnosti prema drugim prijateljima koji su bili u romantičnoj vezi i onima koji su slobodni. Pomalo iznenađujuće, ali ljubavni status drugih strana nije imao nikakve veze s činjenicom koliko su bili privlačni sudionicima eksperimenta te su u jednakoj mjeri vrednovali i slobodne i zauzete prijatelje. Ipak, muškarci i žene razlikovali su se prema stupnju u kojem su slobodne i zauzete prijatelje i poznanike vidjeli kao potencijalne ljubavne partnere. Iako su i muškarci i žene izjavljivali kako ih podjednako privlače i slobodni i zauzeti prijatelji, žene su u ovom slučaju bile mnogo obazrivije i rjeđe su izjašnjavale kako bi poduzele konkretne korake da bi ostvarile romantičnu vezu s osobom koja nije slobodna. Ovi rezultati pokazuju da za razliku od žena muškarci imaju priličnih problema sa shvaćanjem i održavanjem potpuno platonskih veza. Također, ono što je posebno zanimljivo u ovoj studiji jest da je ona provedena u parovima, odnosno da su svakom sudioniku u eksperimentu postavljana pitanja o jednom konkretnom prijatelju ili prijateljici. Ovo stoga nije puko potvrđivanje stereotipa o muškarcima kao seksualnim predatorima i naivnim ženama, već i direktan dokaz kako dvoje ljudi može jedan odnos tumačiti na diametralno suprotne načine. Muškarci, tvrde znanstvenici, u većini slučajeva dozvoljavaju mogućnost da njihovo prijateljstvo preraste u nešto više, dok žene imaju sasvim suprotan pogled.

Za neutralnog promatrača, već na prvi pogled, je jasno da ovoliko različiti pogledi na potencijalnu romansu u muško-ženskim prijateljstvima mogu prouzrokovati neke prilično ozbiljne komplikacije, a to, čini se, priznaju i osobe koje njeguju takva prijateljstva. U istraživanju koje je uslijedilo znanstvenici su od 249 odraslih osoba (od kojih je znatan postotak bio u braku) tražili da odrede pozitivne i negativne aspekte prijateljstva s nekom konkretnom osobom suprotnog spola. Varijable povezane s romantičnom privlačnosti su pet puta češće navođene kao primjeri negativnih aspekata nego pozitivnih. Zanimljivo je kako je i u ovom slučaju zabilježena razlika između muškaraca i žena. Muškarci su potencijalnu romantičnu vezu mnogo češće navodili kao pozitivan aspekt muško-ženskog prijateljstva, a pogotovo je to bio slučaj sa starijim muškarcima. Najmlađi muški ispitanici su četiri puta češće od žena potencijalnu romansu označavali pozitivnim aspektom potpuno platonskih veza, dok su stariji muškarci to činili čak deset puta češće od žena. U konačnici, na temelju oba spomenuta istraživanja, Ward zaključuje kako muškarci i žene imaju radikalno različito razumijevanje termina “prijatelji” i ova činjenica neizbježno vodi problemima u “miješanim” prijateljstvima.

Dok su žene, barem ako je suditi po ovim istraživanjima, prilično iskrene kada prijateljstvo s muškim prijateljem etiketiraju isključivo platonskim, muškarci, čini se, teško mogu tek tako “isključiti” želju da prijateljstvo preraste u nešto više. Također, iako oba spola smatraju kako je privlačnost između platonskih prijatelja više negativna nego pozitivna stavka, manja je šansa da će ovako razmišljati prosječan muškarac nego prosječna žena.”¹³

¹³ <http://znanost.geek.hr/clanak/muskarci-i-zene-ipak-ne-mogu-biti-samo-prijatelji/#ixzz2EruUODCl>.

Poruka ovog teksta je više nego evidentna iako sudionici ovog istraživanja, a ni teksta, nisu u obzir uzimali etičke principe, niti religijske osnove na način kako ih islam tretira. Međutim, šta se od destruktivnih elemenata po individuu i društvo i moralno i psihološki i socijalno i kulturološki krije iza neispravnih relacija među osobama tema je za sebe i izlazi iz okvira ove knjige. Već smo naveli tri osnovne mogućnosti interakcije među suprotnim spolovima. Međutim, treba ukazati na ogranke koji izrastaju iz njih. Nama su trenutno aktuelna dva ogranka ili stava koji izrastaju iz onog srednjeg a koji zagovaraju zabavljanje ili izgradnju odnosa među pripadnicima suprotnih spolova zbog dva različita izgovora. O prvom izgovoru nećemo uopće raspravljati jer je sam po sebi i nečovječan i neislamski. Riječ je o tome da određene osobe zagovaraju ovu vrstu veze kao bijeg od braka, u smislu, zabavljat ćemo se, živjet ćemo ugodan život dok to bude išlo, kada osjetimo da ne ide, svako ide na svoju stranu i traži novog partnera. Na taj način sačuvani smo od onoga što brak sa sobom donosi, slobodni smo kao ptice, ne moramo biti ograničeni. Drugo opravdanje zbog kojeg se zalaže za postojanje interakcije, koja je u našem tradicionalnom miljeu poznata kao ašikovanje i zabavljanje je: *Svaka osoba želi stupiti u brak sa nekim koga poznaje, čije kvalitete i nedostatke je sagledala na najbolji način, i bez bojazni pred matičarem može kazati ono sudbonosno da. Ako je već tako, pa najbolje je da jedan period provedu zajedno, da podjele određene životne trenutke u okviru neobaveznog kako bi se upoznali i sigurno uplovili u bračne vode.*

Ovo *idilično* objašnjenje ne slaže se sa islamskim stavom o interakcijama među suprotnim spolovima. Kako bi stvar postala što jasnija navest ćemo nekoliko argumenata koji na prost i razumljiv način ukazuju na slabosti ovog opravdanja.

1. U ovakvoj relaciji, neizostavan faktor jesu strasti i međusobno privlačenje, koji prave velike smetnje da se vidi realnost. Strast je veoma jaka u svakom čovjeku, ukoliko između dvije osobe počne varničiti i dođe do zaljublivanja u tom slučaju stavovi su sljedeći: “Bez nje(g) život nema smisla“, “Ubiću se bez tebe“... Svi smo čuli a neki i osjetili istinu: Ljubav (strast) je slijepa. Kada strast ustane, razum se spušta, biva sputan. Interesantno, baš onda kada razum treba biti vođa, kada je potrebna njegova analitička i kritička moć, on odlazi. Pa kako ću zaslijepljen donijeti onaj sud koji mi je potreban za uplovljavanje u bračne vode? Kada je u čovjeku strast uskovitlana, on tada male stvari vidi velikim a velike beznačajnim. Ukoliko se o voljenoj osobi kaže nešto što je realno ali ne i dopadljivo, čovjek smatra da su se svi urotili protiv njega. Jednostavno kazano ašikovanjem se ne može stići do spoznaje budućeg bračnog partnera jer – ljubav čini slijepim – a ruku na srce slijepcu nećemo dati čak ni da nam izabere vjenčanicu, a kamoli snahu ili zeta. Najzad, sami smo svjedoci da koliko godina poznajemo određene ljude pa nas na kraju iznevjere, i ustanovimo da ih ni za 30 godina nismo upoznali. Koliko se događa da određeni par ašikuje već 5, 10, pa i 15 godina i nakon godine dana braka oni se razvode. Bilo mi je interesantno čitati da je u jednom europskom gradu zabranjen jambo plakat na kojoj golišavo žensko tijelo reklamira donji veš, jer je izazivala veliki broj prometnih udesa.

2. U takvoj relaciji ponašanje je izvještačeno. Prirodni poticaj u nama je da kod svih ljudi ostavimo najbolji dojam i najbolji utisak i sliku o sebi. Kada je tako u svakodnevnicima, pa zamislimo koliko je to prilikom ašikovanja. Tada postoji spremnost da se glumi, najbolji, najmilostiviji, najrazumniji, najširokogrudiji, tada se bombarduje komplimentima, tada se za nju/njega čini ono što se ne čini ni za oca ni za majku ni za sebe.

3. Sami prijedlog – hajde da furamo – pokazatelj je nepoznavanja islamskog stava o životu ili čak neispravnog vjerovanja. Kada nam neki dušebrižnik pride i sasvim zabrinuto nam predloži da skupa hodamo životnim stazama, (ali bez obaveze) kako bismo lakše podnosili životne tegobe i došli do svrhe života, i kako bismo na taj način sačuvali svoj din i obraz, najbolje se upitati a šta je to moja svrha života, i ko je taj koji mi u tome najbolje može pomoći?

Svrha moga života je rast i savršenstvo putem robovanja Bogu. Pa kako da postignem svrhu na neodobren način?

S druge strane, budući supružnik što ima bolje ispravnije i čvršće uvjerenje to će skupa s njom život biti bolji, mirniji, svsrishodniji, ugodniji. Ali, možda on (s obzirom da su mladići ti koji pretežno izlaze s ovakvim prijedlogom) ima iskrene namjere, kako znati? Kada, mladić, čak i sa namjerom sklapanja braka predloži – vezu ašikovanja – u smislu hajde da jedno vrijeme budemo momak i djevojka to je pokazatelj slabosti vjerovanja, to znači da mladić ne vjeruje u pokuđenost takve relacije, ne vjeruje kako igra u korist šejtana. Ne vjeruje kako je Iblis obećao da je sa dvoje on treći, nije svjestan kakvi sve izazovi, kakve sve prilike za moralni pad nudi atmosfera postajanja prisnim dvije osobe u kojima je strast na vrhuncu.

4. Osjećaj prevarenosti. Svaki čovjek, pa i onaj koji je počinio dosta nemoralnih aktivnosti u ovoj oblasti želio bi da mu bračni drug bude pošten, bez iskustva, nevin i fizički i psihički. Niko ne može tolerirati da mu bračni drug baca poglede za prolaznicima, za tuđim licima i tijelima. Nikom nije svejedno kada vidi da njegov bračni drug izdašno i prisno sarađuje sa suprotnim spolom, posebno ako je naglasak na fizičkom izgledu i tome slično. Svi bi da mu mati, sestra, otac, brat budu poštteni, sačuvani i da njihovi bračni drugovi budu poštteni i sačuvani, ali šta ti svi u svojim glavama misle o drugim svima? Da li je djevojka s kojom bi ti rado furao,

babina i majkina miljenica? Da li ona pripada njima ili tebi? Da li si pomislio da odeš direktno na babina vrata pokucaš i od njega tražiš izun na par razgovora jer ti se njegova kći svidjela i palo ti je napamet da bi ti mogla biti supruga? Ako ti je to čak palo napamet, a nije, da li ti je palo na pamet da ona pripada prvenstveno Allahu, Njegov je rob, On ju je stvorio? Šta s tim amanetom? Da li Bog dozvoljava da s tom djevojkom jedno vrijeme živiš slobodno, u smijehu, igri zabavi, putovanjima...

5. Pripremanje pogodnog terena za grijeh i javljanje šejtanskih insinuacija. Bez obzira što prvotna namjera stvarno može biti iskrena i bez loših nakana, ali kada čist čovjek krene blatnjavim putem, najmanje što je za očekivati da mu cipele budu blatnjave. Šejtan je opasan neprijatelj. Kao prvo totalno nas mrzi. Drugo poznaje sve naše slabosti. I treće, kako bi to narod rekao, nit ore nit kopa, tj. u stalnoj je pripravnosti i vrijeba. A obećao je da je on treći na mjestu gdje se nađu dva pripadnika suprotnih spolova koji nisu bliski rod. Naravno on to čini blago, lagano, neprimjetno. U početku samo posmatra i sluša priče o vjeri, o ideologiji, o školi i namjerama.

O životnim željama i težnjama. Zbijaju se šale, smiju se od srca, zastor stida se polahko spušta. Kada se dvoje naviknu na priču, na prisustvo drugog, on unosi hrabrost, vrijeme je na poziv na kafu, čaj, kolač. Postaju još prisniji. Izlaze skupa. Odlaze u kino. Slučajno se sudare i vide nije im mrsko. Slučajno se dodirnu rukama i osjete leptire u trbuhu. Šejtan doliva dozu hrabrosti i jedno od njih uzima drugog za ruku... Nakon par mjeseci ona je trudna, a on se izgubio iz njenog srušenog života. Da, sjetimo se na početku nijedno nije imalo lošu namjeru. Oboje bijahu čisti, iskreni, bezazleni, nevini. Možemo spomenuti ono pravilo da je put do Džehennema popločan dobrim namjerama, a razlog tome je činjenica da iza tih dobrih namjera ne postoji znanje i prihvatanje Božije odredbe i Njegovih pravila.

6. **Nepovoljan ishod.** Hazreti Husejn divno savjetuje: “Ko pokuša nešto postići putem oglašivanja o Božiju volju, izgubit će ono čemu se nada i prije će stići do onog od čega strahuje.” Slično je i kod odbijanja mladih da u bračne vode uplove na tradicionalni, vjerski način. To iz bojazni kako će stupiti u brak s nekim koga još ne poznaju, koga ne vole. I s nadom kako će novi metod donijeti bolje rezultate, međutim, onog čemu se nada u takvom slučaju neće biti a ono od čega strahuje će da mu se obije o glavu. Jusufova braća htjedoše postati očevi miljenici na način koji Bogu nije mio, pa su postigli suprotne rezultate od svojih očekivanja.

7. **Štete u obrazovanju.** Psihološko je pravilo da će čovjek više pažnje posvetiti onome do čega mu je više stalo. U doba kada učenik treba maltene svu svoju pažnju usredsrediti na sticanje znanja, on je usredsređuje na voljenu osobu. Koliko puta smo svjedočili pad učenika kojima su se svi zaklinjali i od kojih su očekivali nebeska postignuća. Zbog čega? Najviše zbog ovog problema, zaljubljenosti u pogrešno vrijeme.

8. **Štete na radnom mjestu.** Koliko često se zna dogoditi da mlada osoba koja je uz veliki napor uspjela naći radno mjesto, zbog zaljubljenosti, polako popušta u ozbiljnosti i odgovornosti, dok na kraju ne ostane bez posla, a onda često i bez voljene osobe, a zatim se dugo kaje kada god pomisli gdje bi danas bio da je bio ozbiljniji i odgovorniji.

9. **Materijalne štete.** Mladić se mora dokazati, mora biti kavaljer, mora kupiti, mora platiti račun, ultra dopunu, mobilni, tašnu, tene, haljinu, večeru... Mora biti na nivou i sam, oblačiti markiranu robu... Sve to je samo po sebi teško, a tek kako je teško kada se zavisi od babinog džepa, kada se ne radi... kada umjesto da se štedi, a ono se rasipa iz ničega. Pored materijalne štete čovjek ima jednu posebnu vrstu psihološkog pritiska, kako učiniti nemoguće.

10. **Psihološki pritisak** – porodične svađe – krađa!!! Momak je obično pod psihološkim pritiskom. On je zaštitnik, on obezbjeđuje. Ali odakle. Potražnja od roditelja je sve veća, a oni ili ne daju ili pitaju šta će mu novac. On neće reći istinu a naravno sebe ne može dovoditi u situaciju da se ponizi tražeći, pa se počinje svađati, vrijeđati, ucjenjivati... Nije najzad sve ni u novcu, potreban je i automobil...

11. **Upropaštavanje talenata i potencijala.** Mladost je vrijeme kada potencijali bivaju dovođeni do procvata. Uvjet za to je kontinuirani napor. Svaki unutarnji nemir, negativno utiče na ovaj proces i odlaže očekivani procvat. Da bi se čamac kretao morem, potrebno je mirno more. Kada je mirno, plovidba je moguća. Kada se more uznemiri, ustalasa, tada i veliki brodovi s teškoćom plove, a kamo li čamci, oni često bivaju izgubljeni u takvoj situaciji. Nemir koji se stvara u mladim psihama onih koji se nalaze u fazi ašikovanja, potapa i odvodi u nepoznate smjerove čovjekove talente i potencijale. Mnogi koji su mogli postati vrsni naučnici, umjetnici, sportisti, političari ostali su utopljeni u masi jer nisu poštovali mirno more.

12. **Prljanje grijehom i upropaštavanje duhovnih potencijala.** Iako su neke od potreba jednake i kod muškarca i kod žene, ipak, njih dvoje stvoreni su sa određenim razlikama u intezitetima potreba koje imaju. Kod žene su istaknutije emocionalne potrebe i dominiraju nad seksualnim, dok je kod muškarca stanje obrnuto. Prilikom ašikovanja zadovoljava se emocionalna potreba koje je bila rasplamsana, međutim, istovremeno dolazi do poticanja seksualne potrebe koja se razgovorom ne može utažiti. Veću potrebu i jaču inicijativu da se ista zadovolji vodi mladić. Ukoliko djevojka ne popusti njegovom umoljavanju, i ukoliko je ne napastvuje ili je varkom ne udobrovolji, on će taj plamen pokušati ugasiti na drugi način. Jedan od načina kome mladić pribjegava je samozadovoljavanje, koje se često pretvara u naviku, koja osim toga

što je vjerski nedozvoljena, uzrokuje skrivene i vidljive bolesti koje se pretežno javljaju u mladosti. Rastrojenost, gubljenje mišićne mase, tjelesna slabost, slabljenje vida i naravno velike poteškoće kasnije u bračnom intimnom životu, jer on je navikao zadovoljavati se na jedan, grubi i brzi način, a sada je pred njim neko koga on osim sebe mora zadovoljiti, a to baš i ne ide s njegovom navikom. Čednost je jedna od velikih duhovnih potencijala, koja spada u prioritete šejtanovih napora da bude uništena.

13. Upropaštavanje mladosti i vremena. Mladost je period kada je snaga i polet na maksimalnom podioku. U ovoj vezi mlada osoba umjesto da se tom snagom i poletom koristi na najbolji mogući način, on je koristi tek na neznatan način što je katastrofalno i za trenutak i za budućnost. I kada su skupa i kada su razdvojeni njihovo je vrijeme uzaludno utrošeno. Kada su skupa uglavnom su opušteni, zabavljaju se, šale se, ubijaju vrijeme, a kada su razdvojeni razmišljaju jedno o drugom.

14. Djevojka će biti pod sumnjom, imat će problema s udajom. Djevojka koja je u vezi ostala “poštena” ali hodala je s mladićem koji se voli hvaliti, pa i lažno, dovodi se u situaciju da kasnije ima problema kada se bude htjela udati, jer upamćena je kao žrtva dotičnog frajera. Njegovu izjavu je teško pobiti, posebno u okruženju u kojem tome i same djevojke pripomažu svojim ponašanjem i postupcima. I najzad ako mladić i djevojka imaju stvarno iskrene namjere, zašto bi ih svojim ponašanjem potopili i u očima drugih ispali nepošteni i nemoralni. Rješenje nije kazati: ma šta me briga o tome šta drugi misle. Takve se stvari ne zaboravljaju i mogu upropastiti idealne životne prilike.

15. Gubitak volje za ženidbom kod mladića i starenje djevojaka. Na ovaj način mladići utoljuju svoje emocionalne i tjelesne potrebe. Mijenjaju djevojke, zabavno im je, kada mu jedna dosadi traži novu žrtvu. Na taj način izbjegava

odgovornosti koje sa sobom nosi bračna obaveza. Polahko osjeća da je taj način života za njega kao stvoren. Kako postaje stariji to postaje izbirljiviji. U međuvremenu djevojkama ističe vrijeme, godine prolaze, one postaju starije. Kako bi tome stale na kraj, ulaze iz veze u vezu s nadom da ulove svoga budućeg muža, pristaju na sve da bi ga udobrovoljile. Ali kada već ima sve zašto bi to izgubio, zašto bi nešto što je lahko i slatko mijenjao za nešto što je teško i ne uvijek slatko. Na taj način ona radi protiv svojih ličnih interesa.

Dotakli smo se samo blažih oblika problema i devijacija koje prate vezu kojom Uzvišeni Allah nije zadovoljan. Bilo nam je neukusno i ružno unositi šta se sve krije iza “nevine” maske zabavljanja. Kako ne bismo previdjeli i tu mogućnost ovu stvar ćemo prepustiti naučnim istraživanjima koja su dovela do zaključka da tinejdžeri koji su žrtve nasilja u vezama često bivaju žrtve i kasnije. Svjedoci smo da su tinejdžeri iz godine u godinu iz generacije u generaciju sve nasilniji i skloniji su posesivnom ponašanju. U jednom tekstu o ovoj temi se kaže: “Veze su za tinejdžere mnogo više od pukog pronalaženja djevojke ili momka. To je dio adolescentskog razvoja. Iako bi to trebalo biti najljepše doba, istraživanja ukazuju na to kako se tinejdžeri odlučuju ostati i u nasilnim vezama, što itekako utječe na njihov razvoj i buduće veze. Prema podacima Centra za kontrolu bolesti 9,4% tinejdžera koji su anketirani su bili žrtve pishičkog nasilja u romantičnoj vezi tokom prošlih 12 mjeseci. U ovo je uključeno i fizičko nasilje poput šamaranja, udaranja i namjernog povređivanja. Pronađen je dokaz da adolescenti koji iskuse nasilje u ranim vezama postaju ranjivije kategorije s velikom vjerovatnoćom da će biti zlostavljani ponovo. Prema studiji koja je objavljena u žurnalu Pediatrics, tinejdžeri koji budu žrtve nasilnog partnera u periodu od 12 do 18 godine imaju tri puta veće šanse da budu žrtve nasilja i u vezama kada odrastu.

Istraživači sa Cornell univerziteta ispitali su blizu 6.000 djece od 12 do 18 godina, koji su u heteroseksualnim vezama, o nasilju u vezama. U anketama su odgovarali na pitanja da li ih partner vrijeđa u javnosti, da li ih je gurao, ošamario ili nešto bacio na njih. Pet godina kasnije ponovo je ispitana ista grupa. Pitanja su bila o suicidalnim mislima, seksualno rizičnom ponašanju, depresiji, pušenju i korištenju droge te o tome da li su bili žrtve nasilja u vezama tokom prethodnih pet godina. Istraživači su otkrili kako je 30 posto ispitanika bilo žrtva nasilja u vezama. Oni koji su bili žrtve u tinejdžerskim danima u većini slučajeva su ponovo bili žrtve.

“Kada rano zabavljanje počne nezdravo, to može utjecati negativno na pogled tinejdžera o tome kakva bi zdrava veza trebala biti“, rekao je vođa studije Deiner Exner-Cortens. Djevojčice koje su bile žrtve nasilnog partnera imaju veći rizik da počnu piti, pušiti ili imaju suicidalne misli kao starije osobe. Dječaci koji su bili u takvim vezama češće koriste marihuanu, imaju suicidalne misli i asocijalno ponašanje.

“Nezdrave veze su povezane sa lošim zdravljem i psihičkim stanjem. To je javni problem koji treba rješavati putem obrazovanja i intervencija“, rekao je Exner-Cortens i dodao kako tinejdžeri ostaju u takvim vezama najčešće zbog manje razvijenog upravljanja stres-vještinama.¹⁴

Ovaj tekst je žalostan sa različitih aspekata. Osnovni je sagledan u tome da je ovo istraživanje urađeno radi samoga sebe. No to nije naš problem, već naš je problem što se ovakav trend ulaska u predbračne veze polahko ali sigurno uvlači u naše društvo i počinje razjedati jedinke koje će graditi naše društvo u budućnosti ne stane li se na kraj. Rješenje, daje Bog, ako Ga želimo slušati zarad vlastitoga dobra.

¹⁴ <http://www.klix.ba/lifestyle/vezeiseks/tinejdzeri-koji-su-zrtve-nasilja-u-vezama-cesto-bivaju-zrtve-i-kasnije/121212006>.

16. Lažna ljubav poprima oblik prijatni i osvete. Kada jednom od njih dvoje dosadi i on/a iziđe sa svojim stavom, da to što rade je pogrešno, da njihova veza ničemu ne vodi, da jednostavno nisu jedno za drugo, da on/a želi da se uda/oženi za nekog drugog. Automatski u većini takvih slučajeva ta se neviđena ljubav pretvara u srdžbu. Nakon neuspjelog navaljivanja i uvjeravanja kako trebaju sebi dati još malo vremena, često dolazi do prijatni.

Upropastit ću te, tvoje ću e-mailove staviti na fb, naše ću fotke i klipove izbaciti na YouTube. Život ću ti zagorčati. Ako nećeš biti moja nećeš biti ničija. Ubit ću te! Unakazit ću te!

Sve to, nakon tolike ljubavi?! Kada je čovjeku do nekoga stalo, tj. kada nekoga voli, on mu želi svaku sreću, bez obzira u paketu sa sobom ili bez sebe. Ali stvar je u tome kako smo već rekli, sve je bila gluma, prioritet je bio u posesivnosti, egoizmu, ličnim koristima.

Možemo sasvim komotno zaključiti da zabavljanje prije braka ni racionalno, ni emocionalno, ni naučno, ni društveno, ni moralno, vjerski nema opravdanje.

Ovakvo ašikovanje predstavlja sunovrat mladih bića u ambis izgubljenosti. Ašikovanje predstavlja bacanje u propast, uništavanje mladosti, te najbolje prilike koju čovjek u svom životu uopće može imati i ima.

Mi koji smo odrasli, koji imamo dovoljno iskustva i znamo kakve sve posljedice po našu djecu ima ovaj katastrofalni običaj, dužni smo, na pametan način, dati djeci do znanja, opismeniti ih, otvoriti im oči, pružiti im racionalne i praktične dokaze i na taj ih način izbaviti iz šejtanske stupice.

Mogao bih istaći jednu natuknicu ili light motiv – **zdrava porodica = zdravo društvo** / šta je suprotno tome: ako smo već nezadovoljni onim što se dešava u društvu, posebno sa

onim što čine naša djeca, a posebno sa onim što čine srednješkolci, ko bi u tom slučaju trebao biti prva adresa na koju bismo se obratili? Naravno porodica ili preciznije rečeno roditelji.

Vidite, projekt koji naša djeca u životu praktično provode, dovest će do rezultata samo i samo onda kada i roditelji uključe sebe u nj, i to praktično, a ne samo na ravni moralne podrške. Ono što tinejdžeri žele postići svojim neodobrenim relacijama je uživanje nečeg što dolazi tek na kraju. Relacija među njima koja je dozvoljena je zapravo treniranje i vježbanje društvenih umijeća, razbijanje okova, ostvarenje svoje ličnosti kroz komunikaciju s jednakim članovima društva. Sve ovo navedeno naravno je idealno, međutim u društvu u kojem su taktički presječene karike sa svim tradicionalno-duhovno-moralnim vrijednostima, takvog čega nema, takvo što je izbrisano sa spiska univerzalnih vrijednosti. Društvo je pokleklo, kao da želi tu bitku izgubiti.

Rat, tj. oružani sukob, smo stoički podnijeli i iznijeli ga na svojim plećima. Vjerovatno se svi sjećamo da je koliko toliko stid, moral, čednost i ostale vrijednosti iz ove ravni u vremenu prije rata bio očuvaniji nego li sada, nakon toga što smo očuvali svoju fizičku egzistenciju.

Trenutno je na sceni drugi rat, rat brisanja jedne kulture, jedne povijesti, jedne tradicije; i njega polahko ali sigurno gubimo. Sjetimo se časnog Poslanika, s.a.v.a., koji je svojim ashabima koji su se vratili iz teškog okršaja, kao pobjednici rekao: "Vraćate se iz malog u veliki džihad."

Pogledajte samo našu mladež. Pogledajte u njihove prioritete. Koliko ih nalazite da su okusili pravu slast čovječnosti, morala, kulture, nacionalne pripadnosti, identiteta?

Koliko njih uopće za to mari? Ko je krivac takvoj beznadežnoj situaciji?

Ukoliko veza ne okonča brakom

Predbračne veze imaju jednu od dvije sudbine: Ili okončaju brakom ili ne. A oba ova stanja koja su rezultat predbračne veze imaju začuđujuće negativne efekte. Prvo ćemo ukazati na posljedice u slučaju da ova veza ne rezultira brakom. Ovih slučajeva ima veoma mnogo. U prethodnom tekstu sam naveo jednu statistiku u kojoj se kaže da oko 85% mladića ne stupa u brak sa djevojkom s kojom imaju ostvarenu “ljubavnu” vezu. Razlozi “raspadanja” ili neslavnog završetka ove veze ima više, poput:

- a) Ponekad, nakon određenog vremena koje provedu jedno s drugim, shvate da nisu jedno za drugo, i da nema govora o braku. Mada se rijetko događa da oboje dođu do ovog rezultata. Češće se desi da jedna strana to uoči, a druga pak insistira da su stvoreni jedno za drugo i navaljuje na brak.
- b) Nekada, pak, jedno od njih poseže za sredstvom, obično za lažima, kako bi se izvukao iz veze. Naprimjer kaže, kako je odlučio oženiti se s drugom, ili da voli drugu osobu ili pak da se roditelji strogo protive ovoj vezi, tako da od braka nema ništa i najbolje je da raskinemo dok je još vrijeme.
- c) Nekada jedna strana uočava da joj je partner svo vrijeme lagao, i da uopće u vezu nije ušao sa iskrenim namjerama niti je razmišljao o braku, a ljubav je iskazivao samo zbog interesa i zloupotrebe, a istovremeno je imao veze sa jednom ili više osoba.

Ovo je bilo samo nekoliko primjera, naravno da opcija i mogućnosti ima znatno više. Važno je to da u svim tim prilikama, veza ne urodi brakom.

1. Veliki emocionalni udarci. Obje strane prekidanjem doživljavaju i trpe veliki emocionalni udarac. Mladić i djevojka nisu od kamena, pa da preko toga pređu kao da se ništa nije dogodilo, u smislu bili smo skupa jedno vrijeme a sada više

nismo, i to je to, svak ide svojim putem, svak za svojom sudbinom. Desi se da kod nekih određenih tipova ovo ostavi malo jači trag i posljedicu.

2. Depresija, drogiranje, suicidalno ponašanje, seksualni poremećaji. Među prvim tragovima koji se javljaju nakon prekidanja veze, jesu različiti oblici depresije i melanholičnosti, od blagih do jakih oblika. Iznenada se gubi volja za bilo kakvim društvenim kontaktima, osoba se povlači u sebe, potištena je i najbolje mjesto vidi u svom krevetu, sve je isprazno i besmisleno. Iako u većini slučajeva spomenuto stanje ne traje dugo, međutim, postoje ekstremni oblici ovih stanja, gdje osoba mjesecima pa čak i godinama mora ići na razne terapije i uzimati lijekove.

Sljedeća stvar koja se može dogoditi a češća je kod mladića, koji usljed emocionalnog udarca, postaju skloni za opijatima, pa čak i za drogom. Ukoliko osobe koje su im bliske nisu u toku događanja, i ne znaju šta je povod takvom ponašanju, lahko se desi da mlada duša iz jedne rupe upadne u duboki bunar. Mogućnost je tim veća ukoliko ima prijatelje sklone ovoj praksi a koje, zbog potpune nesvjesti i o sebi o drugima, će mu predložiti da za umirenje uzme nešto poput alkohola, droge, tableta...

Svakako ovdje nije riječ o zastrašivanjima nečim što ne postoji i što nikoga od nas ne može pogoditi. Najzad, veliki procenat ovisnika, nije počeo sa drogom i nije počeo zarad droge, svi imaju "valjan" razlog, zbog kojeg se naravno kaju i nije im na kraj pameti bilo da učine takvu glupost protiv sebe.

Sljedeća stvar je ekstremne naravi, nije tako česta, ali dešava se, i više joj pribjegavaju djevojke. Riječ je o suicidu. Određene osobe do te mjere budu uzdrmane, do te mjere izgube nadu i volju za život da jedini spas vide u tome da se spasu svih nevolja. Posebno ukoliko je riječ o nekome kome se

već dešavalo da dobije “korpu“. Tako da mlada, vrijedna, talentirana osoba, koja je mogla imati divnu budućnost, okonča na veoma žalostan način.

Ovaj oblik ekstremnog ponašanja kod mladića ima drugačije ispoljavanje. Oni koji su stekli dojam da su poniženi, i da se nije desilo ono što su željeli ili zaslužili, okreću ploču, mijenjaju svoju narav i počinju da se svete kako bi se podigli iz blata u koje su “bačeni”. Oblici osвете su različiti. Uglavnom kod njih se rađa mržnja prema suprotnom spolu, nikoga ne štede i ne ustručavaju se ni od psihičkih ni od seksualnih zlostavljanja. On zbog jedne osobe čine osvetu svima. Kod djevojaka osvjetoljubivost ima drugačiji oblik manifestiranja. To je sagledano u razmetanju i osvjetljavanju obraza, ona to čini iz velikog gnijeva koji se iskupio u njenoj duši a ne zbog slasti ili strasti, nudeći se na taj način svakom pokvarenjaku i beskičmenjaku koji rado koriste to stanje njene rastrojenosti kako bi postigli svoje niske ciljeve. Njen cilj je osvetiti se svome dečku, želi mu pokazati koliko je ona vrijedna i kako se otimaju oko nje.

3. Gubljenje dobrih prilika za sklapanje braka. Od trenutka kada uspostave vezu pa dok god su u njoj, moguće je da obje strane naiđu na veoma dobre prilike za stupanje u brak, preko kojih lahko prelaze, jer su u zabludi da će ubrzo stati pred matičara, jer stvoreni su jedno za drugo, i ne mogu živjeti jedno bez drugog.

4. Poređenje sa suprugom. Djevojka koja je imala dvogodišnju vezu, pa raskinula, a zatim se nakon godine dana udaje. S obzirom na slatke trenutke koje je provela sa dečkom, na razočarenje i na ishitreno stupanje u brak, ona će započeti naivnu i nimalo bezopasnu psihološku igru. Svaka i najmanja greška njenog muža podsjećat će je na “savršenost“ mladića s kojim veza nije uspjela. Pazite, mladića, koji je zarad toga da veza što duže traje ustrajno i kontinuirano iskazivao svoju

ljubav: Ti si mi sve! Samo tebe volim! Za tebe živim! i sl.. Također će se sjećati raskalašenog načina trošenja na nju (naravno ne svog novca, već novca svojih roditelja, koje nije on zaradio koji ne mora ni brinuti o porodici i životu) zato je on uvijek bio kavaljer, častio, plaćao, kupovao poklone, odvodio na izlete. Dok je muž baš dosadan, s obzirom da mora voditi brigu o domaćinstvu i dobro iskalkulisati troškove, potrošnja je pod kontrolom, posebno ako su prihodi niži. Nažalost, dojučerašnja “princeza” zbog koje je neko bio spreman skidati zvijezde s neba, iako udata žena, ne preza od nelogičnih poređenja: Bože, Bože, kakve sam tada poklone dobijala, a vidi ovog šta mi donosi, sramota! Kako me je samo on volio, koliko mi je to govorio, a ovom je teško pozdraviti se!

Prva posljedica ovakvog neumjesnog i prije svega glupog poređenja je zahlađenje odnosa. Odnos sa stvarnim mužem u stvarnom životu je hladan, a sebe podgrijava održavajući dobre odnose sa svojim bivšim dečkom, naravno u mašti. Korak po korak ovo stanje odvodi i do razvoda, a do tada život se ispuni veoma neugodnim događajima između muža i žene. Još gora od ove opcije je šejtanov korak na većem nivou na kojem predlaže ženi da potraži svoga bivšeg dečka, čisto da vidi da li se i on oženio. Nakon prvog kontakta ide se korak dalje, hajde da se nekad iziđe s njim da se smiri i utješi. Što su oni više u kontaktu to se brak sigurnije raspada. Ista priča moguća je i od strane muža nezadovoljnog brakom. I on poredi svoju suprugu sa bivšom djevojkom, s kojom ma koliko vremena da je proveo naravno da nije mogao zapaziti mnoge nedostatke tako da još uvijek o njoj ili njima ima pozitivnu sliku, zato poredi i ponašanje i moral pa čak i fizički izgled svoje žene.

Naprimjer, supruga prilikom obavljanja kućnih obaveza, poput pospremanja i kuhanja ne može biti našminkana i dotjerana, ali djevojka prilikom svakog susreta je bila i našminkana i dotjera-

na, i eto razloga da joj to nabija na nos, ili čak ako i ne izrekne svoj stav o tome ali on će se početi hladiti od žene.

Dakle, uvijek imati na umu da je jedan od **razarajućih otrova** za brak koji ne smije biti konzumiran **poređenje**. Prva stvar koju poređenje sa sobom donosi je zahlađenje odnosa među supružnicima.

5. Emocionalni slom. Mladić koji je jedno vrijeme, naprimjer, šest mjeseci hodao s djevojkom, zatim s drugom godinu dana, da bi na kraju našao treću djevojku s kojom je uplovio u bračne vode. On je u prethodnim vezama koristio sav svoj potencijal i sposobnosti da bi te veze sačuvao, zato je on trenutno doživio emocionalni slom, tj. banrkotirao je. Toliko je izražavao svoju ljubav, slao pisma, e-mailove, sms poruke, i u četiri oka i telefonom je izražavao svoju veliku ljubav, i koliko god je mogao iskazivao je nježnost svojoj predivnoj i voljenoj djevojci. Do te mjere se rasipao svojim emocionalnim kapitalom rasipajući ga pred noge ove i one, da sada kada je u braku, nema ni *prebijene* emocije koju bi uputio svome bračnom saputniku. On je poput čovjeka koji je imao kapital namjenjen za važnu trgovinu (s neograničenim rokom trajanja, ne na godinu ili dvije) ali ga je prije toga ugovora istrošio da bi ostao švorc, a trgovina je tu. U takvim okolnostima on uopće ne uživa u iskazivanju ljubavi. Čak i ukoliko bude pokazivao znakove ljubavi, to čini jer je to racionalna potreba, a srce već je otupjelo od prethodnih zaljubljivanja u koje je upadalo. Ista stvar važi i za djevojku. Zamislimo kakav odnos i s koliko kapitala bi njih dvoje ušli u zajednički život da su svoj emocionalni kapital sačuvali za pravu trgovinu a ne za trošenje u zabavnom parku i cirkusu. Zar ne bi bio ispunjen slašću? Djevojke i mladići koji nisu iskusili odnos prije stupanja u brak nakon sklapanja braka njihova veza je ispunjena slašću, privlačnošću... Kada takva osoba po prvi put uzme ruku svoga bračnog druga, srce joj ustrepta od uzbuđenja, ljubav dolazi do

tačke vrienja, ruku joj obuzima nevino drhtanje, veoma slatko drhtanje. Međutim, oni koji već imaju iskustva u ovim odnosima, kakvo oni uzbuđenje mogu osjetiti i kakvu ljubav doživjeti u ovim trenucima? Za osobu koja ranije nije bila zaljubljena i nije provodila vrijeme sa tom osobom, koliki je samo užitak koračati skupa sa svojim bračnim drugom. Međutim, neko ko je to već činio, danima, sedmicama, mjesecima, godinama, kakav užitak može očekivati od rutinske radnje?

Zato dragi mladiću i djevojko, dobro razmislite prije nego li utrošite svoj emocionalni kapital, prije nego li bankrotirate, jer nakon toga kada budete imali ozbiljnu potrebu za njim, ruke će vam biti prazne.

6. Mučenje savjesti. Zamislite mladića koji vezu započinje a da mu brak nije ni na kraj pameti. A opet s druge strane se uvijek nalazi jedno nježno emocionalno biće u čijoj prirodi je emocija utkana upravo zarad sklapanja bračne zajednice i postizanja sigurnosti i svega onog što brak sa sobom podrazumjeva. Mladić, svo vrijeme koje provodi mora manipulirati djevojkom, lagati joj i obećavati kako bi prolongirao besplatan užitak u tuđoj mucu. Naravno kada djevojka dođe do limita toleriranja takvog ponašanja i kada želi stvarno stupiti u brak ili ništa od veze, mladić pribjegava drugom levelu ponošanja. Počinje s isprikama: “Oženio bih te, ali postoji jedan problem koji ti ne mogu kazati...”, “Ja imam čudnu bolest...”, “Roditelji su protiv toga...”. On odlazi svojim putem, a djevojka je potresena zbog onog što je proživjela, što je uložila u toj relaciji i što je dugo vremena bila igračka u njegovim rukama. Ova rana na duši ne zacjeljuje tako lahko. S druge strane mladiću kad tad proradi grižnja savjesti, jer ipak shvata šta je učinio jednoj osobi, jednom biću koja cijelim svojim bićem želi postići životnu sreću, a on joj u tome predstavlja ogromnu prepreku. Što su laži i nade bile veće i

brojnije to je grižnja savjest jača i groznija. Naravno, grižnja savjest ima prostora pojaviti se kod ljudi u kojima još uvijek kola krv ljudskog dostojanstva, međutim, postoje i takvi tipovi ljudi koji su do te mjere ogrezli u zavaravanju i uništavanju tuđih života da je njihova savjest davno ugušena pod deponijom nemoralnog ponašanja.

7. Jako nepovjerenje i suzdržavanje od braka. Obično se dešava da djevojka čiji mladić jednostavno ne želi stupiti u brak ili to učini s drugom, kao i mladić čija djevojka postupi na sličan način, postaju veoma nepovjerljivi prema suprotnom spolu. I jednom i drugom od same pomisli na suprotan spol dođe zlo. U takvim uvjetima nijedno neće reći da je dotična osoba učinila zlo, već svi muškarci ili sve žene su krive, i svi su oni nepošteni, pokvareni... Ovakav ih pristup dugo vremena sprječava od mogućnosti da stupe u brak: jer tu riječ jednostavno ne žele čuti. A nakon spuštanja tenzija, prošlo je dugo vremena, nivo sreće je nizak...

Ukoliko veza bude okončana brakom

Kao što smo mogli zapaziti dobar dio neprilika i neugodnosti i bolnih situacija rezultat su toga što nakon određenog vremena, nakon toga što svi snovi o idealnom partneru i bračnom životu padnu u vodu. Naravno, ukoliko veza ašikovanja urodi plodom, tj. nakon određenog vremena se uplovi u bračne vode, čak ni tada, partneri nisu sigurni od stvari kao što su:

1. Javljanje sumnjičavosti. Nakon toga što prilikom nekog “podognog“ trenutka mladić predloži djevojci da započnu vezu, i ona nakon nećkanja ili razmišljanja ipak popusti njegovim navaljivanjima, te nakon određenog vremena veza bude okončana vjenčanjem; treba znati da nije sve završeno. Ili će obje strane ili pak jedna od njih, u određenom također “pogodnom“ trenutku, dobiti crv sumnje. Muž izlazi iz kuće i kasno se vrati. Eto dobre prilike da se pomisli: Da li je on imao

druge osim mene? Šta ako sam ja bila samo jedna od njih? Možda još uvijek nije raskinuo? Čudno se ponašao od kada je ušao u kuću. Posebno ukoliko su im relacije bile slobodnijeg karaktera i ukoliko se nije pazilo na moral i čednost. Ukoliko se žena sretne sa svojim prijateljem iz djetinjstva, škole, fakulteta i bude zainteresirana za njegov prilikom susreta. Kod muža se javlja sumnja: Vidi ti njih, hmm, da oni nisu bili u vezi? Hmm, možda su još uvijek, vidi kako se gledaju... Izlasci iz kuće poslovnog, prijateljskog i obrazovnog tipa postaju noćna mora za supružnike, uvijek su praćene sumnjama. Šteta, da bračni život koji može biti započet s međusobnim povjerenjem i oslanjanjem i mirom, bude praćen nemirom, brigom, nepovjerenjem!? Šteta je time veća što ajet kojim smo započeli ovo poglavlje govori upravo o tome da je prva stvar kojom Allah blagosilja brak mir, a mir je rezultat povjerenja i međusobnog oslanjanja.

2. Nezadovoljstvo roditelja. S obzirom na činjenicu da polahko ali veoma sigurno brakovi bivaju sklopljeni na način da roditelji samo posmatraju šta se dešava, ali bez prava miješanja, što je danas pokazatelj emancipiranosti mladih, naivnih i neiskusnih osoba, na kraju ipak ako se u brak uđe na ovaj način, roditelji ne mogu ostati pasivni. Ukoliko roditelji ne žele svojoj djeci sve najbolje, pa ko će onda to željeti? Ukoliko roditelji ništa ne znaju, pa ko će onda to znati? Ukoliko iskustvo roditelja nije potrebno pa čije je iskustvo uopće potrebno? Ukoliko dobronamjernost roditelja nije dobro došla, pa čija je uopće dobro došla? Reakcije roditelja zavise od postupanja djece, ili pak budućih mladenaca prema njima. Roditelji mladoženje obično reaguju: “Bog sami zna šta nam je doveo u kuću. Vidi samo kakva je! Kakva je ova današnja mladež, možemo misliti kakva je ona. Mora da je prošla i sito i rešeto i obrlatila je ovog našeg naivka i dobričinu, upala joj kašika u med...” S druge strane roditelji djevojke imaju svoju

predstavu:“ Hmm, jadona ona, onako čista i fina, ovaj je mangup prevari. Bože, kakvih je samo prosaca imala, ko je sve nije želio imati u svojoj kući a kome je otišla u kuću, nisu joj ni do koljena.“ Dakle nijedno od njih dvoje nema autoritet kod roditelja svoga partnera, kao da su osuđenici pred njima. Ukoliko u svemu postoji još snaha i zetova, osjetno će se ponašanje prema njima odvojiti od ponašanja prema ovim s kojima se trenutno ne mogu pomiriti. Da ne govorimo o usiljenosti, o neprekidnom prebacivanju i insistiranju da se brak što prije okonča dok još djeca nisu počela dolaziti na svijet... Najzad jedna od stvari koja braku od početka daje lijepu nijansu i ukus jeste upravo otvorenost i dobri odnosi između roditelja i mladenaca. Velika je razlika kada roditelji snahu prime kao svoju dragu snahu, a zeta kao svoga dragog zeta. I najzad čemu počinjati život kao neko ko mora biti nešto mada ga drugi uopće ne prihvataju takvim.

3. Blagoslovljenost života je ugrožena. Svaka se težnja može posmatrati s dva aspekta. Jedan je stizanje do težnje a drugi je njena blagoslovljenost. Možda možemo kazati kako se stizanje do težnje tiče zemaljskih faktora, ali blagoslovljenost je nešto što zahtjeva ponadmaterijalne stvari. Blagoslovljenost znači da ono k čemu težimo i k čemu eventualno i stižemo bude povod dobra, berićeta, rasta, koristi i užitka; dok nešto nije blagoslovljeno u smislu kada stignemo do svoje težnje ali baš ona težnja zbog koje smo uložili mnogo napora i bili pod stresom bude povodom hiljade drugih napora, glavobolja, nesreća i gorčine. To je najbolje sagledano u onom trenutku kada kažemo, kamo sreće da sam nogu polomio a da do toga nisam stigao. Blagoslovljenost i sreća neke stvari uglavnom je sagledana kroz to da kao prvo bude legitimna, tj. u okvirima šerijata a kao drugo da pravac kojim se do toga stiže bude ispravan, racionalan i povodom Božijeg zadovoljstva. Na temelju prvog principa život koji se vodi na način koji je

suprotan Božijem zakonu, u našem slučaju – ašikovanje – sasvim sigurno neće polučiti blagoslovom kojim rezultira život u okvirima šerijata. Drugo, ukoliko roditelji jedne strane, ili pak obaju strana ne budu zadovoljni i budu zapravo povrijeđeni takvim stupanjem u brak, to njihovo stanje je poput razornog talasa koji ruši život mladenaca.¹⁵ Suprotno tome, brak koji se sklapa uz zadovoljstvo roditelja sa sobom uvijek nosi povoljan vjetar koji tu novu ćeliju društva vodi najboljim rutama bračnih voda.

U hadisu-kudsiji se naglašava da je prva stvar koju je Allah stvorio levh i kalem, i da je prva naredba koju je naredio kalemu da ispiše na levhu: “Moje zadovoljstvo nalazi se u zadovoljstvu roditelja...”

Dakle dva važna faktora blagoslovljenosti zajedničkog života sagledana su u tome da od početka do kraja način formiranja tog braka bude praćen Božijim i roditeljskim zadovoljstvom, ukoliko bude tako, pa on će biti i pod okriljem Božije dobrote i milosti i pratiće ga roditeljska hajr dova, što predstavlja jednu veoma važnu podršku.

Može se zaključiti da je od stizanja po svaku cijenu, veoma važnija blagoslovljenost braka, jer to nije nešto što traje dan ili dva, to je za cijeli život, a ukoliko cijeli život ne bude pod okriljem blagoslovljenosti, to nema nikakvog smisla. Upravo

¹⁵ Naravno, ovdje govorimo o tome da li je dozvoljena veza prije stupanja u brak, kao i to da roditelji obavezno trebaju biti uključeni u proces stupanja u brak. Međutim, zna se desiti da djeca postupe po pravilima i okvirima šerijata i uključe svoje roditelje u taj proces, i sve je između budućih supružnika uredu, ali zbog određenih nelogičnih i neopravdanih razloga roditelji jedne strane opstruiraju i brane sklapanje takvog braka, u tom slučaju pravilo roditeljskog odobravanja nije prepreka za stupanje u brak, jer su roditelji na neki način zloupotrebili svoj položaj i žele stati na put sreće svoga djeteta. Ova je pojava prisutna na mjestima gdje roditelji nisu skloni vjeri a djeca pokušavaju ići stazama koje predlaže religija.

zbog toga je danas veliki broj raskida brakova, a samih sklapanja brakova je sve manje. Ljudi misle da će mnogo bolje ispasti kada učine kako oni žele, ili da će izbjeći “ukletost” ukoliko izbjegnu brak. Blagoslovljenost je svugdje potrebna, u suri Merjem u 31. i 32. ajetu čitamo: *“Ja sam Allahov rob” ono reče “meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti i učinio me, gdje god budem, blagoslovljenim, i naredio mi da dok sam živ molitvu obavljam i milostinju udjeljujem.*

Ili pak u 216. ajetu sure Bekare lijepo se kaže: *Ne volite nešto, a ono može biti dobro za vas; nešto volite, a ono ispadne zlo po vas. - A Allah zna, a vi ne znate.*

4. Gubljenje bračne otmjenosti i raskoša. Veći dio užitka u bračnom životu sagledan je u tome da supružnici budu skupa, odlaze skupa, dolaze skupa... Međutim, oni koji su već godinama imali skupne i odlaske i dolaske, šta to za njih ima interesantno i vrijedno u opetovanju svega toga. Još kada se svemu doda začim zajedničkih interesa i nastojanja koji braku daje posebnu notu, to je samo po sebi nešto predivno. Međutim, neko ko je iskusio sve to u nečemu sličnom ali ni nalik braku, tj. prilikom zabavljanja, on će istu praksu nastaviti s istim shvatanjem i od one bračne otmjenosti i raskoša neće biti ni traga ni glasa. Zajednički izlasci, šetnje, dešavanja, intimni odnosi, sve to gubi svoj smisao ukoliko se već od ranije iskusi, nema onih pozitivnih strujanja koja drže na okupu supružnike, nema ni one privlačnosti koja supružnike poput magneta veže jedno uz drugo... Sada kada bi trebalo sve to biti praćeno blagoslovom, to nije interesantno, kada je bilo interesantno bilo je praćeno Božijim nezadovoljstvom.

5. Nemoć prilikom realiziranja lažnih obećanja. Većina mladića koja povlači prvi korak za stupanje u vezu sa djevojkom to uopće ne čini s namjerom stupanja u brak, pa iako čak i spominju tu opciju, ipak to je samo adut kojim će lakše pridobiti djevojku. Jer mladići znaju da djevojke neće tek

tako lahko pristati niti se predati njihovim zahtjevima u običnoj vezi, tako da riječ brak koriste kao trik kojim pridobivaju srce djevojaka. A, nažalost, većina djevojaka, na svaki prijedlog za “zabavljanje” i kada god čuju sintagmu “volim te” sebe već vide u vjenčanici pred matičarem.

Djevojka kada je u opciji s nekim mladićem pokušava odgonetnuti pitanja: Da li je dobar za muža? Da li odgovaramo jedno drugom? Da li se slažemo?

Istovremeno jedina stvar o kojoj većina mladića ne razmišlja su upravo ova pitanja. Obećanje stupanja u brak jedno je na listi lažnih obećanja koje je teško ispuniti jer se ne želi, kao prvo, a zatim, ne postoje osnovni elementi koji bi takvo što učinili realnim. Čak i kada ozbiljno misli stupiti u brak, nije rijedak slučaj da mladić govori takve stvari – obećava – da bi obezbjedio svoju poziciju, ali kada dođe trenutak ispunjenja obećanja on je nemoćan zato i ona narodna: *Dok te mami šećerom te hrani, a kada te namami i hljeba ti brani*. Kada djevojka prevarena svim tim lažima počne maštati o divnom životu koji je čeka, s jedne strane vezanost za mladića postane jača, a s druge je strane spremnija čekati duže, a mladić naravno može očekivati veće koristi u toj vezi. Najgora stvar je u tome što će se mlada supruga osjetiti prevarenom, još gore ukoliko je njegove laži prenijela svojim roditeljima, prijateljima, ona se tada nalazi i pod pritiskom očekivanja svoje rodbine. Polahko počinju prebacivanja, svađe, ona mu ništa ne vjeruje i na taj način od početka je sve spremno za raspad tek sklopljenog braka.

6. Kada se javi kakav problem, porodica ne podržava, ona kritikuje. Ukoliko pored protivljenja svojih roditelja dvije osobe stupe u brak i nakon određenog vremena iskrсне neki ozbiljan problem, npr. ona shvati da se on drogira ili da se kocka ili da je mafijaš, ili on shvati da ona nije žena njegovog života i da je “puna nedostataka”, u takvim okolnostima oni se obično ne obraćaju svojim roditeljima za savjet, pomoć,

podršku, jer oni za tu vezu od početka nisu bili. Međutim, ukoliko se brak desio uz blagoslov roditelja, pa dođe do ozbiljnog problema, tada roditelji i cijela porodica pružaju potporu i trude se riješiti problem, osjećajući se obaveznim da na svaki način pomognu svojoj djeci.

7. Promocija i poticanje pogrešnih uzora. Posljednja tačka, koja je veoma važna sagledana je u tome da djevojka i mladić dok se nalaze u vezi zabavljanja, direktno ili indirektno postaju akteri koji šire pogrešan primjer. U najmanju ruku, oni svoje emocije, iskustva, priče i tajne povjeravaju svojim najboljim prijateljima i prijateljicama. Tako da slušatelji prevareni izlivom emocija i opčaranosti koja vlada njihovom vezom, počinju težiti k tome da i sami stupe u sličnu vezu. Njihovo zajedničko kretanje ulicama, mahalama, sokacima, stvara kod mladih potrebu da i sami takvo što iskuse i dožive. Ova pojava je do te mjere destruktivna da je nakon toga što je za nekoliko decenija na našim prostorima nakon osuđivanja, postala opće prihvaćena da čak i osnovci razmišljaju o tome, te umjesto da razvijaju svoje intelektualne mogućnosti, umjesto da vrijeme koriste za rasvoj svoje ličnosti, vođeni lošim primjerima, naravno uz svestranu podršku starijih, odobravanje roditelja i osmjeh svih onih koji u tome crpe vlastiti interes, ona iz dana u dan, sve više i sve dalje odlaze od svoga cilja i svoje istinske ličnosti, gradeći sebi lažni identitet i osvajajući lažne vrijednosti. Kada se osvjeste, ukoliko se osvjeste, postane kasno, svi su vozovi već daleko otutnjali. Danas je rijetkost vidjeti tinejdžere sa svojim roditeljima da iziđu na pizzu, na sladoled, u šetnju. Djeca to čine, naravno, ali sa djevojkom ali sa momkom. Niko ne razmišlja o odgovornosti, niko ne razmišlja o tome da ukoliko je on bio loš primjer i on je učinio da jedna, dvije ili više duša zbog njegovog primjera pođu istim putem da on dijeli grijeh sa njima. Svi su više manje nezadovoljni općim kulturno-moralnim stanjem u društvu ali

nikome ne pada napamet da pođe od sebe, da sam nešto učini na promjeni stanja, da sam uzme učešća u moraliziranju, normaliziranju i podizanju kulturne svijesti i savjesti članova društva u kojem živi. Čak, kada se čovjek kaje, i od Boga traži oprost zbog veze koju je imao, ne treba zaboraviti tražiti oprost za loš primjer kojeg je čovjek pružao drugima.

ODABIR BRAČNOG DRUGA I SKLAPANJE BRAKA

Brak je sunnet Allahovih poslanika i put pravih vjernika na što nas upućuju slijedeći ajeti: *“Mi smo i prije tebe poslanike slali i davali smo im porod i žene”*¹⁶

*“Udavajte neudane i ženite neoženjene i čestite robove i robinje svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja svoga dati, Allah je neizmjereno dobar i sve zna”*¹⁷

Allah, dž.š., naređuje u ovom ajetu starateljima da žene i udaju one koji su pod starateljstvom njihovim, a prije toga i njima samima naređuje ženidbu kako bi bili čestiti i sačuvali se od razvrata. Poslanik, s.a.v.a., je ukorio ashaba koji se zavjetovao da se neće ženiti samo zbog toga da bi mogao noću klanjati a danju postiti i rekao je upozoravajući sve ostale:

*“Tako mi Allaha, ja sam najbogobojazniji i imam najviše strahopoštovanja prema Allahu, međutim i pored toga nekada postim a nekada ne, nekada klanjam a nekada spavam i ženim se. Onaj ko odstupi od moje prakse (u ovim stvarima) odstupio je od mog sunneta.”*¹⁸

Islamski učenjaci su složni oko toga da je brak propisan ovom vjerom i da postaje obavezom svakom onome ko se boji upadanja u razvrat.

Poslanik, s.a.v.a., u nekoliko hadisa sugerije izbor bračnog druga. O motivima koji mladića navode na ženidbu on kaže: *“Četiri stvari udaju djevojku; imetak, porijeklo, ljepota i vjera. Izaberi onu sa vjerom, bit ćeš sretan.”*

Ovaj nam hadis govori o četiri najvažnija motiva ženidbe. Svaki od navedenih može biti dovoljan razlog za izbor supruge.

¹⁶ Er-Ra'd, 38.

¹⁷ En-Nur, 32.

¹⁸ Muttefekun alejhi.

Poslanik u spomenutom hadisu spominje stvari radi kojih se ljudi inače žene.

U redosljedu prioriteta motiva, daje se prednost vjeri, što znači da djevojka može biti i bogata, i lijepa i dobrog porijekla, ali ako nema vjere tada sve nabrojano može biti kazna umjesto blagodati. Onaj ko se oženi samo radi imetka jer mu je punac bogat, a ne radi vjere djevojke, jedno vrijeme će imati imetak, ali ne i uredan brak. Uz sve to slijedi mu siromaštvo.

Onaj ko se oženi samo radi dobrog porijekla žene, dovest će sebe u opasnost da dok je u braku živi u sjeni svoje supruge ili njene rodbine. Dakle, bit će ponižen.

Onaj ko se oženi samo radi ljepote imat će ljepoticu, ali možda ne i suprugu. Ako je lijepa njemu, lijepa je i drugima. Dakle, ako ne postoji unutarnji čuvar njene ljepote, a to je vjera, teško će je muž sačuvati od pogleda i smutnje drugih.

“Ne ženite se ženama radi njihove ljepote jer će ih možda ljepota napustiti, i ne ženite ih radi njihova imetka jer će se možda uzoholiti nego ih ženite radi vjere...”

“Ko oženi ženu zbog imetka Allah će mu povećati siromaštvo. Ko oženi ženu radi porijekla, Allah će mu dati poniženje. Ali ko oženi ženu da bi sačuvao svoj pogled, zaštitio se od bluda i čuvao rodbinske veze, Allah će mu dati bereketa u ženi kao što će i njoj dati bereketa u suprugu.”¹⁹

Prema ovom hadisu nije dozvoljeno da primarni motiv ženidbe bude jedno od troga. Oni mogu biti sekundarni motivi i šeriat nema ništa protiv toga. Vjera djevojke mora biti dominantna jer je ona jedini garant uspjeha braka, dok svi ostali motivi nisu nikakva garancija jer su prolazni i nestabilni. Dakle, ko oženi vjernicu radi njene vjere, naći će bogatstvo u svom životu.

¹⁹ Ibn Hibban.

Allah takvima daje bereket u životu, a kome Allah da bereket taj se ne treba bojati za nafaku. Takva supruga je sama po sebi najveće bogatstvo.

“Dunjaluk je blago, a najveće ovodunjalučko blago jeste dobro odgojena žena.”²⁰

Ko oženi vjernicu radi njene vjere, sama vjera je već dovoljan garant njena dobra porijekla. Dokaz je to da se ona odgajala u vjerničkoj uzoritoj porodici. A ako i nije kao što je slučaj danas u nemali broj familija, tada je njena vjera garant da će oni izroditi dobar porod, a njihova djeca će imati dobro porijeklo. Zbog bereketa vjere, Allah daje uspjeh u životu.

Ko oženi vjernicu radi njene vjere, imat će i ljepoticu u svom životu. Čak i ako nije neka ljepotica u očima drugih, Allah je omili i uljepša njenom mužu, pa mu ona bude najvećom ljepoticom. Još ako u njoj nađe smiraj o kome Allah govori, tada se njihov brak smatra najuspješnijim brakom.

Ko se oženi zbog jake djevojke vjere, naći će sve u životu radi čega se ljudi inače žene. Vjernik nema ni od čega koristi nakon bogobojaznosti kao od pobožne i dobre žene.

“Najbolja žena je ona koju kada pogledaš obraduje te, kada joj šta narediš, posluša te, ako je zakuneš opravda ti zakletvu, a ako si na putu pazi na tvoj hatur i tvoj imetak.”²¹

Po prirodi stvari muškarac voli lijepu, zgodnu i dragu ženu. Ako ne oženi takvu cijeli će život u duši osjećat prazninu. Ali, ako oženi lijepu i zgodnu ženu, osjećat će se sretnijim, jačim i ponosnijim. Zbog toga islam i nije zabranio motiv ljepote već ga samo uvjetovao vjerom. Uz vjeru ljepota ima smisla. Bez vjere ona može biti velikom kušnjom, kaznom i nesrećom.

²⁰ Ibn Madže.

²¹ En-Nesai i drugi.

S kim će muškarac, odnosno žena živjeti sljedećih godina trebalo bi da bude velika briga i izazov svakog mladića i djevojke, no, nerijetko možemo primjetiti da današnji muškarci mnogo više pažnje i truda utroše prilikom odabiranja auta s kojim će provesti dvije ili tri godine, nego na izbor budućeg bračnog druga s kojim će živjeti cijeli život. I dok prilikom kupovine auta muškarac prethodno pažljivo pročita auto-magazine ili se dobro informiše na auto-pijacama i prije što donese konačnu odluku dobro razmisli pa čak pođe skupa sa nekim ko se dobro razumije u auta kako se ne bi prevario, dotle u brak stupa zbog ljubavi na prvi pogled i na osnovu površnih utisaka o ličnosti budućeg supružnika, upravo na temelju ljubavi ili bolje rečeno zaljubljenosti koja čovjeka čini slijepim i gluhim.

Od Džabira b. Abdullaha se prenosi da je Poslanik s.a.v.a. rekao: “Ako neko od vas želi da zaprosi ženu pa mu bude omogućeno da vidi ono što će ga potaknuti na brak s njom (dakle njen izgled) neka to i učini.”

Vjera, dakle, ne isključuje ljepotu, niti obrnuto. Od Aiše r.a. se prenosi hadis: *“Birajte za svoje potomstvo ravne njima i udajte za ravne njima.”*

Ono na što treba obratiti pažnju prilikom izbora bračnog druga jeste jednakost. Pod jednakošću, između ostalog se podrazumijeva da izabranik bude ravan izabranici u vjeri, moralu, društvenom položaju, porijeklu, imetku, itd.

Mnogo je brakova koji su osuđeni na propast zbog neuravnoteženosti društvenog i materijalnog položaja djevojke i mladića.

Ako je on iz bogate a ona siromašne porodice, to će joj za nekoliko godina biti velika mahana. Ako je muškarac siromašan a supruga mu bogata, kad-tad će doživjeti prigovore, posebno ako sebi dozvoli da stanuje u porodičnoj kući svoje supruge.

Razlika u društvenom položaju i porijeklu mladenaca, također, može izazvati probleme u braku. Iako živimo u XXI stoljeću, mnogi od nas nisu odmakli od paganske pristrasnosti glede svog porijekla i položaja.

Želeći zaštititi brak od svake eventualne smetnje koja bi se mogla ispriječiti njegovom kontinuiranju kroz život, islam je skrenuo pažnju i na jednakost mladenaca u gore spomenutim stvarima. Ljudi smo i nikad se ne zna kad će neko potegnuti za porijeklom, imetkom, ugledom...

Interesantno je da se Poslanik a.s., u hadisu obraća kako mladencima tako i njihovim starateljima, što znači da kako god ne bi trebalo biti svejedno mladima koga biraju za bračnog druga tako ne bi trebalo biti svejedno ni njihovim roditeljima. Pošto su roditelji upućeniji od svoje djece u pitanja porijekla, društvenog i materijalnog položaja djevojke i mladića, smatra se da su oni najpozvaniji da pomognu djeci u izboru bračnog druga. Svi ovi hadisi, na ovaj ili onaj način, upućuju na važnost izbora bračnog druga ili čak direktno ukazuju na osobine i karakteristike koje treba cijeliti prilikom takvog izbora. Dakle, islam i u ovom slučaju svojom uputom i preporukom pomaže čovjeku da lakše i sretnije proživi dunjaluk, da potpunije učestvuje u izgradnji zajednice u kojoj živi kao i da lakše obezbijedi svoj uspjeh na Ahiretu.

Jedan od glavnih razloga zašto mladi danas odugovlače sa brakom i zašto se ne žene je taj što mnogi od njih misle da im brak ne treba jer je on obaveza i teret. Zašto bi se ženili kada, po njima, to radi čega se ljudi žene mogu naći i bez braka i na taj način izbjeći odgovornost i obaveze koje su normalna posljedica braka. Seksualno zadovoljstvo je lahko pribavljivo i dostupno i ne košta mnogo. Erotika na TV-u, na ulici, na internetu, muzika koja rasplam-sava strasti, veliki broj javnih i "tajnih" kuća, sve su to razlozi koji mladog čovjeka odvlače od obaveza braka.

Plasira se i lažna slika o bračnom životu u kojoj se muškarac prikazuje kao onaj koji treba sve da pripremi za brak. Djevojka živi u iluziji glavne uloge jedne od sapunica. Muž treba da joj sve obezbijedi i da je vodi po bračnim putovanjima.

Nametnuta moda i trend zapadnog stila življenja kod velikog dijela omladine izaziva divljenje iako znaju da trendovi zapadnog stila koji podrazumijeva i neograničene seksualne slobode vode u nemoral, u spolne bolesti, u sunovrat. U borbi protiv AIDS-a kao preventivno sredstvo zaštite dijele se kondomi, a ne preporuka za ustezanjem od nekontrolisanog bludničenja što je stvarni razlog bolesti. Milijarde dolara će se potom trošiti u liječenje posljedica, a liječenje uzroka, koji se inače smatra najprečom preventivnom mjerom, u slučaju side će se staviti po strani. Apsurd, da ne može biti veći.

Mnogi mladići kao razloge neženidbe navode neriješeno ekonomsko pitanje. Vjeruju da čovjek treba prvo naći siguran izvor prihoda pa se onda ženiti. I donekle su u pravu jer je i Poslanik, a.s., rekao: *“Omladino, ko od vas ima uvjete, neka se ženi...”*

Međutim, vrijeme kao i okolnosti u kojima mi danas živimo su vanredni. Ko danas od omladine ima stalni posao? Postotak stalno zaposlenih je veoma mali. Da li treba čekati poboljšanje ekonomskih uvjeta u državi pa se onda ženiti? Ako i naš brak bude na čekanju kao i mnogi naši radnici, tada mi rizikujemo da izgubimo generacije. Možda, ipak, nije toliko problem u neriješenoj ekonomskoj situaciji koliki je problem u poimanju “uvjeta” za sklapanje braka. Odnosno da li se pod uvjetima za sklapanje braka podrazumijeva redovan posao u nekoj firmi koja dobro posluje, ili se pod uvjetima smatra sposobnost muža da zaradi za život sebi i svojoj porodici, svejedno gdje to bilo. Da li se pod uvijetom pretpostavlja da ima “bijesno” auto, “papire o boravku” u nekoj zapadnoj zemlji i sl.

Uzvišeni Gospodar svjetova koji je rekao:

*“... a ako su (mladenci) siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. Allah je neizmjereno dobar i sve zna.”*²²

Poslanik, s.a.v.a., je rekao da među trojicom koji zaslužuju Allahovu pomoć je i onaj koji se oženi iz želje da živi čednim životom...²³

Velikim razlogom odugovlačenja sa ženidbom i udajom bivaju i roditelji. Nedostatak komunikacije u porodici bitno se odražava na kompletan društveni život u njoj, pa i na budućnost djece glede braka.

Roditelji su pitanje ženidbe i udaje kao i izbor bračnog druga svoje djece potpuno prepustili njima, što je svakako jedna krajnost koja nema osnove ni u vjeri ni u tradiciji.

Tradicionalno je poznato da majka svoju kćerku putem redovnog odgoja priprema na život u braku. Ona kod kćerke budi, njeguje i ljubomorno čuva ženstvenost. Ne dopušta joj izlaganje nemoralnim izazovima, jer oni osim što ruše ugled familije, bitno utiču na budućnost djevojke. Majka je ljubomorna na svoju kćer i nije poput onih majki koje dopuštaju svojim kćerkama da se provedu prije braka kada već one nisu mogle. A one nisu mogle, ne zato što nisu htjele, već zato što su babo i majka bili dobri roditelji i što su pazili na svoju djecu. Nekadašnji roditelji nisu svoju djecu prepuštali ulici niti društvu i zbog toga su im očuvali moral. Njima nije bilo svejedno s kim se kćerka i sin druže.

Ono što čini brak nije naivno sentimentalno sanjarenje već ljubav koja ne bježi od toga da “zasuče rukave” i ozbiljno se uhvati u koštac sa životnim problemima.

²² *En-Nur*, 32.

²³ *Ahmed, En-Nesai, Et-Tirmizi, Ibn Madže i El-Hakim.*

Brak se ne smije shvatiti kao ugovor kojim se samo omogućava oslašćenje u intimnom životu jer ono što dolazi sa tim životom jeste i porod i cijeli spektar novih obaveza koji od supružnika traže svo njihovo znanje, spremnost i snagu kako bi se održala bračna, porodična harmonija i ostvario neophodni napredak. Napredak koji nije postavljen samo kao mogućnost nego kao nužda, jer brak je stanje u kojem, ako nema napretka, onda je nazadak.

Brak će sa sobom donijeti svoje pritiske ali i onu dozu upotpunjenja čovjeka koja baš s tim pritiscima dobija na punini.

Božji poslanik je zabranio sklapanje veza sa osobama koje posjeduju sljedeće loše osobine. On je rekao da uspostavljanje veza sa ovim ljudima nanosi štetu našoj djeci, društvu, a u konačnici i progresivnim zakonima časnog islama:

1. Nerazboritim i nerazumnim ljudima

Muhammed a.s., u jednoj predaji kaže da se klonimo sklapanja braka sa nerazboritim i nerazumnim ljudima, zato što će nam prijateljavanje i drugovanje sa takvim osobama upropastiti životni vijek i uništiti ljepotu, užitak i mir života, učiniti našu djecu nasilnicima, razbojnicima i beskrupuloznim kršiteljima prava drugih ljudi.

2. Osobe bez porijekla i roda

Značaj časti i dostojanstva porijekla i roda svima je jasna. Božiji Poslanik Muhammed, s.a.v.a., je rekao: *“Čuvajte se cvijeća sa deponije smeća!”* Upitaše ga: *“A šta je to cvijeće sa smetljarnika?”* On reče: *“To su lijepe žene koje su odgojene u opakim i nakaradnim porodicama bez roda i porijekla.”*

Božji Poslanik nam poručuje da ne dopustimo da nas zavara ljepota lica, slava, bogatstvo i forma.

Poslanik nam poručuje da ne zaboravimo moralne ljepote, ljepotu roda i plemena i ljudsko dostojanstvo i čast, jer ukoliko to zanemarimo uspostaviti ćemo vezu sa porodicom bez valjana roda i porijekla, a svoju djecu ćemo vezati za loše pleme i nečisti rod. To bi bilo očito razaranje roda, društva, čovječanstva, rušenje ljudskog dostojanstva i visokih svetih i ljudskih vrijednosti. Zato je i hazreti Sadik rekao da islam ne dozvoljava povredu časti i vrijednosti žene sklapanjem nedostojnog i nehumanog braka.

3. Alkoholičar

Jedna od vjerskih zabrana je i zabrana sklapanja braka sa notornim alkoholičarima. Božji Poslanik je rekao: *“Svako onaj ko bude pio alkohol nakon što ga je Allah posredstvom jezika mogao zabranio, pa bude došao kod vas u prošnju, ne udajte se za njega i dajte mu negativan odgovor.”*

U pojašnjenju ovih istina kaže se: “Bježite od sklapanja braka sa osobama koje piju alkohol, u protivnom kao da ste svoju kćerku prisilili na zinaluk.”.

4. Nemoralne osobe

Još jedan primjer gdje je islam zabranio sklapanje braka i uspostavljanje društvenih veza i relacija je slučaj nemoralnih osoba. Nemoral obuhvata širok domen koji je potrebno dodatno pojasniti.

Vjeridba i sklapanje braka je neka vrsta ugovora, vezanosti i ropstva, zato dobro pazite kome svoje dijete dajete. Postoje osobe zajedljive i zla jezika, zloslutne i pesimistične, žustre i bijesne, zavidne i tvrdice, ohole i umišljene, osobe koje nisu u stanju upravljati lađom života. Zatim postoje labilne osobe i one koje posjeduju slične osobine. Sve te osobine su vrste lošeg morala koje zagorčavaju život svim ljudima koji žive u njihovoj blizini. Allah dž.š., u prijevodu značenja 3. ajeta sure

En-Nur kaže: “Bludnik neće “nikah“ činiti osim sa bludnicom ili mušrikinjom, i s bludnicom neće “nikah“ činiti niko do bludnik ili mušrik; vjernicima je to zabranjeno.”

Grješne i nemoralne osobe, koje tokom kršenja prava drugih ljudi i povrede granica koje je Bog uspostavio ne osjećaju strah i nelagodu, su ljudi koji su istupili van putanje insanijeta, ljudskosti, i porušili granice umjerenosti. Takvi ljudi ne zaslužuju povjerenje i oni su ti koji čovječanstvo odvođe na put razuzdanosti, pokvarenosti, nemorala i kriminala, zato je u hadisu krajnji ishod stupanja u vezu sa ovakvom vrstom ljudi i opisan na ovakav način.

“Ko uda svoju kćerku za pokvarenjaka svakoga dana hiljadu prokletstava se spusti na njega.”

Pokvarenjak (fasik) se kaže za onu osobu koja krši granice koje je Bog uspostavio i koja je utonula u kaljužu grijeha.

Oni ne poznaju i ne prihvataju nikakve granice ni skrupule, oni su poput vozača automobila koji voze putevima bez linija i saobraćajnih znakova i u principu ne priznaju i ne prihvataju saobraćajna pravila i zakon ili ih pak uopće ne poznaju.

Udes i nezgoda na ovakvim putevima kojima upravljaju ovakvi vozači je neminovan i neizbježan.

5. Neslaganje i netolerancija

Jasno je da su pitanja kao što su to slaganje, harmonija, naklonost i razumijevanje bitni stubovi i temeljni principi zajedničkog života. Pored toga, čovjek u zajedničkom životu mora biti spreman odreći se nekih svojih želja, kao i uvažavati želje drugih ljudi. Također, jasno je da ne postoje dvije osobe koje su po pitanju svih stvari apsolutno slažu i imaju iste stavove. Različitost među ljudima proističe iz razlika u njihovom biću i njihovom stvaranju, zato jer su svi ljudi stvoreni različiti.

Ova razlika u našem biću nužno uzrokuje pojavu razlika i neslaganja, u protivnom, princip različitosti u stvaranju ne bi imao smisla. Istovremeno, odgoj, atmosfera i odnosi u porodici i društvu, geografski i klimatski uvjeti kao aktivni faktori koji utječu na formiranje mentalnog i moralnog sklopa čovjeka, kod svakog čovjeka su različiti. Ukoliko u zajedničkom životu ljudi ne bude određene tolerancije i slaganja, zajednički život će postati nepodnošljiv i osuđen na propast. Tolerancija, razumjevanje i slaganje znači da oba člana bračne zajednice budu spremni odreći se nekih svojih želja i prohtijeva zarad uspostave ravnoteže u životu zajedništva i saradnje. Jasno je da ukoliko jedan od bračnih drugova beskompromisno bude insistirao na ispunjenju svojih želja, njegovo ponašanje će neminovno dovesti do trganja veza i urušavanja temelja porodice, dok će cilj i plod zajedničkog života (potomstvo) biti okrnjeno, a topla i vedra porodična atmosfera će se pretvoriti u ratnu zonu, poprište stalnih svađa i sukoba. Božji Poslanik je u jednoj svojoj dovi učio:

“Bože moj tražim kod tebe utočište i zaštitu od:

1. djeteta koje će (umjesto da mi se pokorava) biti meni gospodar,
2. od bogatstva koje će mi (umjesto sreće) donijeti nesreću,
3. od žene koja će me (prije dolaska starosti) osijediti
4. i od prijatelja koji je prevarant i varalica.“

Jasno je ova Poslanikova dova upozorenje svima nama da se pazimo s kim sklapamo prijateljstva i s kim započinjemo zajednički život. Svaki navedeni primjer u dovi Božjeg Poslanika zaseban je primjer iskakanja iz orbite i puta Božjeg zadovoljstva. Cilj odabiranja nekog čovjeka za životnog druga je potreba da se ima neko na koga ćemo se pouzdati, u koga ćemo vjerovati, s kim ćemo se družiti, razgovarati i diskutovati.

Ukoliko se on pretvori u osobu sklonu prevarama i podvalama, automatski će nam postati neprijatelj u našem domu, a naš zajednički život će postepeno umirati. Mi ne trebamo neprestano razmišljati o tome da li će nas neko prevariti ili da li će nemoralni i razvratni ljudi našu radost pretvoriti u tugu, nego trebamo razmišljati o tome da svojim nemoralnim i zloćudnim ponašanjem i svojom posesivnošću radost i veselje drugih ljudi pretvorimo u tugu i žalost, i budemo uzrokom njihovog ranog i iznenadnog kraja, njihovu sreću pretvorimo u nesreću i druge belaje i probleme.

Porodica je osnov odgoja ljudi i društva. Škola, univerzitet i društvo su plodovi porodice. Ukoliko bude zdrava porodica bit će zdravi i ispravni i društvo i škola i univerzitet. Ukoliko porodična atmosfera ne bude ispunjena Božanskim i ljudskim vrijednostima zasigurno će i društvo osjetiti negativne posljedice i bit će na udaru raznih pošasti, iskvarenosti i razvrata.

Islam u svojim preporukama i naredbama posvećuje iznimnu pažnju pitanju odabira bračnog druga. Ukoliko nakon odabira supružnika, tokom zajedničkog života dođe do određenih nesporazuma i problema, islam nam donosi ispravne i logične puteve za otklanjanje tih problema.

Islam nas upozorava i čuva od stranputice koja će našu porodicu pretvoriti u nezdravu i rigidnu atmosferu. To su temelji na kojima islam gradi porodicu i društvo. Stoga prilikom odabira bračnog druga trebamo biti maksimalno obazrivi i oprezni.

Otklonimo svoje nedostatke, ali nastojmo ispraviti i greške drugih ljudi kako bismo bili svjedoci formiranja zdravog i postojanog društva koje će biti ispunjeno mirom, pravdom, ljubavlju i robovanjem Bogu.

Bračne smetnje

Trajne smetnje za sklapanje braka su:

- Srodstvo po krvi
- Srodstvo po tazbinstvu
- Srodstvo po mlijeku

Žene koje su zabranjene po krvnom srodstvu

Po krvnom srodstvu u islamu su zabranjene četiri kategorije žena:

1. Silazna rodbinska linija, ma koliko se ona spuštala. To znači da su zabranjene: kćerke, kćerkine kćerke, sinovljeve kćerke, kćerke sinovljevih kćerki, itd.

2. Uzlazna rodbinska linija, ma koliko se ona dizala. Tj. zabranjene su: majke, očeva i majčina majka, očeva i majčina nena, itd.

3. Bočna linija roditelja i njihova silazna linija, ma koliko se ona spuštala. Po ovom pravilu zabranjene su sestre, svejedno bili one rođene ili po ocu i majci, bratične i sestrične, kćerke bratića, itd.

4. Bočna linija djedova i nena prvo koljeno. Po ovom pravilu zabranjene su: tetke, tj. očeve i majčine sestre, očeve i majčine tetke, itd.

Dokaz da su muslimanu spomenute kategorije žena zabranjene je sljedeći ajet:

“Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćerke vaše, i sestre vaše i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših, i bratične vaše, i sestrične vaše...”²⁴.

²⁴ *En-Nisa*, 32.

Spomenute kategorije žena eksplicite su zabranjene u citiranom ajetu. Nene se smatraju majkama, jer riječ umm (majka) u arapskom jeziku znači osnovu i temelj i zbog toga su one zabranjene konsenzusom. Silazna linija djedova i nena, prvo koljeno, su ustvari očeve i majčine sestre, tetke. Također se i kćerkina i sinovljeva kćerka u arapskom jeziku naziva kćerkom, kao i bratova i sestrina kćerka. Sve one zabranjene su konsenzusom.

Žene koje su zabranjene po tazbinstvu

Po tazbinstvu muslimanu su zabranjene četiri kategorije žena:

- Silazna ženina rodbinska linija s kojom je imao spolni odnos, svejedno da li bio ili ne bio s njom u braku, bila ona ili ne bila u životu. Na osnovu toga zabranjuju mu se: kćerke njegove žene čiji je otac neko drugi, kćerke njenih kćerki i kćerke njenih sinova.

- Uzlazna ženina rodbinske linija, svejedno da li je on s njom imao ili nije imao bračni odnos. Na osnovu toga, muslimanu su zabranjene: ženina majka (punica) i njene nene, i ta zabrana važi od samog sklapanjem braka s nekom ženom.

Uzvišeni je rekao:

«Zabranjuju vam se....i majke žena vaših...»

Na osnovu toga, zabranjeno mu je da se oženi ženom svog oca, čak i ako otac nije imao s njom bračni odnos, te sa ženama njegovih djedova po ocu i majci, ma koliko se ta linija uzdizala. O tome se u Kur'anu veli sljedeće:

«I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, a što je bilo biće oprošteno; i to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put.»²⁵

²⁵ *En-Nisa*, 22.

Zabrana po mlijeku

Svakoj ženi koja u prsima ima mlijeka stroga dužnost je zadojiti tuđe novorođenče u slučaju kada mu život bude ugrožen. Ženi koja to uradi, dužnost je da to dojenje verifikuje, a pokuđeno joj je zadojiti tuđe dijete bez saglasnosti muža. Apsolutna većina islamskih učenjaka smatra zabranjenim po mlijeku sve što je zabranjeno po krvi. Aiša prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: "Zabranjeno je po mlijeku ono što je zabranjeno po krvi."²⁶

Prosidba i zaruke

Nije dozvoljeno prosiiti ženu koju je isprosiio drugi musliman sve dok mu ovaj prvi ne dozvoli, ili da se žena predomisli i odbije prvog, nakon što je pristala da se uda za njega. Rekao je Poslanik, a.s.,: *"Muslimanu nije dozvoljeno da prosi na prosidbu svoga brata sve dok ovaj ne odustane ili mu ne da dozvolu."*²⁷ i rekao je: *„Ako neko od vas bude prosiio ženu, neka kod nje pogleda ono što bi moglo biti uzrokom njegove ženidbe s njom."*²⁸

Upućivanje Poslanika, a.s., pri odabiru supruge na vjernicu je obaveza čovjeka da se opredijeli i zadovolji životom s njom, jer trajnost braka je neodrživa s griješenjem i prokletstvom, osim ako ih Allah, dž.š., sačuva od toga. Sunet je da se sklope zaruke prije vjenčanja.

Čin vjenčanja

Trenutno važećim pravnim normama od mladenca se traži da vjenčanje u općini najave mjesec dana ranije. Stav Islamske zajednice, sukladno važećim zakonskim normama u Bosni i

²⁶ Buhari.

²⁷ Buhari.

²⁸ Ahmed i Ebu Davud.

Hercegovini, je da se šerijatsko vjenčanje ne može obaviti prije općinskog. Preporučujemo, dakle, da mladenci po prijavi u općini izvrše i prijavu u Medžlisu islamske zajednice gdje će popuniti prijavu za šerijatsko vjenčanje koja podrazumijeva unos potrebnih podataka sličan onom koji vam je potreban za općinsko vjenčanje s tim da se kod svjedoka moraju ispoštovati islamske norme (da su svjedoci muslimani da su dva muškarac ili muškarac i dvije žene i sl.)

Kada zaručnici dođu kod nadležnog imama i izraze želju da čin vjenčanja hoće izvršiti i po šeri'atskim propisima, ovlašteni imam će, ukoliko je to ranije najavljeno i za taj čin sve spremno, prvo provjeriti da li su se mladenci prethodno vjenčali kod općinskog organa kome pripadaju. Mladenci treba da mu polože vjenčani list ili za tu svrhu izdatu potvrdu od nadležnog organa općine. Zatim se utvrđuje identitet zaručnika. Odmah zatim imam utvrđuje okolnosti koje bi mogle uticati na ispravnost braka po šeri'atskom pravu. Naime, mora se prije sklapanja braka još utvrditi da nisu u krvnom ili nekom drugom srodstvu, te da ne postoji neka od privremenih smetnji za sklapanje islamskog braka.

Ukoliko nema nikakvih smetnji za brak, zaručnici će se sporazumjeti o visini "mehri-muedždžela", pa kada se i to utvrdi imam će naglasiti da se šeri'atsko vjenčanje može obaviti, i tada se pristupa samom aktu vjenčanja:

Proučivši *Euzu i Bismillu* imam mladence upoznaje s pravima i dužnostima muža i žene koje proizlaze iz islamskog braka.

Odmah zatim izgovarajući ime i prezime, te očevo ime mlade pita mladu: da li uzima za bračnog druga, izgovarajući ime i prezime te očevo ime mladoženje, drage volje, bez ičijeg nagovora ili prisile uz već utvrđeni iznos mehri muedždžela.

Poslije dobivenog pozitivnog odgovora od zaručnice, imam se obraća istim pitanjima i zaručniku. Kada imam dobije jasan i

pozitivan odgovor i od mladoženje obraća se prisutnim svjedocima pitanjem: da li ste čuli izjavu mladenaca?

Svi odgovori su zapisnički konstatovani. Nakon što je ovlašteni imam utvrdio i upisao u zapisnik, upućuje mladencima potrebne vjerske upute i životne savjete vezane za islamski brak, kojih bi se trebali pridržavati i po njima život uskladiti u interesu njihove bračne i porodične sreće.

Nakon svega navedenog, imam ili neko od prisutnih proučit će prigodan odlomak (ašere) iz Kur'ana, a nakon toga i prigodnu dovu. Nakon dove imam i prisutni čestitaju bračnom paru.

Načina čestitanja je mnogo a islamska literatura prenosi dovu Poslanika islama kojom je čestitao mladencima: *Barekellahu leke ve bareke alejke ve džeme'a bejnekuma fil hajr!*

Blagoslovio te Allah i neka je na tebe Allahov blagoslov. Neka vas sastavi u svakom dobru!

Svadba

Nakon vjenčanja slijede pripreme za svadbu. Svako prema njegovim mogućnostima, pazeći da ne dođe do rasipništva i prekomjernog trošenja što nam je zabranio Uzvišeni, kako stoji u prevedenom značenju ajeta: “Ali ne rasipaj mnogo. Jer su rasipnici braća šejtanova, a šejtan je Gospodaru svome nezahvalan.”²⁹ Poziv na svadbu se vrši svim mogućim dozvoljenim komunikacijskim sredstvima. Ukoliko bi se tom prilikom koristile pozivnice nema nikakve zapreke jer je to jedan od načina pozivanja na svadbu. Svadbena okupljanje i gozba je praksa koju je oporučio i lično praktikovao Poslanik, s.a.v.a. Prenosi se hadis: “Napravi svadbenu gozbu, makar i s jednom ovcom.” Naravno, ne treba pretjerivati sa ovim kao što, nažalost čine mnogi muslimani u današnjem vremenu niti u

²⁹ El-Isra', 26-27.

svadbu uvoditi sve ono što je samo po sebi u suprotnosti sa halalom (alkohol i sl.)

Kod nas, u Bosni, većina svadbenih veselja pokazuju da smo privrženiji svom “namu” nego islamu. Kako mladenci i njihovi roditelji ne bi ispali “crne ovce” u društvu još uvijek se veliki broj svadbi pravi na način da ničim ne doliči muslimanima. Piju se velike količine alkohola, pleše, pjeva, o oblačenju tim prigodama da i ne govorimo. Tako se, umjesto dovom i ibadetom mladenci u brak uvode haramom. Nadati se da će u budućnosti takve prakse biti manje, ako Bog da.

Prva bračna noć

Neki ljudi govore da zadovoljavanje vlastitih potreba i jest istinska svrha spolnoga odnosa. Na sreću, oni nisu u pravu - uopće nisu u pravu! Smatrati da je seksualnost isključivo biološke prirode, isključivo poriv za zadovoljstvom, znači potpuno je krivo doživljavati. Takvo je mišljenje sasvim suprotno uzvišenosti seksualnog sjedinjenja koje se proživljava u trenucima kada ste oboje potaknuti ljubavlju, kada tražite seksualnu intimnost, ne samo radi njenoga užitka, već kao način pokazivanja duboke ljubavi koja postoji među vama. U takvim trenucima vaš seksualni zanos nadilazi tjelesno zadovoljstvo i uključuje istinsku radost koja izvire iz sjedinjenja vaših duša koje snažno uživaju jedna u drugoj.

U takvim slučajevima seksualnost ne služi samo užitku; ona služi ljubavi.

Čak i suzdržavanje od seksualnih odnosa može biti u službi ljubavi. To znate u slasti vaše prve bračne noći kad je vaše suzdržavanje procvjetalo u najljepšem cvijetu vas i vašeg bračnog sjedinjenja.

Seksualnost je po svojoj prirodi povezana sa stidljivošću.

Stidljivost je vrlina koja čuva intimno područje vaše seksualnosti ali vi se nalazite u noći kada se bez stida i srama tjelesno razotkrivate pristupajući činu uzajamnog davanja i primanja, jeidnstvenom daru koji upotpunjuje vašu ljubav, misli, dovodi do komplentog vašeg sjedinjenja. Uđite u mirisni vrt koji je zaštićen od očiju javnosti, vrt samo za vas pripremljen. I zapamtite da niko ne može izmjeriti rane koje supružnici mogu zadati jedno drugom u bračnoj intimnosti, no isto tako niko ne može izmjeriti neopsivu radost i mir koji jedno drugom možete darovati. Bez žurbe, osjetite unutarnji puls jedno drugog, a ne samo onaj tjelesni.

Prenosi se od Abdullah bin Mesuda da mu je došao neki čovjek i rekao: “Oženio sam mladu djevojku pa se pribojavam da me ne izbjegava ili me napusti“, pa mu on reče:

“Ljubav je od Allaha dž.š., a rastavljanje je šejtansko, pa kad uđeš kod nje reci joj da klanja iza tebe dva rekata, a onda prouči:

“Allahumme barik li fi ehli ve barik li ehli fi. Allahummerzukni minhum verzukhum minni.

Allahummedžmea` bejnena iza džema`te fi hajrin ve ferrik bejnena iza ferakte ilel~hajri.

(Allahu, podari mi bereket u ženi i podari bereket mojoj ženi u meni. Allahu, opskrbi me porodicom i opskrbi nju sa mnom. Allahu, kada nas sjedinjuješ, sjedini nas u dobru, a kada nas rastavljaš, rastavi nas ka dobru).“

Hadis kaže: “*Odvedite mladu u njen novi dom u toku noći.*“

Sudeći prema njemu, preporučljivo je da brak započne tokom noći. Na kraju krajeva Allah je stvorio noć “...*da u njoj počinak imate...*“³⁰

³⁰ Junus, 67.

Nakon što mlada uđe u prostoriju u kojoj će supružnici provesti noć, preporučuje se, u nekoj literaturi, da mladoženja skine njenu obuću, opere joj noge (u posudi za pranje) a zatim popraska prostoriju vodom. Onda mladoženja treba uzeti abdest i klanjati dva rekata sunneta, nakon čega treba izgovoriti sljedeću dovu:

Allahumme-rzukni ulfataha we wuddeha we rizaha bi; we-rzini biha, wedžme' bejnena bi ahseni idžtima'in we anfasu i'tilafin; fe inneke tuhibbu-l halal wa tukrihu-l haram

(O, Allahu! Blagoslovi me s njenom privrženošću, ljubavlju i prihvatanjem; učini da ja budem zadovoljan sa njom, i sastavi nas u najbolju zajednicu u apsolutnoj harmoniji; zaista Ti voliš dozvoljene stvari a mrziš zabranjene.)

Onda on treba da zatraži od nevjeste da uzme abdest i da klanja dva rekata sunneta. Kada budu spremni za postelju, mladoženja treba da stavi svoju ruku na nevjestino čelo i izgovori okrenut prema kibli sljedeću dovu ili neku drugu sličnu njoj.

Allahumme bi emanetike akhaztuha we bi kelimatike istahlaltuha. Fe in qazayte li minha weleden, fedž'alhu mubareken taqiyyah min ummeti Muhammed (sallallahu alejhi we alihi we sellem) we la tedž'al lish-shejtani fihi shirken we la nasiba

(O, Allahu! Uzeo sam je kao Tvoj emanet i učinio sam je sebi dozvoljenom prema Tvojim riječima. Stoga, ako Si odredio da od nje dobijem dijete, onda ga učini blagoslovljenim i učini da bude pokoran među sljedbenicima Muhammedovim, a.s., i ne dozvoli da šejtan ima sa njim ikakve veze).

Budući da se danas budući supružnici viđaju i prije braka lijepo je da jedno drugom prenesu ova znanja, ili ako se stide razgovarati da to učine na indirektan način, kroz čitanje literature o ovoj temi.

Što se tiče seksualnog odnosa prve bračne noći to je privatna odluka koju donosi novopečeni bračni par; ona nema nikakve veze sa drugima. Ipak moram reći da mladoženja treba da uvaži osjećanja svoje nevjeste; na kraju krajeva, za nju su i on i okolina potpuno novi.

Ako čovjek odluči stupiti u odnos sa svojom suprugom lijepo je da prouči prigodnu dovu:

Bismillahil~alijjil~azim. Allahummedža`l zurrijjeten tajjibeten in kaderte en tahrudže min salbi. Bismillahi, Allahumme dženibnaš~šejtane ve dženibiš~šejtane ma rezaktena

(U ime Allaha, Uzvišenog, Svemogućeg. Allahu podari mi dobrog potomka, ako je Tvoja odluka da izađe iz moje kičme. Allahu, otkloni šejtana od mene i otkloni ga od poroda kojim si me opskrbio).

U vjerskoj literaturi koja je dostupna na našem jeziku o ovoj tematici se uglavnom navode, da ih tako nazovem, "tehnički postupci". No ako neko nije napisao u knjizi ili novinskom članku da mladoženja mora biti nježan, nikako grub, da mora paziti na psihu i tijelo mlade, to ne znači da to islam ne propisuje. Svaki oblik neodgovornog i nerazumnog ponašanja je neislamski bio on prve bračne noći ili inače. Žalosno je da ponekad žene nakon prve bračne noći zbog komplikacija završe u hitnoj pomoći. Nerijetko se to dešava upravo onima koje su sebe i svoju čednost čuvale za svog čovjeka a ovaj ne razmišljajući da u prvu bračnu noć osim strasti treba ponijeti i znanje o onome što treba da se desi tu noć pretvori u ružno sjećanje.

Ma koliko strast bila jaka, supružnici moraju da budu nježni.

Nema mjesta nikakvoj brzini i grubosti. Prva bračna noć neće pobjeći, a sretni su oni koji se pripreme za nju i sve ostale pretvore u nju.

Kada par obavi odnos preporučuje se da prouči ne pokrećući usne:

“Bismillah. Elhamdulillahil~lezi haleka minel~mai bešeren,
fedž'alhu neseben ve sihren, ve kane Rabbuke kadira.“

(S Imenom Allahovim. Hvala Allahu koji stvara od vode čovjeka; i daje mu srodstvo i tazbinstvo, a Gospodar tvoj sve može).

Izvor ovoga je u hadisu kojeg prenosi Kurejb od Ibni Abbasa, r.a., koji kaže da je Poslanik, a.s., rekao: “Kada neko želi da pristupi svojoj ženi neka prouči: “S Imenom Allahovim. Allahu udalji šejtana od nas i od onoga čime si nas opskrbio“, pa ako bude određeno da im se rodi dijete od toga, šejtan mu nikada ne može nauditi.“³¹

Spomenuta dova propisana je muškarcima da je uče prije spolnog odnosa, spomenuta je u hadisu Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik kazao: "Kada bi neko od vas prije spolnog odnosa kazao: 'Bismillahi, Allahumme dženibnešejtane ve dženibišejtane ma razektena' (Bismillahi, Gospodaru sačuvaj nas od šejtana, i sačuvaj od šejtana ono čime nas opskrbiš), pa ako se iz tog odnosa rodi dijete, nikada mu šejtan neće moći nauditi."³²

Kada obavi spolni odnos, muškarac ne treba odmah da se odmakne od svoje žene, niti ona od njega. Kako ćemo vidjeti u nastavku knjige, trenuci poslije odnosa treba da budu prožeti najljepšim osjećanjima i nježnošću. Prenosi se predaja od Poslanika: “Kada neko od vas ima intimni odnos sa svojom suprugom, neka je ne napušta dok se ona ne zadovolji, kao što on voli da zadovolji svoje potrebe, tako voli i ona.“

³¹ Ne postoji prepreka da i supruga uči spomenutu dovu, jer je osnova da ne postoji razlika u propisima između muškaraca i žena.

³² Buharija i Muslim

Tek nakon toga muškarac će se odmaći od žene i uzeti abdest ako želi da joj se ponovo vrati radi novog odnosa, a ako su odlučili da neće biti odnosa onda će se okupati jer je mekruh da spavaju nečisti. *“...osim ako to ne pričinjava teškoću”,* zbog hladnoće, udaljenosti kupatila i vode, straha i tome slično.

Za vrijeme spolnog odnosa neće se okretati prema Kibli, pokrit će se, jer se prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.a, da je rekao: *“Kada neko od vas prilazi svojoj ženi neka se pokrije, jer ako to ne uradi meleki se zastide i odu ostavljajući ga šejtanu, i ako se iz toga rodi dijete šejtan će u tome imati udjela.”*

Lijepo (mustehab) je da prije odnosa supružnici pruže jedno drugom nježnosti kroz zagrljaje, poljupce i milovanja kako bi se na što ljepši način pripremili za odnos. Muškarci moraju znati da ženski polni organi nisu uvijek spremni da prime muškarca, pogotovo kada je to prva bračna noć i prvi odnos. Mnoge žene osjećaju i dozu straha od prvog odnosa pa stoga treba biti prisutna sva moguća pažnja i nježnost.

Imajte na umu da je pred vama čitav život i mnogo sličnih noći među kojima ćete se ipak sa sigurnošću prve uvijek sjećati. Stoga se postarajte da to čega se sjećate bude lijepo, bez propusta i manjkavosti.

Pitanje:

Je li dozvoljeno muškarcu da spolno opći sa suprugom u toku jedne noći više puta i da se samo jednom okupa?

Odgovor:

*Dozvoljeno je muškarcu da više puta spolno opći sa suprugom, ali je pohvalno da abdesti prije ponovnog odnosa, na osnovu riječi Allahovog Poslanika: "Kada neko od vas spolno opći sa suprugom, potom htjedne da to ponovi, neka se abdesti."*³³

³³ Pitanja i odgovori, <http://www.rijaset.ba>.

Kada su i kakvi intimni odnosi zabranjeni

- *Spolnog odnosa se treba kloniti u periodima **hajza-menstruacije** i u toku **nifasa-krvarenja nakon poroda** – u periodu od četrdeset dana.*

Kuran kaže: “*I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: “To je neprijatnost“ Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kuda se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio*”³⁴

Prema šerijatu, trajanje mjesečnog pranja je više od tri, a manje od deset dana. Ako je krvarenje trajalo manje od tri dana, to nije bila menstruacija; ako ono traje više od deset dana, onda se u prvih deset dana radilo o menstruaciji, a svako daljnje krvarenje spada u kategoriju istihaze, neregularnog krvarenja tokom kojega je dozvoljen seksualni odnos. Zabrana seksa za vrijeme mjesečnog ciklusa je ograničena na sam seksualni odnos; druge vrste intimnog kontakta po većini alima su dozvoljene s tim da se izbjegava ženino tijelo između pupka i koljena. Ako čovjek koji je usred seksualnog odnosa sa suprugom otkrije da joj je mjesečno pranje započelo, mora se odvojiti od nje. Iz ajeta koji smo ovdje naveli je jasno da je odnos dozvoljen čim krvarenje prestane, čak i ako žena nije obavila ritualno pranje (gusul). Ali, na osnovu drugog dijela ajeta **kada se okupaju...** većina mudžtehida kažu da je bolje suzdržati se od odnosa dok žena ne uzme gusul, ili, u najmanju ruku, opere svoja stidna mjesta.

- **Analni odnos je zabranjen**

Što se tiče analnog odnosa, mišljenja mudžtehida se gotovo ne razlikuju po ovom pitanju. Hazreti Sadik prenosi od Poslanika, a.s.,: “Analni otvor žene je haram za moju zajednicu.”

³⁴ "Al-Bakare, 222.

- **Oralni seks** – Većina alima odobrava ovaj čin uz suglasnost oba bračna druga.
- Zabranjeno je **seksualni čin činiti pred nekim drugim**. U ovu zabranu spada i govoriti drugom o spolnim odnosima između čovjeka i njegove žene, kao ni ženi da govori drugim ženama. To je slaboumnost, niskost i velika pokudenost po šerijatu i zdravoj pameti.
- **Odbijanje muža u postelji.**

Kada čovjek pozove ženu radi spolnog odnosa pa ona odbije nepokorna je Allahu dž.š.. Poslanik, a.s., kaže: *“Koja žena uskrati mužu njegovu potrebu stiče grijeh težine dva kirata, a koji čovjek uskrati ženi njenu potrebu za njim stiče grijeh jednog kirata.”*

Preneseno je od Poslanika, a.s.,: *“Kada neko od vas pozove ženu svojoj postelji, a ona ga ne posluša pa on omrkne ljut na nju, meleki je proklinju sve dok ne svane.”*

- Zabranjeno je da žena bez odobrenja muža sprječava dolazak sjemena u matericu, a po većini alima isto važi i za muža.
- Odnosi su zabranjeni svakako i za vrijeme obdanice u toku mjeseca Ramazana, te kada je osoba u ihramu za vrijeme hadža u Mekki. U svako drugo vrijeme, seksualni odnos je u osnovi dozvoljen.

U BRAKU

Napokon se ispunila vaša velika želja. U braku ste s onim koga volite. Tu počinje i vaša velika misija. U tapiseriju života valja utkati mnoštvo onog o čemu smo do sad govorili kao i dosta onog o čemu još nismo. Zajedno ste, imate mogućnost sebi naćiniti Džennet ili Džehennem. Izbor je na vama. Sad niste sami, sad ste zajedno i trebalo bi da ste jaki, mnogo jaći nego prije braka. Imate i ljubav, no koliko god ona bila dar moraćete i ućiti, posebno kada je pokušate unijeti u vašu novu svakodnevnicu koja nije smješćena u dvorac iz bajki već u središte svakodnevnog života, njegovih pritisaka i problema. Uspjeh vašeg braka prije svega ovisi o vama, o vašoj želji i volji da se svim srcem borite za vas, za vašu obostranu ljubav, za vaš brak. Do jućer ste se vićali povremeno sad živite skupa.

Francuski pisac Balzak je rekao: “Mnogo je lakše biti momak nego suprug, jer je lakše povremeno reći duhovite stvari, nego biti duhovit svaki dan.“ Do jućer ste se satima pripremali za susret od pola sata, sad nemate mnogo vremena za susret koji će svakog dana trajati dan i svake noći - noć. Budite se raščupani, ošamućeni snom, nenaspavani, iritirani novim danom i novim društvenim obavezama.

Ako ovaj dio intimnosti vaše nema protutežu u produbljivanju vaše ljubavi može doći do teškoća, ali zaboravite Balzaka, u brak niste ušli da bi učinili ono što je lakše nego da bi učinili ono što je ljepše!

“I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.”³⁵

³⁵ Er-Rum, 21.

Allah dž.š., nas u Kur'anu uči da je smisao sklapanja braka smiraj. Nema sumnje da je u smiraju duše stvarna sreća za čovjeka, da samo smirena duša može biti dovoljno skoncentrisana na osjećaj uživanja u berićetu hairli braka. Tek kada osjetimo tu harmoniju svjesni smo koliko vrijedimo, svjesni smo da nas neko treba i iskreno voli. Nećemo dugo čekati na naš odgovor, vrlo brzo ćemo se početi osjećati kao osoba koja nas voli, i mi ćemo početi voljeti.

Možda ove riječi djeluju suviše idilično da bismo ih ozbiljno shvatili. Ali, zar nam životopis Poslanika, a.s., ne potvrđuje upravo ovu tvrdnju!?

Ako pažljivije razmislimo o hadisima koji govore o braku Muhameda, a.s., i njegovom odnosu prema suprugama, vidjet ćemo pravu idilu.

Naći ćemo savršene primjere iskrene i potpune ljubavi, harmonije, smiraja, ugođaja i svega pozitivnog što brak nosi, a što je od izuzetne važnosti za sreću i zadovoljstvo u braku.

Ukoliko primijenimo praksu Poslanika, a.s., u ovoj oblasti, zasigurno ćemo pomoći sebi u bračnom životu i uspostavljanju bračne idile koja ja najbolja garancija za opstanak našeg braka.

Na nama je da slijedimo postupak našeg najvećeg učitelja i naučimo se da svakodnevno izražavamo svoje osjećaje prema supružniku. Ovaj savjet nam je posebno bitan nakon što bolje upoznamo psihi supružnika, jer ćemo uvidjeti da se muškarac i žena uveliko razlikuju u izražavanju svojih osjećaja.

Žena, kada voli, ona će to vrlo lahko kazati i to stalno ponavljati. Koristeći više fraza da bi iskazala svoje osjećaje, poput "trebam te", "bojim se da te ne izgubim", "jedva čekam da te vidim", i dr. dok muškarac svoje osjećaje izražava na potpuno drugačiji način. On, ako želi reći supruzi da je voli, iskazat će to kroz djela i postupke, a rijetko kada će to verbalno izraziti.

Kada krene kući on će, kao znak ljubavi, kupiti supruzi cvijeće, kolač, čokoladu, nešto od namještaja, itd. To je njegov izraz ljubavi i supruga to treba pravilno razumjeti.

Muhammed, s.a.v.a., je svojim postupcima pokazao da treba da prevaziđemo tu psiholišku barijeru i na najjednostavniji, verbalan način, iskažemo ljubav prema supružniku. Obično je ženi dovoljno da joj na jasan način kažemo koliko je volimo.

Također, moramo znati da je ljubav osjećaj u srcu kojim čovjek ne može upravljati. Nekada čovjek voli ili mrzi bez svoje volje. Ponekad on voli čovjeka ili ga mrzi bez jasnog povoda, pa onaj što voli nije u stanju se riješiti te ljubavi, niti se onaj što mrzi može osloboditi mržnje.

Izvor ljubavi čovjeka prema ženi ili žene prema čovjeku jeste prirodna naklonjenost koju je Uzvišeni Allah stvorio u čovjeku i usadio je u njega. Uzvišeni je rekao:

*Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čim žude: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. To su blagodati u životu na ovom svijetu; a najljepše mjesto povratka je u Allaha.*³⁶

Ko razmišlja o ovom ajetu primijetiti će da je žudnja za ženama spomenuta prije ostalih životnih žudnji (prohtjeva), što ukazuje na njenu veličinu kod čovjeka, kao i to da ona ima važnu ulogu u njegovom životu. Vjerovjesnik, a.s., je rekao: *“Učinjeni su mi dragim od dunjaluka žene i miris, a moje zadovoljstvo (smiraj) jeste u namazu.”*³⁷

Uzvišeni Allah, kada govori o blagodatima koje je podario čovjeku, često ih spominje u Svojoj Mudroj knjizi, zajedno sa srcem.

³⁶ Hadis od Enesa r.a., bilježe Ahmed, En-Nesai, El-Hakim i El-Bejheki.

³⁷ Hadis bilježe Ahmed i Et-Taberani od Usame ibn Zejda.

“Reci: ‘On sve stvara i daje vam sluh i vid i pameti (srca), a vi se malo zahvaljujete.’”³⁸

Također, u Mudroj Knjizi nalaze se ajeti koji naređuju čovjeku da dobro iskoristi ove organe, kao što su riječi Uzvišenog: *Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum (srce), za sve to će se, doista, odgovarati.*³⁹

Međusobna ljubav bračnih drugova jeste prirodna, uobičajena i šerijatski potrebna stvar, i svako od njih dvoje je dužno da nastoji povećati i ojačati tu ljubav.

Zato žena kada izlazi pred svoga muža, treba nastojati da ga njena pojava obraduje i poveća njegovu ljubav prema njoj. Također, treba paziti da njen muž ne čuje od nje nešto što će ga odvratiti od nje i umanjiti njegovu ljubav prema njoj. Muž, isto tako, treba da pred ženom izlazi u lijepom i pristojnom stanju, koje odgovara njenoj muškosti, tako da bude privlačan svojoj ženi, da ga ona još više zavoli i veže se za njega. I on također, treba paziti da ne govori ženi ono što bi izazvalo njenu odvratnost prema njemu ili umanjilo njenu ljubav prema njemu. Trebamo usvojiti milosrdan stav pomažući otklanjanje bilo kakvih poteškoća sa kojima se supružnik susreće, predosjetiti njegove/njene potrebe i pokušati ih ispuniti bez prigovora. Svaki partner bi trebao gledati unaprijed kako bi mogao biti od pomoći svom supružniku. Takav stav će dati utisak da su njegove/njene potrebe važnije od naših vlastitih, pokušavajući na taj način pokazati ljubav i brigu koju osjećamo prema supružniku. Jednostavan način da se međusobno pomognemo je da pokušamo olakšati stvari jedno drugom.

Enes, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: *“Olakšavajte, a ne otežavajte, i obradujte (nagradom od Allaha), a ne odbijajte.”*⁴⁰

³⁸ *El-Mulk*, 23.

³⁹ *El-Isra*, 36.

⁴⁰ *Buhari i Muslim*.

Tokom braka ćemo se prilagođavati međusobnim očekivanjima i potrebama. Ovo treba znati, jer kako se pojedinac (supružnik) mijenja i razvija tokom svog života, tako će se mijenjati i dinamika bračnog odnosa. Usklađivanja, odnosno, prilagođavanja će biti najviše izražena tokom prvih godina braka.

Stoga je veoma bitno da oba supružnika na početku usvoje stav olakšavanje svome supružniku. Poslanikov, a.s., stav da ne uzrokuje neugodnosti drugima, zatim njegova briga da članovi njegove porodice nisu nepotrebno opterećeni, pronicljivo je prikazana u sljedećem hadisu:

Džabir ibn Abdullah prenosi da je Muhammed, a.s., jedne prilike zatražio od svojih ukućana začim za jelo, pa kada su mu odgovorili da nemaju ništa, osim sirćeta, naredio je da mu ga donesu. Potom je pristupio jelu, izgovarajući: “Divan li je začim sirće, divan li je začim sirće!”⁴¹

Kad se bračni odnos sprovodi na temelju ispomaganja, supružnici će u svojim aktivnostima razviti uzajamnu saradnju. Ovo bi se trebalo kretati od sitnih do najkrupnijih poslova. Iako se organizovanje održavanja domaćinstva čini kao jednostavan posao, može biti uzrok stresu i neugodnostima. A par se ponekad prepire oko jednostavnih stvari kao što su stavljanje četkice za zube na pravo mjesto! Zbog toga nikad ne smijemo zapostaviti koliko je važno da upravljamo svojim aktivnostima neophodnim za život.

Tradicionalno gledajući, od supruge se očekuje da brine o domaćinstvu, a možda neće uspjeti, naročito ako ima i posao, a brine se i o djeci. Ne ponuditi joj pomoć je kao stajati na jednoj nozi na ledu. Zato nam se i preporučuje da nam se porodica temelji na međusobnoj saradnji. Primjeri iz života Poslanika, a.s., pokazuju da se ophodio sa svojim suprugama pružajući im podršku.

⁴¹ *Muslim.*

Postoje zapisi da je sam popravljao i zašivao svoju odjeću i pomagao u sitnim poslovima.

Muž i žena su jedno drugom najbolji prijatelji i savjetnici, nadopunjuju jedno drugo u različitim ulogama u porodici. Supruga, koja djeluje kao savjetnik svom mužu, dijeli svoja gledišta sa njim pri savjetovanju. A muž može računati na znanje i stručnost svoje supruge kad od nje traži mišljenje. Dogovaranjem i traženjem mišljenja svog supružnika možemo bolje razumjeti situaciju ili problem i bit ćemo bolje informisani u traženju rješenja. Vođenje porodice ljubavlju, međusobnom saradnjom, samilošću i dogovaranjem će bračnom paru otvoriti vrata za mir u vlastitom domu.

Cilj braka je postizanje psihološke, emocionalne i duhovne snage. Odnosi u porodici, posebno među supružnicima, trebaju biti i duhovno jaki. Oni trebaju zajednički dijeliti dobro i zlo. Taj odnos treba polučiti ljubav, ljubaznost, milosrđe, prijateljstvo, međusobno povjerenje, požrtvovanje, utjehu i nastojanje da se drugom pritekne u pomoć. Samo u okviru porodice duhovni potencijal ljudi i žena postaje stvarnost i razvija čistoću unutar i izvan porodice. Možemo reći da odnos između muškarca i žene u braku jeste odnos mira u kojem se duše odmaraju i koji ispunjava ljubav i samilost. Allah dž.š. kaže:

“One su odjeća vaša, a vi ste odjeća njihova...”

Stupanjem u brak muškarac i žena upotpunjuju sve svoje potencijale, oni se uozbiljuju i više se osjećaju dijelom jednog kolektiva, članovima jedne zajednice, nego pojedincima. Oni uspostavljaju sasvim drugačiji način življenja.

Svaki od supružnika, zatim potomaka i članova šire porodice preuzimaju dio odgovornosti funkcioniranja porodice i svako od njih ima svoje obaveze. Te obaveze utječu na planiranje vremena i tačno izvršavanje obaveza unutar i van kuće.

Već smo govorili u ovoj knjizi o razlikama između muškarca i žene. Žena je osjećajnija i tjelesno slabija nego muškarac. Ona doživljava život više emocionalno i razumije mnoge stvari koje muškarac nikad nije u stanju razumjeti. Ovo muškarac mora da zna i da poštuje. Ona je tjelesno slabija pa je na mužu dužnost da se brine za izdržavanje porodice. O tome Allah kaže u svojoj knjizi: “Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima...”⁴²

U islamu uloga žene i muškarca su podijeljene: žena je majka i ona je upravitelj domaćinstvom dok muž stiče sredstva za život. Žena, psihom i tjelesnom građom je pripremljena da bude majka, tj. ona čiji je zadatak odgoj čovječanstva.

U Kur'anu se govori: “*One (žene) imaju isto toliko prava (kao i muževi), samo muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen.*”⁴³

Islam daje sva prava ženi kao i muškarcu, npr. pravo na rad, obrazovanje, duhovno uzdizanje, intelektualni razvoj, ibadet..., ali dužnosti supruge i majke su na prvom mjestu.

Poslanik Muhammed, a.s., kaže da je “najcjenjenija žena u Allahovim očima ona koja je najposlušnija mužu i koja ne napušta kuću.” U savjetu koji je Božiji Poslanik dao svojoj tek udanoj kćerci Fatimi stoji: “Fatima, ako bi se neka žena neprestano klanjala Bogu sedamdeset godina ali umrla neposlušna svome mužu i on bio ljut na nju zbog toga, završila bi u Džehennemu.”

Islam nije zabranio ženi da radi nego je stvorio sve uslove da se posveti kući i porodici. Žene koje posvete svoje vrijeme radu van kuće i karijeri lišavaju djecu njihovog prirodnog prava - majčinske ljubavi i brige.

⁴² En-Nisa, 34.

⁴³ Bekare, 228.

Svaka vrsta aktivnosti i zajedničkog života koji uključuje više od jedne osobe iziskuje rukovođenje i upravljanje, i pokornost i potčinjavanje. Da bi život zajednice funkcionisao moraju postojati autoriteti. Danas autoritet ne mora biti čak ni živa osoba nego to može biti i uređaj kao što je semafor. Niko ne protestira niti se buni jer uviđa da saobraćaj ne bi mogao funkcionisati bez njih. Tako je u životu: bez Božijih propisa ne može se dobro živjeti.

Mora se reći da autoritet zasnovan na tiraniji i nepravdi nikad ne može biti stabilan. Tako ni mužev autoritet nije zasnovan na tome nego na ljubavi. *“I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara bračne drugove da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su zaista pouke za ljude koji razmišljaju.”*⁴⁴

Treba se imati na umu da nisu nedostaci, ma o kojoj se vrsti nedostataka radilo, nužno razlozi koji upropaštavaju brak, puno češće će je to nesposobnost da se o tim nedostacima razgovara na pravi način. Dešava se ponekad da muškarac ili žena, nikkao ne odustaju od svoje “ljubavi iz snova”, od neke zamišljene idilične slike skrojene u njihovoj mašti mladalačkih godina. Ta slika kad bi se razumski analizirala, imala bi mnoštvo nedostataka i njihovo shvatanje doprinijelo bi pronalasku puta za harmoničan bračni život, no, ako osoba nema želje, snage, da se suoči sa tom svojom nerealnom slikom, ona može biti prevelika kočnica za lijep razvoj bračnog i porodičnog života. Razgovor može doprinijeti da supružnici shvate sopstvena očekivanja od zajedničkog života, da naprave kompromise i uz snagu ljubavi budu potpora jedno drugom da se ostvare ta očekivanja. Stvarnost je jako bitna i važna stvar u braku.

Emancipacija žene na Zapadu je učinila da se mnoge od njih nikad ne udaju, pod izgovorom da žele da zadrže “slobodu”. Ovim se čovjekova civilizacija vraća hiljadama godina nazad,

⁴⁴ *Er-Rum*, 21.

kada brak nije postojao i žena bila slobodna od bračne veze. Tada je bila predmet polnih prohtijeva muškarca, koji bi je imao dan-dva, i onda je vratio u njenu “slobodu”.

Danas se filmovima, literaturom i muzikom propagira način života u kojem se žena čini predmetom seksualne želje i stavlja u službu reklame. Pomoću nje se žele privući kupci za svaku vrstu proizvoda - od šampona do automobila. Međutim istina je da žena samo brakom dobija ugled i čuva čast i čistotu.

Današnja “moderna” i “nezavisna” žena je potpuno izgubila osjećanja koja se obično nalaze u žena njihove dobi. One su novi pol koji nije muški, jer im je fizionomija ženska, a ni ženski, jer su im želje, razmišljanja i način života muški.

Plemeniti Poslanik je rekao: “Svakoj ženi koja je zadovoljna primanjima muža i koja ne traži više od njegovih mogućnosti Allah će dati sedamdeset hiljada džennetskih haljina. Onoj ženi čiji prohtjevi ne mogu biti zadovoljeni iz muževljevog prihoda i koja nije zadovoljna sa onim što zaradi, bilo to malo ili puno, Allah neće prihvatiti njena dobra djela, neće joj oprostiti grijeha i biće njome nezadovoljan sve dok se ne pokaje.”

Ponekad brinuti o kućanstvu i ishrani familije nije lahko. Allah, Uzvišeni, propisao je nagradu ženi za svaki njen hairli trud. Poslanik, a.s., je rekao: “Kada je dim ujede za oči i prolije suzu za vrijeme pripemanja jela, Allah ženi upiše nagradu kao čovjeku koji se bori na Njegovom putu i koji prolije suzu u strahu od Njega.”

Na drugom mjestu on kaže: “Ako žena premjesti neku stvar u kući sa jednog mjesta na neko drugo, bolje i prikladnije, Allah je milostivo pogleda... „

Budućnost jednog naroda zavisi od naraštaja koji dođu na svijet iz majčinih utroba. Niko ne može zamijeniti majku u odgoju i pažnji djece. To je njena dužnost prema narodu, za koju joj islam obećava veliku nagradu.

Poslanik, a.s., kaže: *“Kada zatrudni pa sve dok se porodi ženi pripada nagrada čovjeka koji svaki dan posti, uvijek klanja, gubi život i troši bogatstvo na Allahovom putu. Kada rodi dijete ženi pripada tolika nagrada koju čovjek nije u stanju ni zamisliti. I svaki put kada podoji dijete žena dobija nagradu čovjeka koji oslobodi roba.”*

Poslije ovoga čovjek se pita ko je u islamu u boljem položaju - muškarac ili žena. Po šerijatu čovjek je dužan da uzdržava ženu zbog čega mu je dat autoritet, koji je zasnovan na ljubavi. U časnom Kur'anu se kaže: *“S njima lijepo lijepo živite!”*⁴⁵

Poslanik je rekao: “Muž koji je nepravedan prema ženi će biti prvi koji će ući u Džehennem.” On je rekao: “Znajte da je najbolji čovjek među vama onaj koji najbolje postupava prema svojoj ženi.”

Prema hadisu lijepo postupati prema ženi znači obezbijediti joj uslove života koje je imala u kući svojih roditelja tako da ne osjeti oskudicu niti ima brigu. Ali o slučaju kada čovjek nema velika primanja i ne može joj obezbijediti takav standard, u časnom Kur'anu se kaže: *“...Imućan prema svojim mogućnostima, a siromašan prema svojim...”*⁴⁶

Poslanik, a.s., kaže: *“Proklet je čovjek koji zanemari potrebe svoje familije.”*

Kako smo ranije rekli, žena je više podložna emocijama. Tako u slučajevima kada iskrсну sporovi i neslaganja, islam nalaže mužu da bude tolerantan:

*“ S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da baš je u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.”*⁴⁷

⁴⁵ En-Nisa,19.

⁴⁶ En-Nisa,19.

⁴⁷ En-Nisa,19.

Žena loše naravi za čovjeka može značiti Džehennem na zemlji. Kada se poslanik Ibrahim žalio Allahu na ženu Saru, On mu je odgovorio: “Žena je slična rebru: ne vrijedi ga pokušavati ispraviti, jer će pući. Gledaj da ga koristiš onako kakvo jeste.”

Kur'an i hadisi nam nalažu da učvrstimo bračnu vezu ljubavlju i razumijevanjem, čak i onda ako to znači odricanje i trpljenje do određene mjere. Idealan brak u islamu je onaj u kome muž i žena vole i cijene jedno drugo i savjesno izvršavaju dužnosti koje imaju jedno prema drugome. Za takav brak treba nam odgoj, znanje, strpljenje i svjesnost niza činjenica, do kojih se nadam da ćete neke spoznati i kroz ovu knjigu. Osnovni princip koji krasí sve društvene odnose jeste sistem pravde. Osjećaj nepravde nož je koji ranjava naše emocionalno tijelo. Emocionalni otrov stvara naša reakcija na ono što smatramo nepravdom. Neke će rane zacijeliti, a neke će se zaraziti sve većim količinama otrova.

Kada se u nama nakupi previše emocionalnoga otrova, osjetit ćemo potrebu da ga se oslobodimo, a oslobađamo ga se usmjeravajući ga prema nekomu drugomu.

Kako to radimo? Privlačenjem pozornosti neke druge osobe. Uzmimo za primjer neki običan bračni par. Zbog nekih razloga supruga je bijesna. Prepuna je emocionalnoga otrova zbog nepravdi koje joj čini njezin suprug. Suprug nije kod kuće, ali ona se prisjeća nepravdi i u njoj se gomila otrov. Kad se suprug vrati kući, supruga prije svega želi privući njegovu pozornost, jer kad privuče njegovu pozornost tada sav otrov može prenijeti na svoga supruga i osjetiti olakšanje. Čim mu kaže da je loš, glup ili nepravedan, otrov koji vrije u njoj prenijet će se na njega. Ona neprestano govori i govori, sve dok ne privuče njegovu pozornost. Suprug konačno reagira i pobjesni, a ona se odmah osjeća bolje. Ali sada otrov teče kroz njega i on joj mora uzvratiti. Mora privući njezinu pozornost i osloboditi se

otrova, ali to više nije samo njezin otrov - nego i njezin i njegov ujedno. Ako dobro promotrite taj međuodnos, uvidjet ćete da si uzajamno povređuju rane i igraju ping-pong emocionalnim otrovom. Otrovi se gomila i gomila, dotle dok jednoga dana jedno od njih ne eksplodira. Na taj način ljudi se ponašaju vrlo često. Privlačenjem pozornosti energija prelazi s jedne osobe na drugu. Pozornost je u ljudskome umu nešto jako snažno. U cijelome svijetu svaki čovjek neprestano pokušava privući pažnju drugih ljudi. Kada privučemo pažnju time stvaramo kanale kojima protječe komunikacija. Prenosi se san, prenosi se moć, ali se prenosi i emocionalni otrov.

Otrov najčešće prenosimo osobi za koju vjerujemo da je odgovorna za nepravdu. No ako je ta osoba snažna toliko da joj ne možemo prenijeti otrov, onda nam je svejedno komu ćemo ga prenijeti. Šaljemo ga djeci koja se ne mogu obraniti, i tako dolazi do zlostavljanja. Snažni ljudi zlostavljaju slabije zato što se moraju osloboditi svojega emocionalnog otrova. Mi imamo potrebu osloboditi se otrova i katkad nas ne zanima pravednost - jednostavno želimo oslobođenje, a ne mir. Treba se dobro čuvati, ne daj Bože, zapadanja u ovakva stanja, a iskustvo nam govori, da nisu rijetka i da su rijetki oni koji su zaštićeni od njih.

Da bi se brak održao i postigla harmoničnost, razumijevanje i ostalo, potrebno je da poznajemo i shvatamo posebnost muško-ženske prirode.

Iza svake životne etape slijedi sagledavanje i ubiranje iskustava. Još prije nego dvoje mladih ljudi sklope bračnu zajednicu trebalo bi da imaju potrebno znanje o onom što ih čeka. Ono je kroz život u svojim porodicama dobrim dijelom prisutno, no, sadržano je kroz iskustvo iz drugog ugla. Ugao iskustva ulaskom u brak znatno je izmjenjen. Od gledalaca oni su postali učesnici. Mladićeva majka, npr., postala je svekrva za mladu a njegov otac - svekar.

Mladina majka za mladoženju postala je punica, a njen otac punac. Bez obzira što se većina ljudi danas ulaskom u brak osamostaljuje i u stambenom smislu, ovi i slični činioци postaju jako bitni. Iskustvo bračne intime za mnoge mladence iziskivaće potpuno shvatanje razlika i sličnosti između prirode muškarca i prirode žene. Držim važnim da o tim razlikama pogledamo šta kaže odgovarajuća literatura.

Razlike između muškarca i žene ogledaju se u tjelesnom, psihološkom i duhovnom, te po pitanju različitosti u međusobnim očekivanjima.

Muškarac je, recimo, borbeniji, dok je žena povučenija. Kada dođe do verbalnog nesporazuma, kod muškog dijela populacije lahko dođe i do fizičkog obračuna, dok se kod ženskog dijela većinom ostaje na verbalnoj raspravi.

Žena ne poteže za silom i nije sklona nasilju ni prema drugima, ni prema sebi. Kada govorimo o razvoju civilizacije, ne bi bilo loše da žene uzmu malo više inicijative.

Žena je opreznija od muškarca. Zatim, žena je naklonjenija lijepim stvarima, ukrasima, šminki, dopadljivoj vanjštini. Također, žena je pribranija i naklonjenija je vjeri.

Muškarac je skloniji grubljim i dinamičnijim aktovnostima pa tako kada, naprimjer, otac shvati ovu razliku, a ima kćerku i sina pa vidi kako kćerka mirno sjedi i lijepo se igra, a sin ne zna šta će prije pokvariti i u stalnom je pokretu, trči, galami – e tada babo ne treba kazati: “Vidi kako je moja kćer kulturna, pametna i dobra, a sin tako nekulturan i blesav!” Treba znati da je riječ o unutrašnjoj razlici, koja se ispoljava u različitom vanjskom ponašanju, što je veoma važno imati u vidu.

Zamislimo primjer žene koja kaže: “Hajde da kupimo jedan lijep ćilim! Hajde da promijenimo žaluzine ili zavjese!” Muškarac koji poznaje ženu, ali upravo kao ženu, a ne kao kućnog ljubimca ili sobaricu, neće pomisliti: “Vidi je kako mi

ugrožava budžet!” On treba biti svjestan da žena voli neke stvari, da to jednostavno izvire iz njene suptilne prirode. Ona voli ukrase, voli izmjene u kući, to je dio nje. Ukoliko ne dozvolimo svojoj hanumi da uredi našu kuću po svom ukusu, ona će – dok boravi u njoj, a ponajviše baš ona boravi u njoj 24 sata na dan – osjećati nelagodu. Psiholozi ovakve stvari nazivaju velikim sitnicama.

Kada bismo u trenutku kada žena predlaže promjene na pažljiv način odgovorili: Šta ti ovo smeta, kakve razlike ima ovako ili onako? – što je čisto muška reakcija – možda bismo izbjegli izazivanje ružnog osjećaja i sljedećeg zaključka kod supruge, koja bi u sebi mogla pomisliti da muž zaista ne pridaje pažnju nekim njenim osjećanjima i sklonostima. Isti odnos može se uočiti i između brata i sestre koji žive u jednoj kući, pa kad sestra uđe u njegovu sobu, kad tamo – kao da je bomba u nju pala, pa mu sestra kaže: “Šta je ovo brate, kakav je ovo nered?” Brat bi u tom trenutku trebao shvatiti odakle takva reakcija, trebao bi znati da je to u njoj usađena potreba za urednošću i ljepotom.

Žena je naklonjenija porodici i posvećenija joj je od muškarca.

Žene žele da su što više u krugu porodice i sve što je u vezi sa porodicom, ta želja kod njih je na najvišem podrijetlu intenziteta. Upravo zato muševci, očevi, braća trebaju biti svjesni potrebe majke, kćerke i sestre za toplinom porodičnog okruženja, za što češćim i bliskijim odnosima, za što čvršćom povezanošću članova porodice. S druge strane, i hanume trebaju razumjeti mušku populaciju. Ukoliko brat, babo ili muž neće da provode sa njima puno vremena u kući, ne trebaju odmah pomisliti kako im nisu važne. Jednostavno, priroda muškarca je takva da on nema potrebu da sjedi u kući onoliko koliko to želi žena. Ukoliko se oblikuju ovakva svijest i predstava o razmatranim pitanjima, porodični život bit će puno mirniji i skladniji.

Dalje, muškarac je superiorniji na terenu filozofskih i racional-nijih, suhoparnih znanja, dok je žena superiornija u književ-nosti, slikarstvu i ostalim umijećima izraslim na tankočutnosti. Ne moramo se zadržavati na filozofiji i književnosti, osvrnimo se na iznajmljivanje stana. Pođu muž i žena ili brat i sestra da iznajme stan.

Muž za prvi stan koji vidi kaže da nije loš, dok žena kaže: nemoj, molim te, prozor je okrenut na stranu gdje sunca nikada nema, muž misli da je to nebitno, ali sa aspekta ženine potrebe za estetikom, to je bitno.

Kada je u pitanju usklađivanje boja, muškarci nisi baš vični tom umijeću, dok su žene stručnjaci za to.

Žena je biće stvoreno unutar Kreacije, biće osjećajnije od muškarca. Upravo zato, ukoliko muškarac kaže: Ma pusti, nije važno hoće li zavjesa biti plava ili žuta, hoće li knjiga stajati ovdje ili ondje – takav pristup predstavlja prelazak preko granice, prelazak sa muških na ženske tračnice. A kada pređemo svoju granicu, onda smo napravili prekršaj u prirod-nom zakonu. Na taj način oduzeli smo i uskratili nekome pravo za koje se Kreacija zalaže.

Kada žena osjeti da je njeno pravo oduzeto ili uskraćeno usljed činjenice da je muškarac jači, ona tu ne može drugačije, ne može uzvratiti istom mjerom, jer muškarac ima veće mišiće i tu nema priče. Međutim, postavlja se pitanje hoće li ona preći preko činjenice da je uskraćeno njeno pravo i hoće li ga se odreći. Sigurno je da neće!

Zašto?

Zato što svaki čovjek u svojoj biti voli samoga sebe i svoja prava, i jednostavno mrzi, ne podnosi ništa od onoga što mu dolazi kao prijetnja i mogućnost trpljenja štete. S jedne strane, ona želi vratiti svoja prava, a s druge, nema snage da to neposredno ostvari pa u takvom položaju poteže za lažima i

prevarom. Nije joj se, naprimjer, svidio položaj nekog prozora u stanu pa će potaknuta time možda reći mužu: “Vidiš, dragi, djeca iz komšiluka tuku svaki dan našu djecu!” – i to će stalno ponavljati, sve dok muž ne izjavi: “Idemo promijeniti stan!”

Zbog čega preseljavanje, napor, dodatni troškovi? Sve samo zbog prozora o kojem smo maločas, navodeći primjer, govorili. Jasno je da će muškarac u takvom spletu okolnosti steći dojam kako njegova žena uvijek iznalazi neka opravdanja za nezadovoljstvo, a ustvari ne voli život i muž će je početi izbjegavati – postat će mu naporna, antipatična. Međutim, stvarni razlog zbog kojeg žena počinje pokazivati nezadovoljstvo je muškarac; drugim riječima, razlozi za takvo stanje počeli su se sticati od onog trenutka kada je on prešao preko svoje granice i uskratio njeno pravo, pokrenuvši na taj način cijelu lavinu ženinih neočekivanih postupaka i potezanja skrivenih aduta, kako bi povratila svoja prava.

Ovakvo stanje obuhvaćeno je u 80. i 81. ajeta sure Ta-ha, kada se kaže: *Ne budite od onih koji čine tugjan*, tj. od onih koji prelaze granice. Naivno je pomisliti da se uputa u ajetu odnosi samo na ljude koji imaju moć i silu, tj. na one koji se nalaze na državnim razinama, pa kazati: “Šta ću ja, jadan, imam ženu, dvoje-troje djece, kako ću ja prelaziti preko granica.” Poslužimo se logikom – ko hoće iglu, hoće i lokomotivu, drugim riječima, ukoliko pojedinac bude takav da kao otac, brat ili muž ne nađe za shodno da potraži odgovor na potrebe svoje žene, sestre ili majke – kako će on, ukoliko postane predsjednik države, naći način da drugima osigurava njihova prava. Da li se takvo šta može dogoditi? Nema govora! Zašto? Zato što je takav pojedinac u svojoj biti od onih koji prelaze granice. Upravo zbog ove činjenice Kur'an usmjerava ljude, protresajući ih iz dubine suštine i unutrašnjeg ustrojstva. Nakon svega iznesenog, možemo doći do konkretnog zaključka da ukoliko oni ljudi koji na sva zvona trube o ljudskim slobodama

unutar sebe nemaju duhovne ispravnosti i pravilno utemeljenog pogleda na svijet, na osnovu kojeg bi sagledali stvarne granice Objektivnog svijeta – oni, kao takvi, ne mogu imati smisla za slobodu i demokratiju jer je njihova jedina “demokratija” tamo gdje oni imaju vlastitu korist.

Naredna razlika koju psiholozi navode jeste da muškarac bolje čuva tajne od žene. Roditelji koji imaju i kćerku i sina mogu nešto od toga uočiti već u ponašanju njihove djece. Ukoliko se u školi nešto dogodilo, kćerka odmah s vrata objavljuje: “Babo, majko, znate šta se desilo u školi?”, dok će brat reći: “Jesi tužibaba, zašto to govoriš?” Također, ukoliko muškarac priča sa svojom hanumom o nekim pojavama o kojima ne bi želio da drugi znaju, tj. ne bi volio da to izađe iz kuće, ipak se dešava da hanuma u povjerenju kaže svojoj majci, majka drugoj kćerki i tako se brzo razglasi o svemu u mahali. U tom slučaju muškarac ne bi trebao ljutito reagirati, već bi joj trebao kazati: “Slušaj, draga, iz tih i tih razloga nisi trebala o tome nikom govoriti!” – a ona će shvatiti da je pogriješila, i to je ujedno najljepši način da joj se ukaže na grešku.

Možemo zaključiti nešto što i nije sasvim u korist muškaraca, a to je da se ne bi trebao ljutiti na svoju suprugu ukoliko ona otkrije nešto o čemu on ne bi volio da se sazna, zato što je ona po prirodi takva da ne umije sačuvati tajnu, pa je to na neki način njeno pravo da tako uradi. Ukoliko iz nekog razloga kaže: “E da znaš da ti više nikad neću odati ni jednu tajnu”, on je tada dodirnuo osjetljivu tačku, zbog čega se može desiti da se čitava kuća rasturi. Iduća razlika je da su žene mekšeg srca, te zato puno brže puste suzu od muškarca. Zato Božiji Poslanik kaže: *“Žene su poput cvjetnih latica, a nisu poput junaka.”*

Latice su tako nježne, moraju se čuvati, inače će uvehnuti. Obično kada kupimo neki nevažan predmet, možemo ga bacati, a da mu se ništa ne dogodi, a nije nam žao ni da se polomi.

Međutim, kada kupimo cvijet, pazimo da se ne prekine i da ne uvehne. Upravo zato nas Božiji Poslanik savjetuje da kada odlučimo iskazati svoju naklonost, ljubav i dobrotu, prednost obavezno imaju kćerka, žena i sestra, a ne sin, brat ili babo.

Tako u jednom hadisu Poslanika čitamo:

“Ako imate sina i kćerku – kada ulazite u kuću, prvo poljubite kćerku, a kada izlazite iz kuće, kćer je posljednja sa kojom se opraštate.”

Razlog je upravo u tankoćutnosti ženske duše. Ako bismo uvažavali većinu onoga što smo čuli – a što predstavlja tek mali dio onoga što bi se trebalo uvažavati u porodičnim odnosima – život bi nam bio i ljepši, i bolji. Nažalost, upravo zbog neuvažavanja iznesenih činjenica, svjedoci smo da se neki mladi par, koji je zajedno četiri, pet ili više godina, nikako ne odlučuje sklopiti brak. Zašto? Zato što muškarac, s jedne strane, ne poznaje navedenu problematiku i zahtijeva, na osnovu svojih kriterija, da mu žena bude onakva kakvu on priželjkuje, a djevojka, s druge strane, na osnovu opet svojih ličnih kriterija želi i zahtijeva svoje, npr. “E pa trebao bi biti ovakav, ovo mu nije dobro, eh kada bi samo ovo promijenio.” Ovakav način podrazumijeva život na pretpostavkama i prividima, a ne na poznavanju prilika u stvarnosti. Kada bi se poznavala zbilja i stvarni odnosi, onda bi bilo lahko odrediti koji bi bračni partner nekome odgovarao. U suri Er-Rum 21., stoji da je Uzvišeni Gospodar između muškarca i žene stvorio ljubav i milost kada je u pitanju osnivanje bračne zajednice.

“I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su zaista pouke za ljude koji razmišljaju!”

Kakva je razlika između ljubavi i milosti?

Ljubav je stanje naklonosti, ali takve naklonosti u kojoj očekuješ protivuslugu: šta god da uradiš, očekuješ da ti se vrati.

Sada se postavlja pitanje da li je ljubav dovoljna za opstanak i postojanost zajedničkog života?

Nije!

Nemojte se čuditi, jer riječ je o trgovini, o razmjeni, a trgovina nije prava ljubav; ono što nam zaista treba, to je milost.

Kakvo je to stanje?

To je stanje u kojem i jedno i drugo kažu: Učinit ću nešto i ne očekujem ništa! To činim zato što ga (ili što je) volim, nije bitno hoće li djelatno odgovoriti ili neće. Kada bi nas neko upitao koja je porodica sa islamskog stanovišta uspješna porodica – pravi odgovor bi bio jasan i kur'anski usredsrijeđen: Uspješna je ona porodica koja je što je moguće više zajedno, što omogućava da se među njima oblikuje veća ljubav i naklonost. Ukoliko bračni partneri ne bi funkcionirali na način da što su više u braku, to je među njima veza i naklonost jača i veća – došlo bi do zamora materijala: stara žena, stari muž, oboje ostarili i ni jednom nije ni do čega, oni su poput dva suha drveta koja leže u istom krevetu; on se okrene na jednu stranu, prema svom svijetu, ona na drugu stranu u svom svijetu, niko od njih nije spreman da ugodí drugom, tj. da mu bude sluga, ne može ni sebi ništa pomoći, a kamoli još da i drugom udovoljava. Međutim, ukoliko iz dana u dan među njima jača ljubav i zajednički osjećaj potrebe jednog za drugim, onda je stanje sasvim drugačije. Zato na početku života nije potrebno da se troši vrijeme na neke nedoumice i sumnje, jer ukoliko sumnje odbacimo a uzmemo valjana mjerila, vrlo lahko ćemo preći preko svih nedoumica. Ukoliko, pak, budemo davali prednost svojim ličnim standardima, uvijek će nam nedostajati još koji dan, zbog čega ni nakon 16 godina ne stupamo u brak.

Jedna od činjenica na koju su ukazali psiholozi, a koju u potpunosti potvrđuje i vjera kroz hadis, jeste da je naklonost muškarca strastvenoga tipa. Drugim riječima, muškarac voli

posjedovati ženu koja je sa njegovog aspekta lijepa. Što je ona ljepša, to je njegova želja veća. Pročitao sam, također, na internetu da su psiholozi ispitivali 3.572 bračna para i uvidjeli da je život muškarca čija je žena ljepša kraći. Što se tiče žene, ona više voli onog muškarca u čiju vrijednost se uvjerila i čija ljubav prema njoj je iskrena. Upravo zbog toga, kada se žena žali i jadikuje na svoga muža, ona kaže da on nije shvatio kakvu vrijednost ima u svojoj kući. Dakle, ona radi na tim vrijednostima. Prema tome, ako muškarac želi da veza i odnos u kući bude realan i lijep, izdržljiv i poželjan, u skladu s tim željama on bi svoj odnos trebao zasnovati na iskrenosti, na jakoj i zdravoj ljubavi. Ako supruga želi da njen bračni život sa suprugom bude lijep kao u bajkama, onda se umjesto uobičajenog uređivanja i spremanja kada želi izaći u čaršiju, treba truditi da to uradi za muža u svojoj kući. Još jedna razlika između muškarca i žene je u tome što muškarac teži ka tome da posjeduje ženu i da mu ona bude potčinjena.

Žena, pak, želi posjedovati muškarčevo srce i njegovu ljubav. Upravo zato muškarac voli formalnu, tj. vanjsku nadmoć i upravljanje, dok žena voli unutrašnju dominaciju nad muškarčevim srcem. Prevedeno na jezik politike, žena bi u ovom slučaju bila političar, a muškarac ratnik. Što je žena više prisustvovala časovima politologije i što bolje zna čovjeku zavrtjeti mozak, s te strane njoj je život ljepši i ona je dominantnija osoba.

Naredna razlika je da muškarac voli da bude taj koji uzima, dok žena voli biti uzeta, odnosno ona koja je privukla pažnju. Koja je razlika između ove i prethodne stavke? Zašto žene vole da su uzete? Kada muškarac odabere ženu, ona zna da mu je osvojila srce i da je ta koja se može izabrati. Ova bi stavka bila praktični dio prethodne razlike. Drugim riječima, zbog toga što žena voli posjedovati srce muškarca, iz toga proizlazi da muškarac kaže: "Ja te želim."

Sljedeća razlika je da žena voli da joj muž bude odvažan i hrabar.

Muškarac želi da mu supruga bude lijepa i uživa u osvajanju njenog srca, tj. muškarac želi da mu supruga bude dilber. Dilber je perzijski izraz sastavljen od dviju riječi: del – srce, i bar – odnijeti, tako da delbar, ili na bosanskom dilber, znači onaj koji odnosi srce. Muškarac voli da njegova supruga stalno (od)nosi njegovo srce.

Žena može sakriti strast, dok muškarac to ne može.

Žena vrlo smireno, korak po korak, otkriva mužu šta želi.

Muškarac je sušta suprotnost, on to pokazuje krajnje otvoreno, direktno, bez okolišanja i pod svaku cijenu. Privlači pažnju stav poznate američke psihologinje Rick, žene koja je obavila brojna istraživanja na ovom polju. Po njenom mišljenju, svijet muškarca se umnogome razlikuje od svijeta žene. To što žena ne može razmišljati i raditi poput muškarca je zbog toga što pripadaju različitim svjetovima.

Muškarac i žena su poput dvije zvijezde koje se kreću u svojim orbitama i svojim posebnim putanjama. Upravo zahvaljujući tome mogu jedno drugo razumjeti, jedno drugo voljeti i jedno drugog nadopunjavati. A i Kur'an kazuje da trebaju jedno drugo nadopuniti i nadomjestiti međusobne nedostatke, dajući nam do znanja da smo stvoreni u parovima i da ne možemo biti jedno bez drugoga. Odvojeni smo nepotpuni, a tek kada dođe ona druga polovina, sve biva ljepše i potpunije. Ova psihologinja dalje tvrdi da muškarac i žena zbog ovih razlika nikada ne mogu biti jedno.

Za muškarca je zamorno da stalno bude pored žene. Vođen ljubavlju i željom da se ta ljubav produži, on se voli malo odmaći. To odmicanje ne znači zasićenost, nego darivanje ljubavi na duge staze. Sljedeća razlika: Za ženu nema ništa

ljepše i poželjnije od toga da stalno sjedi pored svoga muža kojeg voli i da stalno priča s njim. Ipak, ako je žena svjesna ove razlike, onda joj je lahko zaključiti ukoliko muškarac izlazi iz kuće ili od nje, da to nije zamor. Neće reći da je ne voli, jer je svjesna da on to čini upravo iz potrebe da bi je više volio te se upravo zato malo i odvojio. Kaže se da je primjer muškarca i žene kao primjer dva čvora na koncu, a da je konac koji stoji između njih zapravo bračna veza i oni vole da taj konac bude prekinut. Zašto? Jednostavno zato što ako se konac prekine, tada ga uzimamo i zavežemo novi čvor. I šta se desi? Sada su ona dva čvora, muškarac i žena, još bliži. Upravo se zato kaže da je razlika između muškarca i žene začim života. Zbog tih razlika ne treba patiti, jer kako god uživamo da nam jelo ima i soli, i vegete, i bibera, i ostalih začina, isto tako razlike u našim životima začinjavaju zajednički život. Kada spoznamo ove razlike i njihove osnovne razloge i kada muškarac, s jedne strane, vidi da njegova žena stalno želi biti kraj njega i voljela bi da on nikako ne izlazi iz kuće, a s druge strane, kada žena vidi da muškarac hoće izaći, onda će oni to umjeti shvatiti i prihvatiti, te uzeti kao začim života, odnosno nešto što životu daje poseban ukus i čini ga boljim i ugodnijim. Sljedeća razlika na koju ukazuje Rick je da muškarac ima želju za monotonim vanjskim izgledom, npr. kupi jedno odijelo i hlače koje mu se sviđaju i on bi to nosio dok se ne raspadne, dok bi žena željela da svaki dan bude novo biće. Zato vidimo da je praćenje mode u odijevanju znatno prisutnije kod žena nego kod muškaraca. Kada muškarac shvati tu potrebu koja se javlja i izvire iz biti žene, on neće reći da mu je žena rasipnica, već će svaki višak koji ima gledati da uloži na svoju suprugu. Jedan moj profesor je govorio i davao lijep savjet da pred ženom nikad ne brojim novac, jer ako pri brojanju ispadne da nedostaje novca, ženi bi se time moglo dati do znanja da je ona potrošila novac, da je pitamo gdje su pare i slično, a to bi je povrijedilo.

Ovo je plod životnog iskustva. Savjet muškarcima je da ne jadikuju kako im se plaća smanjila, kako ima mnogo nekakvih rata, zato što to ženi zagorčava život i razara njenu potrebu za promjenom, da uvijek bude nova, čini je ogorčenom te ona stiče dojam da ne može sebi nešto priuštiti. Psihologinja dalje kaže da najljepša riječ ili riječi koje žena želi čuti od muškarca jesu: “Draga, volim te”, ali to će kod nje biti djelotvorno pod jednim uvjetom: ona mora osjetiti da je to istina, a ne pretvaranje.

Od Poslanika se prenosi da je rekao da kada muškarac svojoj supruzi kaže: “Volim te”, pod uvjetom da je to istina, to se do kraja života ne briše iz njenog srca.

Sljedeća razlika: Za muškarca je sreća u sticanju položaja i autoriteta koji svi poštuju. Kada čovjek osjeti da ima društveni autoritet, on kaže da je uspješan, dok je za ženu sreća osvojiti srce jednoga muškarca i čuvati ga cijeloga života. Veoma je važno i odveć korisno da djevojke i mladići koji su spremni za udaju i ženidbu uvijek imaju na umu skicu ovih razlika. Ovo je važno stoga što na jedan način treba doći do forme ili standarda. Muškarac i žena koji ne poznaju ove razlike i standarde na osnovu svojih mjerila uvažavat će ženu ili muškarca, a kada djevojka ili mladić poznaju ove razlike, onda će suprotni spol gledati kroz mjere tog spola, tj. gledat će da li ispunjava i zadovoljava kriterije toga spola.

Pogrešno je mišljenje da se u periodu zaručništva mogu međusobno upoznati. Zašto je pogrešno? Zato što se oboje na neki način igraju jedno drugim, krijući svoje psihičke posebnosti, a prikazujući se u najljepšem ruhu. Zbog toga se i kaže da ljubav prema nečemu čovjeka učini i slijepim, i gluhim. Drugim riječima, kada čovjek voli nekoga, on ne želi vidjeti njegove nedostatke niti želi slušati kada mu neko prenosi te nedostatke. Upravo zato, kada otac, majka ili neko stariji na osnovu iskustva i poznavanja osnovnih karakteristika

hoće posavjetovati svoju kćerku ili sina govoreći: “Da se ja pitam, ne bih“, oni odmah prelaze u opravdavanje i govore: “Ne, ne, to je bilo prije, sada nije takva (ili takav), promijenila se (ili promijenio se).“ A istina je da nije to bilo prije, već je ljubav to stavila u prošlo vrijeme. Roditelji bi sa svoje strane, kao iskusni ljudi, trebali uzeti u obzir razliku generacija i truditi se da ne prilaze problemu ili pitanju sa svoga aspekta, tj. da pristupaju sa stavom: Ja 60-godišnjak savjetujem tebe 20-godišnjaka, već se moraju spustiti na nivo onoga koga savjetuju, moraju uzeti u obzir njegove potrebe, njegovo stanje i njegov položaj te na osnovu svoga iskustva pretrsti i razmotriti njegove (ili njene) okolnosti i iznijeti stav. Ni po koju cijenu otac ili majka ne smiju suditi kao 60-godišnjaci, kojima nije ni do čega stalo, već bi samo sjedili.

Nakon što smo u određenoj mjeri sagledali međusobne razlike, postavlja se pitanje da li su one pokazatelji međusobnih prednosti muškarca i žene, ili se iza toga krije nešto drugo. Drugim riječima, da li se htjelo kazati da je žena dobra, a muškarac nije, ili suprotno, ili je možda nešto treće posrijedi? Ako se ispostavi da se radi o nečem trećem, treba sagledati da li je riječ o nužnosti Božijeg stvaranja, ili je u pitanju samo šarolikost Božijeg carstva, kao u slučaju kada nešto pišemo, pa sa željom da to bude šareno i zanimljivo mijenjamo olovku te malo pišemo crvenom, malo plavom itd. Ako uspijemo iznaći odgovor na ova pitanja, time nalazimo i odgovor na veliki broj pitanja koja se postavljaju nama samima, a zadiru u društvene segmente i odnose.

Znajte da kada čovjek iznađe odgovor na svoja pitanja, taj mu odgovor promijeni način i smjer života isto kao što nekada određena dilema ili nejasnoća čovjeka spuštaju sa visina do kojih je uz veliki trud i muku stigao u svome životu. Upravo zbog toga u jednoj predaji nam se poručuje da je jedan sahat razmišljanja bolji od jedne, sedam ili sedamdeset godina

ibadeta. Tako, npr., ako uzmemo u obzir dvije linije koje se od početka počinju odvajati jedna od druge, to odvajanje u početku nije toliko primjetno, ali što se ide dalje i što vrijeme više protiče, one su sve više i više udaljene. Tako je i u životu. Nekada je potrebno samo jedno malo skretanje, malo odstupanje da se ode na sasvim drugu stranu.

Zato, kada čovjek sebe spasi tog malog odstupanja i zastranjenja, zapravo je sebe spasio toga da završi na drugoj stani, jer smo rekli da je zastranjenje u početku malo.

U objektivnom svijetu bez izuzetka vlada zakon kauzaliteta, tj. sve što se događa podređeno je uzročno-posljedičnom ustrojstvu. Također ćemo vidjeti da zakon kauzalnosti vrijedi i za duhovne i psihološke horizonte, kao što vrijedi i u materijalnom segmentu.

Jedan od problema koji je zahvatio cijelo društvo i sve kategorije ljudi jeste i taj što naučnici koji se bave spekulativnim znanostima ne razumiju jezik vjere, a naučnici koji se bave vjerskim naukom ne razumiju jezik znanstvenosti. Kada je u pitanju tema ove knjige koju čitate tu se još većim objelodanjuje ovaj problem.

Sva iznesena i neiznesena pravila ne mogu se uzeti i prekopirati na čitav život, niti izdvojiti iz cjeline.

Ne smije žena da se zalijepi za neki navod iz ove knjige kako bi ostvarila neko svoje pravo, a u isto vrijeme da se ne povinuje nekom drugom u kom je pravo na strani muža i slično.

Ova pravila su manje-više teorijski univerzalna, ali mi se iz dana u dan mjenjamo. Od ljudi se očekuje da uče, napreduju, usavršavaju se u svim aspektima. Mlada, odnosno snaha, recimo, dolazi u novu porodicu. U početku neiskustvo i trema čine da joj ponekad zagori ručak. Ukućani obično u početku to

zanemaruju jer je tek došla. Međutim, za jednu “mladu” koja je već 10-20 godina u kući, a kojoj još uvijek zagori hrana, nećemo reći da je treba pustiti na miru jer je tek došla. Zašto? Zato što je našem odnosu prema spoljnjem svijetu svojstvena svijest o zakonu kretanja i promjene, o zakonu adaptiranja i socijalizacije, tako da svaki čovjek shvata da se kreće sa cjelinom i da u tom kretanju doživljava promjene. Razlika između muškarca i žene razlika je koja se tiče proporcionalnosti, a ne razlika koja izaziva kontradiktornost. Uzvišeni Allah je rekao: *“Allah neće promijeniti situaciju jednog naroda sve dok ne izmjeni ono što je u njima samima.”*⁴⁸

Što čovjek više cijeni bračnu vezu, to će joj više povećavati vrijednost. Uslijed toga on će voditi više računa o osjećanjima svog bračnog druga. Naprimjer kada bračni drug kaže: “Ja osjećam da...” nema sumnje da će osoba voditi računa o uzrocima takvih osjećanja. Dogodi li se da jedan bračni drug osjeti tugu ili uzrujanost nesumnjivo je da će ovakva osoba, ako joj je do tog bračnog druga i braka stalo, pokazati suosjećanje. Bračni drugovi će, ako vode računa jedno o drugom kao i o braku općenito, biti sposobniji da voljno mijenjaju određena ponašanja, oni se pri tome neće osjećati potlačeno i poraženo.

Što je čovjek većeg emocionalnog zadovoljstva, to je manji broj njegovih nezadovoljenih emocionalnih potreba. U skladu s tim, takva osoba će više pažnje posvećivati emocionalnim potrebama svog bračnog druga. Naprimjer, ako muž ima jaku potrebu da bude voljen, on će kad god ga nešto povrijedi dugo razmišljati o svojoj nezadovoljenoj emocionalnoj potrebi. On emocijama svoje žene neće moći posvetiti odgovarajuću pažnju jer je prirodno da čovjek prvo pokuša zadovoljiti svoju vlastitu potrebu pa tek onda tuđu.

⁴⁸ Er-Ra'd, 11.

Suosjećanje i pažnja među partnerima

Svima nama je potrebno osjećanje da se za nas neko brine. Također, potrebno nam je da osjetimo kako neko s nama suosjeća i tješi nas kada smo povrijeđeni. Ta povrijeđenost može izazvati nekoliko emocija kao što su ljutnja, uzrujanost ili tuga. Važno je da osjetimo da postoji neko ko se brine zbog naše povrijeđenosti, boli, patnje i osjećanja. Sposobnost izražavanja osjećanja je nesumnjivo neophodna za naše zdravlje pa i pomoć kada smo u nevolji i kad nam je nečija pomoć neophodna.

Što smo nekoj osobi važniji, to ona pokazuje veću brižljivost i pažnju prema nama i našim osjećanjima. Zato svako od nas ima potrebu da osjeća da je koliko toliko važan i da ga se drugi ne bi nikada odrekli. Naprotiv, oni će pohitati da mu pomognu i ukažu pažnju. Kada je neko povrijeđen ili kada ima uznemiravajuću emocionalnu potrebu možda to i nije baš pravo vrijeme za pridobijanje pažnje druge osobe. Bolje je da ta pažnja započne prije njegove povrijeđenosti ili prije pojave uznemiravajućih osjećanja.

U trenucima povrijeđenosti čovjek osjeća ljutnju i gnjev, zato što od drugih nije dobio pažnju i brigu kakvu on smatra da zaslužuje. Tada nije bitno uslijed čega su mu pažnja i briga uskraćene. Ako ovaj čovjek napadne ljude oko sebe koji mu nisu ukazali pažnju, oni će u većini slučajeva zauzeti odbrambeni stav. Uslijed tog stava mogućnost da će se povrijeđenom čovjeku pomoći postaje još manja.

Osoba koja je svjesna sagovornikovih osjećanja bavit će se „samo odbranom“, neće pronalaziti ispirke za sebe niti će opravdavati vlastite propuste. Ponekad je čovjeku teško da bude suosjećajan i ponudi emocionalnu potporu osobi koja ga upravo napada i optužuje.

Bude li čovjeku potrebna briga i pažnja od strane druge osobe nije ni pametno ni korisno da počne napadati druge. Pogrešno je koristiti izraze poput “da ti je imalo stalo do mene uradio bi tako i tako“, ili izraz “tebi nije stalo do mene.“ Iako će ovakvi izrazi odmah pokrenuti drugu osobu da uradi ono što se od nje traži, oni ipak u njoj neće pokrenuti lijepa i iskrena osjećanja. Ti izrazi neće navesti sagovornika da ukaže istinsku i iskrenu pažnju. U većini slučajeva ovakvi izrazi će uzrokovati da se sagovornik osjeti krivim, a to je negativno osjećanje što nije najbolji motiv za rad i davanje. Čovjek koji je naučio koristiti takve izraze kako bi se bitno udovoljilo njegovim potrebama, zapravo se služi sagovornikovim osjećanjem krivice i poigrava se njime kako bi ga neveo da uradi određeni posao. Sagovornik će nakon određenog vremena sigurno početi da osjeća uzrujanost pa čak i gnjev. Njegovo samopoštovanje će oslabiti jer drugoj strani ne ukazuje pažnju slobodno i vlastitom voljom, nego uslijed nametnutih pritisaka. Između njih će izbiti bezbrojna osjećanja, rivalstva, tlačenja, dominacije i iskušenja. Sva ta osjećanja su za bračnu vezu pogubna. Sada možemo zaključiti da je u skladu s emocionalnom inteligencijom da čovjek svoja osjećanja izrazi na “nenapadački“ način, uzimajući u obzir osjećanja i reakcije koje će eventualno uzrokovati kod sagovornika.

Rješavanje nesuglasica i svađa

Možda ćete se začuditi kada čujete da većina bračnih svađa nema svoje istinske razloge! Razlog svađe zapravo biva teško izrečena stvar emocionalne prirode koja je skrivena pod burom svađe. Ponekad, opet, razlog svađe biva osjećaj supružnika da su se našli pred teškoćama i izazovima s kojima se ne mogu uspješno nositi. Bilo koja bračna svađa se može lahko riješiti ako su supružnici dovoljno fleksibilni, tako da ni jedno od njih ne osjeća kako druga strana nad njim ima prevlast ili mu nanosi štetu.

U razloge bračnih nesuglasica i svađa spadaju i nerealna pa čak i sanjarska očekivanja sa kojima bračni drugovi stupaju u vezu.

U toku rasprave korisno bi bilo da bračni drugovi izbjegavaju: pretjerivanje u govoru i opisima, prizivanje prošlosti, ironiju i podrugljivost, citiranje govora drugih ljudi o vlastitom bračnom drugu. U bračnu raspravu ili svađu nikada ne treba “uvoditi” treću osobu, nazivanje svog bračnog druga nadimcima ili pridjevima “*ne nazivajte jedni druge nadimcima*”⁴⁹, prisiljavanje bračnog druga da sluša i nastavlja raspravu uprkos njegovoj izjavi da to u određenom trenutku ne želi, nastojanje da se po određenom pitanju bračni drug s njim usaglasi i sl.

Očekivanja i bračni život

Očekivanja imaju veliki utjecaj na bračnu vezu. Supružnici, čak i ako potječu iz iste socijalne sredine, u brak stupaju s različitim očekivanjima. Osoba koja je odgojena u određenoj kući ili porodici, nesumnjivo će biti pod utjecajem te porodice. Tako će se pojaviti očekivanja u obliku čovjekovih prioriteta i želja za koje on smatra da su “ispravan” oblik ponašanja. Ponekad, bračni drug očekuje da će ga druga strana poštovati u skladu s njegovom definicijom poštovanja koja se u nekim slučajevima sastoji iz slušanja i pokoravanja bez pogovora. Nasuprot tome, druga strana smatra da se poštovanje sastoji iz diskusije o temi i izražavanju vlastitog mišljenja, pa čak i protuvrječja.

U toku emocionalnog razvoja događa se da jedna strana u braku očekuje od druge da neprestano vodi brigu o njegovim osjećanjima i da stalno o tome postavlja pitanje. Međutim, događa se da druga strana nije na tom nivou emocionalnog razvoja. Stavovi će tada, nesumnjivo biti vrlo različiti.

⁴⁹ El-Hudžurat, 11.

Nesumnjivo je da će čovjek koji ima određena očekivanja doživjeti veliko razočarenje kada vidi da se ta očekivanja nisu ostvarila u njegovom bračnom odnosu. Proces mjenjanja i “prevaspitavanja” bračnog druga, kako bi se okitio očekivanim osobinama, sigurno će uroditi novim višegodišnjim razočarenjima i neuspjesima. Vrlo je opasno ako čovjek u svojim očekivanjima nije fleksibilan. On će tada odbiti ličnost svog bračnog druga u cjelosti samo zato što ona ne posjeduje nekoliko očekivanih svojstava. Plemeniti Poslanik je i po ovom pitanju učitelj muževima: *“Vjernik neće zamrziti vjernicu, zamrzi li jednu njenu osobinu, biće zadovoljan drugom.”*⁵⁰

Davanje “prostora za disanje”

Postoje neke navike i postupci koji iako nisu u uskoj vezi sa seksualnošću mogu negativno djelovati na istu i na čitav bračni život. Sagledajmo situaciju: Čini vam se kako je vaš partner centar vašeg života; trudite se da mu ugađate koliko god možete. Radite i vi i on, ali kad god je to moguće, potrudite se da ga dočeka svježje spremljen ručak, da mu je odjeća uvijek čista, ispeglana i da lijepo miriše, da je posteljina uvijek mirišljava, da stan u koji se umoran vraća s posla lijepo i udobno izgleda... On to kao da ne primjećuje. U stvari, čini vam se da je toliko navikao da je sve to tako, da više i ne primjećuje koliko se trudite oko njega. Kaže da je umoran no vi ipak postajete sumnjičavi. Glavno pitanje koje postavljate sebi je: on je centar vašeg života - zar ne bi trebalo da i vi budete centar njegovog?

Stručnjaci predlažu i savjetuju:

Ukoliko želite da budete centar partnerovog života, trebalo bi da mu ostavite dovoljno prostora da uopšte ima neki život.

⁵⁰ Muslim.

Kada puno rade, muškarci se kući vrate umorni i često nisu raspoloženi za čavrljanje, niti bilo šta što zahtjeva ma kakvu moždanu aktivnost. Žele da pojedu, možda da malo vegetiraju ispred televizora i da spavaju. To ne znači da vas ne vole (ne zaboravite da oni, između ostalog, rade i zbog vas - da bi vama mogli da pruže što više), već samo da su preumorni. Pored toga, većini ljudi je potrebno bar nešto prostora samo za sebe, neko vrijeme kada će biti ostavljeni na miru. To nije ostvarljivo na poslu; to vrijeme im morate ostaviti vi. Ipak, i vama je to potrebno, pa opet “rintate“ skoro 24 časa dnevno, sve zato da bi njemu bilo ljepše?

Ne činite to!

Većina muškaraca će potpuno razumjeti da je i vama potrebno vrijeme za sebe, znaju šta znači osmočasovno radno vrijeme i neće vam zamjeriti što šporet ne izgleda u svakom trenutku kao da je svjež oriban i uglancan. Neka neko vrijeme bude samo za vas, kao što je i njemu potrebno neko vrijeme samo za sebe - vi ćete se osjećati odmornije i raspoloženije, a i njemu će biti prijatnije.

On vas voli, samo mu treba malo prostora za disanje.

Pružite mu ga i voljet će vas još više, jer će znati da ima partnerku koja ga voli i razumije i prihvata njegove potrebe.

Dokle smijemo ići u nastojanju da promijenimo nju/njega

Mnoge bračne zajednice u jednom trenutku dođu u krizu zbog prevelike želje jednog od partnera da promijeni drugog i modelira ga prema svojim željama. Strana na koju se vrši pritisak pružit će otpor a ako se najzad preda i postane sve ono što što druga strana želi od nje, ova druga strana shvati kako je nakon toga u njihovoj bračnoj vezi sve učmalo i predvidivo, a partner postao dosadan. Ova vještina modeliranja ne može se osporiti ni muškarcima, mada je, istini za volju, tipična za

ženski svijet. Zbog revnosne želje muškaraca da udovolje ženama koje vole, posebno na početku veze, može izgledati kako su podložni ma kojoj promjeni koju želite da sprovedete u djelo. No, nemojte se prevariti. Ako to uzmete zdravo za gotovo, kao bezuslovnu dozvolu, pa počnete da kreirate svog muškarca, uvjeravamo vas da ćete završiti pored ozlojeđenog muškarca. Pored toga, da li zbilja želite da vaš muškarac bude živa marioneta? Malo vjerovatno. U svemu tome nameće se još jedno pitanje: da li se muškarci uopšte mijenjaju pod ženskim uticajem? Možete računati na to.

Usporedite bilo kog muškarca u četrdesetim godinama sa onim kakav je bio u dvadesetim. Zateći ćete muškarca sa mnogo više samopouzdanja, brižljivog, strpljivog, posvećenog - ukratko, mnogo bolju osobu. Zašto? Veza podrazumijeva potpuno odsustvo sebičnosti. U procesu koji započinje kada dvoje ljudi nalete jedno na drugo, emotivna ispunjenja i prožimanja tokom godina kreiraju dvije znatno bolje osobe.

Ukratko, najbolja vijest je: što manje budete razmišljali o tome kako da promijenite jedno drugo, to će proces promjene bolje funkcionisati. Ponekad se može desiti da i jedan i drugi bračni drug žele da sve drže pod kontrolom; da budu glavni, da se zna ko je "gazda u kući." Žene su obično suptilnije u tome; nerijetko su u stanju da kontrolišu situaciju, a da muškarac toga i ne bude svjestan - da vjeruje da je on glavni. To rijetko napravi problem, jer su takvom situacijom najčešće oboje zadovoljni. Ono što najčešće napravi problem jeste to kada muškarac postane grub. Njegova želja za kontrolom često potiče od straha da će izgubiti ženu do koje mu je stalo. Međutim, on tog straha često nije svjestan. Žene su uglavnom znatno bolje od muškaraca u prepoznavanju i svojih i tuđih emocija; međutim, pošto su muškarci fizički prilično jači od žena, ukoliko postanu veoma agresivni i grubi, žena će se, naravno, uplašiti i neće baš biti sklona tome da smireno

analizira ma čija osjećanja - gledat će da se zaštiti, ako treba, i da pobjegne. Zato ako ste od ove vrste: trudite se da ne budete agresivni, jer je grubost jedan od najbržih načina da ostanete bez žene koju volite. Budite nježni i pažljivi. Ako vam smeta kako se vaša žena oblači (šminka, ponaša...), blago joj to recite - a potrudite se i da zaista razmislite zbog čega vam to zapravo smeta. Time ćete mnogo lakše doći do rješenja problema i nećete povrijediti osobu koju volite. Imajte na umu: ukoliko ste uvijek nježni prema ženi koju volite, znatno su vam veće šanse da je zadržite nego ako ste grubi. Nema žene koja želi da živi u istoj kući sa čovjekom kojeg se boji. Nemojte razmišljati samo o tome kako ona neće zatražiti razvod zbog straha od svojih roditelja ili zbog djece. Žena može biti i dalje s vama u braku ali da je vi izgubite. Jer oni koji su se udaljili od svojih supruga znaju da je mnogo lakše živjeti sam nego živjeti sa ženom s kojom ste izgubili nit koja vas povezuje. Postoje ustvari dva ključa za sretan brak. Prvi je voljeti Allaha i nastojati primijeniti Njegove principe u svakoj situaciji i vezi. Drugi je učiniti malo senzibilnog pretraživanja i analize vlastite duše prije nego se odlučimo za tako važan poduhvat, poduhvat koji je najvažniji u cijelom našem životu i koji će uticati na živote i dobrobit mnogo drugih osoba, a ne samo na nas! Šta osoba želi od braka? Prije nego se odluči posvetiti nekom životnom drugu, svaka osoba treba pokušati smireno sjesti, postati svjesna svojih stvarnih potreba, te procijeniti da li kandidirani partner ima šanse da udovolji tim potrebama. Te potrebe nisu samo da muškarac ima jeftinu slugu ili prilježnicu (seksualnog partnera pri ruci kada god se osjeti "raspoloženim"). U slučaju žene to ne znači imati nekoga ko će je zasipati poklonima, odjećom, nakitom i cvijećem ili nekoga ko će joj osigurati da na svojim rukama može ljuljati voljenu bebu. Te potrebe su mnogo više od toga. One su fizičke, emocionalne i duhovne.

Šta su tvoje vrijednosti i tvoji ciljevi, i kako ih namjeravaš ostvariti? Moraš prvo sebe vrlo dobro poznavati, a onda imati i prilično jasnu predstavu o tome da li tvoj potencijalni bračni drug razumije te ciljeve i da li je voljan/na i sposoban/na da ih zadovolji. Štaviše, da bi tvoj brak bio uspješan, moraš voditi računa o legitimnim potrebama svoga partnera i ne smiješ očekivati samo svoje zadovoljenje. Ako želite biti sretni, onda i vaš supružnik mora biti sretan ili će vaša veza kratko potrajati.

Imamo fizičke potrebe, za seksualnim zadovoljavanjem, za hranom, odjećom i domom. Mi imamo emocionalne potrebe za razumijevanjem, ljubaznosti i pažnjom. Imamo potrebu za druženjem i prijateljstvom, za osobom sa kojom možemo dijeliti svoje intimne misli a i dalje se osjećati sigurnim; za nekim za koga smo sigurni da nam se neće smijati ili izrugivati, već će o nama brinuti. Imamo potrebu da osjetimo da nešto zajedno gradimo, da ostvarujemo nešto što je dobro. Konačno, mi imamo duhovnu potrebu za unutarnjim mirom i zadovoljstvom. Imamo potrebu da se osjećamo kao kod kuće s partnerom čiji je način življenja spojiv sa našim vlastitim osjećajem za moral i našom željom da živimo na način kojim će Bog biti zadovoljan. Ako nam naša vjera išta znači, onda najosnovnija potreba koju imamo jeste da nađemo nekoga čiji islam nije samo na usnama već je stigao i u srce. Mi se nećemo osjećati udobno ako se nađemo u životnom partnerstvu sa nekim čiji nas životni stil, moral ili navike dovode u nezgodnu i neprijatnu situaciju. To nikako neće pomoći našem unutarnjem miru, već će naprotiv biti velika briga. Mi se želimo osjećati sigurnim. To nema nikakve veze sa zadovoljavanjem naših nagona za karijerom, slavom, bogatstvom ili materijalnim posjedovanjem.

Takve stvari su po sebi dovoljno drage, ali muslimani znaju da postoji glad duha koja ostaje i kad sve ove fizičke potrebe budu zadovoljene.

Ljubav prema dunjaluku i ovozemaljskim stvarima je varljiva iluzija. Muslimani znaju da bez obzira kako dražesne one bile, stvari ovoga svijeta su prolazne i brzo nestaju. One zavise od volje Allahove. Milioner može biti pretvoren u prašinu zbog najmanjeg zaokreta sudbine. Ništa od zemaljskih bogatstava ne možemo uzeti sa sobom kada budemo napuštali ovo mjesto i krenuli na put koji dolazi nakon kratkog života na ovom svijetu. Naše duše žele znati ko smo, šta smo, zašto smo ovdje, kuda idemo i kako tamo možemo stići. Nevjernici ismijavaju religiju, ali se ne osjećaju prijatno zbog saznanja da nemaju zadovoljavajuće odgovore na ova pitanja. Muslimani osjećaju da su, čak i kad ne znaju posigurno sve detalje, na Pravome putu. Čak i kad uvijek ne znaju zašto je Allah dao određenu uputu, oni vjeruju Njegovom sudu, i znaju da je ispravno poštovati je, i da će postupajući po njoj naći sreću i zadovoljstvo. Za uspješan brak od vitalnog je značaja da u obzir uzmete potrebe i narav svoga partnera. U potrazi za tvojom vlastitom srećom i uspjehom važno je i šta on ili ona vjeruje o “životu, svijetu i svemu ostalom.” Jer, ako je samo jedna strana para sretna i zadovoljna vezom, vrlo brzo će i ona biti pogođena nezadovoljstvom druge strane.

Osobe koje se žele vjenčati treba od samoga početka da znaju odgovaraju li jedna drugoj. To znači više od toga da li su ili ne iz odgovarajuće porodice, ili da li praktikuju osnovne vjerske dužnosti: te stvari su važne, ali vjerovati da su one jedino što je važno može dovesti do katastrofe. Ponekad kada se osoba zaljubi, ona je gotovo u stanju bolesti koja sputava njeno normalno rezonovanje. Zaljubljeni su često opijeni voljenom osobom da jednostavno ne mogu vidjeti stvari koje “nisu u redu.” Ili ako ih i vide, oni pretpostavljaju da je njihova ljubav tako snažna da će prevazići sve prepreke i nespojivosti, i da će biti u stanju da utječe na voljenu osobu da se promijeni prema željama i ukusu zaljubljene osobe. Neki se nadaju!

Ako dvije osobe ne čine dobar tim, onda su velike šanse da će putovanje biti tegobno. Prema jednoj staroj bliskoistočnoj poslovice, polje ne može biti kako treba uzorano ako su u jarmu vo i magarac. Takva avantura može uspjeti, ali će ona nanijeti bol i poteškoće objema stranama. Isto važi i za brak. Ako muškarac i žena imaju potpuno različite interese/zanimanja, ukuse, iskustva, vrste prijatelja, sasvim je sigurno da će njihov brak brzo naići na velike probleme. To je jedan dobar razlog zašto je važno da životni partneri imaju zajednički stav prema svojoj vjeri. Allah je zabranio brak sa mnogobošcima i naredio nam da se ženimo osobama od vjere. On je također odobrio uključivanje roditelja i staratelja pri izboru supružnika.

Društveni status porodice često uveliko određuje skup vrijednosti koje ljudi imaju. Kada je društveni status muža i žene sličan, oni će se vjerovatno lakše privići jedno na drugo. Međutim, Allah i Njegov poslanik, a.s., kažu da osobe vrlo različitog statusa mogu imati veoma dobre brakove sve dok su njihovi stavovi prema vjeri spojivi.

*A robinja vjernica bolja je od mnogoboškinje, makar vam mnogoboškinja pamet zanjela!*⁵¹

Ženu udaju četiri stvari: njeno bogatstvo, njen status, njena ljepota i njena vjera. Odluči se za onu s vjerom i uspijet ćeš.⁵²

Mnogi brakovi danas nesretno završavaju, ponekad i razvodom, zbog nespojivosti. Da su partneri ostavili na trenutak po strani pitanje “zaljubljenosti” i pažljivo preispitali svoju spojivost, njihove tragedije bi možda bile izbjegnute. Otuda je važna trezvena pomoć roditelja pri izboru i ocjeni potencijalnih partnera! Iskreno poštovanje jednih prema drugima je najvažniji element, a ne takozvana “bliskost” i fizička intimnost prije braka.

⁵¹ Bekare, 221.

⁵² El-Buhari i Muslim.

Neobuzdana strast može goditi u početku, ali ona pokazuje sebičnu nebrigu za sreću druge osobe. Ona također može posijati sjeme sumnje koje kasnije može izrasti u nesigurnost vezano za stvarni motiv braka. Je li mu cilj samo da služi kao ispust za strast ili je sklopljen da bi se dijelio život sa nekim koga se istinski cijeni i voli? Mnogi, na svoju žalost, otkrivaju da pomanjkanje samokontrole prije braka često najavljuje pomanjkanje samokontrole u braku. Ipak, nemoguće je da dvije osobe ikada odgovaraju jedna drugoj u svakom smislu jer su to dvije odvojene individue, svaka sa svojom zasebnom dušom i ličnosti. Ako jedan partner jednostavno nastoji dominirati drugim tako da dokine osobenost drugog supružnika, tragedija je na pomolu. Jedna od najvećih opasnosti “macho“ muškaraca je što oni nakon vrlo kratkog perioda bračnog života počinju misliti o svojim partnerima kao “ženi“ ili “svome produženom ja“ ili čak “imovini“, i što zaboravljaju da islam priznaje žene kao puno-pravne ličnosti. Kada muževi na ivici razvoda budu intervjuisani od strane savjetnika, oni često u šoku dolaze do spoznaje da, iako su godinama oženjeni očekujući da im žene ispunjavaju svaku željicu, nemaju pojma koja je omiljena boja njihove supruge, ili haljina, ili hobi, ili ko su njene prijateljice. Oni jednostavno nikada nisu primijetili nijedan aspekt svoje supruge koji nije imao direktne veze sa njima.

Neki oblici ponašanja koji mogu dovesti brak u pitanje

Sigmund Freud je izjavio da voljeti i raditi jesu srodne sposobnosti koje su znak pune zrelosti. Ako se ovo uzme za tačno onda se može postaviti pitanje da li je zrelost danas ugrožena vrsta? Statistike koje govore o broju razvoda uveliko potkrepljuju snagu ovog pitanja. Jedno od objašnjenja koje se nude kao razlog većeg broja razvoda jeste prestanak ekonomske ovisnosti žena o muževima što je nekad održavalo brakove čak i u najpromašenijim kombinacijama. Ako

društvena očekivanja nisu više tolika snaga koja bi održavala brak tada su emocio-nalni odnosi između bračnih drugova utoliko važniji, žele li dvoje ljudi održati bračnu zajednicu.

Nerijetko ćemo susresti bračne parove gdje je on namrgođen i ljut, a ona kraj njega sa suzama u očima pokušava nešto da mu kaže. Na prvi pogled je jasno da je u toj vezi došlo do kritične tačke. Nerijetko su razlozi ovakvim stanjima različite emocio-nalne stvarnosti - njegova i njena. Pored bioloških izvora ovih razlika smatra se da je jedan dio njihovih korjena učvršćen i u samom djetinjstvu jer dječaci i djevojčice vrlo često uče različite lekcije o postupanju. Smatra se da roditelji o emoci-jama puno više razgovaraju sa djevojčicama nego sa dječacima.

U dobi od deset godina, približno jednak postotak djevojčica i dječaka otvoreno je agresivan, u ljutnji sklon otvorenim kon-frontacijama. Ali već u dobi od trinaest godina javlja se znakovita razlika među spolovima: djevojčice u odnosu na dječake postaju puno vještije u profinjenim taktikama iskaziva-nja agresivnosti, poput izopćavanja, zlobnog ogovaranja i neizravnih osveta. Dječaci najčešće jednostavno nastavljaju sa sklonošću sukobljavanju u stanjima srdžbe, ne znajući za ovakve prikrivenije načine reagiranja.⁵³

Kada se igraju zajedno, djevojčice to čine u manjim, prisnijim skupinama, u kojima je naglasak na što manje neprijateljskih osjećaja i što više suradnje, dok se dječaci igraju u većim skupinama, u kojima je naglasak na konkurenciji. Jedna od ključnih razlika očituje se u onome što se događa kada se igra dječaka ili djevojčica prekine zbog nečije ozljede. Ako se dječak koji se ozlijedio uzruja, od njega se očekuje da se makne i prestane plakati kako bi se igra mogla nastaviti.

⁵³ *Djevojčice i umijeće agresivnosti: Robert B. Cairns i Beverly D. Cairns: Lifelines and Risks (New York, Cambridge University Press, 1994.)*

Ako se isto to dogodi u skupini djevojčica koje se igraju, ***igra se prekida*** i svi se okupljaju oko djevojčice koja plače kako bi joj pomogli. Ova razlika između dječaka i djevojčica u igri pokazuje ono što Carol Gilligan s Harvarda označava kao ključan disparitet među spolovima: dječaci se ponose usamljenom, odlučnom neovisnošću i autonomijom, dok djevojčice sebe vide kao dio mreže međusobno povezanih jedinki. Tako dječake ugrožava sve ono što bi moglo u pitanje dovesti njihovu neovisnost, dok djevojčice više ugrožavaju prekidi veza. A, kako je to primijetila Deborah Tannen⁵⁴ ovako različite perspektive znače da muškarci i žene od razgovora žele i očekuju vrlo različite stvari, pri čemu su muškarci zadovoljni ako razgovaraju o “stvarima“, dok žene traže emocionalno povezivanje. Ukratko, ove suprotnosti u školovanju emocija rezultiraju bitno drukčijim sposobnostima, pri čemu djevojčice postaju “vješte u očitavanju i verbalnih i neverbalnih emocionalnih signala, u izražavanju i prenošenju vlastitih osjećaja“, dok dječaci postaju vješti u “minimaliziranju emocija koje imaju veze s ranjivošću, osjećajem krivnje, straha i povrijeđenosti.“⁵⁵

Dokazi za ovako različite stavove u znanstvenoj su literaturi vrlo snažni. Stotine studija došle su, naprimjer, do zaključka da žene u prosjeku iskazuju više empatije od muškaraca, barem kada je riječ o sposobnosti percipiranja nečijih neizrečenih emocija na temelju izraza lica, tona i drugih neverbalnih znakova. Jednako tako, u pravilu je lakše očitati osjećaje sa ženina nego s muškarčeva lica; i dok kod vrlo mladih dječaka i djevojčica nema razlike u izražajnosti lica, već tijekom pohađanja osnovne škole dječaci postaju manje izražajni, a djevojčice više.

⁵⁴ u svojoj knjizi *You Just Don't Understand (Ti to jednostavno ne razumiješ)*.

⁵⁵ Brody i Hali: “*Gender and Emotion*“, str. 454.

Ova pojava djelomično može odražavati još jednu ključnu razliku: žene, u prosjeku, doživljavaju čitav spektar emocija s većim intenzitetom i nestalnošću nego muškarci - u tom smislu žene doista jesu "emocionalnije" od muškaraca.⁵⁶ Sve to znači da žene, općenito govoreći, u brak ulaze pripremljene za ulogu partnera koji će voditi računa o emocijama, dok muškarci do te faze dolaze znatno manje cijeneći važnost takve uloge za održavanje veze. Štoviše, prema rezultatima istraživanja provedenog na 264 para, za žene - ali ne i za muškarce - najvažniji element zadovoljstva vezom bio je osjećaj da među partnerima postoji "dobra komuni-kacija."⁵⁷

Ted Huston, psiholog koji je intenzivno proučavao parove, primjećuje: "Ženama prisan odnos znači razgovarati, naročito o samoj vezi. Muškarci najčešće uopće ne razumiju što supruge od njih žele. Oni kažu: 'Želim s njom činiti razne stvari, ali ona želi samo pričati.'"

U fazi udvaranja muškarci su znatno pripravniji na to da vrijeme provode u razgovoru na način koji odgovara želji za prisnošću njihovih potencijalnih suprug. Ali, po stupanju u brak, kako vrijeme odmiče, muškarci - a to naročito vrijedi za tradicionalnije parove - provode sve manje vremena u takvim razgovorima, pronalazeći osjećaj bliskosti u jednostavnim aktivnostima poput zajedničkog uređivanja vrta, umjesto u razgovoru o određenim temama. Kolika je važnost emocionalnosti i njenog pozitivnog iskazivanja vidimo i iz hadisa u kojem se prenosi od Enesa, r.a., da je kod Vjerovjesnika, a.s., bio neki čovjek, koji je vidjevši drugog čovjeka rekao:

- "O Allahov Poslaniče ja zaista volim ovog."

Vjerovjesnik mu reče: - "Jesi li mu to dao do znanja?"

- "Ne", odgovori.

⁵⁶ *O otkrićima o razlikama među spolovima u emocijama pišu Brody i Hali: "Gender and Emotion."*

⁵⁷ *Journal of Personality and Social Psychology* 53, 2 (1987.), str. 397-410.

-“Daj mu do znanja.“

On ga stiže te mu reče:

-“Zaista te ja volim u ime Allaha.“

-“Zavolio te Onaj zbog kojeg si me zavolio“, reče on.⁵⁸

Plemeniti Poslanik je podučavajući cijelo čovječanstvo emocionalnosti rekao: “Kada čovjek zavoli svog brata neka ga obavijesti da ga voli.“⁵⁹

Ako je ovakav hajr u ovom pitanju kakav je tek hajr reći supružniku da ga volimo. U poglavlju koje uskoro slijedi u ovoj knjizi vidjećemo još hadisa koji govore o vrijednosti iskazivanja ljubavi. Moguće je da je ta sve veća šutljivost muškaraca djelomično posljedica i činjenice da su muškarci možda i pomalo slijepo optimistični u vezi sa stanjem braka, dok njihove supruge pomno prate sve znakove problematičnih stanja. U jednome istraživanju brakova, muškarci su u odnosu na svoje bračne družice iskazali ružičastiji pogled praktički na sve elemente veze - od vođenja ljubavi, financija, veza s partnerovim roditeljima, do toga koliko jedni druge slušaju i koliko su važne mane koje iskazuju.⁶⁰

Supruge jasnije i glasnije izražavaju pritužbe, naročito kada je riječ o nesretnim parovima. Udružite li takvo muško gledanje na brak kroz ružičaste naočale s nesklonošću emocionalnim suprotstavljanjima, postat će vam jasno zbog čega se supruge toliko često tuže kako im supruzi pokušavaju izmigoljiti iz razgovora o uznemirujućim aspektima njihova odnosa. Sporost muškaraca u pokretanju razgovora o problemima u vezi nesumnjivo je pojačana njihovim razmjernim nedostatkom umijeća kada je riječ o čitanju emotivnih izraza lica.

⁵⁸ *Rijadu-s-Salihin*, 390.

⁵⁹ *Rijadu-s-Salihin*, 388.

⁶⁰ *Robert J. Stemberg: “Triangulating Love“ u knjizi Roberta S. i Mihaela B.: The Psychology of Love (New Haven, Yale University Press, 1988.)*

Žene su, naprimjer, osjetljivije na tužne izraze muškarčeva lica nego što su muškarci sposobni otkriti tugu na ženinu licu.⁶¹ Stoga žena mora biti još tužnija kako bi muškarac uopće primijetio njezine osjećaje, a kamoli potaknuo razgovor o tome što ju je rastužilo. Promislite o posljedicama koje ove emocionalne razlike među spolovima imaju na način na koji se parovi suočavaju s problemima i neslaganjima neizbježnim u svakoj intimnoj vezi. Zapravo, konkretna pitanja, poput učestalosti spolnih odnosa, načina odgoja djece ili trošenja i štednje nisu odlučujuća za održavanje braka. Prije je riječ o **načinu** na koji par raspravlja o takvim bolnim točkama i koji je presudniji za sudbinu. Jedan od ranih znakova upozorenja koje govori o tome da je brak u opasnosti žestoka je kritičnost.

U zdravom bračnome odnosu partneri osjećaju slobodu izražavanja pritužbi. Ali u napadu bijesa pritužbe se prečesto izražavaju na destruktivan način, kao napad na partnerov karakter. Većina parova s vremena na vrijeme iskusi situacije u kojima se pritužba na nešto što je jedan od partnera učinio iznosi kao napad na osobu umjesto na ono što je učinio. Ali ovako teške osobne kritike imaju neusporedivo štetniji emocionalni učinak od razumnijih pritužbi. A vjerojatnost ponavljanja takvih napada time je veća, što je možda i razumljivo, što jedan od partnera ima izraženiji dojam da njegove pritužbe prolaze neopaženo ili se zanemaruju. Stalne kritike i prijezir ili gađenje znakovi su opasnosti jer pokazuju da je on ili ona prešutno donio negativan sud o partneru. U njegovim ili njezinim mislima, partner je meta stalne osude. Takvo negativno i neprijateljsko razmišljanje prirodno dovodi do napada zbog kojih onaj drugi partner zauzima obrambeni položaj - ili je spreman na protunapad.

⁶¹ Očitavanje tužnih izraza lica: istraživanje je proveo dr. Ruben C. Gur s medicinskog fakulteta sveučilišta University of Pennsylvania.

Te dvije vrste reakcije tipa “borba ili bijeg“, načini su na koje bračni drug može reagirati na napad. Najprirodnija je reakcija uzvratiti napadom, nekontroliranim bijesom. Takav pristup najčešće završava beskorisnim glasnim obračunom. Međutim, alternativna reakcija, bijeg, može biti pogubnija, naročito kada bijeg zapravo znači povlačenje u neprobojnu tišinu.

Dakako, većina supružnika s vremena na vrijeme, u svađama, doživljava takve intenzivne trenutke - to je posve prirodno. Problemi za brak započinju kada se jedan od partnera osjeća preplavljenim gotovo bez prekida. Tada jedan partner ima osjećaj da je posve obuzet onim drugim, neprestano budno pazi na emocionalni napad ili nepravdu, postaje hiperbudan i osjetljiv i na najmanji znak. Ako je muškarac u takvome stanju, riječi njegove supruge poput: “Dušo, moramo razgovarati“, mogu potaknuti reaktivnu misao: “Ponovno započinje svađu“ i tako započeti proces preplavlivanja. Na taj način postaje sve teže i teže oporaviti se od fiziološkog uzbuđenja, zbog kojeg je, pak, lakše nedužne primjedbe vidjeti u užasnome svjetlu, što će ponovno pokrenuti čitav postupak preplavlivanja.

Ovo je možda i najopasnija prekretnica za brak, katastrofična promjena unutar veze. Preplavljeni partner počeo je praktički čitavo vrijeme misliti najgore o bračnoj družici, sve njezine postupke tumačeći u negativnome svjetlu. Inače nevažna pitanja pretvaraju se u velike bitke, partneri neprestano bivaju povrijeđeni.

S vremenom, partner kod kojeg se događa preplavlivanje počinje svaki, pa i najmanji, problem u braku smatrati ozbiljnim i nepopravljivim, jer samo preplavlivanje sprječava bilo kakav pokušaj popravljivanja situacije. Kako se ovo nastavlja, sve više izgleda da je posve beskorisno razgovarati o problemima i partneri počinju sami umirivati vlastite uzrujane osjećaje. Počinju voditi paralelne živote, u biti živeći izolirano jedno od drugoga i osjećajući se usamljenima unutar braka.

I kao što je za muškarce vjerovatnije da će pribjegavati zatvaranju, tako je za žene vjerovatnije da će kritizirati muževe. Ova asimetrija posljedica je toga što se žene drže svoje uloge upravljača emocijama. Kada one pokušavaju potaknuti rješavanje neslaganja i problema, njihovi će muževi biti manje skloni sudjelovanju u nečemu za što su sigurni da će se pretvoriti u žestoku raspravu.

Kada primijeti kako joj se partner povlači, supruga pojačava glasnoću i intenzitet svoje pritužbe i počinje ga kritizirati. Kada se on zbog toga počne braniti ili se posve isključi i povuče, ona će osjećati frustriranost i bijes i stoga će pridodati prijezir kako bi naglasila jačinu svoje frustracije.

Kada suprug uvidi da je objekt partneričine kritike i prijezira, počinju ga obuzimati misli nedužne žrtve ili pravedničkog ogorčenja koji sve lakše i lakše izazivaju preplavlјivanje. Ne bi li se zaštitio od poplave, on zauzima sve izraženiji obrambeni stav ili se jednostavno posve zaklanja iza neprobojnog zida. Ali kada se muškarac tako zatvori, ne zaboravite, do preplavlјivanja dolazi kod njegove supruge, koja se osjeća krajnje nemoćnom. A kada takav ciklus bračnih sukoba eskalira, više se nego lako može posve oteti nadzoru.

Općenito govoreći, muškarcima i ženama potrebno je različito fino emocionalno podešavanje. Za muškarce savjet glasi: ne izbjegavati sukob, nego uvidjeti da, kada iznosi neku pritužbu ili neslaganje, supruga to možda čini iz ljubavi, pokušavajući njihov odnos održati zdravim i na ispravnome putu (premda isto tako mogu postojati i drugi motivi za njezine neprijateljske stavove).

Kada nezadovolјstva tiho kipe ispod površine, njihov se intenzitet pojačava sve dok ne dođe do eksplozije; kada se takvi problemi iznesu i izglade, pritisak se smanjuje. Ali muževi moraju uvidjeti da ljutnja ili nezadovolјstvo nisu isto

što i osobni napad - emocije njihovih supruža često su tek sredstvo naglašavanja intenziteta njihovih osjećaja o određenome problemu. Muškarci se također trebaju čuvati prekidanja rasprave preuranjenim nuđenjem praktičnih rješenja - supruzi je u pravilu važnije osjetiti da je partner sluša i razumije njezine *osjećaje* u vezi s problemom (premda se s njom ne mora slagati). Ona njegove savjete može protumačiti kao način odbacivanja njezinih osjećaja kao nečeg nevažnog. Muževi koji su u stanju ostati sa suprugama tijekom najžešćih izljeva bijesa, pritom njezine pritužbe ne proglašavajući nečim nevažnim, pomažu im da steknu osjećaj kako ih partner sluša i poštuje. Što je naročito važno, žene žele da im partneri priznaju i poštuju osjećaje kao nešto što je utemeljeno, čak i ako se s njima ne slažu. U najvećem broju slučajeva, kada supruža uvidi da partner sluša iznošenje njezina stava i da registrira njezine osjećaje, ona se smiruje.

Ono što najviše nedostaje parovima koji na koncu završavaju vezu razvodom jesu pokušaji jednog od partnera, bilo kojeg, da smanji napetost. Postojanje ili nepostojanje načina za ispravljanje sukoba ključna je razlika između svađa kod parova koji imaju zdrav brak i onih koji vezu okončavaju razvodom. Mehanizmi ispravljanja koji su spriječili prerastanje spora u pravu eksploziju zapravo su jednostavni potezi, poput održavanja rasprave na glavnome smjeru, pokazivanja suosjećanja i smanjivanja napetosti. Ovi temeljni potezi služe poput emocionalnog termostata, izraženim osjećajima onemogućavajući da pređu točku vrenja i preplave partnerovu sposobnost usredotočivanja na glavnu temu.

Jedna od općenitih taktika za osiguravanje funkcioniranja braka upućuje nas na to da se ne koncentriramo na konkretna pitanja - odgoj djece, seks, novac, kućne poslove - oko kojih se parovi svađaju, nego da njeguemo zajedničku emocionalnu inteligenciju bračnoga para, time povećavajući mogućnost za

izgladivanje sporova. Već nekoliko emocionalnih sposobnosti - uglavnom sposobnost smirivanja, suosjećanje i pažljivo slušanje mogu povećati vjerojatnost da će par učinkovito riješiti neslaganja. To omogućuje zdrava neslaganja, "korisne svađe", koje braku dopuštaju da dalje cvjeta, te nadvladavaju negativnosti, koje, ako im se dopusti da se razvijaju, mogu razoriti brak. Dakako, nijedna od ovih emocionalnih navika ne mijenja se preko noći; u najmanju ruku, za to je potrebno ustrajnosti i budnosti. Parovi će moći ostvariti ključne promjene proporcionalno vlastitoj motiviranosti za pokušaje.

Velik broj ili čak većina emocionalnih reakcija koje se tako lako aktiviraju u braku formiraju se još od djetinjstva. Prvi smo ih put naučili u svojim najprisnijim vezama ili su nam ih formirali roditelji, a potom su u brak unijete posve oblikovane. Stoga smo unaprijed pripremljeni za određene emocionalne navike - pretjerano reagiranje na uočena ponižavanja, recimo, ili zatvaranje na prvi znak konfrontacije - iako smo se možda zrekli da se nećemo ponašati poput svojih roditelja.

On: "Vičeš!"

Ona: "Dakako da vičem - nisi čuo ni riječi od onoga što sam ti rekla. Jednostavno me ne slušaš!"

Slušanje je vještina koja održava vezu. Čak i u najžešćim trenucima sukoba, kada su obje strane pod utjecajem emocionalnog puča, jedan ili drugi, a katkada i oba partnera, mogu uspjeti slušati unatoč bijesu, te čuti i reagirati na partnerov pomirbeni čin. Međutim, parovi koji se kreću u smjeru razvoda, postaju toliko obuzeti bijesom i fiksacijama o konkretnim stranama problema da ne uspijevaju slušati - a kamoli uzvratiti - bilo kakve mirovne ponude koje bi se implicitno mogle pojaviti u partnerovim riječima. Obrambeni stav kod partnera koji sluša preuzima oblik ignoriranja ili trenutnog osporavanja partnerove pritužbe, pri čemu on reagira kao da je riječ o napadu, a ne pokušaju promjene

ponašanja. Dakako, ono što jedan od partnera govori u svađi često se pojavljuje u obliku napada, ili se izgovara s tako izraženom negativnošću da je teško čuti bilo što osim napada. Konačno, poštovanje i ljubav razoružavaju sve neprijateljske osjećaje u braku, kao i na drugim životnim područjima. Jedan od vrlo korisnih načina na koje je moguće smanjiti intenzitet sukoba jest partneru dati do znanja da ste u stanju na stvari gledati i iz druge perspektive i da takav stav može biti utemeljen, čak i ako se s njim osobno ne slažete. Drugi je način preuzeti odgovornost ili se čak i ispričati ako uvidite da ste u krivu.

Priznavanje utemeljenosti tuđih stavova znači da slušate i možete prihvatiti izražene emocije, čak i ako se ne možete složiti s argumentacijom: “Jasno mi je da si uzrujana.“ U nekim drugim trenucima, kada se partneri ne svađaju, priznavanje utemeljenosti poprima oblik komplimenata, pronalaženja nečega što iskreno cijenite i izražavanja neke pohvale. Priznavanje utemeljenosti, dakako, način je koji pomaže u smirivanju vašeg bračnog partnera ili povećavanju emocionalnog kapitala u obliku pozitivnih osjećaja.

Neka istraživanja su pokazala da 90% naših razgovora počiva na korištenju “govora bez riječi.“ To se događa kada koristimo tjelesne pokrete kako bismo izrazili ono što je u nama. Oči su najizražajniiji tjelesni organ. Pjesnici ih nazivaju prozo-rima duše ili duha. Čovjeka koji nas izbjegava izravno pogledati u oči smatramo nesigurnim u sebe, uplašenim, smušenim, depresivnim ili tužnim; dok čovjeka budno otvore-nih očiju smatramo hrabrim, vrijednim ili pronicljivim. Prenosi se od Ebu Katade, r.a., da je Poslanik a.s., rekao: “Zaista ja ustanem na namaz želeći da ga dugo obavljam ili čujem dječiji plač i obavim samo najnužnije u namazu ne želeći da prouzrokujem teškoću njegovoj majci.”⁶²

⁶² *Rijadu-s-Salihin*, 236.

Trebamo se truditi primjećivati kod supružnika emocionalne promjene i stanja. Nije dovoljno prepoznat da je našeg bračnog druga strah nečeg, ili da je bijesan, treba znati šta poduzeti na tom planu, šta ta emocija očekuje.

Naredna tabela preuzeta iz knjige Emocionalna inteligencija nam može pomoći u tome:

EMOCIJA	PORUKA	OČEKIVANA REAKCIJA
Ljutnja	Promjeni svoje ponašanje!	Krivica i isprika
Strah	Ugrožava me nešto jače od mene!	Zaštita
Zadovoljstvo	Moja želja je ispunjena!	Zadovoljstvo
Prezir	Ti ne vrijediš dovoljno!	Poniznost
Mržnja	Ti si zao jer me mrziš!	Strah i nestajanje
Zavist	Ti misliš da si bolji od mene!	Potvrda subjektive vrijednosti
Zabrinutost	Ja sam odgovoran!	Pomoć i podjela odgovornosti
Dosada	Mene zanimaju druge stvari!	Promjena aktivnosti
Ravnodušnost	Meni je to nevažno!	Prekid odnosa
Stid	Znam da vi mislite da ja nisam OK	Potvrda subjektive vrijednosti
Krivica	Ja sam dobar i osuđujem svoje loše ponašanje!	Oproštaj
Ljubav	Ti si vrijedno ljudsko biće i ja te želim u svom intimnom svijetu!	Uzvratanje ljubavi
Ljubomora	Bojim se da ćeš otići s drugim!	Potvrda ljubavi

Odnos - bračni parovi i njihove porodice

Veliki broj bračnih problema nastaje zbog muževe ili ženine porodice. To se dešava zbog uske veze čovjeka sa svojom porodicom. Mnogi od ovih razloga, iako su neznatni, doveli su do privremenog ili trajnog razvoda braka. Spomenućemo neke od problema koji se dešavaju u ovim relacijama:

Sva porodica jako se raduje kada se sin odluči na ženidbu, svi su spremni da mu pomognu u odabiru žene, a nakon toga pripremaju svadbu, i sve ono što je potrebno za slavlje. Obično majka i sestre vode glavnu riječ po tom pitanju, ali samo što čovjek zakorači u svoj bračni život, tj. od prvih dana braka, započinje druga etapa razmišljanja kod pojedinih majki. Izraz tjeskobe i nezadovoljstva primjetan je na njenom licu, jer, evo, njen sin je ne posjećuje dovoljno često, a i kada je posjeti, ne zadržava se dugo. Pogledi sumnje i krivice padaju na njegovu ženu koja je "otela pamet" njihovog sina od prvih dana. Od ovoga se počinju, malo-pomalo, razvijati osjećaji ljubomore kod majke. Počinje gledati na suprugu svoga sina kao na ženu koja je njime zavladala, a ona je ta koja se namučila i propatila mnogo godina, ona ga je odgojila, učila ga i noćima bdjela nad njim, pa kada je došlo vrijeme da ugleda plodove svoga truda, došla je ta žena koja ga joj je otela i zavladala njime.

Svi ovi osjećaji vrte se u njoj dok se u isto vrijeme raduje što njen sin ima ženu koja ga služi i brine se o njemu, pa se počinje boriti sa svojim osjećajima. U slučaju da dobije priliku, kao npr. da sin zakasni nekoliko dana da je posjeti, razbijesni se, počne okrivljavati njegovu ženu, ispoljavajući ono što je u njenom srcu protiv nje. Tu se otkriju njene misli i osjećaji, tako da i snaha sazna za njenu ljubomoru i da krivicu svaljuje na nju. A ako još i muž svoju naklonost prema ženi iskazuje pred svojom porodicom, šali se sa njom, hvali je pred njima, sve to još više nekad može da povećava ljubomoru njegove majke. Neke žene ne pridaju nikakvu pažnju sticanju naklonosti svoje

svekrve, poštivanju i ljubaznosti prema njoj. Takva žena smatra da je ljubav i naklonost njenog muža njen jedini cilj, a odnosi sa njegovom majkom potpuno su hladni, bez ikakvog znaka poštovanja i uvažavanja. Od toga se stvori prikrivena mržnja u majčinoj duši, počinje je potcjenjivati i huškati sina, tako da sama žena svojim lošim postupcima pridonese razdoru svog doma. Već od sklapanja braka znaju biti prisutne nesuglasice između majke budućeg muža i majke njegove izabranice. Svaka od njih želi da stvari teku tokom kojim ona diktira. Nakon sklapanja braka, tokom zajedničkog života supružnika i dešavanja nekih neznatnih problema i razmimoila-ženja, nesuglasice i netrpeljivost između njih dvije konstantno se povećavaju zbog toga što svaka od njih staje na stranu svoga djeteta, a drugu stranu smatra glavnim krivcem. Ponekad neka od njih ne posustaje tužeći se i kriveći drugu, kako bi je omrzla svome sinu ili kćerki, navodeći da je ona glavni uzrok njihovih bračnih nesuglasica, da bi, na kraju, svaki od supružnika stao na stranu svojih roditelja protiv svog bračnog druga. Zbog smrti oca i nepostojanja drugih članova obitelji, obično sin preuzima staranje nad svojom majkom i brigu oko nje, a njegova se žena trudi da je usluži koliko je u mogućnosti. Međutim, ponekad se na tome sve ne završi, jer se mnoge žene žale da im se svekrva upliće u njihove privatne stvari i pokušava saznati sve moguće što se dešava u kući, a ponekada prenosi kućne tajne i sve što se dešava njenim kćerkama, rodicama i si. Pored toga, stalno se žali da njen sin nema vremena da sjedi sa njom zbog njegove žene i zauzetosti u ispunjavanju njenih potreba, pa prođe ponekad cijeli dan da sin ne priđe svojoj majci da sjedne i porazgovara sa njom. A što se tiče stanovanja nekih od muževe bližnje rodbine, njegove braće i sl. u istom stanu sa supružnicima, i to ne na određen period već za stalno, to otežava njegovoj ženi i povećava njenu tjeskobu, jer je dužna da služi i njih uz svog muža, njegovu majku, djecu i sl.

Neki ljudi nađu sebi ženu sa kojom misle ući u bračni život, ne uzimajući u obzir mišljenje porodice, pa se čak obavi i vjenčanje, a oni su protiv toga. U nekim slučajevima porodica se podijeli na one koji je prihvataju i one koji nisu zadovoljni njenim osobinama, i zbog toga nastaju neke loše posljedice.

Nekada u razlikama društvenih odnosa postoji razlog za ovakve vrste problema. Žena je npr. iz siromašne sredine, razlika u društvenom položaju između nje i porodice u kojoj živi njen muž velika je, pa ni ona nije u stanju da ih slijedi u njihovom načinu života niti je oni prihvataju kao suprugu svoga sina kojom će se ponositi, već je njihov pogled na nju pogled prezira i potcjenjivanja zbog toga što ih je ona dovela u nezgodan položaj u njihovoj okolini. Isto se zna desiti i kada je žena iz bogatije porodice, tada ona ima probleme sa navikama muževe porodice koje se razlikuju od onoga kako je ona odgojena i kako je prije živjela. Neki ljudi vole često posjećivati svoju porodicu, jer u tome vide priliku da poboljšaju odnose između njih i njihovih suprug a djece. Ukoliko nema nikakvih očevitih problema i nesuglasica sa njima, i žena to obično prihvata ne vidjevši ništa loše u tome. Međutim, vremenom i učestalošću njihovih posjeta njegova porodica uvidi da se stvar preokrenula i da supružnici zalaze u njihove lične stvari, a još više se negodovanje poveća kada žena prenese neke od ovih stvari nekom drugom, što oni nikako ne mogu prihvatiti. Isti je odnos i mogućnost problema, ako ne i viša, i kada ženini roditelji pokušavaju začeti u život bračnog para. Pogotovo u našim bosanskim uvjetima koji se tradicionalno oslanjaju na muža - kao domaćina i glavu porodice pa se utjecaj ženine majke (punice) ili drugih članova njene obitelji zna posmatrati pokuđenim pogotovo od strane muževe rodbine.

K ljepšoj intimnosti

Razgovor – najbolja tehnika

Svi kažu da je komunikacija ključ uspješnog bračnog života. Razgovor se ne svodi samo na komunikaciju u općim životnim stvarima nego i u intimnosti. Ali, malo je onih kojima se ne zaveže jezik kada treba krenuti sa pričom. No, kad se jednom krene, onda ona postaje prirodan dio sveukupnog intimnog života. Umijeće je izbjeći nekoliko tačaka oko kojih se dvoje uvijek sukobe, a samo zato što su pogrešno postavljene. Predlažemo vam da proučite neke od ovih savjeta kako biste razbili blokadu u komunikaciji.

Prestanite da locirate problem. To znači da jednom shvatite (i samim tim to više ne radite) da nije lijepo uprijeti prstom i reći “problem je u tebi, ti si kriv(a).“ Ispada da vi od samoga početka znate ko je kriv i odgovoran i koga treba kriviti. Kako onda očekujete da nastavite da pričate o tome sa svojim partnerom ako je samo on okrivljen? Ovim samo gubite potrebnu energiju i time izluđujete vašeg partnera i ujedno ga udaljavate od sebe. Imate problem? Oboje ste jednako krivi. Priznajte svoj dio krivice i krenite odatle.

Dozvolite slobodu u ponašanju. Veliki dio seksualnih problema čini zabrinutost. Često se ljudi osjećaju slabo i nesigurno zbog svog izgleda i svojih mogućnosti. Veliki broj brine da nešto nije u redu sa njihovim seksualnim iskazivanjem ili djelovanjem. Usljed toga, normalne pojave mogu postati prava katastrofa.

Recimo da muškarac jedno večer “ne ispuni očekivano.“ Ona će misliti da mu više nije privlačna (ugojila se koji kilogram). On pokušava da je uvjeri da je divna kao što je oduvijek i bila. U tome ne uspijeva, a ona se potom rasplače.

Scenarij njihove sljedeće zajedničke noći može biti pravi košmar. Ona će se i suviše truditi, on se neće opustiti, i oboje će se koncentrisati na svoje poteze, čime se vraćaju na početak.

Da se ovakve stvari vama ne bi događale, jednostavno se prepustite i dopustite da se vaš partner ponaša onako kako mu prija, bez nekih očekivanih akcija i poduhvata.

Iskažite šta volite i šta biste željeli. Nakon prvih nekoliko dana ili nedjelja, parovi zaborave da jedno drugome kažu koliko im znači kada ih nešto posebno uzbuđuje i zašto misle da je druga strana posebna. Svako voli da čuje da je seksualno privlačan i da to nešto što on(a) radi ima pozitivnu reakciju. Ne zaboravite da stalno govorite partneru šta on to radi što vama tako prija.

Kada razgovarate o seksu i svim stvarčicama u vezi s njim, budite detaljni. Umjesto rečenice tipa “nisi uopšte romantičan“, recite nešto kao “više bih voljela da se držimo za ruke dok šetamo“, ili tako nešto. Vama nešto smeta, recite tačno šta i to će se promijeniti; u suprotnom, početak ćete sve iz početka. Želite emocionalnu i seksualnu intimnost sa vašim partnerom, ali ne želite da se trudite da do nje stignete. Da biste stvarno postali bliski sa partnerom, morate komunicirati i iznijeti međusobne probleme na otvoreno. Najveći rizik je upravo to jer ne znate kako će vaš partner reagovati: može biti ljut, razočaran, uvrijeđen ili šokiran što VI o tome uopšte i pričate. Ali upravo taj rizik će vas (ili neće) zbližiti. Vi možete tolerisati neke stvari, ali zašto biste tolerisali nelagodnosti i čekali da to sve samo od sebe nestane. Preuzimanjem rizika možete dosta dobiti. Najbolje je odmah saznati kako stvari stoje. Upravo je priča poslije seksualnog odnosa ta koja održava vezu stabilnom. Priča i od samo nekoliko minuta djeluje ljekovito i toplo za vas dvoje. Ta priča je iskrena (najčešće) i opuštena. Tijelo je opušteno, misli su vam čiste i jasne, i sve je kao u snu. Uslijed toga i riječi koje jedno drugom govorite kao most su koji spaja nepremostive muško-ženske odnose.

Što više budete pričali poslije seksa, to će vaš odnos biti bolji i iskreniji. Zar vam nije prijatnije da čujete nešto lijepo o onome što se upravo dogodilo, nego da samo oslušujete tišinu. Tišinu punu pitanja tipa “da li je ovo bilo dobro“, “da li joj/mu je odgovaralo“, “da li mu/joj se sviđa tako“ itd. Priča daje odgovore na sva ta pitanja.

Iskažite osjećanja riječima, ma kako to bilo nesigurno ili teško za vas. Zvučat će iskreno ako ih u tim trenucima kažete i mnogo uvjerljivije nego ako ih izgovarate tokom seksualnog odnosa. Svi znaju da se u tim trenucima bilo kakve izjave ne uzimaju zdravo za gotovo i tretiraju se kao izrečene u pijanom stanju. Ali ako emocije iskažete poslije seksualnog odnosa, u tmini sobe šapućete ih tik uz uho vašeg partnera, priča se mijenja.

Pričajte uvijek i nemojte misliti da je priča potrebna samo na početku veze, dok se još niste upoznali i samim tim sve ono što drugi voli. Priča je potrebna da bi se veza održala. Vezi je potrebno osvježanje uz konstantno održavanje. Ne možete je prepustiti slučaju i održavati je devizom “šta bude biće.“

Dakle, da još jednom ponovimo: Jedan od najvećih problema je to što se o seksu nedovoljno razgovara. Bračni drugovi međusobno veoma rijetko zaista razgovaraju o seksu - a baš oni su ti koji bi o tome najviše trebalo da pričaju - pa, njih se najviše i tiče! Niko od nas ne umije da čita misli, a opet, nerado ćemo partneru reći šta tačno želimo, a šta nam ne prija. Nećemo otvoreno (često ni uvijeno) reći da smo nezadovoljni svojim seksualnim životom. Ne mislimo ovdje da je seks nešto o čemu neprekidno treba da pričate i razglabate, ali povremeni ozbiljan i iskren razgovor o tome sigurno bi dobro došao. Ovako ćutimo, otrpimo ono što nam se ne sviđa i za šta u nekom trenutku nismo raspoloženi, pravimo kompromise koji su u suštini nepotrebni (samo što o tome ne pričamo, pa to i ne otkrijemo) i, sve u svemu, nerijetko zapravo otaljavamo ono u

čemu bi trebalo da uživamo. Zato, razgovarajte i budite svjesni greške koju mnogi čine smatrajući da o seksu već znamo sve i da tu nema šta da se uči. Postavite seks na pravo mjesto u svom životu. Ne dopustite da potencijalni izvor velikog zadovoljstva stvara mučninu u vašem životu.

Krupne “sitne“ stvari

Ukoliko ste dugo u braku sa voljenom osobom, sasvim sigurno ste zaboravili one male slatke stvari koje ste za nju/njega činili na početku braka. Nakon određenog perioda u braku, dešava se da partneri počnu više pažnje da obraćaju na druge aspekte života, kao što je posao, društvo - pa brak počinje da trpi! Druga strana to osjeća i sigurno vam neće reći da se osjeća zapostavljeno, a ukoliko vam i kaže, može se desiti da se vi osjetite ugušeno i da dođe do rasprave. Da bi se spriječile ovakve neprijatnosti, predlaže se da se s vremena na vrijeme “pokloni“ voljenoj osobi večer i pripremi neko iznenađenje. Pod uspješnim brakom najčešće se podrazumijeva to da su supružnici preživjeli velik broj godina bračnog života. Nasuprot tome, postoje parovi koji imaju iskustva sa suštinskim uspjehom u braku - onim koji pretpostavlja veći nivo intimnosti, bolje razumijevanje, bezgraničnu pažnju, strpljenje i dobru komunikaciju.

Poljubac

Kad neka emocionalna veza počinje da gubi na intenzitetu, parovi prvo prestaju da se ljube, mada nastavljaju da imaju seksualne odnose. Razlozi za ovo su mnogostruki. Većina ključnih senzacija ima svoje receptore u nivou našeg lica, kao što su vid, sluh, ukus, miris, a koža lica i posebno usne imaju izuzetno veliku gustinu receptora pa su jako osjetljive na dodir. Poljubac je najčešće uvod u neku drugu seksualnu aktivnost, ali ponekad on predstavlja sve - zato nikad nemojte potcjenjivati

značaj poljupca. Nekad može imati veću snagu nego bilo koja druga seksualna aktivnost. Kao i svaka druga stvar u životu i poljubac se mora naučiti. Ali ono najvažnije što treba naučiti nije sama tehnika, već prije svega kako vaš partner voli da je/ga ljubite.

Magična moć zagrljaja

Ponekad je čulna komunikacija važnija i snažnija od verbalnih poruka. Iako su svjesni da zagrljaj “emituje” različita osjećanja - od zagrljaja između ljudi koje povezuje nježnost, toplina i privrženost do ljubavnog zagrljaja punog tjelesne želje - ljudima je ponekad teško da zagrlje drage osobe. Moguće je da je u pitanju temperament ili uvjerenje da je grljenje infantilno, da je taj gest rezervisan samo za najintimnije osobe - porodicu, djecu... Nježan zagrljaj kojim iskazujemo ljubav ili dijelimo radost predstavlja blagodat za organizam. Kada se dvoje ljudi zagrlje, njihovo disanje se sinhronizuje, raste nivo kiseonika u tkivu, mišići se opuštaju; dolazi do usklađenosti moždanih talasa. Ako je zagrljaj uz to pun erotskog naboja, stvara se i prijatna napetost. Zagrljaji, milovanje i dodirivanje su jaka oružja za održavanje dobre veze, ali i za ozdravljenje odnosa.

Parovi kod kojih su uslijed dugogodišnje veze ili rutine zagrljaji postali rijetkost - mogu imati problema u seksualnom životu. Postoje parovi kojima je zagrljaj samo znak da žele seksualni odnos, ništa drugo do simbol te želje. Ako se ne grlitate često ili to činite u žurbi, oduzimate tjelesnu dimenziju bliskosti s partnerom. Jedna od čestih terapija koju seksolozi preporučuju parovima čija je veza u krizi jeste terapija zagrljajem. Osjećate li da vaš odnos zahtjeva ozdravljenje, “liječite” se pogledima, milovanjem, razmjenom nježnosti i zagrljaja. Postupno razmjenjujte romantične gestove i nježnosti da biste povratili međusobno razumijevanje.

Važnost predigre

Od hazreti Alija se također navodi: *“Kada odlučite da imate intimni odnos sa svojom suprugom, ne žurite, jer žena ima potrebe koje treba ispuniti.”*⁶³

Seks bez predigre izjednačava se sa okrutnošću- Poslanik, a.s., je rekao: *“Trojica ljudi su okrutni.....treći je onaj koji ima odnos sa svojom suprugom bez predigre.”*

Još jedan hadis izjednačava seks bez predigre sa životinjskim ponašanjem: *“Kada bilo ko od vas ima intimni odnos sa svojom suprugom, neka im ne ide kao (što to čine) ptice; umjesto toga, treba biti spor i odlagati.”*

Poslanik, a.s., je rekao: *“Niko od vas ne bi smio imati intimni odnos sa svojom suprugom kao (što to čine) životinje; umjesto toga, treba da bude posrednik između njih.”* Kada su ga upitali o tom posredniku, rekao je *“To znači ljubljenje i pričanje.”*

Poslanik, a.s., je rekao: *“...svaka igra vjernika je bezvrijedna, osim u tri slučaja: jahanje konja, gađanje lukom i strijelom i međusobnu predigru sa njegovom suprugom - to troje je hakk.”*

Što se tiče uloge žene u predigri, hvali se žena koja se oslobodi stida kada je sa svojim mužem: *“Najbolja žena među vama je ona koja odlaže oruđe stida kada skida odjeću za svoga muža, a naoružava se stidom kada ponovo oblači svoju odjeću.”*

Ovo govori da muž i žena treba da se osjećaju potpuno slobodno kada dođe do međusobne stimulacije koja je poznata kao predigra. Po islamskom učenju, nije nikakav grijeh da žena bude aktivna i prijemčiva za vrijeme intimnog odnosa. To se dijametralno razlikuje od seksualnog morala hrišćanskog zapadnog svijeta u periodu prije seksualne revolucije. Što se tiče metoda međusobne stimulacije u predigri, šerijat dozvoljava i mužu i ženi da vide, poljube, dotaknu, mirišu ili

⁶³ Isto str. 83.

stimulišu bilo koji dio partnerovog tijela. Jedina granica koju ne treba prelaziti je to da se ne smije koristiti nikakav dodatni predmet. A ta restrikcija je veoma razumljiva: ništa ne može zamijeniti ono što je Allah stvorio u našim tijelima!

Kur'an jasno kaže: *"Vjernici su... oni koji stidna mjesta svoja čuvaju osim od žena svojih."*⁶⁴

Stimulacija polnih organa od strane zakonitog partnera sasvim sigurno spada u čuvanje svojih stidnih mjesta osim od žena svojih. Što se tiče osnovnih pozicija u koitusu (seksualnom činu), nema nikakvih granica ili zabrana. U ranom islamskom periodu, desio se jedan događaj koji je razjasnio ovo pitanje za sva vremena. Stanovnici Medine, pod uticajem Jevreja, za vrijeme intimnog odnosa koristili su položaj "muškarac sa gornje strane, licem u lice", dok su Mekanaci voljeli da eksperimentišu sa raznim položajima.

Nakon što su se muslimani iselili u Medinu, jedan Mekanac je oženio ženu iz Medine i želio je da sa njom ima intimni odnos na svoj sopstveni način. Žena je odbila i rekla da mogu imati odnos samo u jednom položaju.

Slučaj je iznesen pred Poslanika, a.s., a Allah je tim povodom objavio ajet koji glasi: *"Žene vaše su njive vaše, i vi njivama svojim prilazite kako hoćete"*⁶⁵

Ipak, pokuđeno je imati odnos u stojećem položaju, ili okrenut prema Kibli licem ili leđima. Preporučljivo je uzdržati se od akrobatskih pozicija koje predlažu neki seksolozi na Istoku i Zapadu, koji čak mogu da izazovu fizičke ozlijede. Osnovno pravilo je međusobno zadovoljstvo i fleksibilnost. Ako jedan od partnera ne voli neki određeni položaj, onda onaj drugi treba da se ravna prema njegovim osjećanjima.

⁶⁴ Al-Muminun, 5-6.

⁶⁵ El-Bakare, 223.

Nije zgoreg na ovom mjestu spomenuti jednu negativnu pojavu koja je manje više prisutna među mlađim parovima a to je korištenje pornografskih sadržaja – magazina ili filmova – zarad bolje atmosfere prilikom intimnih odnosa. Nema potrebe naglašavati kako je zabranjeno koristiti se u bilo kom obliku takvim “pomagalima” jer kao što se iz redova onoga što smo do sada govorili da zaključiti posmatranje tuđeg tijela je zabranjeno (osima svoga supružnika), a da ne govorimo o posmatranju opscenih scena i tuđih intimnih odnosa. To je s vjerske strane, a u vjeri prema Božijim odredbama trebamo imati pristup na način da svoga Stvoritelja prihvatimo kao “liječnika” Koji najbolje zna šta je za nas dobro, i da se ne upuštamo u nadri-medicinu te da slijedimo vlastitu volju. Želimo li biti uspješni i spašeni moramo slijediti Allahovu volju. Interesantno je da su i vodeći svjetski stručnjaci za veze i seks otkrili da gledanje pornografskih sadržaja nepovratno šteti vezama.

“Magazin Cosmpolitan je ispitao 68 vodećih stručnjaka za veze i seks o efektima pornografije na ljude u vezama, a rezultati su bili šokantno loši. Skoro svi su odgovorili da pornografija loše utječe na veze te da parovi koji je koriste imaju problema u svojim odnosima.

Problem vide u širokoj raspostranjenosti i pristupačnosti pornografskih sadržaja zbog čega je “obični seks” postao nepoželjan...

“Pornografija je kao tempirana bomba za vezu, uništava samopouzdanje žena i muškaraca“, poručuju stručnjaci, prenosi Daily Mail. “Sve više mladih ljudi uči o seksu gledajući pornografiju što ima razorne učinke na vlastitu percepciju svog tijela“, kazala je seks terapeutkinja Karen Lobb-Rossini.”⁶⁶

⁶⁶ <http://www.vijesti.at/tekst/bih/life&style/nerealna-ocekivanja-od-partnera-pornografija-steti-vezama/1517755>

Svakako da stručnjaci ovom problemu ne prilaze ni blizu zbog humanih razloga koliko se to nama čini. Ljudi koji se prepuste ovakvom sadržaju uništavaju svoj duhovni život, za cilj života uzimaju naslađivanje i zadovoljavanje strasti. Što je ograničeno fizičkim mogućnostima kada će zbog nemogućnosti da ispunjavaju svoj cilj dospjeti u stanje depresije, a to znači da će uništiti i svoj materijalni život te na taj način, pogrešnim izborima i pogrešnim prioritetima gube oba svijeta.

Za zadovoljavajući brak supružnici moraju razvijati zajedništvo i prijateljstvo kao jednu od najvažnijih stvari u životu. Potpunu predanost, povjerenje i poštovanje (što ženama najviše nedostaje) kao jednu od ključnih dimenzija braka. Ako toga manjka, oboje supružnika će kliziti u izolaciju. Seks mjeri zadovoljstvo sa samim sobom i zdravlje međusobnog odnosa, a jedan od načina unapređenja odnosa su seksualne tehnike. Na sami čin utječe tjelesno i mentalno stanje, odražava i emocionalno zdravlje i sve ono što jesmo u tom trenutku.

Bijes i ljutnja smanjuju spolnu želju. To su muški osjećaji, paravani za strah, bol i sram koji se nakupljaju dok jednom ne eksplodiraju i to obično u krivom trenutku iza čega može da slijedi zahlađenje odnosa. Što se tiče žena, one pate na komplekse. Njeno samopouzdanje je moguće smanjiti ili pojačati – iz tog razloga je za oboje bitan emocionalni vokabular i komunikacija tokom samog odnosa. Ovo je bitno da bi uopšte mogli pričati o seksualnosti, jer ona prije svega zahtijevaju razumijevanje i otvorenost među supružnicima.

Kod mnogih je uvriježeno mišljenje da je položaj u seksualnosti kod ljudi biološki određen spolom. Po tom šablonu muškarac treba biti inicijator, aktivan, voditelj, odgovoran, zaštitnik, kavalir, uvijek jak i snalažljiv, hrabar, prvi, emocionalno stabilniji, fizički jači. Ženi, prema tom šablonu, pripada čekanje, pasivnost, prepuštanje partneru, prebacivanje odgovornosti na njega, traženje zaštite u njemu.

Prema funkcionalnim karakteristikama spolnih organa muškarac treba da je prodoran, onaj koji daje, osvaja, vodi, diktira tempo, intenzitet, predlaže promjene, određuje tjelesne položaje i seksualne tehnike, dok ženi ostaje da prima, bude osvojena, vođena, prihvaćena, diktirana, zaštićena, prepuštena njemu i njegovoj aktivnosti.

On može tražiti, a ona samo očekivati užitak, on smije zahtijevati, a ona samo priželjkivati, on mijenjati, a ona samo prihvaćati promjene dosadašnjih načina seksualnih aktivnosti.

Takav način seksualnog ponašanja s dominantnim i aktivnim muškim partnerom uz sporednog i pasivnog ženskog partnera osiromašuje ljudsku seksualnost, čini je statičkom, nekreativnom, a ako neko pri tom ustvrdi da je takav odnos i islamski onda se suočavamo sa pripisivanjem islamu nečega što nije od njega. Niti su bračni partneri samo biološki organizmi a niti je njihova seksualnost samo njihova biološka funkcija. Oni su također ličnosti, a njihova spolnost dio njihova intimnog susreta. Da bi bračna spolnost trajala, da bi ostala za oba partnera zadovoljavajuća na duže vrijeme (do smrti), on mora imati i tu ljudsku, personalnu dimenziju stvarnog dijaloga njihovih kompletnih ličnosti. Samo takva spolnost zadovoljava komplicirane zahtjeve kvalitetne monogamije. Braku je potrebna spolnost, ali ne bilo kakva!

San nakon odnosa

Najveći broj žena ne može da shvati niti razumije da poslije seksualnog odnosa njihov dragi zaspi. Okrene se na drugu stranu i zadržuje. Intimni odnos je muškarcima kao odlična uspavanka, a ženama sasvim suprotno. One se razbude, oni pak umore, i tu nastaju problemi i nerazumijevanja, svađe i nevjerica. Bitno je znati da niste u pitanju vi i vaša ličnost, već vaš organizam. Ako to shvatite na vrijeme, smanjit ćete napetost i nećete tjerati partnera da ostane budan po svaku

cijenu samo da bi vam pokazao(la) koliko mu/joj značite. Svako doživljava seksualni odnos na svoj način. Budite tolerantni i razumni. Kao lijek za ove pojave može poslužiti i činjenica da se nakon odnosa preporučuje odmah učinit gusul, što će svakako doprinijeti da se ove biološke razlike umanje jer dodir vode na ljudskom tijelu ima svoj veliki učinak.

Ovdje smo naravno dotaklo samo neke od mnogih situacija koje mogu da uzrokuju određene probleme a pravilnim pristupom i objašnjenjem uviđamo da ne bi trebali biti uzrokom nečeg takvog. Na svakom je bračnom paru da koristeći literaturu i sl. traga za rješenjima prije nego li dopusti da to postane uzrokom nesloge i nezadovoljstva te naruši harmoniju njihovog doma.

U nastavku ćemo nešto reći i o mogućim fizičkim problemima kod spolnih odnosa.

Fizički problemi kod spolnih odnosa

Prijevremena ejakulacija

Prijevremena ejakulacija⁶⁷ je česta disfunkcija u općoj muškoj populaciji. Približno 50 % mladih odraslih muškaraca se žali na ranu ejakulaciju, a oko jedne trećine odraslih muškaraca kaže da ejakuliraju prije nego što bi oni to željeli. Prijevremena ejakulacija može stvoriti okruženje za psihološke smetnje. Prijevremena ejakulacija je skoro uvijek uzrokovana psihološkim faktorima.

⁶⁷ *Prijevremena ejakulacija se događa kada muškarac ejakulira previše rano ili nije u stanju da dovoljno dugo odloži ejakulaciju. U ekstremnim slučajevima, ejakulacija se može dogoditi tako skoro po erekciji da seksualni odnos nije ni počeo. U drugim slučajevima, muškarci su u mogućnosti da odlože ejakulaciju do određenog stepena, ali ne dovoljno dugo koliko bi željeli ili koliko treba njihovoj supruzi da doživi puno zadovoljstvo.*

U slučajevima sekundarne disfunkcije u kojima muškarac u jednom trenutku ima kontrolu nad ejakulacijom, a u drugom je nema, fizički uzroci mogu biti uključeni.

Eretilna disfunkcija

Takođe se naziva impotencija ili inhibirano seksualno uzbuđenje. To je nemogućnost dostizanja erekcije ili nemogućnost njenog održavanja. Rezultat može biti nemogućnost muškarca da ima seksualni odnos. Slučajevi eretilne disfunkcije dalje mogu biti klasifikovani kao primarna eretilna disfunkcija i sekundarna eretilna disfunkcija. Primarna eretilna disfunkcija odnosi se na slučajeve kada muškarac nikada nije bio u mogućnosti da ima seksualni odnos. Među muškarcima koji se obraćaju terapeutima, eretilna disfunkcija je česta, a sekundarna je mnogo češća od primarne. Utvrđeno je da je polovina opće muške populacije imala povremene epizode eretilne disfunkcije i događaju se muškarcima svih dobi.

Orgazmička disfunkcija

Također, anorgazmija ili inhibirani ženski orgazam je stanje nemogućnosti doživljavanja orgazma. Češće korišten termin za ovu disfunkciju je “frigidnost“, ali seksualni terapeuti odbacuju taj termin zbog njegovih uvredljivih konotacija, preuzimajući neutralniji termin “orgazmička disfunkcija.“ Istraživanja pokazuju da vjerovatno 5 do 10 % svih žena ima probleme sa orgazmom i da je inhibirani ženski orgazam u 25 do 35 slučajeva koji traže seksualnu terapiju.⁶⁸

Bolni snošaj

Bolni snošaj ili dispareunija se često smatrala samo ženskim problemom, ali također se može dogoditi i muškarcima.

⁶⁸ Spector&Carey, 1990.

Kod žena, bol se može osjetiti u vagini, oko vaginalnog ulaza i klitorisa ili duboko u karlici.

Kod muškaraca, bol se osjeća u penisu i testisima.

Poremećaj seksualne želje

Seksualna želja ili libido se odnosi na set osjećaja koji vode individuu da traži seksualnu aktivnost ili da odgovori na seksualnu inicijativu. Kada je seksualna želja inhibirana, tako da individua nije zainteresovana za seksualnu aktivnost termin koji se koristi je *inhibirana seksualna želja* ili slaba seksualna želja. Ljudi sa inhibiranom seksualnom željom dovijaju se da izbjegnu situacije koje bi pobudile seksualna osjećanja. Ako se usprkos njihovim naporima nađu u situaciji da se uzbude, doživljavaju brzo “hlađenje“ tako da više ne osjećaju ništa. Hlađenje može biti tako intenzivno da prijavljuju negativna, neprijatna osjećanja. Statistike, pokazuju da je slaba seksualna želja vjerovatno najčešća disfunkcija danas. Istraživanje stanovništva pokazalo je da se 35% žena i 16% muškaraca žali na gubitak interesovanja za seks.

ODGOJ DJECE

Porodica je najmanji skup ljudi u kojem se odnosi među njenim članovima na prvom stupnju obrazuju na temelju emotivnih i krvnih veza. Svaki član porodice ima ulogu, a te uloge dovode do relacija koje stvaraju posebne obaveze i prava. Uloga supružnika, oca, majke, sina, kćerke, brata i sestre, sve su to porodične uloge. One grade pravni odnos među članovima porodice. Raspoznavanje moralnih propisa porodice i njihovo prakticiranje, održava porodičnu ljubav zdravom i plodonosnom, a pod okriljem produktivnosti mladice ljubavi, učvršćuje se porodični sistem, bez potrebe za potporom sudskog aparata. Kako bismo razaznali moralnu vrijednost porodičnih odnosa potrebno je da obratimo pažnju na dvije činjenice:

prvo, kao i svako drugo moralno procjenjivanje vrijednosti i ovdje je potrebno da za osnovno mjerilo vrjednovanja svojevoljnog ponašanja postavimo čovjekov svrsishodni cilj,

drugo, potrebno je raspoznati specifične ciljeve porodice i njene funkcije.

Stiče se dojam da porodica ima sljedeće funkcije:

- čuva društvenu moralnu sigurnost;
- obezbjeđuje mir žene i muškarca (ova dva cilja bivaju postignuta putem sklapanja braka, u ulozi porodičnog kamena temeljca.);
- produženje vrste;
- obezbjeđenje hrane, higijene, odjeće, smještaja i tjelesnog odgoja za potomke;
- društvena i pravna potpora djeci;
- psihički i duhovni odgoj djece;
- prenošenje društvene kulture na djecu i priprema za njihovu socijalizaciju.

Obratimo li pažnju na ove funkcije, može se komotno konstatovati da je najveća moralna odgovornost usmjerena na oca i majku. Kada u nastavku budemo govorili o moralnim obavezama članova porodice to ćemo činiti uzevši u obzir njihovu ulogu u porodici.

Prije govora o ulogama i moralnim obavezama članova porodice, potrebno je napomenuti da su propisi islamskog prava o porodici utemeljeni na istinskim koristima. To znači da je njihovo uvažavanje neophodan uvjet za stizanje do istinskog savršenstva i čovjekovog svrsishodnog cilja. Upravo zarad toga, uvažavanje fikhskih zakona sa namjerom stizanja do njihovih istinskih učinaka, ima pozitivnu moralnu vrijednost u približavanju Bogu. Ova činjenica vrijedi u svim šerijatskim propisima i svim fikhskim poglavljima.

Odgajanje djeteta je u značenju obezbjeđenja svega onog što je potrebno za aktueliziranje njegovih potencijala na putu približavanja Bogu. Ovaj proces ima potrebu za znanjem i praktičnom vježbom. Ukoliko otac i majka u namjeri prenošenja ispravnog svjetonazora i kreiranja ispravnog ponašanja kod svojeg djeteta budu uporni, pružili su mu ono što je za njega dobro, a Allah će biti milostiv prema njima.

Kada je riječ o ispravnom svjetonazoru i njegovom prenošenju na dijete, to je velika obaveza koja je stavljena na odgovornost roditelja; jer je neporeciv uticaj svjetonazora koji je aktuelan u porodici i koji se prenosi na dijete i njegovu budućnost: "Svako novorođenče se rađa sa čistom prirodom, sve dok ga roditelji ne učine jevrejem ili kršćaninom."⁶⁹

Odgojno djelovanje u porodici ima ulogu čuvanja djetetove monoteističke prirode. Ovo čuvanje predstavlja veliku odgojnu i moralnu obavezu i postupanje u skladu s njom aktuelizira najvažniju funkciju porodice. Zejnul-abidin u poslanici o pravima kaže: "Pravo tvog djeteta je da znaš da je ono od tebe i

⁶⁹ *Sefinetu-l-bihar, made f-t-r.*

da će biti pripisivano tebi i po dobru i po zlu u neposrednim poslovima ovog svijeta. Odgovoran si za ono što ti je povjereno, kao što su dobar odgoj, upućivanje Gospodaru i pomaganje da Mu se pokorava u vezi sa tobom i sobom. Zato postupaj prema njemu postupanjem onog koji zna da će biti nagrađen za dobro postupanje svoje, a kažnjen za loše postupanje prema njemu. Odgoji ga na način da utjecaj koji ostaviš na njega na ovom svijetu ostavi lijep trag, i da s lijepim pristupom imaš izgovor pred Bogom za obavezu koju imaš prema njemu, i nema moći osim u Allaha.”

U ovoj predaji se govori o lijepom odgoju, poučavanju monoteističkog svjetonazora i pomaganju u smjeru kreiranja ispravnog ponašanja kod djece. Nakon toga obavljanje ove dužnosti se naziva razlogom ovosvjetske i onosvjetske sreće za roditelje.

U predajama se nabrajaju dužnosti poput: “A pravo djeteta u roditelja jeste da mu nadije lijepo ime, dobro ga odgoji i poduči Kur'anu.”

Podučavanje Kur'anu je u značenju poučavanja cjelokupnog akaida što je povod da se dijete uputi prema Bogu, a lijep odgoj je u značenju podučavanja adabima i kreiranja ispravnog ponašanja koje je povod čovjekovog spasenja.

Porodično okruženje je prvo društveno okruženje s kojim se dijete susreće. Ono od svoje porodice, posebno od oca i majke prima najveći utjecaj; jer iskusilo je njihov zaštitnički odnos i uvijek opetuje iskustvo da njegov fizički nedostatak nadomješćuju otac i majka te da ga hrane i odgajaju vođeni milošću. Ova iskustva su povod da ono stekne sigurnost i pouzdanost u njih, što vodi do toga da dijete postane spremno na prihvatanje onog što mu oni daju. Ukoliko ga roditelji u tom periodu pouče ispravnom svjetonazoru, njegovo čisto srce će prihvatiti to što mu oni nude i steći će potrebne navike koje su usklađene sa ispravnim akaidom. Hazreti Alija obraćajući se

svome sinu kaže: “Požurih zato da te odgojim prije nego ti srce otvrdne i um ti postane zauzet.”⁷⁰

U nastavku istog pisma kaže: “Budući da te osjećam onako kako roditelj brižni treba osjećati i da te smjeram podučiti, mislio sam da to treba da bude u vrijeme kad ti uznapreduješ u dobi svojoj i dok si svjež na pozornici svijeta, imajući namjeru ispravnu i srce čisto, i da bi valjalo započeti s podučavanjem Knjizi Boga, Moćnog i Uzvišenog, i s tumačenjem njezinim, odredbama islama i propisima njegovim, o onome što on zabranjuje i dopušta.”⁷¹

U ovom djelu pisma potencira se na prenošenju ispravnog akaida, poučavanju adabima kao i na čistoti čovjekovog srca u periodu djetinjstva i mladosti, a to je upravo period kada se najviše utjecaja prima od strane porodice.

Prenošenje istinskog akaida i kreiranje ponašanja, koje donosi sreću, je potpuni naziv odgojne obaveze oca i majke. Međutim, detaljan akaid se traži u Kur'anu i sunnetu kao što se i ispravno ponašanje uči iz Kur'ana i sunneta.

Otac i majka su odgovorni za realiziranje ovih aspekata kod djeteta. Prema tome potrebno je tragati za najboljim metodama njihove realizacije, a roditeljska se odgovornost ne svodi samo na verbalno prenošenje i davanje informacija, već potrebno je da iznađu odgovarajuće metode kako bi njihovo dijete postalo Boga svjestan vjernik. Prenosi se također: “Muško dijete se igra sedam godina, uči se Knjizi sedam godina i sedam godina uči halal i haram.”⁷²

Jedan od ciljeva obrazovanja djeteta u kući i školi jeste priprema za život u društvu i slijeđenje ciljeva vjerskog društva. Upravo usljed toga neophodno je da se pouči nekim stvarima te je s njihovim učenjem potrebno početi još u kući. Jasan primjer

⁷⁰ *Nehdžu-l-belaga, Pismo, 31.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

te vrste educiranja nalazimo u Poslanikovim savjetima da svoju djecu naučimo plivanju i streljaštvu.

Ukoliko prihvatimo da su ove dvije obrazovno-odgojne stavke usljed toga da bi dijete pripremili za obavljanje društvenih obaveza, sasvim je prirodno da se ne može zadovoljiti i ograničiti isključivo na njih. Već u skladu sa vremenom i potrebama islamskog društva potrebno je u obzir uzeti različit obrazovni materijal.

U odgoju djeteta kao i kod ostalih životnih oblasti, neophodno je razdvojiti stabilne od promjenjivih stvari, i obratiti pažnju na činjenicu da se neki životni adabi i forme mijenjaju kao i da se moralne veze te potrebe društvenog života mijenjaju. Odgajanje djeteta treba biti vršeno uz prisutnu svijest o razlikama između sebe i djeteta sa aspekta kulturnog prostora i društvenih prilika. Potrebno je da se dijete pripremi na adekvatnu primjenu i uvažavanje čvrstih i nepromjenjivih moralnih principa u uvjetima njegovog životnog vremena i prostora. Ova spremnost čini ga sposobnim da se odupre otrovnim sugestijama, jamčeći mu moralnu sigurnost u mladosti i nakon nje.

Prenosi se da je hazreti Alija poručio da svoju djecu odgajamo moralu koji odgovara njihovom vremenu.

“Ne odgajajte djecu svojim moralom, jer ona su stvorena za vrijeme koje nije vaše.”⁷³

Na kraju naglašavam da je dijete dar koji je dat roditeljima na amanet. Taj dar mora biti uvažavan, i ne smije se zaboraviti da se dijete poštuje i uvažava. Zato što njegovo duševno zdravlje zavisi od toga koliko se prema njemu pokazuje poštovanje a moralni odgoj će biti uspješniji bude li se poštovalo i uvažavalo. Časni Poslanik, s.a.v.a., je rekao: “Poštujte svoju djecu i poučite ih dobrom adabu.”⁷⁴

⁷³ *Islam ve muktezajate zeman, svezak I, str. 274.*

⁷⁴ *Biharu-l-envar, svezak 104, str. 95.*

Glava porodice

Predvodništvo porodice pripada mužu i ocu, to jest pripada onome ko obično ima ove dvije uloge u porodici. Biti glava porodice podrazumjeva velika prava i obaveze za oca. Materijalna odgovornost je na njegovim plećima, on mora izdržavati ženu i djecu i obezbjediti im životna sredstva i komfor. Ova dužnost može biti izvršena na različite načine. Međutim, uvažavanje određenih stvari podiže nivo njene moralne vrijednosti.

Glava porodice može članovima porodica davati za život manje od granice svojih mogućnosti te im na taj način otežati život kao što im može davati obilno i učinit im život ugodnim. Određivanje granice umjerenog izdržavanja tako da žena i djeca nemaju tegoban život s jedne strane, a i da komfor ne uzrokuje nemar kod njih, zavisi od društvenog i porodičnog ekonomskog nivoa. Različita je granica srednje poželjne vrijednosti i umjerenosti od društva do društva i od porodice do porodice. U svakom slučaju taj nivo poznaju članovi društva i porodice i ispravnost ili neispravnost svojih očekivanja određuju u skladu sa tim nivoom.

Kada postane jasna granica umjerenog životnog nivoa i uzimanjem u obzir u kojoj su mjeri mogućnosti glave porodice, potrebno je ne biti uskogrud i strog kada je riječ o obezbjeđenju životnih mogućnosti. U predaji stoji: "Allah je zadovoljniji sa onim od vas koji više daje svojoj porodici."

"Glava porodice je obavezna omogućiti blagostanje svojoj porodici."

Ova predaja usmjerava pažnju na nivo mogućnosti glave porodice. U sljedećoj predaji časni Poslanik, potvrđuje ovu činjenicu: "Zaista vjernik slijedi Božije adabe, kada mu Allah da obilno i on čini tako, kada mu uskrati on uskraćuje."⁷⁵

⁷⁵ *Ibid.*

Obezbjedenje odgovarajućeg života je povod jačanja veze između članova porodice. Ukoliko članovi porodice osjete da se glava porodice usprkos materijalnih mogućnosti suzdržava od obezbjeđenja boljeg života, početak će sumnjati u vezi njegovih emocija i veze će im postati hladne. Dakle, bolje je da svako u mjeri svojih mogućnosti poboljša život supruzi i djeci, kako bi na taj način očuvao emocionalno zdravlje u porodici i da se djeca odgajaju u toplijem okruženju. Širenje i poboljšanje života ne svodi se samo na kvantitet mogućnosti, u tom segmentu je također utjecajno uzimanje u obzir ukusa i htijenja članova porodice. Glava porodice može potencirati na svome ukusu i htijenjima i da ostane ravnodušan na traženja žene i djece koja su šerijatski dozvoljena. I ovaj postupak također budi sumnju kod članova porodice o njegovoj ljubavi što vodi ka zahlađenju emotivne vezanosti. Poslanik, s.a.v.a, je rekao: "Vjernik jede ono što želi njegova porodica."⁷⁶ Dakle, vjernik prilikom jela obraća pažnju na težnje članova svoje porodice. Dalje, Poslanik nastavlja: "A licemjer, njegova porodica jede ono što on želi."⁷⁷ Licemjer nagoni članove svoje porodice da jedu u skladu sa njegovim apetitom i željom. I u drugim potrebama porodice, vjernik se trudi da uvažava svoju porodicu kako bi živjeli u toplom okruženju ispunjenom ljubavlju.

Dijete

Sljedeća uloga koja se definira u porodici jeste uloga djeteta. Uvijek kada nekoga imenujemo nazivom dijete, na njega gledamo sa aspekta relacije koju ima sa ocem i majkom, ne uzimajući ostale relacije. I ovdje ćemo također u obzir uzeti relaciju djeteta sa roditeljima, naravno na onaj dio relacije koji se odnosi na djetetovu slobodu volje. Prije objašnjenja moralnih obaveza djeteta, potrebno je ukazati na nekoliko činjenica:

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid. str. 250.*

1. Moralna odgovornost tiče se samo one osobe koja je sa aspekta starosne dobi i moći razlučivanja stigla do granice odvajanja dobra od zla; jer vrjednovanje djela slijedi faktore među kojima je i namjera/nijet izvršitelja. Namjera je jedan od glavnih stupova moralnog djela, i bez obraćanja pažnje na nju, svojevoljno djelo se ne može moralno vrjednovati. Osoba koja nema moć razlučivanja, ne shvata razliku između svojih dobrih i loših djela, i namjera čovjeka koji ne poznaje stvarnu vrijednost djela ne ulazi u vrjednovanje njegovog djela. Prema tome djelo djeteta koje nema razvijenu moć razlučivanja, ne posjeduje nikakvu pozitivnu ili negativnu moralnu vrijednost, i ono se sa moralnog aspekta ne može smatrati odgovornom osobom.

2. S obzirom da djeca nisu odgovorna, moralno odgajanje usmjereno prema njima bit će različito od moralnog odgajanja djece koja imaju razvijenu moć razlučivanja. Moralno odgajanje djece je u značenju mentalne pripreme djeteta i kreiranja običaja što će olakšati prihvatanje moralnih zapovijedi u godinama odraslosti. Dok je kod odraslih moralni odgoj u značenju prijenosa pojmova i sudova vezanih za interese i štete svojevoljnih djela i vrijednosti vezanih za njih. Kada dođe do prenošenja ovih pojmova i sudova do starijih osoba i on ih shvati i prihvati njihovu autentičnost, tada se desilo moralno odgajanje. Dijete koje se odgaja u zdravoj i kreativnoj porodici, kada uđe u period razlučivanja i odraslosti, ono već ima dovoljnu mentalnu prisnost sa moralnim pojmovima i teorijskim sudovima i predočilo je vrijednost o moralu te je spremno sve to i akceptirati. S druge strane, njegove navike su obrazovane u skladu sa obrascima moralnog ponašanja i nakon prihvatanja moralnih pravila i naredbi, neće imati potrebe za izmjenom svojih navika.

3. Moć razlučivanja moralnih vrijednosti se ne dobija na mah u jednom dobnom periodu. Dijete postepeno shvata pozitivnost i negativnost nekih djela i u granicama dobi kada

postaje šerijatski obaveznik, mjera njegovog poimanja vrijednosti je u granicama kada se može smatrati odgovornim. Moralne obaveze djeci objašnjavaju zarad dva cilja: prvi, upoznavanje roditelja sa odgovarajućim bihevioralnim obrascem djece, kako bi moralni odgoj svojeg djeteta uskladili s tim, a drugi cilj je upoznavanje odrasle djece sa svojim moralnim dužnostima prema roditeljima. Na ovaj način, roditelji usljed toga što su i oni djeca svojih roditelja i sami su sagovornici moralnih obaveza.

Moralne obaveze djece

Dijete na prirodan način osjeća iskrenu ljubav svojih roditelja, čistu od očekivanja, i odgovarajući na zahtjev svoje prirode gradi emotivni odnos sa ocem i majkom. Kada stigne u godine moralnog razlučivanja, ono u sebi osjeća zahvalnost prema roditeljima. Djetetovim rastom i istovremeno sa nastajanjem moralnog poimanja, razvija se i moć poimanja drugih stvari. Pod okriljem ovog intelektualnog razvoja i usljed povećanja sposobnosti, dijete se postepeno distancira od svojih roditelja krećući se prema neovisnom životu. Osjećaj sposobnosti i većeg poimanja i sklonosti prema neovisnosti, usmjeravaju dijete od slijeđenja roditelja u pravcu ispoljavanja i izražavanja neovisnih stavova. Različitost stavova, ukusa i djelovanja u krugu porodice je povod kolizije između članova porodice. Ovi sukobi se razlikuju od sukoba sa djetetom u doba djetinjstva. U periodu djetinjstva dječije ponašanje nema nikakvih moralnih vrijednosti ni pozitivnih ni negativnih, međutim djela djeteta u godinama odraslosti imaju moralnu vrijednost. Važnost prepoznavanja moralnih obaveza djeteta, tiče se punoljetnosti i odraslosti. Obavještenost o moralnim obavezama pomaže maloljetnicima da istovremeno, kada se zalažu za intelektualnu i praktičnu neovisnost od porodice, uvažavaju moralne granice. Dijete se mora pokoravati svome ocu u svemu osim u griješenju Bogu.

Rodbinske veze

Nakon članova porodice, stiže red na rođake. Relacije rodbine koja je u krvnom srodstvu, predstavljaju produžetak porodičnih veza braće i sestara. Održavanje veze i poštovanje prema tetki, dajdži i majčnim rođacima, s kojima je majka jednog dana živjela u istoj kući, i s kojima ima emocionalnu vezanost i još uvijek teži produžavanju veze sa njima, predstavlja poštovanje prema majčinoj težnji i željama. U vezi tetke i amidže vrijedi isto pravilo, njihovo poštovanje i čuvanje te nastavak emocionalne veze sa njima, ustvari predstavlja poštovanje očeve težnje. U rodbinskim vezama također je ljubav među stranama jaka, ali ne u mjeri ljubavi koja postoji između roditelja i djece. Čuvanje emocionalne povezanosti ispunjene ljubavlju između rodbine, predstavlja čuvanje milosti u širem opsegu. Rodbina je ustvari odgovarajući duhovni i emocionalni teren za činjenje dobra drugim ljudima.

Povezanost sa rodbinom je povod da se neki aspekti koji se tiču rodbine prihvate kao svoji lični aspekti, te da dobročinstvo njima prihvatimo kao dobročinstvo koje činimo sebi. Ova karakteristika rodbinske veze, povećava sklonost za činjenjem dobra, i povećava uspjeh u činjenju dobrih djela. A više dobrih djela, je povod da se čovjek približi životnom cilju.

Časni Poslanik, s.a.v.a., nam daje do znanja da je Uzvišeni Allah rekao: “Ja sam Milostivi (*Rahman*), a oni su rodbina (*ràhìim*) odvojio sam za njih ime od imena Svoga, pa ko drži vezu sa njima Ja se vežem za njega, a ko prekine vezu sa njima Ja se odvojim od njega.”⁷⁸

Majčina utroba je izvor milosrdne spone među ljudima, i Bog je taj koji je dao milost među rodbinom; na isti način kako Svojom milošću stvara milost među vjernicima. Uzvišeni je sve ljude stvorio od jednog oca i jedne majke.

⁷⁸ *El-Mehedžetu-l-bejda*, svezak 3, str. 428.

Svi ljudi svijeta su rodbina, i ukoliko budu razmišljali o toj činjenici među njima će biti više dobrote.

*O ljudi, bojte se Gospodar svoga, koji vas od jednog nefsa stvara, a od njega je i par njegov stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni od drugih tražite - i rodbinske veze ne kidajte, jer zaista je Allah, čuvar nad vama.*⁷⁹

Božiji ugodnici su čak i rat sa zalutalima vodili zarad širenja monoteizma i iz milosti prema ljudima.

U svakom slučaju prirodna milost među rodbinom, olakšava put povezivanja među ljudima i čovjek koji se odvoji od svoje rodbine, brže se odvaja od onih koji mu nisu rod, upravo usljed toga se prekidanje rodbinskih veza kritikuje.

U jednom govoru, hazreti Alija je rekao: "Utječem se Allahu od grijeha, koji ubrzavaju propast." Pa ustade Abdullah bin El-Kuwa' te reče: 'O zapovjedniče pravovjernih, zar postoje grijesi koji ubrzavaju propast?' On reče: "Da, teško tebi, prekidanje rodbinskih veza. Zaista članovi porodice koji se okupljaju i međusobno tješe, a grješnici su, pa Allah im daje opskrbu. I zaista članovi porodice koji se razdvajaju i međusobno prekidaju veze, a svjesni su Boga, Allah ih lišava (opskrbe)."⁸⁰

Koliko god je prekidanje veze sa rodbinom kritikovano i ima loše učinke, toliko je održavanje rodbinskih veza pohvaljeno u puno blagodati.

Poslanik, s.a.v.a., kaže: "Koga raduje da mu Allah podari dug vijek i da mu da obilnu opskrbu, pa nek održava rodbinske veze."⁸¹

⁷⁹ Nisa, 1.

⁸⁰ El-Mehedžetu-l-bejda, svezak 3, str. 432.

⁸¹ El-Mehedžetu-l-bejda, svezak 3, str. 432.

Učinak i korist održavanja rodbinske veze ne svodi se samo na ovosvjetske blagodati, već sprječavajući od grijeha, doprinosi uređenju onoga svijeta. “Zaista održavanje rodbinskih veza i dobročinstvo, olakšavaju polaganje računa (na Sudnjem danu), sprječavaju od grijeha, zato održavajte rodbinske veze i činite dobročinstvo svojoj braći, pa makar lijepim pozdravom i odgovaranjem.”⁸²

Nakon ovog kratkog pregleda koji implicira slojevitost pitanja kojem je posvećena ova knjiga možemo steći sliku o tome koliko je pitanje braka i bračnog života odgovorna stvar, kojoj se mora posvetiti krajnja pažnja i uložiti se maksimalni napor da ono što je do čovjeka bude urađeno na najbolji mogući način. Nakon ovoga određena pitanja će biti tretirana preciznije i temeljitije.

Roditeljska odgovornost

Neosporno je da su djeca za svakog čovjeka izvor sreće i radost u životu, ali se o djeci treba brinuti kako bi stasala u zdrave i odgojene ličnosti koje će aktivno djelovati i graditi, a njihovo dobro će se vraćati njima samima, njihovim roditeljima, njihovoj zajednici i svim ljudima.

Porodica podrazumijeva postojanje valjane bračne zajednice koja treba biti skladno uređena, harmonična, stalna, ozbiljna i prihvaćena od oba supružnika, jer bi iz privremenih i prolaznih odnosa proizišle štetne posljedice za društvo.

Islam tačno određuje ulogu svakog pojedinca, kako u društvu, tako i u porodici. On određuje niz prava i dužnosti koje osiguravaju temelje porodičnog života, usmjerenih na doprinos ovih odnosa i ponašanje prema datom uzoru kojim želi da sačuva pojedinca i društvo.

⁸² *El-Mehedžetu-l-bejda*, svezak 3, str. 433.

Uspostavljanje uravnoteženosti značajno je kod međusobnih odnosa koji egzistiraju između muškaraca i žena, roditelja i djece, mlađih i starijih itd.

Primarna odgovornost žene je da se brine o domaćinstvu, porodici i svemu što zahtijeva razvoj ove institucije, dok je primarna odgovornost muškarca da se brine za opskrbu porodice. Nauka i vjera govore nam da je majčino okrilje, njena ljubav i milost jedino pravo mjesto gdje dječije želje i potrebe dolaze do svog potpunog ispunjenja. Kada se majka nasmije svome djetetu i prisloni ga uz svoje grudi, pomiriše i poljubi, talas radosti i zadovoljstva obuzme cijelo biće njegovo, noseći ga do najuzvišenijih visina sreće i veselja, a tragovi njegove radosti i zadovoljstva uočljivi su u sjaju njegovih očiju i osmijehu njegovih usana.

Plač novorođenčeta nije isključivo vezan za glad ili bol, nego je on pokazatelj nedostatka pažnje, ljubavi i osjećanja. Zato kada majka uzme dijete u svoje okrilje i pomiluje ga po kosi, vidimo ga kako se primiri i osjeća zadovoljstvo. Pažnja i ljubav su duhovna hrana naše djece, koja im treba biti pružena. Djevojčica ili dječak koji su tokom djetinjstva odrastali u porodici koja im je pružala dovoljno **ljubavi** i **pažnje** i čija se duša napajala s izvora majčinih i očevih ruku koje su ih milovale, u periodu adolescencije ne osjećaju prazninu i potrebu za pažnjom i ljubavlju, te zato ne daju pozitivan odgovor na svaku ruku koja im se pruži, niti im srce zatreperi na svaki osmijeh koji im se uputi. No, ona djevojka koja tokom djetinjstva nije osjetila ljubav i pažnju svojih roditelja, imat će krhku i slabašnu ličnost. Dovoljno je da joj jedan prevarant pokloni buket cvijeća i uputi jedan prevarantski osmijeh da se izgubi, zaboravi na svoju istinsku ličnost, svoju čast i dostojanstvo, te prepusti svoje tijelo i svoju ličnost u vječni ponor razvrata, nemorala i prostakluka..

Na roditeljima je velika odgovornost koja se proteže na cijeli život djeteta. Tačno da je odgajanje kojim su roditelji zaduženi relativno kratak period, ali ono što oni odgojem postižu proteže se na cijeli život, na način kako dijete korača kroz svoj život, na način kako uspostavlja kontakt sa drugima, na način sortiranja životnih prioriteta, na način odgajanja vlastite djece, jer časni Poslanik je naznačio da se djeca odgajaju 20 godina prije rođenja, ili drugim riječima da bismo mogli odgojiti svoju djecu moramo i sami biti odgojeni.

Odgoj i obrazovanje djeteta zahtijevaju stalan i odmjeran angažman, a što je neizvodivo bez direktne angažiranosti oca i majke, zato jer su oni, a posebno majka, još od samog rođenja najbolje upoznati sa svim duhovnim i fizičkim osobinama, afinitetima i talentima djeteta, a upravo su te osobine i talenti nalaze u fokusu interesovanja sistema poučavanja i odgoja.

Velika greška današnjeg društva je upravo ta što su jaslice i obdaništa još od ranog djetinjstva zamijenile ulogu porodice, ćelije društva, i majčinog okrilja. Ovu pojavu treba promatrati kao posljedicu izdaje koje su počinile žene naspram prava njihov djece, zato jer su žene, majke, te koje svoju djecu prepuštaju ovim kolektivnim centrima, kako bi mogle nastaviti rad u kancelarijama, prepustiti se svojih strastima, posvetiti se afirmaciji svojih književnih i umjetničkih talenata ili tračiti vrijeme u igri i gledanju televizije, serijala i filmova. Ovakav odnos prema djeci čini da se svijetlost porodice polagano počinje gasiti, a znamo da djeca u toj sredini trebaju mnogo toga da nauče. Današnje društvo, zbog zapostavljanja ličnosti, destruktivno i razarajuće djeluje na čovjeka koji se gubi u beznađu. Njegova uloga je tu kao uloga jednog zavrtnja u nekoj mašini. Upravo je u ovakvom sistemu i ovakvom svijetu čovjek izgubio svoje temeljne ljudske osobine.⁸³

⁸³ Aleksis Karel, dobitnik Nobelove nagrade u knjizi *“Čovjek nespoznato biće”*, strana 260.

Ljude je nemoguće izgraditi jednake i jednoobrazne poput mašina u fabrici. Ljudi se razlikuju jedan od drugog, stoga je kvalitetan kolektivan odgoj ljudi nemoguć. Škola nije u stanju preuzeti odgojnu ulogu oca i majke. Odgajatelji i učitelji uvijek ne uspijevaju adekvatno odgovoriti na potrebe intelektualnog i duhovnog razvoja i odgoja djece.

Odgoj, također podrazumijeva i izgradnju moralnih, i religioznih kvaliteta ličnosti jednog djeteta. Uloga oca i majke u ovom slučaju je velika i značajna da ju je nemoguće zanemariti.

Ukoliko bi društvo pridavalo potrebnu pažnju različitostima među ljudima, potencijal svake osobe bio bi iskorišten u skladu sa njegovim ličnim osobenostima i specifičnostima. To je bitno zato što sreća svakog čovjeka ovisi o suglasju njegove ličnosti sa poslom koji obavlja. Mi smo, pokušavajući izgraditi jednoobrazne i istovjetne ličnosti, zanemarili i pogazili ove veoma bitne osobenosti i specifičnosti. Potrebno je umjesto generaliziranja i izjednačavanja prihvatiti različitosti, te ih kroz proces obrazovanja, odgoja i navikavanja na život učiniti markantnijim i izražajnijim.”⁸⁴

Spolni razvoj djeteta

Jednako kao što dijete fizički napreduje, uči sve više riječi, iskazuje sve više osjećaja, pokazuje zanimanje za različite stvari, usporedno s tim spolno se razvija. Spolnost je normalan i zdrav dio ljudskog života, koji počinje rođenjem i nastavlja se tijekom života. Razvoj spolnog ponašanja kod djece odvija se kroz igru. Igra je spontan proces prikupljanja informacija, a praćen je radoznalošću prema svijetu i samome sebi

Pružanje ljubavi i sigurnosti bebama je kamen-temeljac za uspostavljanje zdravih emocionalnih veza i zdrave spolnosti u

⁸⁴ Čovjek nepoznato biće, str. 304.

odrasloj dobi. U dobi od dvije do četiri godine pojavljuje se veće zanimanje za “zahodske aktivnosti”, obavljanje nužde i za razliku između spolova u pozama tijekom mokrenja. Djevojčice mogu pokušavati mokriti stojeći. To je praćeno bogaćenjem “zahodskog jezika”: djeca oduševljeno i jako često koriste riječi poput “ka ka” i “pi pi”.

Sa oko tri godine počinju učiti razliku između muškaraca i žena, te proces identifikacije s jednim od spolova. Znaju jesu li djevojčica ili dječak i gotovo sva djeca mogu izraziti spolni identitet. Uočavaju i znaju verbalizirati razlike između spolova. Prepoznaju, primjerice, ljude na fotografijama i na televiziji kao pripadnike muškog ili ženskog spola. Trogodišnjaci znaju izraziti osjećaje poput “volim te”, jako su emocionalni te grle i ljube svoje roditelje. Počinju prepoznavati i facijalne izraze osjećaja. Uče dijelove svog tijela i njihove nazive te postaju vrlo znatiželjni za dijelove tijela drugih ljudi, djece i odraslih. Njihovu znatiželju posebno pobuđuje svijest kako djeca različita spola jednako kao i odrasli imaju neke različite dijelove tijela. Stoga se katkad mogu upuštati u virenje dok su roditelji ili neke druge osobe u toaletu. Samostalnu igru sve učestalije zamjenjuju interakcije s drugom djecom, što otvara mogućnosti za nove oblike spolnog ponašanja. Potaknuta snažnom znatiželjom vezanom uz dijelove tijela, djeca se s vršnjacima igraju “pokaži mi što imaš”. Počinju i igre doktora, tijekom koje mogu ponoviti neka vlastita iskustva s pregleda, što može uključivati različite dijelove tijela. Takvo je istraživanje razlika bezazleno, usmjereno otkrivanju i nije povezano sa spolnošću odraslih ljudi. Djecu u toj dobi često zanimaju pitanja poput “odakle dolaze bebe” ili “odakle sam ja došao.”

U dobi od pete do osme godine javlja se osjećaj srama, pa se djeca dok su naga često skrivaju, pogotovo od brata ili sestre suprotnog spola.

Zanima ih ljudsko tijelo i fotografije muškaraca i žena, ali pokazuju nelagodu i smijulje se ako vide kako se odrasli ljube. Istodobno ih i privlači i odbija otvoreno iskazivanje nježnosti. To može odražavati javljanje osjećaja privatnosti. Zanimanje za seksualnost i njezino izražavanje traje i kroz naredne godine, a kod osmogodišnjaka je praćeno šalama, pjesmicama o seksu, provokativnim smijuljenjem i šaptanjem. Zadirkuju jedni druge kako imaju “curu” ili “dečka”, što obično pokrene reakciju ljutnje ili srama. Osmu godinu se smatra godinu separacije u istospolne skupine. Dječaci i djevojčice ne druže se previše međusobno te se socijalizacija uglavnom odvija s osobama istog spola.

U devetoj godini javljaju se kolebanja mržnje i ljubavi između djevojčica i dječaka. Djeca mogu imati simpatije, dečka ili curu, ali samo kao pojam, pri čemu nema izravnih kontakata. Karakteristično je da su simpatije obično tajna te se, posebice kod djevojčica, otkrivaju iznimno u malim prijateljskim grupama.

Deseta godina kod djevojčica je obično vrijeme romantične zaljubljenosti u starijeg mladića ili nekog odraslog muškarca i maštanja. Počinju pisati dnevnike, imati tajne te su okupirane romantikom i ljubavlju.

Od 11 godine obično počinje pubertet, razdoblje u kojem se javlja niz promjena koje završavaju postizanjem spolne zrelosti i sposobnošću reprodukcije. Djevojčicama rastu grudi, stidne dlačice te dobivaju mjesečnicu, dječacima se produbljuje glas, rastu genitalije i stidne dlačice. Povećava se svjesnost o vlastitom tijelu, pa djetetu može biti neugodno da ga roditelj ili osoba suprotnog spola vidi nagog.

Razdoblje **Adolescencije** (od trinaeste do šesnaeste godine) života karakterizira povećan spolni interes. Za to postoji nekoliko razloga: tjelesne promjene, povećana razina spolnih

hormona, povećano kulturološko naglašavanje spolnosti te vježbanje spolnih uloga odraslih. Spolno ponašanje sve više počinje poprimati značajke spolnog ponašanja odraslih osoba.

Djevojke i mladići zbunjeni su zbog spolnosti te često postavljaju pitanja o odnosima i spolnom ponašanju.

Kod mladića se razvijaju sekundarne spolne karakteristike (šire se ramena, rastu dlačice na prsima i pod pazuhom, povećava se mišićna masa...), koje su u središtu njihova interesa. Jedan dio dječaka prvi put ejakulira. I dalje se u grupi vršnjaka prepričavaju znanja o spolnosti, uspoređuju iskustva.

Četrnaestogodišnje djevojčice uglavnom su fizički zrele, imaju razvijena gotovo sva sekundarna spolna obilježja.

I dječaci i djevojčice okupirani su vlastitim izgledom i dojmom koji ostavljaju na druge osobe. Zabrinuti su jesu li seksualno privlačni. Ogledalo im je najbolji prijatelj i najgori neprijatelj. Neki postaju “popularni” u društvu vršnjaka.

Javlja se pojačano zanimanje za romantične veze i ljubavi prema vršnjacima, ali i prema nekim odraslim uzorima. Obično je to vrijeme prvih ljubavi koje se ne taje i oko kojih se otvoreno iskazuju emocije. Neki adolescenti uspostavljaju romantične veze (“hodanje”).

U kasnoj adolescenciji (od sedamnaest do devetnaest godina) mladi razmišljaju o ozbiljnim emocionalnim odnosima s osobama suprotnog spola te imaju jasan spolni identitet i kapacitet za nježnost i ljubav.

Sva su djeca različita i razvijaju se na svoj način. Stoga se ne zabrinjavajte ako vaša preskoče ili ranije uđu u neku od ovih faza. Navedene faze služe kao smjernice i pomažu u boljem razumijevanju ponašanja vašeg djeteta te je zahvaljujući njima lakše procijeniti ako nešto nije u redu. U svim ovim fazama treba paziti i ne dopustiti djetetu da promatra seksualne

aktivnosti odraslih. Ne izlagati dijete pornografskom materijalu. Ne dodirivati dijete na neprimjeren način. Ne davati seksualne komentare djetetu. To narušava zdrave granice između roditelja i djece jer roditelji ulaze u prostor spolne intime vlastitog djeteta. Ne hodati neprimjereno obučeni po kući pred djecom. Navedene nepoželjne aktivnosti uzrokuju velike teškoće u emocionalnom razvoju djeteta, a narušavaju i kontinuitet normalna seksualnog razvoja te je dijete, suočeno s informacijama neprilagođenima njegovoj dobi, onemogućeno učiti o spolnosti vlastitim prirodnim ritmom. To može dovesti do zbunjenosti, uplašenosti ili traumatiziranosti te ostaviti neizbrisive posljedice na njegov seksualni život.

Roditelji se, dakle, trebaju uzdržavati da, pred djecom koja su od šest godina pa naviše, čine bilo što bi ih pobudilo, kao što nemaju pravo da pred njima čine ili spominju nešto što se kosi sa čednošću i suzdržljivošću, u suprotnom bi to rezultiralo kvarenjem njihove prirode što dovodi do psihičkih i tjelesnih oboljenja. Božiji poslanik, a.s., kaže: “Kada vam djeca napune sedam godina odvojite ih.” i : “Odvajajte djecu u postelji kada napune šest godina.” i “Kada djevojčica napuni šest godina ne smije je poljubiti dječak, niti smije dječaka od sedam godina poljubiti žena.”

Od Ebu Hasana prenosi se: “Kada ti kćer napuni šest godina nema je pravo poljubiti čovjek niti je stavljati u svoje krilo.”

Saobrazno islamskom stavu, budući da činjenje nekih djela u određenim životnim dobima ostavlja za sobom negativne učinke, njihovo izostavljanje u drugim ciklusima također rezultira lošim posljedicama. Isto tako, odvajanje i uspavljivanje djeteta samog, u odvojenoj sobi, prije šeste godine uzrokuje druge negativne posljedice poput hladnih odnosa prema drugima, tj. nedostatka emocionalnih i afektivnih osjećaja prema njima.

Dakle naša velika obaveza jeste sve životne relacije i odnose podrobno sagledati i ocijeniti kako bi mogli iz svake izvući maksimum koji je potencijalno u njoj skriven. Pa ukoliko želimo nešto sagledati najbolji je način gledati ga sa dva aspekta. Jedanput ga locirati i izolovati od ostalih događanja ili pokreta te vidjeti šta kao takvo nosi sa sobom, a zatim ga osmotriti kao kariku u lancu svakidašnjih događanja kako bi mogli što bolje shvatiti realno značenje, a također okoristiti se što je moguće više. Ukoliko psiholozi kažu odvojite krevete vaše djece, ili još bolje od toga, obezbijedite im svakom posebno po sobu kako bi se naučila na samostalan život i samoorganizaciju ovo ni u kom slučaju ne znači kako trebamo zapostaviti ostale dimenzije i činioce koji igraju bitnu ulogu u psihičkom razvoju djeteta. Ne znači, također, da trebamo pothranjivati zabludu i pomisliti da, ukoliko smo ih odvojili i osigurali im samostalan život, prema njima više nemamo nikakvih obaveza. Budući da želimo da nam djeca budu u svim aspektima kompletne ličnosti pa da bi razvili i dimenziju osjećajnosti i nesebičnosti u njima moramo ih u određenim periodima grliti i napajati ih ljubavlju i milošću te im tim obasjati psihi i naučiti ih na to kako se ispravno ukazuje milost i prijateljstvo prema drugima. Poslanik je podjelom razdoblja i preciziranjem životnih doba od šest godina u stvari ukazao da trebamo koristiti prilike i pogodnosti koje svako razdoblje sa sobom nosi i biti svjesni da svaka pažnja u svoje vrijeme ima nesagledivo velike i poželjne rezultate. Ukoliko ne uskladimo pokrete sa vremenom jednostavno ćemo proizvesti neuravnoteženost na svim segmentima u svojim životima i životima svoje djece. A kada dođe do toga sve se u životu poremeti. Ukoliko se poremeti odnos, tj. sklad djela i vremena ono što se vrši može bit nepoželjno, a ono što se želi jednostavno neostvarivo. Na temelju te činjenice neophodno je da razuman čovjek koristi svaku priliku kako bi na taj način uspio doseći svoju sreću.

U Poslanikovim hadisima primijetili smo razliku koja se kreće od šest do deset godina kada je u pitanju granica starosti kada bi djecu trebalo odvojiti u postelji. U ovisnosti od toga gdje neko živi geografski i klimatski gledano, bit će razlike u spolnom sazrijevanju jednako kao što to ovisi i od toga u kakvim se sredinama živi, uže gledano. Možemo govoriti o urbanoj sredini gdje je tempo življenja i način odgoja i dotok informacija kao i pristup njima sasvim različit od onoga što pruža jedna mirna ruralna sredina.

Kur'an časni u suri *An-Nur* u 58. ajetu skreće pažnju na jedno važno načelo kada su u pitanju odnosi i ponašanje u porodici.

O vjernici, neka od vas u tri slučaja zatraže dopuštenje da vam uđu oni koji su u posjedu vašem i koji još nisu spolno zreli: prije jutarnje molitve i kad u podne odložite odjeću svoju, i poslije obavljanja noćne molitve. To su tri (nezgodna vremena) doba kada niste obučeni, a u drugo doba nije ni vama ni njima grijeh, ta vi jedni drugima morate ulaziti. tako vam Allah objašnjava propise! A Allah sve zna i mudar je.

Riječ 'avret koja se koristi u ovom ajetu etimološki ima značenje nedostatka, nezgode. Prilika o kojoj je riječ upravo je tako nazvana zbog toga što svako normalan, moralan i neiskvaren smatra neprikladnim i nezgodnim da ga drugi vide u takvoj prilici, tj. bez odjeće. Ovo je veoma dobar pokazatelj da principi islamskog odgoja prate i kreću se u korak s prirodom.

Zabilježeno je i sljedeće kazivanje: "Tako mi Onoga u Čijoj ruci je moja duša, ukoliko muž i žena učine koitus u prisustvu malodobnog djeteta koje je budno, te vidi taj akt ili čuje njihove riječi ili pak čuje njihovo ubrzano disanje, takvo dijete neće nikada biti dobro, pa ukoliko bude djevojčica bit će bludnica, a ukoliko bude bio dječak bit će bludnik."

Od Ebu Abdullaha prenose sljedeće riječi: “Neka ne opće spolno roditelji u prisustvu malodobne djece. Zato što to ima negativan učinak na njih, naime djeluje tako da djeca neće biti čedna i moralna, tj. biće zinalučari.”

Citirane predaje uveliko približavaju i pojašnjavaju do koje mjere čovjekova duša biva pod utjecajem osjećaja i vanjskih potencijala. Dakle, ukoliko je vanjska atmosfera zagađena, sigurno je da i unutarnjost čovjeka poprima takva obilježja što rezultira gaženjem prava drugih i kršenjem zakona.

Djelo ima svoj jezik kojim poziva na sebe i kojim se promovira. Nikako ne smijemo zaboravljati koliko je dječiji mozak aktivan i kako poput spužve upija sve što vidi, pri tom, on nema mogućnost razmišljanja na način da opravdava i nalazi objašnjenja za mnoštvo onog čemu je izložen. Ako mu se dozvoli da gleda avret na TV-u, časopisima ili slično, on nema mehanizme kojima će to odvojiti od stvarnosti. Bez obzira da li smo roditelji ili smo imali priliku živjeti u kući gdje ima male djece, primjetili smo kako ona usvajaju određena ponašanja kako iz bliže okoline tako i iz TV-e programa, nerijetko intezivno oponašajući junake svojih crtanih filmova i drugih programa koje im dozvolimo gledati. Te se prije navedene smjernice od Poslanika islama ne trebaju vezivati isključivo za fizički odnos mi-djete nego i na one segmente izloženosti djeteta vanjskim utjecajima koji su svojstveni za ovo naše vrijeme, a tu se prije svega misli na TV-e i internet. Nepažanja spram ovih činilaca dovodi do rane zrelosti. Riječ je o pojavi gdje dječije tijelo prije nego li stigne do faze normalnog i pravovremenog spolnog sazrijevanja u kojem se to sasvim prirodno i bezbolno događa, pod utjecajem gledanja neprirodnih scena, biva izloženo hiper lučenju spolnih hormona što rezultira preuranjenim spolnim sazrijevanjem djece što uslijed preuranjenosti izaziva i velike probleme u emocionalnom stanju takve djece.

Prva negativnost koja se u ovakvim slučajevima može primijetiti jeste izlazak djeteta iz normalnog biološkog razvojnog puta. Više je nego jasno da svako biće koje izgubi prirodni tok, ne pomogne li mu se, nije više u stanju biti korisno već obično postaje opasnost i nanosi štetu u mjestu gdje se nalazi. Doktori kažu da je prerana zrelost u većini slučajeva opasna po zdravlje nosioca ove pojave. Pošto je ovo tema koja se tiče stručnog mišljenja nećemo je otvarati, ali je dovoljno ukazati na činjenicu da je nabrojan povelik broj nuspojava na tijelu i u psihi ovakvih osoba.

Roditeljska i ujedno vjerska dužnost jeste upoznati svoju djecu na način da se shvate i prepoznaju njihove biološke, duhovne, psihičke i fizičke potrebe. Ne smijemo sebi dozvoliti luksuz glupoga stida, kako ga je Poslanik nazvao, pa da u trenutku kada djeca imaju potrebu za našim uputama i instrukcijama previdimo svoje obaveze, te se na taj način oglušimo na njihov poziv u pomoć i u traženju odgovora na pitanje kako postupiti kada su u pitanju prohtjevi i tjelesni nagoni. Trebamo u vezi sa ovim pitanjem ulagati i kako bi im pomogli u moralnom i vjerskom usavršavanju kao što to činimo na putu svjetovne, tj. redovne edukacije. Jedan od tih puteva jeste upravo i pitanje spolnosti i spolnih potreba i nagona. Po ovom pitanju posebnu pažnju treba posvetiti djeci u periodu predadolescencije i adolescencije. U adolescenciji jača seksualni nagon i javljaju se nove misli i osjećaji koji ga prate. Najvažnije je uspješno objediniti seksualnost s ostalim vidovima ličnosti, bez većih problema i sukoba. U nedostatku seksualne edukacije roditelji nerado ili uopće ne prihvataju ulogu edukatora o spolnosti. Adolescenti su prisiljeni učiti o seksualnosti putem masovnih medija i vršnjaka. Ovi posljednji su, prema istraživanjima, najčešći izvor informacija, često netočnih ili nepotpunih. Mišljenje da adolescenti znaju sve o seksualnosti posve je pogrešno.

Mladići i djevojke zapravo znaju razmjerno malo o ljudskoj seksualnosti, premda se uglavnom ponašaju kao im je sve jasno. Završni moment u procesu formiranja spolnog identiteta povezani su sa shvaćanjem mladih da je spolnost suština njihovog življenja i da se ne može izdvojeno shvatiti i razdvajati od njihove cjelokupne ličnosti i života uopće.

Jedna od roditeljskih obaveza jeste pomaganje i korištenje znanjem, posebno znanjem eksperata na ovom polju, tj. psihologa bilo da su muslimani ili ne. Ukoliko budemo znali puteve i načine odgoja, tim više ćemo bolje postupati sa svojom djecom. Imamo veliki broj hadisa koji se tematski bave psihologijom djeteta koji, ukoliko se budu modernim naučnim dostignućima stavili na analizu i razmatranja, mogu biti od velike koristi i dosta pomoći u rješavanju problema.

Ako su vaša djeca počela sticati znanje o seksu u školi i želite im predočiti islamski pogled na sve to ili sve češće postavljaju pitanja poput: “Odakle dolaze djeca?”, treba da razgovarate s njima.

Idealno obrazovanje ne daje se djeci kruto, zahtijevajući od njih da se, recimo, oblače tradicionalno. Bolje je da to činite na posredan način, od najranijeg djetinjstva. To znači da dijete mora imati jak osjećaj identiteta i razumijevati koje su njegove vrijednosti. Islam je u potpunosti logična ideologija. Islamski su zakoni koordinirani čovjekovom fitretu i težnjama. Ukoliko islam kaže – svoju djecu tjerajte na namaz od sedme godine – sigurno je u pitanju postizanje uzvišenih odgojnih ciljeva. Bliskost Gospodaru je ta koja sprječava od bliskosti nečemu drugom, što je uvjetovano time da se u djetetu rodi ljubav prema namazu i da se u njemu uspije predstaviti namaz kao neodvojivi dio čovjekova života. Ni u kom slučaju nije dovoljno poučiti dijete i navići ga na obavljanje mrtvog namaza, kome ni suštine ne zna, niti razumije zašto ga obavlja.

Naučiti ih da drugima budu od pomoći, da budu nesebični, tj. da vole robove Božije, da pruže ruku prijateljstva onima kojima je uskraćena. Treba ih navieći na red i disciplinu. Obogatiti im život zdravom zabavom i razonodom. Pripremiti ga i iz perspektive svjetskih znanja za moderno vrijeme u kojem će živjeti, kako bi mu time poklonili i moralni i ljudski i socijalni autoritet. Treba misliti i na to da se u njima oživi ljubav i naklonost prema rodbini i da se nauči održavati veze sa njima putem obilazaka, posjeta itd., zato što je to veoma važno životno pitanje. Treba ponekada i od njih tražiti lična mišljenja o životu i životnim pitanjima. To što nam Poslanik nalaže da sa navršavanjem četrnaeste godine, dijete učinimo svojim namjesnikom, te ga prihvatimo za sugovornika sa kojom se savjetujemo, vjerovatno je radi izgradnje autoriteta u njegovoj psihi kako bi osjetili da je stiglo vrijeme da trebaju početi ozbiljno i tačno razmišljati i proći se slobode i djetinjarija te začu u svijet ozbiljnih. Sve što smo nabrojali i još puno drugih važnih stvari, zahtijevaju izdvajanje vremena za djecu te mudar i prijateljski razgovor sa njima. Početi učiti o bilo kojoj oblasti u pravo vrijeme jedan je od recepta za uspjeh. Dječak od osam godina može primijetiti da njegova majka ponekad tokom mjeseca ne obavlja namaz i pitati zašto. U ovom uzrastu djetetu možete jednostavno reći da je to vrijeme kad je Allah izuzeo ženu od obavljanja namaza. O seksualnosti se također može raspravljati u kontekstu čistoće u islamu u određenom uzrastu. Tako, npr., dijete u dobu od 6 do 7 godina mora naučiti kako da se očisti poslije upotrebe toaleta. Nakon toga u dobu od 12 do 13 godina treba objasniti pojam “gusul” i u kojim prilikama se on primjenjuje. Roditelji trebaju razgovarati nasamo sa svakim djetetom, a ne da svima zajedno objašnjavaju teme vezane za seks. Neke od tema o kojima treba obavezno razgovarati su i čednost, pristojno ponašanje i skromnost. Sve ovo ne treba prezentirati kao skup pravila koje moramo slijediti.

Postupite mudro, posebno kad objašnjavate islamska pravila u oblačenju i spuštanje pogleda za oba spola.

Kur'an kaže: *“O vjernici, neka od vas u tri slučaja zatraže dopuštenje da vam uđu oni koji su u posjedu vašem i oni koji još nisu polno zreli: prije jutarnje molitve i kada u podne odložite odjeću svoju, i poslije obavljanja noćne molitve. To su tri doba kadu niste obučeni, a u drugo doba nije ni vama ni njima grijeh ta vi jedni drugima morate ulaziti. Tako vam Allah objašnjava propise! A Allah sve, zna i mudar je”*⁸⁵

A što se tiše djece koja su ušla u pubertet Kur'an kaže: *“A kada djeca vaša dostignu polnu zrelost, neka onda uvijek traže dopuštenje za ulazak, kao sto su tražili za dopuštenje oni stariji od njih; tako vam Allah objašnjava propise Svoje! A Allah sve zna i mudar je”*⁸⁶

U svom domu treba njegovati iskrenost u komunikaciji, a ne krutu i strogu atmosferu.

“Govorim o pokazivanju ljubavi u kući, između roditelja”, kaže Hedija Hafadžić, islamski aktivist i nastavnica u penziji iz Kanade. Ona je provela oko trideset godina radeći u različitim školama i iz svog iskustva tvrdi: “Ako je ljubav između roditelja prisutna, oni iskazuju pažnju jedno drugom. Djeca kroz to vide kako da razgovaraju jedni s drugima i da poštuju jedni druge. Prenosjenje iz ruke u ruku, kad vi postajete model od kojeg dijete uči, najbolji je način za učenje i prenošenje svojih vrijednosti djeci. To znači ne samo da se djeca uče zdravim odnosima među polovima kroz posmatranje ponašanja svojih roditelja, već i da roditelji ne rade ništa što bi potkopalo njihove poglede na seksualnost. Npr. djeca pažljivo prate šta roditelji gledaju na televiziji ili koje filmove gledaju u kinu. To je važno, jer može loše utjecati na nas u svakom životnom

⁸⁵ En-Nur, 58.

⁸⁶ En-Nur, 59.

dobu. Ako naša djeca vide da mi radimo nešto loše oni će postaviti pitanje zašto to i oni ne bi radili? Ovo također podrazumijeva da budemo primjer i u drugim aspektima života slijedeći ona pravila za koja očekujemo da ih naša djeca slijede. Ako neprestano kasnite sazovite svoju djecu i objasnite im zašto vam se to dešava i pri tom pokažite isto ono razumijevanje i ljubaznost koje očekujete od njih kad ih na nešto upozoravate. Seksualno obrazovanje je mnogo više od toga da svom djetetu kažete: “Ne čini to prije braka!” Teme poput menstruacije, promjena u pubertetu, islamskog čišćenja nakon različitih vrsta nečistoće vezane za seks moraju se detaljno obraditi sa djecom. Ako niste sigurni da li je nešto ispravno sa islamskog aspekta obratite se za pomoć nekome ko bolje poznaje islamske propise ili nabavite neki vodič za roditelje. Morate biti spremni dati tačne odlomke iz Kur’ana, Hadisa ili validnih islamskih autoriteta o temama kao što su kontrola rađanja i relacije između muškaraca i žena. Ako u toku razgovora vaše dijete upita nešto, a vi niste sigurni da li je to islamski ili ne, provjerite prije nego mu date odgovor.

Roditelji trebaju reći djeci da žele da budu njihov prvi izvor informacija o seksu. Tako vi postajete autoritativni izvor u situaciji kada dijete dobija informacije i iz drugih izvora kao što su televizija, filmovi, škola, prijatelji. Ovo treba postići u mlađem dobu jer se u pubertetu neposlušnost kod djeteta poveća i najvjerovatnije neće poslušati roditelje. Ako vam je krajnje neprijatno razgovarati s djecom o seksu zatražite pomoć od obrazovanog i otvorenog imama ili drugog člana zajednice koji je istog pola kao i vaše dijete da mu objasni detalje. Ta osoba može biti i musliman-socijalni radnik ili neki povjerljivi član porodice kao tetka ili daidža. Možete nabaviti i neke knjige djeci koje će im pomoći da sagledaju seks iz islamske perspektive. Angažovanje nekog drugog da priča s djecom ili snabdijevanje knjigama nije kraj priče.

Kao roditelj vi morate biti spremni i otvoreni da barem saslušate probleme vaše kćerke ili sina i njihova pitanja, pa da ih tek onda uputite pravoj osobi. Djetetu ste dužni barem informacije, ako vam je neprijatno da sami odgovarate.

Emocionalni razvoj djeteta⁸⁷

Emocionalni razvoj djeteta je izuzetno kompleksan, a za roditelja zahtjevan i odgovoran proces. Dijete se rađa s određenom genetskom predispozicijom, ali se ista razvija i oblikuje u kontaktu s okolinom. Zato možemo reći da u većoj ili manjoj mjeri porodica oblikuje nezrelo dijete i prilagođava ga svojoj sredini. Porodica predstavlja malu socijalnu grupu i sve što se u njoj događa odvija se prema principu psihodinamike male grupe. U porodici dijete stiče iskustva koja će kasnije primijeniti na širu socijalnu zajednicu. Odnos djeteta-roditelj započinje još u prenatalnom razdoblju. Majka se djetetu koje nosi obraća, tepa mu, gladeći trbuh gladi dijete u njemu. Otac se djetetu obraća posredno, kroz svoj odnos prema djetetovoj majci. Nakon rođenja odnos roditelj-dijete možemo indirektno proučavati prateći ponašanje djeteta u igri, npr. u stavu djevojčice prema lutki. Odnos djevojčice prema lutki ovisi o emocionalnom odnosu roditelja prema toj djevojčici i obrnuto. No, ova problematika je vrlo kompleksna, roditelji nisu slobodni od svojih ranijih životnih iskustava, posebno ne onih koje su doživjeli u svom ranom djetinjstvu. Zato će na njihov odnos prema djetetu utjecati i iskustvo međusobnog odnosa preneseno iz njihovog iskustva s vlastitim roditeljima. Slobodno možemo reći da u trenutku rođenja djeteta roditelji suočavaju svoje fantazije i realnost: ispunjene želje, razočaranja, mogućnost i nemogućnost da prihvate dijete onakvo kakvo jest. Sve se to ugrađuje u odnos prema djetetu.

⁸⁷ Po: Me'mun Mubejjid, Emocionalana inteligencija – naučni i islamski pogledi, Dobra knjiga, Sarajevo, 2008.g.

Emocionalna inteligencija i spolne razlike

Prvo pitanje koje svi postavimo kada čujemo za novorođenče jeste: “Da li je novorođenče muško ili žensko?” Još od prvog trenutka života prema novorođenčetu se cijelo društvo, roditelji, porodica, rodbina, poznanici, komšije i drugi počinju ophoditi u skladu s njegovim spolom. Ustanovljeno je da se tokom života dječak i djevojčica različito tretiraju. Od rođenja ih nosimo na različit način, igramo se s njima različitih igara i činimo mnogo toga što produbljuje njihovu različitost.

Na kraju uočavamo jasne razlike između muškarca i žene, što se može najbolje shvatiti iz riječi Uzvišenog Allaha:

“...a žensko nije kao muško...”⁸⁸

U mnogobrojne načine našeg ophođenja prema različitim spolovima, a koji se tiču emocija spada i sljedeće:

- porodica obično češće diskutuje o temama vezanim za emocije (osim ljutnje), s djevojčicama nego s dječacima,
- kada se priča s djevojčicama više se koriste riječi vezane za emocije,
- kada se majka igra s djetetom ona prema djevojčici pokazuje raznovrsnija osjećanja nego prema dječaku,
- kada majka govori o vlastitim osjećanjima ona kćerki iznosi više detalja vezanih za emocije. Međutim, kada govori dječaku ona se više bazira na uzroke i posljedice emocija,
- otac se s dječakom igra grublje nego sa djevojčicom,
- dječak se više od djevočice kori ako nešto pokvari.

Sagledamo li emocionalno-psihička svojstva dječaka uvidjet ćemo da se oni u mnogo čemu razlikuju od djevojčica. Dječaci su fizički aktivniji, brže reaguju te osobine navedene u sljedećem podnaslovu.

⁸⁸ Ali Imran, 36.

Emocionalno/psihička svojstva dječaka

- sporije im se razvija govor i sposobnost izražavanja,
- skloni su takmičarskim igrama u velikim grupama dječaka,
- ako se dječak u toku igre povrijedi, prijatelji od njega očekuju da se skloni u stranu kako bi se igra nastavila,
- preferiraju da se izraze putem djela ili aktivnosti jer im jezik u tome mnogo ne pomaže,
- u desetoj godini života dječaci i djevojčice imaju jednak omjer agresivnosti u ljutnji. U trinaestoj godini agresivnost kroz ljutnju kod dječaka raste,
- učiteljice hrabre dječake da budu mirni i manje pokretljivi, te da saslušaju druge,
- kada se govori o problematičnoj djeci u školi, obično se misli na dječake.
- dječake uče da se sa svijetom treba hrabro suočiti,
- podstiču ih da se osamostale pružajući im dodatnu slobodu,
- dječaci bivaju nagršeni zbog inicijative i zbog pokušaja da ostvare nešto novo,
- dječaci se ponose svojom samostalnošću,
- oni osjećaju opasnost u svemu što prijeti njihovoj samostalnosti,
- kad ostanu nasamo s drugim dječacima vode razgovore o “svijetu stvari”,
- manje su sposobni da čitaju emocije izražene govorom ili pokretom,
- u emocijama vide znak opasnosti, straha i osjećaja krivice,
- općenito im je teško pročitati izraz lica.

Emocionalno/psihička svojstva djevojčice

Najteži izazov koji se našao pred današnjim djevojčicama je to što se od njih očekuje da budu ljubazne, lijepe i da se ponašaju kao žene, ali da u isto vrijeme pariraju dječacima u školi i

muškarcima na poslu, u sportu, profesiji i dr. Karakteristična emocionalno-psihička svojstva djevojčica su:

- pridaju važnost ophođenju s drugim ljudima,
- djeluju osjećajnije i imaju promjenjivija osjećanja,
- sklonije su igri u manjim grupama kao i igri koja počiva na smjenjivanju uloga, a ne na natjecanju,
- ako se u toku igre djevojčica povrijedi igra se obustavlja i svi joj nastoje pomoći,
- u desetoj godini života i dječaci i djevojčice imaju jednak procenat ljutnje. Međutim, u trinaestoj se godini kod djevojčica razvijaju druge sposobnosti kao što su pričljivost, sklonost "rekla-kazala" govoru i osvetoljubivosti,
- djevojčice se podučavaju da svijet posmatraju kroz strah,
- djevojčice se u pubertetu podstiču na samostalnost kroz dodatno praćenje,
- djevojčice bivaju nagrađene za svoju mirnoću, pokornost i obavljanje onog što se od njih očekuje,
- kad odrastu ponosne su ako su i one dio mreže međuljudskih veza,
- one osjećaju opasnost u svemu što prijeti njihovim vezama i što ih emocionalno i fizički ugrožava,
- kada se sretnu s drugim djevojčicama vole razgovarati o vezama i emocijama,
- uspješnije čitaju emocije iz izraza lica i boje glasa,
- ne kolebaju se pri govoru o emocijama i osjećanjima,
- lahko im je pročitati izraz lica.

Čitanje pospješuje emocionalnu inteligenciju kod djece

Čitanje pomaže djeci da shvate sebe i druge, kao i svijet u kojem žive. To se ostvaruje putem predstavljanja određenih likova ili situacija koje vjerno opisuju ljudski život. Priče donose različite načine ponašanja i različite vrste i nivoe komunikacije u najraznovrsnijim situacijama, u koje se čitalac

unositi na način da sve pročitano doživljava kao vlastito iskustvo. Kroz osjećanja likova priče čitalac će lakše upoznati vlastita osjećanja.

Dijete koje je usvojilo, shvatilo i prihvatilo prikladne riječi za izražavanje različitih vlastitih osjećanja najvjerojatnije neće imati problema da ih izrazi. Naprimjer, ako dijete osjeća ljutnju ono neće prasnuti od ljutnje kako bi je izrazilo. Osim toga, ovakovo dijete će biti sposobnije da riješi problem koji se pred njim ispriječio i da ublaži vlastitu uzrujanost. Dijete će izgovarati riječi koje opisuju njegova osjećanja, zato neće imati potrebu da pribjegava izražavanju osjećanja pozivajući se na osjećaje fizičke prirode kao što su: glavobolja, bol u stomaku i si. što je slučaj kod djece nevješte u govoru. Priče objelodanjuju stepen isprepletenosti raznih međuljudskih veza. To povećava stepen čitaočevog razumijevanja sebe i drugih. Priče i romani bave se sukobima, razlozima i svađama u ljudskom društvu. Opisuju kako se usred svega toga ljudi pozitivno i negativno ponašaju. Čitalac tako stiče vještinu prilagođavanja sličnim sukobima. Knjige nas upoznaju s našim uzorima, velikanima i historijskim ličnostima u kojima se čitaocu prikazuju kao da su živi.

Knjige će pomoći čitaocima koji pate od određenih osjećanja. Naprimjer, čitaocu koji se plaši mraka ili čitaocu koji pati od tuge zbog gubitka bliske ili drage osobe ili čitaocu koji pati od ljutnje prema bratu ili prijatelju ili čitaocu koji pati od uzrujanosti uslijed ponašanja neke osobe, knjiga će pomoći da shvati da on nije jedina osoba pogođena tom patnjom.

Shvatit će da postojanje spomenutih osjećanja nije ništa neprirodno i da je on normalna osoba. Čitalac putem saživljavanja s likom iz knjige koji mu je manje ili više sličan može naučiti kako da prihvati sebe. Knjige čitaoca mogu pripremiti za suočavanje s novim životnim situacijama i okolnostima. To može biti prvi odlazak u školu, doček no-

vorodenčeta ili druge životne situacije. Spomenuta priprema se ostvaruje putem pružanja prilike čitaocu da sagleda šta se sve može dogoditi u ovakvim ili sličnim situacijama i da nauči šta sve može učiniti.

Prvih pet godina života, nesumnjivo, je najvažniji dio ljudskog života. Zato je najbolje da roditelji prate djetetov emocionalni i spoznajni razvoj. U nekim društvima postoje pobornici ideje da roditelje treba osposobiti za ulogu učitelja vlastite djece jer je to u skladu s poslovičom koja kaže da je kuća prva škola u kojoj dijete stiče emocije i spoznaje. U kući se usađuje samopouzdanje i gradi ličnost. Kuća dijete priprema za društveni život koji ga očekuje. Roditelji mogu, da bi djetetu razvili želju za čitanjem, a samim tim i emocionalnu inteligenciju, učiniti sljedeće:

- u ranoj fazi djetinjstva, čitati djetetu priče. Ono će slušati kako zvuče razne riječi i šta govore razni junaci priče. Obratit će pažnju na melodiju riječi;
- ponavljati priče o likovima koje je dijete zavoljelo;
- učiti Kur'an s djetetom;
- povesti dijete u biblioteku ili knjižaru. Ovaj izlazak sa djetetom treba biti nagrada;
- nagraditi dijete kupovinom knjige;
- pratiti razvoj djetetovog čitanja čak i kad ono krene u vrtić i u osnovnu školu.

Pitanje planiranja porodice je aktuelno još iz vremena Poslanika, a.s. Ovo pitanje se u tom periodu tretiralo kroz pitanje 'azla (izbacivanje sjemena prilikom spolnog odnosa izvan rodnice radi sprečavanja začeća - prekinuti spolni odnos), a 'azl se može smatrati jednom vrstom kontracepcije. Većina

islamskih pravnika je prihvatila 'azl i planiranje porodice dozvoljenim, ali pod određenim uvjetima, a to su:

- da supružnici budu saglasni o odgađanju rađanja,
- da planiranje porodice bude posljedica posebnih razloga,
- da bude vremenski ograničeno, osim u slučajevima kada se potpuno zabranjuje trudnoća, kao što je bolest,
- da postoji ozbiljan razlog koji se tiče zdravstvenih, odgojnih ili vjerskih obaveza prema porodici.

Primjeri Poslanikovog ponašanja sa djecom

Prenosi se da je jednog dana Poslanik klanjao namaz u džematu. Kada god bi padao na sedždu, hazreti Husejn bi mu se popeo na leđa i mahao nogama. Kada bi Poslanik htio da se podigne sa sedžde, uzeo bi Husejna i spustio ga pored sebe. Kada je ponovo krenuo na sedždu, Husejn se ponovo popeo na njega. Poslanik ga je ponovo, prilikom ustajanja, uzeo i spustio sa strane i tako sve dok nije završio namaz. Jedan Jevrej koji je posmatrao taj događaj je rekao: “Vi se ponašate sa djecom onako kako mi ne prihvatamo!” Poslanik, s.a.v.a., mu je rekao: “Da vjerujete u Boga i Njegovog Poslanika, i vi biste bili tolerantni prema djeci.” Ovaj Jevrej je zbog takvog odnosa Poslanika prihvatio islam.

Jednog dana Božiji Poslanik je, kako smo već naveli u ovoj knjizi, ljubio hazreti Hasana i tepao mu. Ikre ibn Habis je rekao: “Ja imam desetero djece, ali do sada nijedno od njih nisam poljubio.” Časni Poslanik se naljutio i rekao: “Šta da ja radim ako je Bog uzeo ljubav iz tvog srca? Ko god nije milostiv prema djeci i ne poštuje starije, nije od nas.” Jednog dana Božiji Poslanik je prolazio pored kuće hazreti Fatime i čuo je Hasana kako plače. Pozvao je Fatimu i rekao: “Zar ne znaš da me brine Hasanov plač?” Ebu Hurejre kaže: “Jednog dana je Poslanik Hasana i Husejna stavio na svoja mubarek ramena. Putem je ljubio sad Hasana, sad Husejna. Neki čovjek je upitao: ‘O Božiji Poslaniče, da li voliš ovo dvoje djece?’

On je odgovorio: ‘Da, ko god voli Hasana i Husejna sa mnom je prijatelj, a ko god je njima neprijatelj, i meni je neprijatelj.’” Poslanik, a.s., je ponekad govorio Fatimi: “Dovedi mi Hasana i Husejna.” Kada bi ih dovela, on bi ih stavio na svoja prsa i mirisao kao cvjetove.

Psiholozi kažu da odgajatelji trebaju odgajati ličnost djeteta, usaditi mu samopouzdanje i izgraditi ga sa stavom i karakterom. Ako odgajatelj ne poštuje dijete, smatra ga ništavnim i ruši njegovu ličnost, prirodno je da će ono biti plašljivo i bez karaktera i sebe će smatrati poniženim i bezvrijednim. Kada odraste, smatrat će se nedostojnim velikih djela. Takva osoba neće imati stvarnog uticaja u društvu i veoma lahko će prihvatiti poniženje. Ali ako se smatra dostojnom i karakternom, neće prihvatiti niska djela i neće prihvatati poniženje i uvrede. Ovaj karakter u određenoj mjeri zavisi od porodičnog odgoja i duha oca i majke. Psiholozi odgajateljima predlažu određene aktivnosti za jačanje duha djeteta među koje spada i sljedeće:

Prvo – izražavanje naklonosti i ljubavi prema djetetu. Ovo je pitanje na koje je već ukazano. Rekli smo da su Hasan i Husejn uživali dovoljno ljubavi i pažnje od strane oca, majke i Božijeg Poslanika.

Drugo – potrebno je podsjećati na dobre osobine djeteta i isticati ih u njegovom prisustvu i prisustvu drugih te na taj način jačati njegov duh. Časni Poslanik je govorio Hasanu i Husejnu: “Vi ste Božiji bosiljak.”

- “Božiji Poslanik, a.s, je jednog dana vidio Husejna kako se igra sa djecom. Pružio je ruke da ga uhvati. Husejn je bježao sad na jednu, sad na drugu stranu. Poslanik ga je sa šalom i osmijehom uzeo u naručje. Jednu ruku je stavio ispod njegove brade, a drugu iza njegovog vrata i poljubio ga rekavši:

‘Husejn je od mene i ja sam od Husejna. Ko god voli njega, voli i Boga. Husejn je dijete moje kćeri.’”

Među stručnjacima se vode razgovori i rasprave o tome od kada se djeca trebaju vjerski odgajati i obrazovati. Neki smatraju da dijete dok ne stigne do doba zrelosti nema sposobnost razumijevanja vjerskih ideja i vjerovanja te da ne treba biti vjerski obrazovano. Drugi misle da i djeca imaju sposobnost i potencijal za vjersko odgajanje i da odgajatelji mogu vjerske teme predstaviti jednostavno i razumljivo i prenijeti ih djeci, te ih na taj način privoliti da izvršavaju lakša vjerska djela i programe, da bi im se uho naviklo na vjerske teme i da se zbliže sa vjerskom praksom i mišljenjem.

Islam prihvata drugo stanovište i određuje da se djeca od sedam godina privole na klanjanje namaza. Poslanik, a.s., od samog djetinjstva i perioda dojenja u Fatiminoj kući djecu je praktično vjerski podsticao. Kada se rodio Hasan i kada su ga odnijeli Poslaniku, on ga je poljubio i na desno uho mu proučio ezan, a na lijevo uho ikamet. Isto je učinio i kada se rodio Husejn.

Jedna od stvari na koju otac, majka i ostali odgajatelji trebaju obratiti pažnju jeste i to da paze da dijete ne bi prešlo granice svojih prava i da, također, poštuje prava drugih. Dijete treba biti uredno i disciplinirano. Treba ga podučiti redu u životu. Treba ga odgojiti tako da se ne usteže uzeti svoje pravo, a da ne prekrši prava drugih. Naravno, temelji ove osobine se grade u kući, kod oca i majke. Otac i majka trebaju se prema svoj djeci istovjetno ponašati i nijednom ne smiju dati prednost u odnosu na ostale. Ne smiju praviti razliku između dječaka i djevojčice, malog i velikog, lijepog i ružnog, razumnog i manje razumnog. Čak i u izražavanju privrženosti trebaju se istovjetno ponašati prema svima kako se u njima ne bi javio osjećaj ljubomore, zavisti i zlobe i da ne izrastu u buntovnike i nasilnike.

Ako dijete vidi da se u njegovoj kući u potpunosti poštuje pravo svakoga, shvatit će da i u društvu treba poštovati prava drugih. Ali ako je u kući kaos i ne poštuju se prava svakoga, u djetetu će jačati osjećaj buntovništva i nasilništva.

Ukoliko dijete u trgovini, pri ulasku u autobus, kada ulazi u razred ili izlazi iz škole ne poštuje redoslijed drugih i krši njihovo pravo, i ukoliko ga otac i majka ili drugi odgovorniji u tome podstiču, onda su izdali to nevino dijete. Jer će od početka to dijete umisliti da je nasilništvo, guranje ispred drugih i nepotrebna prednost jedna vrsta vještine i sposobnosti. Kada ovakva osoba uđe u društvo ili dođe na čelo nekog posla, jedini njen cilj će biti kršenje prava drugih i, osim ličnog interesa i koristi, neće imati nikakvog drugog cilja i svrhe.

Ova odgojna lekcija je u potpunosti podučavana u kući hazreti Fatime. Toliko se pazilo na ovo da su se, i u najmanjim detaljima, poštivali disciplina i pravo. Naprimjer, Ali ibn Ebi Talib kaže: “Jednog dana časni Poslanik se odmarao u našoj kući. Hasan je zatražio vode. Poslanik je ustao, namuzao je malo mlijeka, nasuo u posudu i dao Hasanu u ruku. Husejn je ustao sa svoga mjesta i htio je da posudu sa mlijekom uzme iz Hasanove ruke. Međutim, Poslanik, a.s., je spriječio Husejna i nije mu dozvolio da uzme mlijeko od Hasana. Hazreti Fatima, koja je posmatrala tu scenu, je rekla: ‘O Božiji Poslaniče, čini se da više voliš Hasana?’ On je odgovorio: ‘Nije tako. Razlog moje odbrane Hasana je u tome što on ima prednost i prije Husejna je zatražio vode. Redoslijed se treba poštovati.’”

Pedagozi preporučuju da djeci treba dati slobodu da se igraju po svojoj želji i treba im osigurati sredstva i igračke za zdravu zabavu. U posljednje vrijeme u takozvanom civiliziranom svijetu posebna pažnja posvećena je ovoj temi. U jaslicama, obdaništima i školama su osigurana raznovrsna sredstva za igru i zdravu zabavu koja su u skladu sa uzrastom djece.

Djeca se podstiču na grupne igre, jer kao što je igra potrebna za razvoj tijela djeteta, ona ima veliki uticaj i na odgoj njegovog duha.

Neki ljudi od djece očekuju da žive kao odrasli i sebe smatraju obaveznim da djecu odvrte od igre i djetinjastog ponašanja i to smatraju odgojem. Ako je dijete razigrano, kažu: “Dijete je neučtivo”, ali ako je mirno, oborene glave, izbjegava igru i sjedi u uglu, onda kažu: “Bravo, kako je ovo dijete učtivo!” Međutim, stručnjaci za odgoj ovakvo mišljenje smatraju pogrešnim i smatraju da se dijete treba igrati. Ako se dijete ne igra, to je znak tjelesne i duhovne slabosti. Naravno, otac i majka trebaju paziti da igra ne bude štetna za dijete i da, svakako, ne pravi smetnje drugima.

Ne samo da dijete trebaju pustiti da se slobodno igra, nego se i otac i majka trebaju, u slobodno vrijeme, igrati s njim, jer je igra sa ocem i majkom poseban užitek za dijete i smatra se znakom ljubavi.

Božiji Poslanik, a.s., se igrao sa Hasanom i Husejnom.

Ebu Hurejre kaže: “Vidio sam kako je Poslanik uzeo ruke Hasana i Husejna, a njihove noge je stavio na svoje noge i govorio im je: ‘Svjetla Fatiminih očiju, dođite gore.’ I Hasan i Husejn su se penjali naviše dok im noge ne bi stigle na Poslanikove grudi. Zatim je govorio: ‘Bože moj, volim Hasana i Husejna.’”

Džabir kaže: “Vidio sam Poslanika kako hoda četveronoške a Hasan i Husejn su jahali na njegovim leđima. On je govorio: ‘Najbolja kamila je vaša kamila, a vi ste najbolji jahači.’”

ODABRANI HADISI O OVIM TEMAMA

-“Tri izjave imaju se smatrati zbiljom bez obzira da li su potekle u zbilji ili šali: vjenčavanje, puštanje žene (razvod) i vraćanje njezino nakon puštanja.”⁸⁹

-“Sklapajte brakove i rađajte djecu; ja ću se ponositi vašim brojem naspram drugih zajednica.”⁹⁰

-“Objelodanite stupanje u brak, a vjeridbu držite u tajnosti.”⁹¹

-“Najblagosloveniji je onaj brak koji je najlakši opremom.”⁹²

-“Neka ni jedan od vas ne zaručuje ono što je zaručio njegov brat, osim ako prvi prosac odustane ili mu sam dozvoli.”⁹³

-“Vjenčavajte vaše neudate i neoženjene jer će Allah time uljepšati njihov ahlak, uvećat će im opskrbu i ljudskost.”⁹⁴

-“Jedan dan gozbe na svadbi je sunnet (obaveza), dva dana su dobro djelo, a tri dana su već znak hvalisanja i želje za prestižom.”⁹⁵

-“Čovjek će biti nagrađen i za intimni život sa svojom ženom. Jedan od slušatelja, koga je ova riječ Allahova Poslanika iznenadila, začuđeno upita: “Zar će čovjek biti nagrađen i za to što zadovoljava svoju strast?” – na što mu Allahov Poslanik odgovori: “Zar ne znaš da bi učinio haram ako bi svoju strast zadovoljavao na nedozvoljen način, zato, ako je zadovoljava na dozvoljen način, biće nagrađen.”⁹⁶

⁸⁹ Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madže, Tirmizi.

⁹⁰ Bejheki.

⁹¹ Dejlemi.

⁹² Ibn Kutejbe.

⁹³ Buhari, Muslim.

⁹⁴ El-Bihar.

⁹⁵ Taberani.

⁹⁶ Muslim.

-“Čuvajte se bilja sa đubrišta!” Neko upita: “O Božiji Poslaniče, koje je to bilje sa đubrišta?” Poslanik reče: “Lijepa žena uzrasla u lošoj porodici.”⁹⁷

- Prenosi se od hazreti Aiše:“Allahov Poslanik me oženio u mjesecu ševvalu...”⁹⁸

-“Najbolji ljudi od mog ummeta su oni koji su najbolji prema svojim ženama, a najbolje žene mog ummeta su one koje su najbolje prema svojim muževima. Svaka takva žena je uzdignuta svakog dana i noći do nagrade hiljadu šehida koji su u borbi na Allahovom dž.š. putu strpljivi i odani, a prednost jedne od njih nad hurijama je kao prednost Muhammeda, a.s., nad najboljim čovjekom od vas. I najbolja žena mog ummeta je ona koja nastoji da obraduje svog muža, udovoljavajući mu u svemu što nije grijeh prema Allahu dž.š., a najbolji čovjek mog ummeta je onaj koji je blag sa svojom ženom blagošću majke prema svome djetetu. Takvome čovjeku se pišu svakog dana i noći, nagrade stotinu šehida koji su u borbi na Allahovom dž.š., putu strpljivi i odani.”

Omer r.a. na to upita: “Allahov Poslaniče, kako je za ženu nagrada hiljadu šehida a za čovjeka stotinu?” Na to mu Resulullah, a.s., reče: “Makar nisi znao, žena ima veću nagradu od čovjeka i vrednije sevabe, a Allah Uzvišeni podiže čovjeku stepene u Džennetu sa zadovoljstvom njegove žene s njim i njenim dovama za njega. I makar ne znao, najveći grijeh poslije pripisivanja Allahu druga, čini žena kada je neposlušna svome mužu; pa bojte se Allaha u pogledu dvoje slabih, jer

⁹⁷ El-Bihar.

⁹⁸ *Ljudi su neosnovano smatrali pokuđenom u mjesecu ševvalu zbog vjerovanja da samo značenje tog imena (njegov korijen glasi “šale“ a znači: otići, razići se, postati nesložni itd.) ima negativan odraz . To se sujevjerje prenijelo i u nas, tako da ima izreka: Ne ženi se između dva bajrama, odnosno ne ženi se u mjesecu ševvalu koji nastupa odmah iza Ramazana.*

vam ih je Allah potčinio: siročeta i žene. Ko im čini dobročinstvo, stiže Allahovo zadovoljstvo, a ko je loš prema njima, zaslužuje Allahovu srdžbu. Pravo žene nad mužem je kao moje pravo nad vama, pa ko ne ispunjava moje pravo, ne ispunjava pravo Allaha Uzvišenog, a ko ne ispunjava pravo Allaha Uzvišenog zaslužuje Njegovu srdžbu i njegovo je mjesto grozno, u Džehennemu.“⁹⁹

-“Trojica uživaju Allahovu brigu i pomoć: borac na Allahovom putu, dužnik koji uporno radi da se oduži, i oženjeni koji želi brakom ostvariti čestitost, uljudnost i suzdržanost.“¹⁰⁰

-“Izaberite za vaše sjeme (vodite računa koga ćete oženiti), jer djeca dosta nasljeđuju od roditelja.“¹⁰¹

-“Ženite se sa sposobnima, i udajte se za sposobne.“¹⁰²

- “Nemojte žene oženiti zbog njihove ljepote, jer njihova ljepota ih može upropastiti. Ne ženite ih zbog njihova imetka, jer njihov imetak ih može osiliti. Oženite ih zbog njihove vjere, bolje vam je imati za ženu vjernicu, pa makar bila i sluškinja.“¹⁰³

-“Ko oženi ženu radi njene časti, Allah mu neće povećati ništa osim poniženja. Ko se oženi radi imetka žene, Allah mu neće povećati ništa drugo osim siromaštvo. Ko se oženi radi ugleda i imena žene, Allah mu neće povećati ništa drugo osim bijede. A ko se oženi da sačuva svoj pogled (svoju vjeru), i uspostavi srodstvo, da sačuva rodbinske veze, Allah će njega i nju blagosloviti.“¹⁰⁴

⁹⁹ Izvor: Abdul-Kadir Džejlani: *El-Gunije li talibi tarikil~hakki, Fas lun fi Adabin-nikahi*, Kairo tiskana 956, str. 43.

¹⁰⁰ Tirmizi.

¹⁰¹ El-Hakim.

¹⁰² Ibn Madže.

¹⁰³ Ibn Madže.

¹⁰⁴ Taberani.

-“Dva rekata namaza oženjenog čovjeka vrjednija su od noćnog bdijenja i posta danju neženje.”¹⁰⁵

-“Čovjek koji se oženi sačuvao je pola svoje vjere.” U drugom hadisu stoji: “Pa neka se boji Allaha u drugoj polovini ili u ostatku.”¹⁰⁶

-“One su (žene), uistinu, druga polovica muškarcima.”¹⁰⁷

-“Među stvarima vašega svijeta, najdraže su mi bile žene i mirisi: a svježina moga oka (radost moga srca) je u namazu.”¹⁰⁸

-“Neka vjernik ne mrzi vjernicu, jer ako nije zadovoljan sa nekim njezinim svojstvom, zadovoljan je sa nekim drugim.”¹⁰⁹

-“Griješno je svako oko koje gleda što je zabranjeno, jer time vrši čin bluda. Žena koja se namiriše i lijepo nakiti u namjeri da zavede grupu ljudi kraj kojih prođe, griješna je zbog takvog postupka, kojim može izazvati pobudu i odvesti u blud.”¹¹⁰

-“Dvije vrste ljudi biće stanovnici Džehennema i ja ih poslije ovozemaljskog života, neću više vidjeti: silnici, u čijim su rukama bičevi debljine kravljih repova, kojima tuku svijet, i žene koje nose prozirnu odjeću kao da su gole, koje okreću lice od Allahovih zapovijedi i sklone su zlim djelima, a glave su im kao grbe u deva. Takve žene neće ući u Džennet, niti će osjetiti njegov miris! A miris njegov se širi na sve strane veoma daleko.”¹¹¹

-“Allahovo prokletstvo je na žene koje oponašaju muškarce i na muškarce koji oponasaju žene.”¹¹²

¹⁰⁵ *Men la jahduruhu-l-fekih*, sv. 3, str. 384.

¹⁰⁶ *Tirmizi*.

¹⁰⁷ *Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Ed-Daremi*.

¹⁰⁸ *Nesai, Ahmed, Ibn Sa'd*.

¹⁰⁹ *Muslim*.

¹¹⁰ *Ahmed, Tirmizi*.

¹¹¹ *Ahmed*.

¹¹² *Ahmed, Ebu Davud*.

-“Poslije pobožnosti i bogobojaznosti muslimanu nije ništa korisnije dato kao dobra žena: kada joj muž nešto naredi, ona to izvrši; kada je pogleda, ona ga svojim pogledom razveseli i raspoloži; ako je za neku stvar zakune, ona to izvrši; ako čuva svoje poštenje i muževu imovinu kada je on odsutan.”¹¹³

-“Da sam ikome naredio da čini sedždu drugome, naredio bih ženama da čine sedždu svojim muževima, radi prava koja im je Allah dao nad njima.”¹¹⁴

- Neka žene iz plemena Has'am je došla kod Allahova Poslanika i rekla mu: “Allahov Poslaniče, objasni mi kakve su obaveze žene prema mužu. Ja sam bez muža, pa ako mognem tim obavezama udovoljiti, udaću se, inače, i dalje ću ostati da živim bez muža. Muhammed a.s. joj reče: “Žena je dužna na poziv muža stupiti u intimni odnos kad god on to bude tražio. Žena ne smije postiti dobrovoljni post (nafilu) bez muževog odobrenja, jer ako to uradi samo je gladovala, jer u tom slučaju post neće biti primljen kod Allaha. Dužnost joj je da ne izlazi iz kuće bez muževog znanja i odobrenja, jer ako to radi proklinjaće je nebeski meleki, meleki koji donose ljudima Allahovu milost i meleki koji su zaduženi da izvrše kaznu.”¹¹⁵

- Hazreti Aiša priča:“ Pitala sam Allahova Poslanika kome žena najviše duguje svoju poslušnost, a on mi reče: Mužu.

A kome čovjek najviše duguje?

Majci – odgovori mi Allahov Poslanik.”¹¹⁶

-“Žena koja umre, a njezin muž bude zadovoljan s njom, ući će u Džennet.”¹¹⁷

-“Nije naš onaj koji odvrati ženu od njezina muža.”¹¹⁸

¹¹³ *Ibn Madže.*

¹¹⁴ *Ebu Davud, Hakim, Tirmizi.*

¹¹⁵ *Taberani.*

¹¹⁶ *Ahmed, Nesai.*

¹¹⁷ *Tirmizi.*

- “Najblagoslovenija je ona žena koju je najlakše opskrbiti.”¹¹⁹
- “Čuvajte se sedam stvari koje upropaštavaju onoga ko ih čini: širka, sihra, ubijanja na pravdi Boga, kamate, imetka siročeta, bježanja sa bojnog polja i potvore za blud pobožne i čestite vjernice.”¹²⁰
- “Ženite se, jer vam žene doista donose blagoslov u kuće.”¹²¹
- “Tražite nafaku stupanjem u brak.”¹²²
- “Ako vam dođe onaj ko vam odgovara po izgledu i vladanju, sa željom da se oženi od vas, oženite ga. Ako to ne budete činili, dolazit će do smutnje na Zemlji i poroka širokih razmjera.”¹²³
- “Brak je dio mog sunneta; svako ko se udalji od našeg pravca udaljava se od nas.”¹²⁴
- “Prema ženama su velikodušni i pažljivi samo plemeniti ljudi, a žene ponizuju i zlostavljaju samo oni koji su loši i niske naravi.”¹²⁵
- “Oporučujem vam lijep postupak sa svojim suprugama.”¹²⁶
- “Bojte se Allaha u pogledu žena! Vi kod njih imate svoja prava, a i one kod vas imaju svoja prava.”¹²⁷
- “Kod Allaha na Sudnjem danu najgore mjesto će imati onaj čovjek koji objelodani ono što mu njegova žena povjeri pri spolnom snošaju kao i on njoj.”¹²⁸

¹¹⁸ *Ebu Davud, Nesai.*

¹¹⁹ *Ahmed.*

¹²⁰ *Buhari, Muslim, Ebu davud i Nesai.*

¹²¹ *Bezzar.*

¹²² *Dejlemi.*

¹²³ *Ibn Kutejbe, Tirmizi.*

¹²⁴ *Ibn Madže.*

¹²⁵ *Ibn Asakir.*

¹²⁶ *Buhari.*

¹²⁷ *Muslim.*

-“Uzvišeni Allah ne gleda u ženu koja ne zahvaljuje svome mužu, a ne može bez njega.”¹²⁹

- Upitan je Allahov Poslanik, a.s., šta je najvrednije, pa je rekao: “Srce zahvalno, jezik koji Allahu zikr čini i žena vjernica koja jednog od vas pomaže na putu za Ahiret.”¹³⁰

-“Zaista Allah voli stidljivog, suzdržljivog, čednog, kreposnog čovjeka.”

-“Ashabi su razgovarali o planiranju porodice. Jedni su opravdavali postupak, pri polnom odnosu, u kojem su sprječavali spermi da dođe do maternice ejakulacijom van ženskog spolovila. Drugi su sumnjali u to. Pitali su Poslanika a on je rekao: “Radite što želite, ali biće onako kako Allah odredi. Od svake vode (sperme) ne nastaje dijete.”¹³¹

-“Allahu je najmrži od svih dozvoljenih stvari razvod braka.”¹³²

-“Meni najdraži i položajem najbliži od vas na Sudnjem danu je onaj ko je imao najljepšu ćud i koji je bio najponizniji.”

-“Lijep ahlak osnažuje ljubav.”

- Rekao je Poslanik, a.s., kada mu je rečeno za jednu ženu da danju posti, a noću ibedeti, ali je loše naravi i svoje komšije uznemirava jezikom:

“Nema dobra u njoj, ona je od stanovnika Džehennema.”

-“Džebrail me je toliko savjetovao u vezi sa ženama da sam čak pomislio da mogu pustiti samo očite bludnice.”

¹²⁸ Muslim, Ahmed.

¹²⁹ Nesai.

¹³⁰ Ahmed i Tirmizi.

¹³¹ Ahmed.

¹³² Ebu Davud.

-“Pravo žene kod muža je da je hrani, oblači i da je ne grdi javno.“

-“Riječi: ‘Volim te’, koje muškarac uputi ženi, nikada se ne brišu iz njenog srca.”

-“Sjedenje muža sa svojom porodicom je draže Allahu od itikafa u ovoj mojoj džamiji.”

-“Ženi koja bude uznemiravala svoga muža Allah neće primiti namaz niti dobra djela sve dok ga ne pomogne i ne zadovolji, pa čak i kad bi cijeli život postila. I na čovjeku je isti takav grijeh i kazna kada uznemirava ženu i nanosi joj nepravdu.

-“Ko se radi Allaha strpi povodom lošeg ahlaka svoje žene, Allah će mu za svaki dan i noć koji se strpi podariti nagradu koju je podario Ejjubu, a.s., za nevolje koje je vidio, a njoj će pisati grijeh za svaki dan i noć koliko je pijeska u pustinji.“

-“Ženi koja se strpi u povodu lošeg ahlaka svoga muža Gospodar će podariti nagradu poput nagrade Asije bint Muzahim (žene faraonove).”

-“Kada budete pozvani na svadbeni ručak, odazovite se.“

-“Svakoj ženi koja bude mužu na usluzi sedam dana Allah zatvori sedam kapija Džehennema i otvori joj osam kapija Dženneta da uđe kuda sama želi.” Također je rekao: “Nijedna žena ne napoji muža vodom, a da to za nju nije vrjednije od godinu dana posta i noćnog bdijenja.”

-“Volite djecu i budite milostivi prema njima.”

-“Ne mrzite kćerke, jer one su skupocjeni prijatelji.”

-“Kćerke, one su saosjećajne, pomažu i berićetne su.”

-“Ko ode na pijacu, kupi poklon i odnese ga svojoj porodici je poput onoga koji nosi sadaku skupini kojoj je potrebno. Pri davanju poklona treba davati prvo ženskim, a onda muškima.”

-Poslanik, a.s., kada je bio upitan za dobročinstvo roditeljima nakon njihove smrti: “Da, učiti dove za njih, tražiti oprost za njih, ispunjavanje njihovih oporuka nakon njih, obilazak njihove rodbine, poštovanje prema njihovim prijateljima.”

-“Između ostalog tri su prava koja djeca imaju u svojih roditelja: odabiranje lijepog imena, da ga nauče pisanju i da ga ožene kada odraste.“

-U hadisu o Miradžu prenosi se da je Allah Uzvišeni rekao Poslaniku a.s.: “O Muhammede, za Mene je obavezna ljubav prema onima koji se međusobno vole zbog Mene. Za Mene je obavezna ljubav prema onima koji su uzajamno samilosni zbog Mene. Za Mene je obavezna ljubav prema onima koji se zbog Mene povezuju. Za Mene je obavezna ljubav prema onima koji se pouzdaju u Mene. Moja ljubav nema znaka, niti konačnog odredišta, niti kraja. Bilo koji znak da im uzdignem, drugi znak im spustim.”

-“Ko se pouči nečemu u mladosti, to znanje je poput slike uklesane u kamen, a ko stekne neko znanje u starosti, ono je poput knjige ispisane na vodi!“¹³³

- Prenosi se od Ebu Hurejre, r.a., da je rekao: “Vjerovjesnik je poljubio El-Hasena sina Alije, r.a., dok je kod njega bio El-Akne' ibn Habir.

El-Akne' reče: 'Ja zaista imam desetoro djece ni jedno nikada nisam poljubio.' Allahov Poslanik samo ga pogleda i reče: 'Ko se ne smiluje neće mu se milost ni ukazati“

-Beduini dođoše Poslaniku, a.s., i upitaše: “Ljubite li vašu djecu?“ “Da“ odgovori Poslanik. Oni rekoše: “Ali mi, tako nam Allaha, ne ljubimo“, te Allahov Poslanik, a.s., reče: “Šta ja mogu ako vam je Allah iz srca iščupao milost?“¹³⁴

¹³³ Ovaj i prethodni hadisi su prenešeni iz zbirke hadisa Mjera mudrosti, I i II tom.

¹³⁴ Rijadu-s-Salihin, 230 i 231.

-“Sedam će vrsta ljudi Allah, dž.š., smjestiti u Svoj hlad, kada neće biti drugog hlada osim Njegovog hlada: pravednog vladara, mladića koji je odrastao u pokornosti Allahu, dž.š., čovjeka čije je srce vezano za džamiju, dvojicu koji su se zavoljeli u ime Allaha, dž.š., radi Njega se sastajali i rastajali, čovjeka koga je lijepa i ugleda žena pozvala da učini s njom blud, a on odbio rekavši: “Ja se bojim Allaha, dž.š.“, čovjeka koji je udjeljivao milostinju tako tajno da njegova ljevica nije znala šta daje desnica, i čovjeka koji je u osami spomenuo Allaha, dž.š., pa su mu se zbog toga oči orosile suzama.“

- Muhammed bin Abdullah el-Ensari prenosi od Abdul-Varisa, on od Muhammeda bin Džuhade, ovaj od Velida, on od Abdur-Rahmaria bin Avfa, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.a., rekao: “Koja žena bude obavljala pet dnevnih namaza, bude postila Ramazan, čuvala svoj spolni organ od grijeha i bude pokorna svome mužu ući će u Džennet.”

PROPISI U VEZI SA NOVOROĐENČETOM

Učenje ezana i ikameta

Sunnet je proučiti ezan na desno uho novorođenčeta, a ikamet na lijevo uho, kako bi prvo što dijete čuje bilo Allahovo ime.

Učenje dova

Sunnet je proučiti na desno uho novorođenčeta sljedeću dovu: *Inni eizuha bike ve zurijetuha mineš-šejtanir-radžim.*

Pored ezana, ikameta i dove, sunnet je pručiti djetetu na desno uho nešto iz Kur'ana, koji god se žele ajeti, a Ibn-Rezin u svom "Musnedu" bilježi da je Poslanik, a.s., učio suru Ihlas na desno uho novorođenčeta.

Čestitanje roditeljima

Lijepo je čestitati rođenje djeteta roditeljima govoreći: *Barekallahu leke (leki) fil-mevhubi leke (leki), ve šekertel-vahib ve belega ešudehu ve rezakte birrehu.*

U prevodu: Allah ti blagoslovio ono što ti je darovano, Tebe učinio zahvalnim Njemu koji ti je ovo darovao, njemu dao da doživi starost, a tebe opskrbio njegovim dobročinstvom!"

Ili nekom prigodnom dovom, rječima koje sadrže dovu Allahu za dobro djeteta i njegovih roditelja.

Dova za zaštitu

Poslanik a.s., je Hasanu i Husejnu za zaštitu učio dovu: "E'uzukuma bi kelimatillahit-tammati min kulli šejtanin vehhametin, ve min kuli 'ajni lammetin"

Prijevod: Zaštitu Allahu molim za vas pomoću Allahovih savršenih riječi pred šejtanom i pred zlim pogledom!

Nadijevanje imena

Sunnet je novorođenčetu izabrati lijepo ime, na što ukazuje hadis: “Bit ćete prozvani na Sudnjem danu po svojim imenima, po imenima očeva svojih. Nadijevajte lijepa imena!”¹³⁵

“Prvo dobro djelo čovjeka prema svome djetetu jeste da mu nadije lijepo ime, zato svako od vas mora odabrati lijepo ime za svoje dijete.”¹³⁶

Nadijevanje djeci blagoslovljenih imena je veoma dopadljiva stvar i razlog je blagoslovljena života.

Akika

Akika je klanje kurbana povodom rođenja djeteta. Smisao akike se ogleda u tome što je ona, s jedne strane, svojevrstan vid zahvalnosti Uzvišenom Allahu na darovanom djetetu, a s druge strane, umiljavanje Allahu da radi prinese žrtve sačuva život i zdravlje djeteta. Akika je pritvrđeni sunnet za djetetove staratelje koju su u mogućnosti, jer je Allahov Poslanik, a.s., rekao: “Za (život) svakog novorođenog djeteta zalog je njegova akika, koja se kolje sedmi dan po njegovu rođenju, kad mu se daje ime i brije (šiša) kosa.”¹³⁷

U hadisu se kaže da je svako dijete privezano za svoju akiku, što po mišljenju uleme znači da će djetetu kojem nije priređena akika biti onemogućeno da se zauzima za svoje roditelje, dok neki kažu da će to uticati na njegov odgoj (hadis bilježe autori “Sunena” i Ahmed, koji kaže da je hadis sahih).

Za akiku važe propisi kurbana

Ako se kolje ovca, kurban mora biti star najmanje godinu dana. Kurban ne smije imati mahanu koja bi umanjila vrijednost mesa. Ne smije biti hrom niti bolestan, niti suviše mršav.

¹³⁵ *Ebu-Davud*

¹³⁶ *El-Mehedžetu-l-bejda, svezak, III, str. 123.*

¹³⁷ *Davud, Nesai i drugi.*

Prilikom klanja akike uči se dova: *Allahumme minke ve ilejke akika fulan*, na osnovu hadisa koji prenosi Bejheki da je Poslanik, s.a.v.a., kad je klao akiku za Hasana i Husejna, rekao: “Recite: 'Bismillah, Allahumme leke ve ilejke akika fulan.’“

Podjela mesa: Mustehab je meso akike, kao i meso kurbanda podijeliti na tri dijela: jedan dio ostaviti za ukućane, jedan dio podijeliti kao sadaku siromasima i jedan dio pokloniti prijateljima i komšijama. Mustehab je dati babici mesa od akike. Najbolje je da se za dječaka zakolju dvije ovce približnih godina i da su slične, a za djevojčicu jedna ovca. Prenosi se da je Ummu Kerzi rekla: “Čula sam da Poslanik, s.a.v.a., kaže: “Za dječaka se kolju dvije ovce približnih godina i da su slične, a za djevojčicu jedna ovca.”

Akika se kolje sedmi dan po rođenju djeteta, ako postoji mogućnost za to, ili četrnaesti ili dvadeset prvi dan po rođenju. Ako ne postoji mogućnost, onda se akika može zaklati bilo koji dan. Imam Et-Taberani zabilježio je predaju u kojoj se prenose Poslanikove riječi: “Akika se kolje, sedmi ili četrnaesti ili dvadeset prvi dan.”¹³⁸ Ukoliko se akika ne zakolje sedmi dan neće smetati da se to učini i kasnije jer se smatra da ovim hadisom nije ograničeno klanje akike već se pokazuje na posebnu odliku, tj. ono što bi bilo najbolje. Po mišljenju nekih islamskih učenjaka, pohvalno je pripremiti meso akike i pozvati ljude na gotovu hranu.

Sunećenje (obrezivanje) je pritvrđeni sunnet za dječake.

- Prenose Buhari da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: “U vjeru spadaju pet stvari: obrezivanje, odstranivanje dlaka sa spolnih organa, skraćivanje brkova, podrezivanje noktiju te čupanje dlaka ispod pazuha.”

¹³⁸ Et-Tabrani u djelu *El-Evsat* 5/243/4882.

Bušenje ušiju

Hanbelijski pravници dozvoljavaju bušenje ušiju djevojčici radi nošenja nakita, a mekruh je to činiti dječaku. Također, postoji fetva hanefijskih pravnika da nema zapreke za bušenje ušiju djevojčici zato što Poslanik, s.a.v.a., to nije zabranio.

Riječ dvije o dojenju

U okviru ovog poglavlja reći ćemo nekoliko riječi i o temi dojenja. Dojenje se u Kur'anu kao način bebine ishrane spominje na dva mjesta. Svevišnji Allah kaže: "Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude. Otac djeteta ih je dužan prema svojoj mogućnosti hraniti i odijevati. Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih: majka ne smije trpiti štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog svoga djeteta. I nasljednik je dužan sve to. A ako njih dvoje na lijep način i sporazumno odluče dijete odbiti, to nije grijeh. A ako zaželite da djeci svojoj dojilje nađete - pa nije grijeh kada od srca ono što ste naumili dadete. Allaha se bojte i znajte da Allah dobro vidi ono što radite."¹³⁹ I kaže Uzvišeni Allah: "... a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu sporazumjevši se međusobno na lijep način."¹⁴⁰

Vidimo dakle, ako roditelji odluče da odbiju dijete od dojenja prije isteka dvije godine, to im nije grijeh, dozvoljeno je. Ovo je stav većine komentatora islamskih pravnika. Međutim, u tome ne smije biti štete po dijete dojenče i to je drugi uvjet. El-Kurtubi, kaže u svome tefsiru: "Produžavanje ili skraćivanje dojenja ispod dvije godine biva ukoliko u tome nema štete za dojenče i ako su time roditelji zadovoljni."

¹³⁹ *El-Bekara*, 233.

¹⁴⁰ *Et-Talak*, 6.

NAJČESTITIJI PRIMJERI BRAČNOG ŽIVOTA

Najčestitiji primjeri bračnog života, na koje se ukazuje i u prigodnoj dovi koja se uobičajava učiti nakon sklapanja šerijatskog braka, jesu brak Poslanika islama, a.s., i hazreti Hatidže, te hazreti Alija i hazreti Fatime. Pokušaću predstaviti te primjere kroz kratke životopise hazreti Hatidže i hazreti Fatime.

Hazreti Hatidža

Pošto je život Poslanika islama više poznat, u ovom tekstu ću se osvrnuti ukrakto na neke karakteristike života i ličnosti hazreti Hatidže. Porijeklo i loza čiste Hatidže spaja se sa lozom Poslanika, a.s., kod njihovog zajedničkog pretka Kusajja. Njihovo porijeklo je iz istog korijena: Vjerovjesnikov, s.a.v.a., otac je Abdullah, a njegov otac je Abdulmuttalib, a njegov otac je Hašim, a njegov otac je Abdul-menaf, a njegov otac je Kusajj. S druge strane, Hatidžin otac je Huvejlid, a njegov otac je Esed, a njegov otac je Abdul-uzza, a njegov otac je Kusajj. Poslije smrti njenih roditelja umro je i Hale, njen muž. Rastanak s njim ostavio je ranu u Hatidžinom srcu. Od Haleta joj ostade sin po imenu Hind. Ona se kasnije udala za Atika ibn Aiza El-Mahzumija. Međutim, njihov brak je trajao kratko. Smrt je pokosila i njegov život, a od njega joj je ostala kćerka koja se također zvala Hind. Zbog toga su Hatidžu nazvali Ummu Hind (Majka Hinda).

Strpljivo je podnosila ono što ju je pogodilo i živjela sa svoje dvoje djece. Daleko se čulo o njenoj ljepoti, čednosti, lijepom odgoju i vladanju. Njeno srce je svjetlilo kao biser. Od Božije mudrosti je to, da je čista hazreti Hatidža u tom vremenu mraka neznanja i zablude svijetlila kao Venera. Mnogi su je prosili,

tražili njenu ruku, ali nije pristala i nikome nije rekla: “Da!” Svi su svjedočili njenoj bistrini uma i pronicljivosti, kao i njenoj čednosti i lijepom odgoju. Žene u Mekki su dolazile kod nje, savjetovale se s njom i tako donosile svoje odluke. Zbog toga su je zvale Sejjidetu'n-nisa (Prvakinja među ženama).

Uistinu je bila najvrijednija među ženama. Odlikovana je najvrijednijim vrlinama; bila je najljepša, najrazboritija, najljepšega odgoja, najčednija i najbogatija žena.

U Mekki je živjela u prostranoj dvokatnoj kući. U to vrijeme njena kuća bila je jedna od najljepših u gradu. Lično je uređivala kuću, po svojoj želji i ukusu. Budući da je bila pametna i lijepo odgojena, napravila je jedan savršen sistem trgovine: sa karavanama je slala svoju robu u Šam i Jemen, a vrijednost njene robe u karavanama bila je jednaka vrijednosti robe ostalih trgovaca. Svoje predstavnike u trgovini je dobro plaćala tako da se njen imetak sve više množio.

Jedna od činjenica koje mogu osvijetliti veliki duh, slobodoumnost i nezavisnost duha plemenite žene hazreti Hatidže jeste da nije zapustila ni upropastila bogatstvo koje je naslijedila od prvog i drugog muža, te nije pribjegla lihvarstvu i kamatarstvu, što je bilo uobičajeno u to vrijeme, nego ga je upotrijebila za trgovinu i poslovanje. Uposlila je pouzdane i čestite ljude i počela se baviti trgovinom. Ibn Hišam piše: “Hatidža je bila bogata i plemenita žena koja se bavila trgovinom i zaposlila je muškarce koji su poslovali za nju.”¹⁴¹ Jasno je da upravljanje tako velikim karavanima, još u to vrijeme i na arapskom poluotoku, nije bilo lahak posao, posebno ako ga vodi jedna žena u vrijeme kada su žene bile uskraćene za društvena prava i mnogi nemilosrdni muškarci su zakopavali svoju živu žensku djecu. Prema tome, ta plemenita žena je morala imati izuzetne

¹⁴¹ *Sire Ibn Hišam*, sv. 4, str. 199.

sposobnosti, istaknut karakter, nezavisnost duha i obaviještenost kako bi mogla rukovoditi velikom i opsežnom trgovinom.

Svakako je, pored svega toga, najistaknutija i najsjajnija činjenica u Hatidžinom životu priča o njenom braku sa Poslanikom, a.s.. S obzirom da su žene uglavnom naklonjene bogatstvu i ugodnom životu i da im je najveća želja da dobiju bogatog i uglednog muža kako bi u bračnom životu uživale sve blagodati, jasno je, međutim, da je Hatidža tražila izuzetan karakter naspram ovog prije nabrojanog. Historija bilježi da je Hatidža Varaku uzela kao posrednika u sklapanju braka sa Muhammedom, a.s. Kada ju je Varaka obavijestio da su Muhammed i njegovi rođaci pristali na sklapanje braka, Hatidža mu je, u znak zahvale, poklonila veliki dar. Allahov Miljenik, Vjerovjesnik cijeloga vremena, prostora i svih stvorenja, imao je dvadeset pet, a čista i plemenita Hatidža – četrdeset godina kada su se vjenčali. Svu Vjerovjesnikovu djecu, osim Ibrahima, rodila je čista Hatidža. Prema onome što je zabilježio Ibn Sa'd, prvo Vjerovjesnikovo i Hatidžino dijete bio je Kasim. Poslije njega su rođene: Zejneb, Rukajja, Fatima i Ummu Kulsum. Poslije Objave, u periodu islama, rođeni su Abdullah (Tajjib) i Tahir. Od njegove blagoslovljene djece, Kasim i Abdullah, umrli su u djetinjstvu, još u Mekki. Punoljetsvo su doživjele samo njegove blagoslovljene kćeri i dočekale Objavu. Dakle, sva djeca Vjerovjesnika, a.s, su od čiste i čedne Hatidže (r.a.). Samo je Ibrahim od Marije, robinje koju mu je poklonio Egipatski vladar. Na njenu ljubav prema Vjerovjesniku on je uzvratio posebnom ljubavlju. A ona ga je voljela svim srcem, i uvijek nastojala da otkloni njegove brige i boli. Svojim slatkim osmijehom i vedrim licem uvijek ga je činila sretnim i spokojnim. Ljubavlju prema njemu postigla je ljubav prema Allahu Uzvišenom.

Muhammed, a.s., i Hatidža su osnovali jedno toplo i ugodno porodično okrilje. Prva žena koja je prihvatila Muhammedov poziv bila je Hatidža. Ta plemenita žena sav svoj imetak i bezgranično bogatstvo, bez ikakvog uvjetovanja, stavila je na raspolaganje Muhammedu, a.s.. Hatidža nije bila od onih žena koje, čim imaju malo bogatstva i nezavisnosti, ne obraćaju pažnju na svog supruga i uskraćuju mu svoj imetak. Pošto je znala za uzvišeni cilj Poslanika i vjerovala je u njega, sav svoj imetak je stavila njemu na raspolaganje i rekla: “Troši ga na širenje Božije vjere kako god smatraš da je ispravno.”

Hišam kaže: “Božiji Poslanik je puno volio Hatidžu, iskazivao joj je poštovanje i u poslovima se savjetovao s njom. Ta plemenita i pronicljiva žena bila mu je dobar pomoćnik i savjetnik. Prva žena koja je povjerovala u njega bila je Hatidža. I sve dok je Hatidža bila živa, Muhammed, a.s., nije imao drugu ženu.”¹⁴²

Poslanik je govorio: “Hatidža je jedna od najboljih žena ovog ummeta.”¹⁴³

Aiša kaže: “Pošto je Poslanik Hatidžu stalno spominjao po dobru, jednog dana sam mu rekla: ‘O Božiji Poslaniče, Hatidža je bila samo stara žena i Bog ti je poklonio bolju od nje.’ Poslanik se naljutio i rekao: ‘Bog mi nije dao bolju od nje. Hatidža je prihvatila vjerovanje kada su drugi bili u nevjerstvu. Mene je posvjedočila onda kada su me drugi negirali. Besplatno mi je imetak stavila na raspolaganje onda kada su mi drugi sve uskraćivali. Bog je moje potomstvo uspostavio u Hatidžinom porodu.’” Aiša kaže: “Odlučila sam poslije toga da Hatidžu ne spominjem po lošem.”¹⁴⁴

¹⁴² *Sabit ibn Dževzi, Tezkiretul-havas, Najaf, 2004, str. 302.*

¹⁴³ *Tezkiretul-havas, str. 302.*

¹⁴⁴ *Tezkiretul-havas, str. 303.*

Prva islamska porodica formirana u islamu bio je dom Muhammeda, a.s., i Hatidže. Unutrašnji upravitelj tog doma bila je Hatidža, koja je potpuno vjerovala u Muhammedov, a.s., cilj i na putu stizanja do tog svetog cilja nije izbjegavala nikakav napor ni požrtvovanje. Sve svoje bogatstvo stavila je na raspolaganje Poslaniku rekavši: “Ova kuća i imetak pripadaju tebi, a ja sam tvoja robinja i sluškinja.” U teškoćama je tješila Muhammeda, bodrila ga i davala mu nadu u stizanje do cilja. Ako su ga nevjernici mučili, kada bi se vratio kući, nailazio bi na Hatidžinu milost i ljubav i iz toplog okruženja doma uzimao bi snagu. Sa tom plemenitom i časnom ženom savjetovao se u vezi sa problemima i teškim događajima. Hazreti Hatidžu volio je plemeniti Poslanik. Čime se postiže ta ljubav? Kako se zadobija mjesto u srcu prvaka svih Vjerovjesnika i Poslanika? Čista i plemenita Hatidža bila je privržena Poslaniku, a.s., takvom ljubavlju i vjernošću da to nije moguće riječima opisati. Ona je predala svoje srce plemenitom Poslaniku i bila mu na usluzi do kraja života. Ona je gorjela poput svijeće zbog njega i prolivala biserne suze, opet zbog njega. Ona je ta koja je poput leptira letjela oko njega, kao da je srcem zborila: “O Vjerovjesniče, svjetlo na putu do Dženneta!”

Ona je ta koja je s ljubavlju otvorila ružu svoga srca i koja je od rijeke svoga života učinila Kevser, ulivajući se u more Dženneta. Ona je ta koja je odlikovana čašću da prva povjeruje i da svijetlim usnama posvjedoči poslanstvo Muhammeda, a.s., Ona je ta koja je žrtvovala sav imetak, ugled i bogatstvo samo da bi stekla zadovoljstvo Allaha i Njegova Poslanika . Ona je ta koja je ovom ummetu darovala Fatimu, sjajni džennetski biser koji će neprastano sijati. Ona je odgojila i hazreti Aliju, Allahovog lava, i sa ljubavlju čuvala ta dva sjajna bisera koja će se brakom nanizati na najljepšu ogrlicu ljubavi.

Uistinu, njeno srce je bilo ispunjeno blistavim biserima. Bila je uzor u imanu, iskrenosti, vjernosti, ahlaku, dobročinstvu, strpljivosti. I mnogim drugim lijepim osobinama kojima je bila ukrašena. Hazreti Hatidža r.a. bila je ruža koja je procvala još u praiskonu. Iz tog ružičnjaka je došla na ovaj svijet i živjela kao Vjerovjesnikova, a.s., ruža. Osvojila je srce Vjerovjesnika i preselila na Drugi svijet. Hatidža-i Kubra je žena koja se može uzeti kao primjer u životu. Učenjaci ummeta su rekli: "Ljubav i poštivanje muža je sunnet hazreti Hatidže-i Kubra!"

Hazreti Fatima

Karakter ličnost u velikoj mjeri zavise od karaktera ličnosti oca i majke. Otac i majka su ti koji postavljaju temelje karaktera djeteta i u kalupu svoje etike i duha ga predaju društvu. Tako se može reći da je svako dijete primjer, ogledalo i cjelokupni prikaz karaktera i ličnosti oca i majke i njihovog načina odgoja. Fatiminog oca nije potrebno posebno predstavljati ni opisivati jer izuzetna ličnost, duhovna veličina, moralnost, uzvišeno nastojanje, požrtvovanost i hrabrost plemenitog Poslanika nisu nepoznati nijednom muslimanu, pa čak nijednom informiranom čovjeku. O njegovoj veličini je dovoljno ono što je rekao Uzvišeni Bog: *A ti si, zaista, najljepše čudi.*¹⁴⁵

Kroz kratak osvrt u prethodnom kazivanju vidjeli smo i plemenite i sjajne karakteristike hazreti Hatidže.

Jedna od tajni stvaranja je da svako želi da ima potomka kako bi ga odgajao po svojoj želji i ostavio kao spomen na sebe. Čovjek svoje dijete smatra preostalim dijelom svoga bića i smatra da dolaskom smrti njegovo postojanje ne okončava. Čovjek bez potomka, s druge strane, svoj život smatra kratkim i okončanim dolaskom smrti. Sistem stvaranja na taj način čuva

¹⁴⁵ *El-Kalem, 4.*

čovjekovu vrstu od izumiranja. Poslanik, a.s., i Hatidža su također imali takvu želju. Sigurno je Hatidža – koja za širenje monoteizma i spas čovječanstva nije izbjegavala nikakvu žrtvu, i koja je za ostvarenje Poslanikovog svetog cilja zanemarila imetak, rođake i prijatelje i bez ikakvih uvjeta pokorila se zahtjevima Muhammeda – željela da sa Muhammedom, a.s., ima dijete koje će podržati vjeru islam i nastojati da je proširi i ostvari Muhammedove, a.s., ciljeve. Časni Poslanik je znao da je smrt čovjeku neizbježna i da u okviru ograničenog perioda svog života ne može u potpunosti ostvariti svoj veliki cilj i spasiti čovječanstvo od vrtloga zablude. Poslanik je dobro znao da poslije njega trebaju postojati osobe koje će ozbiljno nastojati da slijede njegov cilj i prirodno je da je želio da te požrtvovane osobe budu iz njegovog potomstva. Zbog smrti djece, njihovi neprijatelji su bili veseli i radosni jer su mislili da je time prekinuta Muhammedova loza. Ponekad su Poslanika nazivali “ebter”, što znači (prekinut) bez djeteta. Kada je umro Abdullah, ‘As ibn Va’il, umjesto da izrazi suosjećanje sa Muhammedom, a.s., zbog gubitka djeteta, na javnim mjestima ga je nazivao “ebter” i bez potomka. Govorio je: “Nakon što Muhammed umre, neće ostati nikakvog traga od njega”, a svojim uvredama je povređivao i Muhammeda i Hatidžu.¹⁴⁶

Međutim, Bog je obradovao Poslanika viješću da će mu dati mnogo dobra. U odgovoru neprijateljima Poslanika objavio je suru *Kevser*, rekavši: “Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali, zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji, onaj koji tebe mrzi sigurno će bez spomena ostati.”¹⁴⁷

Poslanik nije bio od onih ljudi kratke pameti iz doba džahilijeta koji su se stidjeli kada bi dobili kćerku i koji su u bijesu korili i

¹⁴⁶ *Sire Ibn Hišam*, sv. 2, str. 34.

¹⁴⁷ *El-Kevser*.

iskaljivali ljutnju na nevine majke djece te su se posramljeni udaljavali od ljudi. Muhammed, a.s., je poslan da se bori protiv ljudi koji ženama nisu pridavali vrijednost i značaj, i koji su ih udaljavali iz društva, dok su nevine djevojčice žive zakopavali u zemlju, i da im stavi do znanja da je i žena bitan član društva te da ima izuzetno velike i teške dužnosti i odgovornosti. I ona treba uložiti napor u razvoju i napretku društva i ispuniti dužnosti koje su stvaranjem predviđene za nju. Bog je htio da praktično svijetu pokaže vrijednost žene i zato je sjeme čistog Poslanikovog potomstva postavio u biće njegove kćerke hazreti Fatime Zehre. Na taj način je zadao jak udarac nerazumnim ljudima koji kćerku nisu smatrali svojim potomstvom, nego su je smatrali sramotom i tegobom.

Period dojenja i dane djetinjstva Fatima Zehra je provela u veoma opasnom okruženju, u kriznom stanju početka islama, koji su, bez sumnje, ostavili uticaj na osjetljivi duh tog nemoćnog djeteta. Kada je Poslanikov, a.s., poziv postao javan, intenzivirani su i napadi i zlostavljanja od strane neprijatelja. Kada su neprijatelji izgubili nadu i da će ubiti Poslanika, muslimane su izolirali u području Ši'b Ebu Talib, izložili ih ekonomskom pritisku i kupovinu i prodaju sa njima zabranili. Muslimani su u tom izoliranom zatvoru, izloženi žezi, pod pritiskom i u oskudici proveli oko tri godine, izdržavajući sa veoma malo hrane koja im je ilegalno i skriveno dolazila. Fatima Zehra je u takvim kriznim i opasnim vremenima rođena i odrastala. Plemenita Hatidža je u takvoj situaciji i uvjetima dojila svoje drago novorođenče. Period dojenja Fatime je prošao upravo u Ši'bu Ebu Taliba i u tom užarenom području ona je naučila hodati i tu je počela jesti običnu hranu. Kada je učila govoriti, slušala je plač i jecaje gladne djece. Kada bi se probudila noću, vidjela je svoje najbliže kako golim sabljama čuvaju stražu oko njenog oca.

Još nije prošla ni godina dana otkada su Poslanik i njegovi prijatelji oslobođeni iz izolacije Ša‘ba, a Hatidža je preselila na bolji svijet.¹⁴⁸

Kako je samo ovaj tužni događaj potresao osjetljivi duh male Fatime. Smrću Hatidže neki kućni poslovi prirodno su pali na pleća male Fatime, jer je ova prva kuća tevhida izgubila svoju domaćicu i, osim Fatime, u kući nije bilo druge uspomene na nju. Historija nije razjasnila šta se u Poslanikovoj kući dešavalo u ovom teškom periodu i kako su oni vodili svoj život, ali očima srca se može osvjedočiti u teško stanje stanovnika ove kuće. Ugled i veličina koje je časni Poslanik uživao među ljudima iz dana u dan su se povećavali. Zbog toga je i njegova draga kćerka Zehra stalno privlačila pažnju istaknutih Kurejšija i drugih uglednih i bogatih ljudi koji su, svako malo, dolazili da je prose. Međutim, časni Poslanik, s.a.v.a., uopće nije želio da iko govori o tome i prema proscima se odnosio tako da su oni pomišljali kako je ljut na njih.¹⁴⁹

Nekoliko najbližih Poslanikovih drugova je prosilo hazreti Fatimu ali ih je Poslanik, a.s., odbio govoreći da je još mlada.

Ashabi Božijeg Poslanika osjetili su da Poslanik želi da u vezi s ovim pitanjem postigne dogovor sa Alijem. Međutim, od Alija nije stizao nikakav prijedlog vezano za Fatimu. Jednog dana su Omer, Ebu Bekr, Sa'd ibn Mu'az i drugi sjedili u džamiji i razgovarali o različitim temama tako da je započet razgovor i o Fatimi. Ebu Bekr je rekao: “Već neko vrijeme istaknuti ljudi među Arapima prose Fatimu, ali Božiji Poslanik ne prihvata ničiji prijedlog i u odgovoru im kaže: ‘Na Bogu je da odredi Fatiminog supruga.’ Ali ibn Ebi Talib do sada nije poduzeo ništa po tom pitanju i nije zaprosio Fatimu. Mislim da

¹⁴⁸ *Sire Ibn Hišam.*

¹⁴⁹ *Kešful-gumme, sv. 1, str. 353.*

je njegovo siromaštvo razlog. Za mene je očito da Bog i Poslanik Fatimu čuvaju za Alija.” Zatim je Omeru i Sa'du ibn Mu'azu rekao: “Da li ste spremni da zajedno odemo do Alija i objasnimo mu ovu situaciju i ukoliko bude želio taj brak, a siromaštvo mu bude prepreka, da mu pomognemo!” Sa'd ibn Mu'az je prihvatio taj prijedlog i Ebu Bekru je pružio podršku u toj nakani. Selman Farsi kaže: “Omer, Ebu Bekr i Sa'd ibn Mu'az izašli su s tom namjerom iz džamije i krenuli u potragu za Alijem. Međutim, Alija nisu pronašli u njegovoj kući. Saznali su da on u palmoviku jednog ensarije na kamili dogoni vodu i zaliva stabla hurme. Uputili su se njemu.”

Ali je upitao: “Odakle dolazite i zbog čega ste došli ovdje?” Ebu Bekr je odgovorio: “O Ali, ti si u svim vrlinama nadmašio ostale i potpuno si svjestan svog položaja i naklonosti koju Poslanik ima prema tebi. Plemići i velikani Kurejšija su dolazili kako bi prosili Fatimu, ali ih je Poslanik, s.a.v.a., odbio govoreći da je na Bogu da odredi Fatiminog supruga. Mislim da su Bog i Poslanik Fatimu ostavili za tebe. I niko drugi nije dostojan takve počasti. Ne znam zbog čega ti ne poduzimaš ništa u tom pogledu.” Kada je Ali čuo Ebu Bekrove riječi, u očima su mu se ukazale suze i rekao je: “O Ebu Bekre, potakao si moja unutrašnja osjećanja i želje i podsjetio si me na ono što sam zaboravio. Tako mi Boga, svi prose Fatimu, a i mene to zanima. Jedina stvar koja me odvrtila od toga je siromaštvo i oskudica.”

Ebu Bekr je rekao: “O Ali, ne govori tako, jer ovaj svijet i njegova dobra nemaju vrijednosti kod Boga i Poslanika. Ja smatram da što prije trebaš poduzeti nešto i požuriti da zaprosiš Fatimu.”

Ali ibn Ebi Talib je odrastao u kući časnog Poslanika, dobro je poznao Fatimu i u potpunosti je bio upoznat sa njenim osobinama i moralom. Oboje su odgojili Poslanik i Hatidža i

odrasli su u jednoj kući. Ali je znao da nikada neće moći pronaći djevojku poput Fatime, koju krase sve ljudske vrline i savršenstva. Volio ju je iz dubine srca i znao je da se ne javljaju uvijek ovako pogodne situacije. Ebu Bekrov prijedlog toliko je potresao Alijev duh i rasplamsao njegovu unutrašnju ljubav da više nije mogao nastaviti sa svojim poslom. Poveo je svoju kamilu i vratio se kući. Okupao se, obukao čist ogrtač, obukao obuću i požurio je kod Poslanika. Poslanik se nalazio u kući Ummu Seleme. Ali je otišao do kuće Ummu Seleme i pokucao na vrata. Poslanik se obratio Ummu Selemi rekavši: “Otvori vrata, to na njih kuca onaj koga vole Bog i Njegov Poslanik, a i on voli Boga i Poslanika.”

Rekla je: “O Božiji Poslaniče! Žrtvujem za te i oca i majku. Ko je to da, ne vidjevši ga, tako sudiš o njemu?”

Odgovorio je: “O Ummu Seleme, šuti, to je hrabar čovjek, moj brat i amidžić i meni najdraži čovjek.”

Ummu Seleme je ustala i otvorila vrata. Ali je ušao u kuću, nazvao je selam i sjeo pored Poslanika. Od stida je oborio glavu i nije mogao iznijeti svoj zahtjev. Prošlo je neko vrijeme, a obojica su šutjeli. Konačno je Poslanik, a.s., prekinuo šutnju i rekao: “O Ali, čini se da si mi došao sa nekom željom i sada se stidiš da je izneseš. Bez ustezanja iznesi svoju želju i budi siguran da će sve tvoje želje biti prihvaćene!”

Ali je rekao: “O Božiji Poslaniče, žrtvujem za te i oca i majku, ja sam odrastao u tvojoj kući i uživao sam tvoju naklonost i milost. U mom odgoju si se trudio više od oca i majke i upućen sam blagodareći tebi. O Božiji Poslaniče, tako mi Boga, ti si sve što imam i na ovom i na drugom svijetu. Sada je došlo vrijeme da izaberem suprugu za sebe i osnujem porodicu kako bih se s njom zbližio i olakšao svoje teškoće. Ako smatraš ispravnim i svoju kćerku Fatimu vjeriš sa mnom, to će biti velika sreća za mene.”

Poslaniku, koji je očekivao ovakav prijedlog, lice se zarumeni i razveseli. Rekao je: “Sačekaj da uzmem dozvolu od Fatime!”

Poslanik je otišao do Fatime i rekao: “Kćeri moja! Alija ibn Ebi Taliba dobro poznaješ, došao je u prošnju. Da li dozvoljavaš da sklopim zaruke s njim?”

Fatima je od stida zašutjela i ništa nije rekla. Poslanik je njenu šutnju uzeo kao znak odobravanja.

Nakon uzimanja dozvole od Fatime, časni Poslanik je došao do Alija i smiješeći se rekao: “O Ali! Da li imaš išta za svadbu?” Odgovorio je: “O Božiji Poslaniče! Oca i majku žrtvujem za tebe. Ti si u potpunosti upoznat sa mojim stanjem. Sve moje bogatstvo sastoji se od jedne sablje, jednog oklopa i jedne kamile.”

Poslanik je rekao: “Ti si čovjek rata i džihada i bez sablje se ne možeš boriti na Božijem putu. Sablja ti je najpotrebnije sredstvo. I kamila je jedna od nužnih životnih potreba. Pomoću nje izvlačiš vodu i osiguravaš prihod za sebe i svoju porodicu i na njoj носиš teret na putovanjima. Jedina stvar koje se možeš odreći je upravo taj oklop. Ja ti neću otežavati i zadovoljit ću se tim oklopom.

Ali se radostan i raspoložen uputio prema džamiji. Na putu je sreo Ebu Bekra i Omera. Oni su ga upitali šta se desilo, a on je rekao: “Božiji Poslanik mi je dao ruku svoje kćeri. Evo, sada će doći za mnom da bismo u prisustvu ljudi obavili vjeridbu i saopćili ugovor o braku.”

Poslanik, a.s., je ozarena i vesela lica stigao u džamiju i rekao Bilalu: “Sakupi Muhadžire i Ensarije u džamiji!” Kada su se ljudi okupili, popeo se na minber i nakon slave i zahvale Bogu rekao je: “O ljudi, znajte da mi je došao Džebrail i donio mi poruku od Boga da je u gornjem svijetu, u prisustvu meleka,

proslavljeno vjenčanje Alija i Fatime i naredio je da tu ceremoniju obavimo i na zemlji i da vi budete svjedoci tome.” Zatim je sjeo i rekao Aliju: “Ustani i održi zavjetnu hutbu!”

Ali je ustao i rekao: “Zahvaljujem Bogu na Njegovim blagodatima i svjedočim da nema drugog boga osim Njega, svjedočenjem koje će On prihvatiti i njime biti zadovoljan. Neka je na Muhammeda selam, selam koji je uzdigao njegov položaj i stepen. O ljudi, Bog nam je pohvalnim učinio brak i dao nam naredbu u vezi s njim. Brak između mene i Fatime odredio je Bog i dao naredbu za njega. O ljudi, Božiji Poslanik je zaručio Fatimu sa mnom i prihvatio je moj oklop kao mehr. Upitajte ga o tome i budite svjedoci!”

Muslimani su se obratili Poslaniku, s.a.v.a., riječima: “O Božiji Poslaniče! Da li si Fatimu udao za Alija?”

“Da”, odgovorio je Božiji Poslanik.

Zatim su svi prisutni digli ruke u dovi učeći: “Neka vam Bog ovaj brak učini sretnim i među vama uspostavi prijateljstvo i ljubav!” Nakon završetka ceremonije Poslanik, a.s., se vratio kući i naredio ženama da prirede proslavu i veselje za Fatimu. Ceremonija vjenčanja je obavljena prvog ili šestog zul-hidžeta druge ili treće godine po Hidžri.

Islam muslimanima kaže: “Ako vam dođe mladić da prosi vašu kćerku, trebate, prije svega, analizirati njegovo vjerovanje i moral. Ako je vjernik, učtiv i moralan, onda prihvatite.” Islamsko uvjerenje je da brak ne treba biti zasnovan na imetku i bogatstvu. Islam ističe da sâmo bogatstvo ne usređuje čovjeka. Moralne vrline, duhovne vrijednosti i vjerovanje budućeg zeta imaju prednost u odnosu na imetak i bogatstvo, jer mladoženja vjernik i lijepog ponšanja, iako je siromašan, bolje će osigurati blagodat za svoju porodicu od pokvarenog i raskalašenog bogataša bez vjere.

Vjenčanje Alija i Fatime jedan je od najosjetljivijih i najznačajnijih primjera islamskog braka, jer je otac djevojke bio najistaknutija ličnost arapskog poluotoka i svijeta islama i odabrani Božiji Poslanik. Djevojka je bila najbolja, najpametnija, najodgojenija i najsavršenija žena islama, koja se ubraja u četiri najodabranije žene čovječanstva, a mladoženja je, također, bio plemenitog arapskog porijekla i roda. U pogledu znanja, savršenstva i hrabrosti bio je iznad svih muslimana. Bio je junak islama i zapovjednik islamske vojske. Ovakvo vjenčanje treba biti obavljeno uz najveće počasti i ceremonije. Ali, kao što ste zapazili, obavljeno je na najjednostavniji način. Ruho najuzornije žene islama je nabavljeno na najprostiji način. Još je zanimljivije što je to ruho nabavljeno od mehra hazreti Fatime. Dakle, nije mehr ostavljen postrani, a da mladin otac, uz hiljadu problema i teškoća, osigurava ruho za svoju kćer.

Poslanik je mogao na bilo koji način, makar i zaduživanjem kod nekoga, za svoju kćer jedinicu nabaviti dostojno ruho, koje bi bilo uobičajeno za to vrijeme i kazati: “Ja sam Božiji Poslanik i trebam paziti na svoj visok položaj. Kćerka mi je, također, jedna od najboljih žena na svijetu i trebam čuvati njen ugled i poštovanje te osigurati sredstva za njenu sreću. Moj zet je, isto tako, jedan od istaknutih ljudi islama i njegovo zalaganje i borba nisu nikom nepoznati. Radi poštovanja i zahvale za njegove usluge trebam mu osigurati dostojna sredstva.”

Međutim, časni Poslanik, a.s., je znao za štete i negativne posljedice natjecanja u veličini mehra i ruha. I znao je da, ukoliko muslimani budu obuzeti tim problemima, iza toga će slijediti opće siromaštvo, ekonomska propast, brojnost razvoda, izbjegavanje mladih da formiraju porodicu, veliko povećanje broja neoženjenih mladića i neudatih djevojaka, povećanje

kriminala i zločina, pojava raznih vrsta razvrata i povećanje mentalnih i nervnih bolesti. Zbog toga je u ovom uzornom braku koji su sklopile prve ličnosti islama pokazana potpuna jednostavnost da bi to bilo praktična pouka muslimanima i muslimanskim dostojanstvenicima i vladarima.

Ali ibn Ebi Talib također nije bio od onih mladića kratke pameti da se oženi radi pribavljanja imetka i bogatstva i zbog velikog ruha. Nije bio takav da bi – ako mladino ruho ima nedostataka – svaki dan stvarao probleme svojoj supruzi te neumjesnim primjedbama i prigovorima narušavao temelje braka, a toplu i ugodnu bračnu zajednicu narušavao djetinjastim izgovorima i dom ljubavi i bliskosti pretvorio u dobrovoljni zatvor.

Ali je bio budući predvodnik ummeta i želio se boriti protiv ovakvog pogrešnog mišljenja. Imetak i bogatstvo ovog svijeta za njega nisu imali vrijednosti.

Hazreti Ali kaže: “Prošlo je oko mjesec dana a ja sam se stidio da sa Poslanikom govorim o Fatimi. Ali ponekad, kada bismo se osamili, on bi rekao: ‘O Ali, kako si lijepu i dobru suprugu dobio! Oženio sam te najboljom ženom na svijetu.’ Jednog dana došao mi je brat Akil i rekao: ‘Ja sam veoma radostan zbog tvoje ženidbe. Zašto ne zamoliš Poslanika, a.s., da Fatimu pošalje u tvoju kuću, kako bi vaša svadba i nas razveselila?’ Odgovorio sam: ‘Jako želim da se vjenčamo, ali se stidim Poslanika.’ Akil je rekao: ‘Zaklinjem te Bogom! Dođi odmah sa mnom da odemo do Poslanika, a.s.’”

Ali se sa svojim bratom Akilom zaputio prema Poslanikovoju kući. Na putu su sreli Ummu Ejmen i rekli joj o čemu se radi. Ummu Ejmen je rekla: “Dozvolite da ja razgovaram sa Poslanikom o tome jer je u ovakvim slučajevima riječ žena uticajnija.”

Ummu Seleme i druge žene su saznale za ovaj događaj i uputile su se Poslaniku, a.s.. Rekle su: “O Božiji Poslaniče, majke i očeve žrtvujemo za tebe, došle smo ti radi jednog pitanja koje bi obradovalo Hatidžu da je živa.” Kada je Poslanik čuo Hatidžino ime, potekle su mu suze i rekao je: “Hatidža!? Gdje se može naći neko poput Hatidže? Kada su me ljudi pobijali, ona je potvrđivala i za širenje Božije vjere svoj imetak mi je stavila na raspolaganje. Hatidža je bila žena za koju mi je Bog objavio da je obrađujem da će joj u Džennetu pokloniti kuću od bisera.”

Ummu Seleme je rekla: “Majku i oca žrtvujem za tebe. Sve što kažeš o Hatidži istina je, da nas Bog sastavi s njom. O Božiji Poslaniče, tvoj brat i amidžić želi da svoju suprugu odvede kući.” Poslanik upita: “Pa zašto sam ne priča o tome?” Odgovorile su: “Stidi se.” Poslanik, a.s., je rekao Ummu Ejmeni: “Dovedi Alija kod mene!” Kada je Ali došao kod Poslanika, on ga je upitao: “O Ali, da li želiš da svoju suprugu odvedeš kući?” Odgovorio je: “Da, o Božiji Poslaniče.” Poslanik mu reče: “Allah ti dao sreću! Već večeras ili sutra navečer ću pripremiti sredstva za svadbu.” Zatim se obratio svojim ženama: “Ukrasite i namirišite Fatimu i prostrite joj ćilim u jednu sobu da obavimo svadbu.”¹⁵⁰

Časni Poslanik je rekao Aliju: “Za svadbu treba pripremiti sofru. Ja želim da mi ummet na svadbama pravi gozbe.” Sa'd, koji je bio prisutan, reče: “Ja poklanjam jednu ovcu za vaše slavlje.” I drugi ashabi su pomogli u skladu sa svojim mogućnostima.

Božiji Poslanik, a.s., se obratio Bilalu rekavši: “Dovedi jednu ovcu i zakolji je”, i dao mu je deset dirhema. A Aliju je rekao: “Pripremi nešto masla, hurmi i suhog grožđa!” Pripremili su i

¹⁵⁰ *Biharul-envar*, sv. 43, str. 130-132.

hljeb. Zatim je Aliju rekao: “Na ručak pozovi koga god želiš.” Ali ibn Ebi Talib je pozvao veliku skupinu ashaba. Meso su skuhalo i uz dodatke masla, hurmi i suhog grožđa pripremili hranu.

Pošto je bilo dosta gostiju, a nije bilo dovoljno posuda, Poslanik je naredio da gosti ulaze po desetero i jedu. Na ovom historijskom veselju goste su služili Poslanikovi amidže Abas i Hamza te Ali i njegov brat Akil. Sofra je prostrta i ashabi su ulazili po deseterica. Poslanik, a.s., je svojom plemenitom rukom sipao hranu i gosti su posluživani. Kada bi se najeli, izlazili bi napolje, a ulazila bi sljedeća deseterica. Na taj način mnogi su se ugodili i blagodarnošću Poslanikovih ruku svi su se najeli. Zatim je naredio da se ostatak hrane podijeli siromasima koji nisu bili prisutni na gozbi i da se jedna posuda hrane ostavi za Alija i Fatimu.¹⁵¹

Poslanikove žene su ukrasile Fatimu i lijepo je namirisale. Poslanik je pozvao Alija i rekao mu da sjedne sa njegove desne strane, dok je Fatimu postavio sa svoje lijeve strane. Zatim je poljubio u čelo i mladu i mladoženju. Ruku mlade je prislonio na svoje grudi i spustio je u ruku mladoženje. Potom je rekao Aliju: “Fatima je dobra supruga”, a Fatimi je rekao: “Ali je dobar suprug.” Zatim se obratio ženama: “Mladu i mladoženju, uz veselje i radost, odvedite do njihove svadbene odaje, ali ne govorite nešto čime Bog neće biti zadovoljan.”

Žene su u veselju i radosti, uzvikujući *Allah je najveći*, otpratile Alija i Fatimu do njihove odaje. Poslanik je, također, stigao za njima i ušao u sobu mladenaca. Zatražio je da mu donesu posudu s vodom. Sa malo vode je poprskao po Fatimi i naredio joj da sa ostatkom vode uzme abdest i izapere usta. Zatim je zatražio još jednu posudu sa vodom. Sa malo vode je

¹⁵¹ *Ibid*, str. 132, 137, 106 i 114.

poprskao Alija, a zatim mu naredio da sa ostatkom vode izapere usta i uzme abdest. Zatim je mladu i mladoženju poljubio u lice. Podigao je ruke prema nebu i rekao: "Bože moj, blagoslovi ovu svadbu i iz nje stvori čisto potomstvo." Kada je htio napustiti odaju, Fatima ga je uzela za skute i zaplakala. Kada je ustao i došao do vrata sobe, uzeo je kvaku na vratima dvjema rukama i rekao: "Neka Bog čuva čistim vas i vaše potomstvo! Sa vašim prijateljima sam prijatelj i neprijatelj sam sa vašim neprijateljima. Sada se opraštam i predajem vas Bogu."

Fatima se nije se bojala rada i nije izbjegavala teške poslove održavanja kuće. Toliko se trudila u kući da je i Ali to stalno spominjao i hvalio njen napor.

Jednog dana jednom od svojih prijatelja je rekao: "Želiš li da ti pričam o svom i Fatiminom stanju? Toliko je u kuću nanijela vode da joj se na tijelu primijeti trag mješine. Toliko je mljela mlinom da je nažuljala ruke. Toliko se trudi u čišćenju i održavanju kuće, spremanju hljeba i hrane da joj se odjeća isprlja. Posao joj je postao tako težak. Rekao sam joj: 'Bilo bi dobro da odeš do Poslanika i sve mu ispričaš, možda će ti naći slugu da ti pomogne u održavanju kuće.' Fatima je otišla do Poslanika. Vidjela je da razgovara sa skupinom ashaba. Stidjela se da iznese ono što je htjela i vratila se kući. Poslanik, a.s., je osjetio da je Fatima nešto željela i zato je ujutro sljedećeg dana došao u našu kuću. Ušao je i sjeo kod nas. Poselamio je i odgovorili smo mu. Upitao je: 'Zašto si sinoć dolazila u našu kuću?' Fatima se stidjela da iznese svoju želju. Ja sam rekao: 'Božiji Poslaniče, Fatima je toliko nosila vodu da joj se uže od mješine utisnulo na prsima. Toliko je okretala mlin da je nažuljala ruke. Toliko se trudi u čišćenju kuće da je uprljala odjeću. Toliko je spremala hranu da je svu odjeću pogužvala. Ja sam joj rekao da ode kod tebe i da ćeš joj, možda, dati slugu

i pomoćnika u poslu.’Poslanik, a.s., je rekao: ‘Draga Fatima, hoćeš li da te naučim nečemu što je bolje od sluge? Kada želiš spavati, trideset i tri puta reci *subhanallah* (slava Allahu), trideset i tri puta reci *el-hamdu lillah* (hvala Allahu) i trideset i četiri puta reci *Allahu ekber* (Allah je najveći). Ovo je ukupno stotinu, ali ima hiljadu dobrot. Draga Fatima, ako svaki dan ujutro ovaj zikr izgovoriš, Bog će ti popraviti poslove ovog i drugog svijeta.’ Fatima je u odgovoru ocu rekla: ‘Ja sam zadovoljna Bogom i Poslanikom.’” U drugom hadisu se navodi sljedeće: “Fatima je Poslanika upoznala sa svojim stanjem i zatražila sluškinju. Božiji Poslanik je zaplakao i rekao: ‘Draga Fatima, tako mi Boga, u džamiji su četiri stotine siromaha koji nemaju ni hrane ni odjeće. Bojim se da će, ako budeš imala sluškinju, od tebe biti otklonjena nagrada i sevab za služenje u kući. Bojim se da će Ali ibn Ebi Talib na Sudnjem danu od tebe tražiti svoje pravo.’” Zatim ju je podučio “Fatiminom tesbihu”.

Fatima je u Alijevoj kući živjela u jedom veoma osjetljivom i kriznom vremenu islama. Islamska vojska je uvijek bila u pripravnosti. Svake godine je vođeno nekoliko ratova i Ali ibn Ebi Talib je učestvovao u svim ili u većini tih ratova.

Fatima je bila svjesna svoje teške i osjetljive odgovornosti i bila je u potpunosti upoznata sa uticajem žene na duh supruga. Znala je da žena ima takav uticaj i snagu da muža može usmjeriti u pravcu u kome god želi. Znala je da napredak i zaostajanje, sreća i nesreća muža u velikoj mjeri zavise od duha i načina ponašanja žene. Znala je da je kuća uporište i odmorište za čovjeka i da, kada u povratku sa poprišta životnih borbi, sučeljavanja sa teškoćama i problemima vanjskog svijeta tu potraži utočište da bi obnovio snagu i pripremio se za posao, upravljanje tim značajnim odmorištem i utočištem obaveza je žene. Zbog toga je islam ulogu supruge stavio na nivo džihada.

“Džihad žene je da bude dobra supruga svome mužu.“

Fatima nije bila žena koja bi u izolaciji kuće vodila unutrašnji život nezainteresirana za događaje i stanje vezano za islam. Iz historijskih izvora, koliko god oskudnih, saznajemo da je bila u toku događaja vezanih za islam i da je posebnu pažnju pokazivala za događaje na bojištima i ratno stanje. Ne samo da je podsticala oca i supruga, nego je po potrebi i sama bila prisutna na poprištu i obavljala neke aktivnosti.

U historiji je zapisano: “Nakon bitke na Uhudu, kada je Fatima vidjela okrvavljeno lice svoga oca, uzela ga je u zagrljaj. Plakala je i čistila krv sa njegovog lica. Ali je donio vode i Fatima je prala očevo lice, ali krv nije prestajala teći. Fatima je konačno zapalila komad hasure i pepeo posula po rani kako bi se krv zaustavila.”¹⁵² Također je zapisano da kada se Poslanik vratio iz Bitke na Uhudu, svoju sablju je dao Fatimi i rekao je: “Saperi krv s nje.” I Ali ibn Ebi Talib je svoju sablju dao Fatimi i rekao: “Saperi krv s nje.” Fatima je uvijek hvalila i podsticala svoga supruga i slavila njegovo poštovanje i hrabrost i na taj način ga je motivirala za naredne borbe. Svojim hrabrenjem je odstranjivala njegov umor i liječila rane.

Ali je govorio: “Kada bih dolazio kući i pogledao Zehru, sve tegobe i tuga bi bili otklonjeni.” Fatima nikada nije napustila kuću bez Alijeve dozvole niti ga je ikada naljutila, jer je znala za stav islama: “Koja god žena naljuti svoga muža, Bog joj neće primiti namaz i post dok joj suprug ne bude zadovoljan.”¹⁵³ Fatima nikada u Alijevoj kući nije izgovorila laž, nešto prikrila i nikada nije prekršila njegove naredbe. Ali je govorio: “Nikada nisam učinio nešto što bi naljutilo Fatimu.” I Fatima je govorila: “Ali ibn Ebi Talib me nikada nije naljutio.”

¹⁵² *Ensabul-ešraf*, sv. 1, str. 324.

¹⁵³ *Vafi, Kitab Nikah*, str. 114.

Ali je u posljednjim satima Fatiminog života ukazao na tu činjenicu. Fatima je u posljednjim trenucima svog života rekla Aliju: "O Ali, nikada me nisi uhvatio u laži i prevari. Od dana kada si se oženio sa mnom nikada se nisam usprotivila tvojim naredbama."¹⁵⁴ Ali je u odgovoru rekao: "O kćeri Poslanikova! Sačuvaj Bože da si se ti loše ponašala u mojoj kući. Tvoje poznavanje Boga, dobročinstvo, bogobožnost i veličina su toliki da se ne može naći nikakav prigovor. Draga suprugo, rastanak i odvajanje od tebe za mene su veoma teški. Ali od smrti nema lijeka." Pošto su Alijeve misli bile slobodne od brige za stanje u kući i pošto je uživao podršku i podstrek supruge, mogao je ostvariti sve one uspjehe i pobjede.

Ne trebate, međutim, misliti da je Ali ibn Ebi Talib bio od sebičnih ljudi koji imaju hiljadu očekivanja od svoje supruge, a sebe ne smatraju obaveznim da bilo šta čine, misleći da su apsolutni gospodari nad svojim ženama koje su kao robinje kupili za zlatnike. Ali je znao da, istovremeno dok on na bojištu udara sabljom, njegova supruga vodi džihad u unutrašnjem uporištu islama. U njegovom odsustvu svi unutrašnji i vanjski poslovi kuće su bili na plećima Fatime. Spremala je hranu, prala odjeću, odgajala djecu. Maksimalno se trudila u odgoju svoje djece i u tom periodu krize i nestašice i vremenu rata trudila se da osigura hranu i ostale potrebe za kuću. Bila je zabrinuta zbog vijesti o borbama i ratovima, iščekivala je i, ukratko, vodila je kuću čije vođenje nije mnogo lakše od vođenja jedne zemlje. Ali ibn Ebi Talib je osjećao da požrtvovani vojnici u unutrašnjosti također imaju potrebu za podrškom i podsticajem. Kada bi dolazio kući, raspitivao se o stanju u kući i tegobama sa kojima se suočavala Fatima. Svojom pažnjom, ljubavlju i milošću pokušavao je olakšati Fatimi i utješiti je u trenucima oskudice, neimaštine i teškoće,

¹⁵⁴ *Menakib Harezmi, str. 114.*

dajući joj snagu za nastavak nastojanja i života. Ali je znao da koliko god muškarcu treba izjava ljubavi, iskrenosti i zahvalnosti žene, i žena za tim ima potrebu. Ta dva uzorna supružnika islama djelovala su prema svojim obavezama i bila su primjer uzvišenog islamskog morala.

Fatima je prenijela od svoga oca da je rekao: “Najbolji ljudi među vama su oni koji su više osjećajni i milostivi prema svojim suprugama.”

Jedna od teških i značajnih dužnosti hazreti Fatime bilo je majčinstvo i odgoj djece. Fatima je imala petoro djece: Hasana, Husejna, Zejneb, Ummu Kulsum i Muhsina. Njeno peto dijete, koje se zvalo Muhsin, je pobačeno. Od nje su ostala četiri potomka, dva sina i dvije kćeri. Njena djeca nisu bila obične osobe, nego je određeno da se Poslanikovo potomstvo izrodi od Fatime. Riječ majčinstvo je samo jedna kratka riječ, ali ima veoma značajno i široko značenje. Možda će neko pomisliti da briga o djeci podrazumijeva samo to da otac osigura sredstva za život djece, a da ih majka pere i čisti i da se trudi u njihovoj ishrani i pranju odjeće te da nema nikakvih drugih obaveza o svojoj djeci. Međutim, islam se time ne zadovoljava i oca i majku u ispunjavanju dužnosti prema djeci smatra najodgovornijim. Islam smatra da je buduća ličnost djeteta rezultat odgoja i brige oca i majke. Sva djelovanja, ponašanja i postupci oca i majke ostavljaju trag na osjetljivi i nježni duh djeteta. Svako dijete je predstavnik i pokazatelj kvaliteta ponašanja oca i majke. Otac i majka su dužni da dobro obrate pažnju na budućnost svoga djeteta i dužni su da nevino dijete – koje je stvoreno dobrim – ne učine pokvarenim i nesretnim. Hazreti Fatima, koja je i sama odgojena u okrilju objave, bila je upoznata sa islamskim odgojem. Znala je da sve, od načina dojenje djeteta do poljubaca koje spušta na lice svoje nevine djece, kao i svi njeni pokreti, djela i riječi, ostavlja uticaj na

njihov osjetljivi duh. Znala je da ih treba odgojiti i društvu predati kao uzore koji trebaju biti ogledalo i pokazatelj istine i duha islama i da se u njihovim bićima manifestiraju istina i spoznaje Kur'ana, a to nije lahak i bezazlen posao.

Hazreti Fatma nije bila od žena koje okrilje kuće smatraju ograničenim i koje maštaju o visinama. Fatima je okrilje kuće smatrala veoma velikim i osjetljivim. Tretirala ga je kao veliku tvornicu za izgradnju čovjeka, značajan univerzitet vojne pripreme i lekciju požrtvovanja. Znala je da će oni koji su odgojeni u toj školi svaku lekciju naučenu u njoj pokazati i dovesti do faze manifestacije na velikom društvenom polju. Nije bila žena koja je osjećala poniženost i minornost zato što je žena i položaju žene je davala veliki i visoki značaj.

Hazreti Fatima, njezin muž i sinovi se u islamskoj tradiciji, svi zajedno, imenuju izrazom Ehli Bejt i izrazima Ehli-kisā i Āli-abā u značenju “oni koji su zaogrnuti.” Ovo je vezano za poznati slučaj kad je Resulullah prilikom rasprave koju je vodio sa delegacijom kršćana iz Nedžrana oko istinske prirode Mesiha Isāa, a.s., slijedeći Riječi dragoga Allaha: “Hodite, pozvaćemo sinove naše i sinove vaše, i žene naše i žene vaše, a doći ćemo i mi, pa ćemo se usrdno pomoliti i Allahovo prokletstvo na one koji neistinu govore prizvati!”¹⁵⁵ Poslanik je iz redova svoje porodice pozvao Fatimu, njenoga muža Alija i sinove Hasana i Husejna i tom ih prilikom, zajedno sa sobom, ogrnuo svojim ogrtačem.

Osim što je među Poslanikovom mubarek djecom odabrana po tome što se njegova krvna, genetska i duhovna¹⁵⁶ loza nastavlja

¹⁵⁵ Ali Imran, 61.

¹⁵⁶ Kada je riječ o krvnoj i genetskoj Vjerovjesnikovoj lozi jasno je da je sva ona sadržana u hazreti Fatiminom i hazreti Alijevom mubarek potomstvu. Ali, kad se govori o duhovnome nasljeđu Resulullaha, Muhammeda,

upravo kroz njezino potomstvo, hazreti Fatima je specifična i po tome što je ona jedino Muhammedovo, a.s., dijete koje će ga nadživjeti. Poslanik je, dakako, toga bio svjestan, kao i činjenice da će mu se ona u roku od samo pola godine pridružiti, pa joj je, u vremenu za koje je znao da mu u njemu ističe dunjalučka nafaka, jasnim i neposrednim riječima govorio o svom bliskom odlasku i tako joj, kao tajnu samo između njih dvoje, otkrio svoju i njezinu budućnost, dok je svima ostalima o tome uglavnom samo nagovještavao išaretima. Pred preseljenje na Ahiret Poslanik je najveći dio vremena provodio naslonjen na Aišine grudi, ili na njezinu krilu. A kada bi Fatima došla, Aiša bi se povukla da ostavi oca i kćer same. I, prilikom jedne ovakve posjete, vidjela je kako on nešto šapuće svojoj kćerci, koja utom briznu u plač. Tada joj povjeri još jednu svoju tajnu, pa se ona nasmiješi kroz suze. Kad je Fatima odlazila, Aiša je upita šta joj je rekao, a ona joj odgovori da su to tajne koje ne može otkriti. Kasnije joj je ipak rekla: “Poslanik mi je rekao da će umrijeti od bolesti od koje je i umro, pa sam zaplakala. Onda mi je rekao da ću mu se ja od njegovih najbližih prva pridružiti, pa sam se zato nasmijala.”¹⁵⁷ Naravno riječi Resulullaha, Muhammeda, a.s., uvijek donose samo čistu istinu, pa će tako hazreti Fatima u mjesecu

s.a.v.a., njega se ne može ograničiti samo na njegove krvne potomke. Odnosno, može se reći da baštinika Vjerovjesnikova duhovnoga naslijeđa ima tri skupine: Prvu skupinu čine učeni i nadahnuti vjernici, koje dragi Allah odabira između Svojih stvorenja onako kako On hoće; Druga skupina ljudi su Ehli Bejt, Poslanikovi krvni nasljednici; Treću skupinu čine ljudi koji pripadaju Ehli Bejtu, ali ne po krvnoj lozi već po riječima Resulullaha, Muhammeda, s.a.v.a., lično. Primjer ovakvih osoba je hazreti Selman el Farisi za kojega je Vjerovjesnik izričito rekao da je on od Ehli Bejta mada uopće nije Arap već Perzijanac.

¹⁵⁷ Ebu Bekr Siradžuddin (Martin Lings), “Muhammed, njegov život zasnovan na najranijim izvorima“, str. 370., odnosno na str. 415., 416. u Ljiljanovom izdanju.

ramazanu 11. godine po Hidžri (632.) po posljednji put na dunjaluku milovati svoje četvero mubarek djece i brižnim riječima ih savjetovati kako da što ispravnije prožive prolazni dunjalučki život i tako zarade Džennet. Nakon toga će se posljednjim dunjalučkim riječima obratiti i voljenome mužu hazreti Aliju i potom se, mislima i molitvama potpuno okrenuta dragome Allahu, osamiti u namazu tokom kojega će njezina plemenita duša ostaviti mubarek tijelo na sedždi i krenuti u susret svome voljenom Gospodaru kako bi se što prije u okrilju beskrajne milosti Njegove ponovo susrela sa mubarek ocem, majkom, braćom i sestrama.

KORIŠTEN A LITERATURA

1. Abbasi, Medeni S.M. (2003) : *Kćerke časnog Poslanika, sallallahu alejhi ve selem*, Sarajevo, Organizacija za afirmaciju islamskih znanosti Sarajevo
2. Abramson, Paul R. (1998): *O užitku : razmišljanja o naravi ljudske spolnosti*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
3. Abramson, Paul R.,Pinkerton, Steven D. (2002): *With Pleasure, Thoughts on the Nature of Human Sexuality, Paperback*, Oxford University Press, USA
4. Adevi, Mustafa (2009): *Odnos prema roditeljima u islamu*, Sarajevo, Grabus
5. Allame, Rizvi, (2006) *The Mastery of Sex*,
www.muslimanskizivot.com
6. Babayan, Kathryn, Najmabadi, Afsaneh (2008): *Islamicate Sexualities : Translations Across Temporal Geographies of Desire*, Hardward CMES
7. Bajić, E., Lepirica, Dž. (2002): *Seksualnost i intimni život u islamu*, Sarajevo, Libris
8. Behyadi, Mahmud (1980): "Fiziološko-psihološke razlike između žena i muškaraca", *Negin*, br. 134
9. Bijelić, Nataša (2000): *Spol i rod pod povećalom : priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, Zagreb , CESI
10. Bouhdiba, Abd al- Vahab (1994): *Vrt milovanja : fenomen seksualnosti u islamu*, Sarajevo, Ljiljan
11. Buljan Flander, G. (2003): *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, Zagreb.
12. Buljan, Flander, G., Karlović, A. (2004): *Odgajam li dobro svoje dijete*, Zagreb, Marko M.
13. Buljan Flander, G., Kovačević. H. (2005): *Zašto baš ja, Znanje d.d., Zagreb*
14. Buljan Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003): *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, Zagreb, Marko M.

15. Bursali, Nedžati (2002) , Hazreti Hatidža, Istanbul, Izdavačka kuća “Čelik“
16. Cantor, James M. ((1999): “The Newsletter of the Society for the Scientific Study of Sexuality”, *Sexual Science*, Vol. 40
17. Chang, Stephen T. (1995): *Tao ljubavi : drevni seksološki priručnik*, Beograd, “Jovan Timotijević”
18. Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
19. Dževzi, Ibn Kajjim (2005): *Uvođenje zaljubljenih u vrt ljubavi*, Sarajevo, Bookline
20. Eydi, Akbar. (2009) : *Predavanja mladima*, Sarajevo, Fondacija “Mulla Sadra“
21. Eydi, Akbar. (20090) : *Odgovori na pitanja*, Sarajevo, Fondacija “Mulla Sadra“
22. Eydi, Akbar. (2006) : *Pouka o odgoju*, Sarajevo, Fondacija “Mulla Sadra“
23. Fadil G.M. : “Mudrosti od društvenog značaja”, *Časopis Saff*, br.29, www.saff.ba
24. Falsefi, Muhammed Teqi (2011): *Dijete, naslijeđe i odgoj*, Sarajevo, Fondacija “Mulla Sadra“
25. Foucault, Michel (1978): *Istorija seksualnosti : volja za znanjem*, dio 1, Beograd, Prosveta
26. Gazali, Ebu Hamid (2006): *Oživljavanje vjerskih znanosti*, knj. 4, Sarajevo, Bookline
27. Gholam, Ali Hadad Ade (2003): *Kultura razgolićenosti i razgolićenost kulture*, Beograd, Kulturni centar pri ambasadi I.R.Iran
28. Goleman, Daniel (1997): *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga , Zagreb.
29. Grupa autora (2012): *Vrline čestitih u Kur'anu*, Sarajevo, Fondacija “Mulla Sadra“
30. Haverić, Ismail (1991) : *Islamski brak i porodica*, Sarajevo, Haver
31. Hawkes, Gail (1996): *A Sociology of Sex and Sxuality*, Buckingham, Open University Press

32. Heba G., Kotb M.D.(2004): *Sexuality in Islam*, Doktorska disertacija odbranjena na Maimonides Univerzitetu
33. Herek, Gregory M., Greene, Beverly (ur.) (1999): *Psihologija ženske i muške homoseksualnosti : teorija, znanstvena istraživanja i kliničke primjene*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
34. Hoyle, S.G. (2000): *The sexualized child in foster care : a guide for foster parents and other professionals*, Washington, CWLA Press
35. Imamović Nusret, Odgovori na pitanja posjetilaca stranice <http://www.bosna1.com>
36. Johnson, T.C. (1998): *Understanding children's sexual behaviors : what is natural and healthy*, South Pasadena
37. Karadavi, Jusuf (2001): *Razumijevanje sunneta*, Sarajevo, Bemust
38. Karimijan, Ali (2012): *Umjerenost u islamu*, Mostar, Fondacija "Baština duhovnosti"
39. Kecia, Ali (2011): *Sexual Ethics in Islam*, Oxford, Oneworld
40. Kelley, Charles (1974): *Education in Feeling and purpose*, Santa Monica, Radix Institute
41. Kempe, R.S., Kempe, C.H. (1978): *Child abuse*, Cambridge, Harvard University Press
42. Kesir, Hafiz (2002): *Tefsir*, skraćeno izd., Sarajevo, Visoki Saudijski komitet
43. Khan, Muhamma Aftab (2006): *Sex and sexuality in islam*, (Michigan), Nashriyat
44. Klein, Marty (2001): *Kako razgovarati o seksualnosti s vlastitom djecom*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
45. Klišić, Ljiljana (1995): *Telesna psihoterapija*, Beograd, Eko-primat, Zemun
46. Kurdić, Šefik (2003): *Brak i intimni odnosi u islamu*, Zenica, Islamska Pedagoška akademija
47. Lings, Martin (2004), "Muhammed, njegov život zasnovan na najranijim izvorima" Sarajevo, Connectum

48. Leiner, Barry M. et al. (2000): A Brief History of the Internet,
<http://www.pscw.uva.nl/sociosite/ websoc/indexE.html>
49. Lunde, Paul (2002): *Islam*, Zagreb, Znanje
50. Mehmedović Ahmed (1991): Tako je govorio Muhammed
Resulullah, Tuzla, DP Grafičar
51. Mahdavi, Muhamed R. (2012): *Koraci ka samoizgradnji 1 i 2*,
Sarajevo, Fondacija "Mulla Sadra",
52. Motahhari, Morteza (2012) : *Ishodišta morala*, Mostar,
Fondacija "Baština duhovnosti"
53. Mubejjid, Memun (2008): *Emocionalana inteligencija –
naučni i islamski pogledi*, Sarajevo, Dobra knjiga
54. Mujakić, Suada (2009): *Trudnoća i dojenje*, Bužim, Ilum
55. Abdulbasit, Muhammed (2008) : *Ishrana Poslanika
Muhammeda, a.s.*, Bužim, Ilum
56. Nasr, Seyyed Hossein (1994): *Tradicionalni islam u
modernom svijetu*, Sarajevo, Rijaset islamske zajednice u BiH
57. Nedžati, Muhammed (2010): *Kur'an i psihologija*, Dobra
knjiga, Sarajevo
58. Nikolić, Tea (1999): *Rečnik seksualnih različitosti*, Beograd,
Teagraf
59. Qaradawi, Yusuf (1997): *Halal i haram u islamu*, Sarajevo,
Ljiljan
60. Qaradawi, Yusuf (2003): *Islam i muslimani u savremenom
svijetu*, Mostar, IKC "Mostar"
61. Qaradawi, Yusuf (1997): *Suvremene fetve*, Tuzla, Harfo-graf.
62. Qutb, Mohammad (1993): *Dileme oko islama*, Zagreb,
Muslimanski izdavački centar
63. Qutb, Sayyid (1988): *U okrilju Kur'ana*, tom XV, Sarajevo,
Fakultet islamskih nauka
64. Rajh, Vilhelm (1988): *Funkcija orgazma*, Beograd, A – Š
Delo
65. Ruqayyah, Waris Maqsood (2003): *Vodič za muslimanski
brak*, Živinice, Selsebil
66. Reich, W. (1982): *Analiza karaktera*, Zagreb, Naprijed

67. Riffat, Hasan: "Religijski konzervatizam : feministička teologija kao sredstvo borbe protiv nepravednog tretmana žene u zajednicama (kulturnim sredinama) muslimana", prijevod Omer Bajramović, www.znaci.com
68. Rizvi, Sejjid Muhammed, (2012): *Brak i moral u islamu*, www.bastinaobjave.com
69. Sanderson, C. (2005): *Zavođenje djeteta : kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja : smjernice za roditelje i učitelje*, Zagreb, VBZ
70. Selimović, Elharun (2000): *Osnovi razvojne i pedagoške psihologije*, Konjic, KPD "Konjic"
71. Selimović, Elharun (1995): *Psihologija islama*, Istambul, Timaš
72. Silovsky, J.F., Bonner, B.L. (2003): *Children with sexual behavior problems : common misconceptions vs. Current findings (NCSBY Fact Sheet)*, Oklahoma, University of Oklahoma
73. Skot, Pek M. (2007): *Put kojim se ređe ide*, Beograd, Alnari
74. Sufjan, Ummu (2004) : *Problemi iz intimnog života supružnika*, Zenica, Jasmin Hadžikadunić
75. Šehri, Muhammed R. (2012): *Mudrosti vjerovjesnika islama*, Sarajevo, Fondacija "Mulla Sadra"
76. Šehri, Muhammed R. (2008): *Mjera mudrosti 1 i 2*, Sarajevo, Fondacija "Mulla Sadra"
77. Štulanović, Muharem (2008): *Prva bračna noć*, www.islambih.org
78. Tuhmaz, Abdulhamid (2003): *Hanefijski fikh*, Haris Grabus, Sarajevo,
79. Vangelisti, A. i Perlman, D. (urednici) (2006), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*, Cambridge, Cambridge University Press
80. Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1998): *Dječja psihologija*, Jastrebarsko, Naklada Slap

SADRŽAJ

UVOD 3

MLADOST I LJEPOTA 13

Mladost i ljepota

Seksualni nagon i porivi

Mladost i emocije

AŠIKOVANJE – ZABAVLJANJE 27

ODABIR BRAČNOG DRUGA I SKLAPANJE BRAKA 69

Prosidba i zaruke

Čin vjenčanja

Svadba

Prva bračna noć

Kada su i kakvi intimni odnosi zabranjeni

U BRAKU 95

Međusobno razumijevanje

Suosjećanje i pažnja među partnerima

Očekivanja i bračni život

Oblici ponašanja koji mogu dovesti brak u pitanje

Bračni parovi i njihove porodice

Savjeti u vezi intimnosti

ODGOJ DJECE 163

ODABRANI HADISI O OVIM TEMAMA 205

PROPISI U VEZI SA NOVOROĐENČETOM 215

NAJČESTIJI PRIMJERI BRAČNOG ŽIVOTA 221

KORIŠTENA LITERATURA 246

